

7—8 maj

Debatter m. m.**Tisdagen den 7 maj**

	Sid.
Svar på interpellationer av:	
fröken Wetterström ang. åtgärder för återanpassning av straffade till normal livsföring.....	5
herr Dahlgren ang. vissa prästers ämbetsutövning och herr Lundberg ang. vissa prästers ämbetsutövning, m. m.....	9
Interpellationer av:	
fröken Karlsson ang. storleken av grundskolans klasser.....	24
herr Hansson i Skegrie ang. de inom EFTA genomförda tullsänkningarnas inverkan på konsumentpriserna i vårt land.....	24

Onsdagen den 8 maj fm.

Val av valmän och suppleanter för utseende av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret med suppleanter.....	27
Utgifterna inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde:	
Pedagogiskt utvecklingsarbete inom det allmänna skolväsendet....	29
Yrkespedagogisk reformverksamhet.....	32
Grundskolor m. m.: Bidrag till inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem.....	33
Grundskolor m. m.: Bidrag till pedagogisk utrustning m. m.....	35
Statens dövskolor m. m.: Avlöningar.....	40
Bidrag till driften av centrala yrkesskolor.....	42
Bidrag till driften av lokala yrkesskolor.....	43
Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.....	45
Bidrag till kostnader för granskning av utförda gesällprov.....	46

	Sid.
Bidrag till driften av folkhögskolor.....	48
Bidrag till anordnande av skolmåltider.....	58
Ökat stöd till föreläsnings- och studiecirkelverksamhet m. m.:	
Folkbildningsarbetets mål och uppgifter.....	71
Föreläsningar och kurser.....	72
Studiecirkelverksamheten.....	83
Bidrag till driften av grundskolor m. m.....	85
Utbyggnad av utbildnings- och forskningsorganisationen i Umeå.....	98
Anslag till verkstäder för handikappade.....	101
Ändrad förmögenhetsbeskattning.....	102
Interpellation av herr Gustafsson i Borås ang. beskattningen av invaliditetstillägg och invaliditetsersättning.....	108

Onsdagen den 8 maj em.

Upphävande av energiskatten på elektrisk kraft.....	109
Ökat stöd till handikappade.....	121
Statens övertagande av kostnaderna för förvaring och underhåll av viss civilförsvarsmateriel.....	125
Utredning rörande Förenta Nationernas aktioner i Katanga.....	126
Anslag till statens järnvägar m. m.:	
Driftbidrag till statens järnvägar.....	133
Utvidgat bemyndigande att anskaffa en ny tågfärja.....	134
Ny transportorganisation för fraktstykkegodstrafiken.....	135
Organisationen av den automatiska databehandlingen inom stats- förvaltningen m. m.....	136
Ändrad lydelse av 48 § folkbokföringsförordningen.....	139
Säkerhetsinspektion av motorfordon, m. m.....	140

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 8 maj fm.

<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 5, ang. godkännande för Sveriges del av ändring i konventionen angående upprättandet av Europeiska fri- handelssammanslutningen.....	28
<i>Statsutskottets</i> memorial nr 94, i anledning av kamrarnas skiljaktiga be- slut i fråga om anslag till Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar och Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Om- kostnader.....	28
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 8, ang. ytterkuvert till äktamake- försändelse vid allmänna val.....	29
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 8, rörande utgifterna inom ecklesiastikde- partementets verksamhetsområde.....	29

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 74, ang. ökat stöd till föreläsnings- och studiecirkelverksamhet m. m.....	71
— nr 75, ang. anslag till bidrag till byggnadsarbeten m. m. inom skolväsendet.....	85
— nr 76, rörande bidrag till driften av grundskolor m. m.....	85
— nr 77, ang. utbyggnad av utbildnings- och forskningsorganisationen i Umeå.....	98
— nr 78, ang. anslag till byggnadsarbeten vid vissa universitet och högskolor m. m.....	101
— nr 68, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (utrikesdepartementet).....	101
— nr 69, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (socialdepartementet).....	101
— nr 70, ang. anslag till verkstäder för handikappade.....	101
— nr 71, ang. stat för riksgäldsfonden.....	102
— nr 72, ang. vattenfallsstyrelsens högsänningstaxor.....	102
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 29, om ändrad förmögenhetsbeskattning.....	102

Onsdagen den 8 maj em.

<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 31, om upphävande av energiskatten på elektrisk kraft.....	109
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 20, om skyldighet för åklagare att i brottmål föra talan för försäkringsgivare m. fl.....	121
— nr 21, om ändring i utsökningslagen, m. m.....	121
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 45, om ökat stöd till handikappade... ..	121
— nr 47, ang. preskriptionstiden för återbetalning av socialhjälp....	124
— nr 49, om statens övertagande av kostnaderna för förvaring och underhåll av viss civilförsvarsmateriel.....	125
— nr 51, ang. rätt att passera riksgränsen annorstädes än vid passkontrollställe.....	126
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 23, om utredning huruvida den kollektiva bespisningen uppfyller berättigade näringsfysiologiska krav.....	126
<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 4, ang. utredning rörande Förenade Nationernas aktioner i Katanga.....	126
— nr 6, om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1962 och 1963 vid dess fjortonde ordinarie möte fattade beslut.....	133
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 73, ang. omorganisation av fortifikationsförvaltningen m. m.....	133
— nr 79, ang. vissa anslag till statens järnvägar m. m.....	133
— nr 80, ang. överlåtelse av kronan tillhörig mark m. m.....	136
— nr 81, ang. organisationen av den automatiska databehandlingen inom statsförvaltningen m. m.....	136
— nr 82, ang. nya grunder för den statliga personalpensioneringen av vissa icke statliga grupper m. m.....	138
— memorial nr 84, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till bidrag till De blindas förening.....	138
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 36, ang. ändrad lydelse av 1 och 6 §§	

	Sid.
förordningen om tillverkning och beskattning av malt- och läskedrycker, m. m.....	138
— nr 37, om förordning angående rätt för Konungen att förordna om uttagande av antidumping- och utjämningsstullar, m. m.....	138
<i>Andra laguskottets</i> utlåtande nr 48, ang. lagstiftningen om åldringsvård	139
— nr 50, om vidgad rätt till reseersättning och sjukpenning för personer med rörelseinvaliditet.....	139
<i>Tredje laguskottets</i> utlåtande nr 21, om ändrad lydelse av 48 § folkbokföringsförordningen.....	139
— nr 22, ang. säkerhetsinspektion av motorfordon, m. m.....	140
<i>Statsuskottets</i> utlåtande nr 83, ang. säkerhetsinspektion av motorfordon m. m.....	148

Tisdagen den 7 maj

Kl. 16.00

§ 1

Herr talmannen meddelade, att herrar Elmwall och Larsson i Borrbby enligt till kammaren inkomna läkarintyg vore sjukskrivna, herr Elmwall under tiden den 7—den 31 innevarande maj och herr Larsson i Borrbby från och med den 7 maj tills vidare.

Herrar Elmwall och Larsson i Borrbby beviljades erforderlig ledighet från riksdagsgöromålen.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökningar:

Till Riksdagens andra kammare

Härmed får jag anhålla om ledighet från riksdagsarbetet den 7—18 maj 1963. Under denna tid avser jag på inbjudan av sovjetiske utrikesministern företaga en tjänsteresa till Sovjetunionen.

Stockholm den 3 maj 1963

Torsten Nilsson

Ledamot av kammaren

Minister för Utrikes Ärendena

Till Riksdagens andra kammare

Härmed får jag anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 6—9 maj för att delta i Europarådets församlingens session i Strasbourg.

Stockholm den 3 maj 1963

Gunnar Heckscher

Till Riksdagens andra kammare

Härmed får jag anhålla om ledighet från riksdagsgöromålen under tiden fr. o. m. den 6 t. o. m. den 10 maj för deltagande i sammanträde med Europarådets rådgivande församling.

Stockholm den 3 maj 1963

Sven Gustafson

Till Riksdagens andra kammare

För deltagande i Europarådets session i Strasbourg anhålles om ledighet från riksdagsgöromålen under tiden 6—11 maj.

Stockholm i maj 1963

Ingemar Andersson *Lars Eliasson*
i Sundborn

Gösta Bohman *Hans Hagnell*

Kammaren biföll dessa ansökningar.

§ 3

Svar på interpellation ang. åtgärder för återanpassning av straffade till normal livsföring

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Fröken Wetterström har frågat mig, om jag ämnar vidtaga några åtgärder för att underlätta och intensifiera återanpassningen av straffade till normal livsföring.

Till besvarande av interpellationen får jag anföra följande.

Frågan om effektivare åtgärder inom eftervård och annan kriminalvård i frihet har utretts av 1956 års eftervårdsutredning, som har framlagt flera delbetänkanden i ämnet, nämligen i juni 1959 angående fånges arbetsersättning (SOU 1959: 18), i april 1961 angående kriminalvård i frihet (SOU 1961: 16), i juli 1961 angående medicinska behandlingsåtgärder vid kriminalvård i frihet (stencilerat), i oktober 1961 angående rekryteringen av och ersättning till enskilda personer såsom övervakare (stencilerat) samt i december 1961 angående arbetsanskaffning åt kriminalvårdens klientel (stencilerat). Yt-

Svar på interpellation ang. åtgärder för återanpassning av straffade till normal livsföring

terligare må nämnas, att eftervårdsutredningen i skrivelser under åren 1956 och 1957 har föreslagit anordnande på försök av inackorderingshem för frigivna fångar m. fl. i Göteborg samt upprättande av ett frigångshem inom fångvårdens östra anstaltsgrupp (Nackahemmet). I sina betänkanden och skrivelser har eftervårdsutredningen ingående behandlat de spörsmål, som interpellanten åsyftar. Eftervårdsutredningens arbete har under årens lopp fortlöpande redovisats i statsverkspropositionen under andra huvudtiteln. Bl. a. må i detta sammanhang erinras om att vid 1962 års riksdag på grundval av eftervårdsutredningens förslag har beslutats en utbyggnad av skyddskonsulentorganisationen i tre etapper, innebärande att organisationen nära nog fördubblas, samt att utredningens förslag om arbetsanskaffning åt kriminalvårdens klientel utförligt har redovisats i årets statsverksproposition.

Interpellanten har understrukit vikten av att skyddskonsulent och övervakare i god tid före frigivningen underrättas om frigivningsdagen. Med anledning härav vill jag framhålla, att Kungl. Maj:t i ett cirkulär den 8 oktober 1954 till fångvårdsstyrelsen m. fl. myndigheter har understrukit att tillsynsman för den som frigives från fångvårdsanstalt bör utses i så god tid och från sådan tidpunkt, att han hinner utföra de förberedelser för tillsynen som åligger honom. I en i november 1961 utfärdad rundskrivelse har fångvårdsstyrelsen såsom allmän riktlinje uppställt, att tillsynsman bör förordnas när den dömden har avtjänat hälften av den tid som krävs för att fakultativ villkorlig frigivning skall kunna ifrågakomma eller med andra ord efter en tredjedel av strafftiden. Syftet härmed är att i god tid förbereda den intagnes förhållanden efter frigivningen.

Vidare anförde:

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet för det svar jag erhållit på min interpellation, även om jag nog hade väntat mig att statsrådet skulle gå in på kärnpunkterna i interpellationen, vilket jag tycker inte har skett.

Justitieministern hänvisar till alla de delbetänkanden och skrivelser som 1956 års eftervårdsutredning avgivit, där de frågor behandlats som jag tagit upp, och han pekar på de åtgärder som vidtagits genom av riksdagen fattade beslut, däribland beslutet 1962 om en utbyggnad av skyddskonsulentorganisationen i tre etapper och beslutet vid årets riksdag att enligt departementschefens förslag i huvudsak den hjälp till utbildning och arbetsanskaffning som gäller för vanliga arbetssökande också skall stå till förfogande för kriminalvårdens klientel. Dessa åtgärder är naturligtvis av stor betydelse och nödvändiga för att bidra till återanpassningen av straffade personer till normal livsföring.

När det gäller det intima samarbete som måste existera mellan fångvårdsanstalterna, skyddskonsulenterna och tillsynsmännen vid det kritiska tillfälle då en person villkorligt frigives — som är en av huvudfrågorna i min interpellation — fungerar korrespondensen tyvärr inte som den borde. Där hänvisar statsrådet endast till ett cirkulär från Kungl. Maj:t den 8 oktober 1954, i vilket det säges att »tillsynsman för den som frigives från fångvårdsanstalt bör utses i så god tid och från sådan tidpunkt, att han hinner utföra de förberedelser för tillsynen som åligger honom».

Dessutom hänvisar statsrådet till en i november 1961 utsänd rundskrivelse, där fångvårdsstyrelsen såsom allmän riktlinje uppställt att tillsynsman bör förordnas, när den dömden har avtjänat hälften av den tid som kräves för att

Svar på interpellation ang. åtgärder för återanpassning av straffade till normal livsföring

fakultativt villkorlig frigivning skall kunna ifrågakomma. Ja, herr statsråd, det är ju gott och väl. Men jag konstaterar bara att de påpekanden som gjorts inte har haft avsedd effekt. Men även om denne tillsynsman utses i god tid före frigivningen, under vilken tid han haft möjligheter att planera för sin klient, så går detta om intet, därest han inte också i god tid underrättas om var och när han har att möta den frigivne. Jag vill säga att det faktiskt kan hänga på timmar, om allt det arbete och all den möda som under anstaltstiden lagts ned på att på olika sätt förbereda utträdet i ett normalt liv — för att inte tala om de kostnader samhället påtagit sig i det fallet — skall spolieras eller inte.

Från olika håll i vårt land har jag av lekmän, som av socialt intresse och av idealitet åtagit sig att vara tillsynsmän — ty det är ju det som är drivfjädern i deras ofta otacksamma uppgift — erfarit att de ibland först efter en eller två dagar, ibland inte förrän en vecka efteråt blir underrättade om att frigivning skett.

Ett enda exempel. En pojke med tillsynsmannens telefonnummer och en summa pengar på fickan kommer till Stockholm. Tillsynsmannen är inte underrättad och ej ens pojkens moder, som verkligen fanns. Vad blir följden? Jo, han tar in på ett hotell, pantsätter sina kläder och går till socialvården för att få hjälp. Det är säkerligen ingen som tror att detta är rätta sättet att hjälpa, utkastad som den unge är i en tillvaro fylld av frestelser, där i stället alla krafter borde mobiliseras för att förhindra återfall på brottets bana.

Änskönt meddelandet från fångvårdsanstalten kommer någon dag i förväg, kan det ju inträffa att tillsynsmannen är bortrest. Det är beklagligt, tycker jag, att det led i återförandet, som jag bedömer som högst väsentligt, fungerar så otillfredsställande. Det kan natur-

ligtvis skyllas på otillräcklig personal, men en så väsentlig uppgift inom eftervården får, som jag ser det, inte åsidosättas. Det gäller dock en människas hela fortsatta existens.

Beträffande tillsynsmännen är det en annan sak som inte heller fungerar tillfredsställande. En person som har den sysslan har berättat för mig att han, då han inte hört av sin skyddsling under fjorton dagar och förgäves sökt honom, först efter en månad fick under rättelse om att vederbörande åter hade förpassats till fängelse.

När numera den villkorliga domen och fakultativ frigivning alltmer tillämpas, ställes därmed allt högre krav på övervakning och eftervård. Fyller inte eftervården dessa krav, äventyras individens hela framtid. Frivilliga krafter som övervakare och tillsynsmän behövs alltså — det gav statsrådet Kling också uttryck för i ett interpellations-svar i riksdagen 1961. Justitieministern sade då, att den nya brottsbalken visserligen förutsätter en kraftig, successiv utbyggnad av konsulentorganisationen, men även om fackmannasidan förstärkes, innebär det inte på något sätt att »vi därför skulle minska lekmanainflytandet». Båda sidorna kommer att väl behövas vid den utvidgning av kriminalvården i frihet, som den nya brottsbalken innebär. De människor, som frivilligt och utan ekonomisk vinning — ty sådan vinning kan man i alla fall inte tala om ens med den förhöjning av arvoden som nu skett — åtar sig denna uppgift, behöver för att inte tröttna och ge upp ges det stöd i sin verksamhet, som det innebär att man får ett »underrättelseväsende» som fungerar perfekt. Jag hoppas att statsrådet Kling är ense med mig på den punkten.

Jag skulle vilja fråga om inte herr statsrådet finner lämpligt att än en gång för berörda myndigheter påpeka eller rent av kräva att det skall vara deras

Svar på interpellation ang. åtgärder för återanpassning av straffade till normal livsföring

skyldighet att i god tid — och därvid också precisera vad det uttrycket innebär — underrätta den som har att ta hand om klienten.

Ett annat avsnitt i min interpellation har statsrådet inte besvarat. Det gäller statsförvaltningens obenägenhet att ge straffade människor anställning. Jag tillåter mig, herr talman, att citera vad eftervårdsutredningen framhållit i sitt slutbetänkande i december 1961. Där göres en historiebetraktning, och man erinrar om att samtliga stadganden om vanhedrande påföljder av brott upphävdes år 1936. I det sammanhanget framhöll dåvarande departementschefen, att det syntes honom i hög grad stötande, att samhället som ställde anspråk på enskilda arbetsgivare att medverka till straffade personers återuppriktande genom att i mån av möjlighet bereda dem arbete, självt icke skulle föregå med bättre exempel än att det förklarade vissa personer — stundom för icke alltför grova förbrytelser — för sitt återstående liv ovärdiga att nyttjas icke blott i den tjänst, vari de förbrutit sig, utan över huvud i rikets tjänst.

Utredningen skriver: »Vad sålunda förekommit har emellertid icke lett till några mera effektiva åtgärder för förbättrande av de straffades och villkorligt dömdas möjligheter att vinna arbetsanställning. Inom stora delar av statsförvaltningen tillämpas sålunda alltför restriktiva principer vid anställandet av personer som begått brott. Detta förhållande kan enligt utredningens mening icke anses tillfredsställande. I praktiken innebär det» — och det vill jag för min del kraftigt understryka — »att staten å ena sidan genom olika åtgärder söker främja den betydelsefulla del av kriminalvården, som kan betecknas som resocialisering och vari inplaceringen i arbetslivet ingår som ett viktigt moment, men å andra sidan själv i egenskap av arbetsgivare

lägger hinder i vägen för resocialiseringsarbetet. En ändrad inställning på denna punkt från de statliga organens sida bör kunna leda till en ökad beredvillighet även från kommuners och det enskilda näringslivets sida att anställa straffade personer.» Jag skall sluta citatet här, även om också fortsättningen är av ganska stort intresse i detta sammanhang.

Det är givet att en del tjänster är av det slaget, att särskilda krav måste ställas på innehavaren då det gäller redlighet och pålitlighet, och på vilka det inte skulle vara tillrådigt att anställa en tidigare straffad. Men avgörandet bör, som för övrigt allmänna beredningsutskottet uttalade år 1955, när det gäller anställning i statens tjänst av personer, som begått brott, kunna ske efter fri bedömning från fall till fall och ej hindras genom stela, automatiskt verkande diskvalifikationsregler. Därvid bör hänsyn tas till bl. a. omständigheterna vid brottets begående, brottets betydelse med tanke på de arbetsuppgifter varom det i det särskilda fallet är fråga samt sökandens livsföring och vandel efter brottet.

Nog är det härvidlag, herr statsråd, liksom i många andra fall naturligt, att staten uppträder som ett föredöme för övriga arbetsgivare. Jag har för övrigt hört omnämnas av tillsynsmän att övervakarna ofta finner de privata arbetsgivarna ha en humanare inställning än staten och att de visar större förståelse och beredvillighet att satsa på en människa.

I årets statsverksproposition säger departementschefen med hänsyn till de synpunkter som utredningen framfört, att det allmänna i sin anställningspolitik bör visa en positiv inriktning och att det bör ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda de föreskrifter som är behövliga. Mot bakgrunden av detta uttalande skulle jag, herr statsråd, slutligen vilja fråga, om sådana föreskrifter

Svar på interpellationer ang. vissa prästers ämbetsutövning, m. m.

är att vänta och när de i så fall kommer.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Under första delen av sitt anförande uppehöll sig fröken Wetterström vid frågan om att tillsynsmän inte hade inom rimlig tid utsetts för de villkorligt frigivna. Som framgår redan av mitt interpellationssvar finns det klara och otvetydiga bestämmelser utfärdade för dessa fall. Men jag hoppas att fröken Wetterström är så vidsynt att hon vill tillåta att även fängvårdens tjänstemän undantagsvis kan råka ut för ett olycksfall i arbetet — det kan hända den bästa.

Vad gäller den andra frågan, om statens ansvar för de frigivna och möjligheterna för dessa att få anställning i statlig tjänst, så påstod fröken Wetterström att jag inte svarat på interpellationen i den delen. Men det har jag. Jag sade att »utredningens förslag om arbetsanskaffning åt kriminalvårdens klientel utförligt har redovisats i årets statsverksproposition» och det är i dag bara två månader och en dag sedan saken behandlades här i kammaren. I årets statsverksproposition, andra huvudtiteln, s. 81, står:

»Jag delar utredningens och remissinstansernas uppfattning om att det allmänna i sin anställningspolitik bör visa en positiv inriktning. Det synes få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda de föreskrifter, som kan finnas påkallade.»

Dessa föreskrifter kommer i vanlig ordning i samband med regleringsbrevet.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Jag har visst observerat — och det framgick även av vad jag sade — dessa föreskrifter om att tillsynsmän skall utses i rimlig tid. Men — som jag också sade — det hjälper inte att man gör det, om man inte vid

det aktuella tillfället underrättar tillsynsmännen i god tid. Det är där det inte klaffar.

Herr statsrådet säger att jag bör vara så vidsynt att jag inser att tjänstemän kan råka ut för »olycksfall i arbetet». Detta skulle alltså vara enstaka företeelser. Jag hoppas naturligtvis att det är enstaka företeelser, men jag har hört omvittnas från så många håll, att tillsynsmännen inte underrättas, att jag tycker saken är ganska allvarlig. Det är därför jag skulle vilja att justitieministern gjorde ytterligare något för att få denna förmedlingsverksamhet att fungera ordentligt.

Sedan har jag också — vilket framgick när jag tackade för svaret — observerat vad som sagts om frågan i årets statsverksproposition, liksom jag observerat behandlingen här i kammaren. Det är ju utomordentligt bra att arbetsförmedlingarna skall ha här ifrågavarande uppgift och betrakta detta klientel precis som andra sökande. Men det, menar jag, är en sak — en annan är att påstötning måste göras från regeringens sida när det gäller att få de statliga myndigheterna att inse vad jag finner vara deras givna skyldighet i dessa sammanhang. De tycks nämligen inte ha insett detta.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellationer ang. vissa prästers ämbetsutövning, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet af GEIJERSTAM, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Dahlgren frågat, om jag anser att det sätt på vilket en del präster i olika församlingar nu utövar sitt ämbete — såsom exemplifierats i interpellationen — är tillfredsställande.

Herr Lundberg har i en interpellation frågat mig

Svar på interpellationer ang. vissa prästers ämbetsutövning, m. m.

1. vilken uppfattning regeringen har om och vilka åtgärder regeringen ämnar vidtaga i den kyrkstrid, som fraktionen Kyrklig samling åstadkommit, och om regeringen ämnar tillse att även denna del av kyrkans anställda kommer att följa lag och förordning och visa respekt för människovärde,

2. om jag överväger åtgärder för att öppna kyrkorna för deras ändamål och fråntaga de präster, som hindrar kyrklig tjänst eller utövning av kvinnor, deras bestämmanderätt över kyrkobyggnaden samt vidare öppna kyrkorna för sammankomster för vigsel, begravning etc. till exempelvis frikyrkofolk och för viss kulturell, för kyrkan icke stötande verksamhet,

3. om man kan förutsätta, att jag kommer att pröva och eventuellt föreslå att avskaffa prästvigningen,

4. om jag är beredd att framlägga förslag om att äktenskapet endast skall vara juridiskt bindande vid borgerlig vigsel samt

5. om jag kommer att ägna undervisningen vid våra teologiska fakulteter uppmärksamhet.

Då herr Dahlgrens interpellation och herr Lundbergs första fråga har visst samband med varandra, har jag funnit det lämpligt att besvara de båda interpellationerna i ett sammanhang.

Det exempel herr Dahlgren tagit upp i sin interpellation rör en utebliven pålysning av kollekt till svenska kyrkans diakonistyrelse söndagen den 24 februari i år. Fallet har behandlats av vederbörande domkapitel och prövas, enligt vad jag erfarit, just nu av riksdagens justitieombudsman. Domkapitlet har förklarat sig anse, att prästen gjort sig skyldig till tjänstefel samt övervägt disciplinär åtgärd mot prästen men bordlagt ärendet i avvaktan på den åtgärd, som justitieombudsmannen kan vidtaga. Denne har ännu ej fattat slutligt beslut i ärendet.

Svenska kyrkans präster är i sin ämbetsutövning underkastade ämbetsan-

svar enligt strafflagens bestämmelser. I detta hänseende finns inga lagregler, som låter prästerna intaga en särställning. Som framgått av vad jag nyss anfört har också myndigheter, som har tillsyn över den offentliga verksamhet varom här är fråga, ingripit.

I den aktuella debatten i kyrkliga frågor har ofta den s. k. samvetsklausulen åberopats. Härmed avses ett uttalande av särskilda utskottet vid 1958 års kyrkomöte. Studerar man protokollet från kyrkomötet 1958 torde klart framgå, att den respekt för samvetet, för vilken då avsågs att ge garantier, handlade om att präst inte borde kunna åläggas att i tjänsten utföra sådant, som *uppenbarligen* skulle kränka hans samvete på grund av den övertygelse han hyser i kvinnoprästfrågan. Utskottet hade i sitt utlåtande dessförinnan framhållit att då det för kyrkans gärning var av vital betydelse att undvika en kyrkosplittrande söndring, det framstod som nödvändigt att skiljaktigheter i hithörande frågor inte fick överdrivna eller tillspetsade uttrycksformer och att ingendera meningsriktningen utsattes för sådan påverkan, som kunde uppfattas såsom åsiktsförföljelse eller intrång på samvetets frihet. I debatten förklarade sig ecklesiastikministern kunna helt ansluta sig till detta utskottets uttalande, och han uppgav sig i det fallet tala på en fullständigt enig regerings vägnar.

Utan att taga ställning i det enskilda fallet vill jag för min personliga del säga ifrån att det inte bör komma i fråga att ge uttalandena vid 1958 års kyrkomöte en vidare innebörd än som sålunda förutsattes vid tillkomsten av lagen om kvinnas behörighet till prästerlig tjänst. Ett berättigat åberopande av samvetskonflikt måste inskränka sig till fall, då verklig och inte endast skenbar sådan föreligger. Jag får slutligen härutinnan hänvisa till ett justitieombudsmannens uttalande år 1961 i anledning av vissa av Kyrklig samling utar-

Svar på interpellationer ang. vissa prästers ämbetsutövning, m. m.

betade, i januari 1960 publicerade riktlinjer för hur vissa präster och lekmän borde förhålla sig till kvinnliga präster. Justitieombudsmannen erinrar om att det varit tungt vägande skäl av principiell art och hänsyn till omsorgen om kyrkans bästa, som föranlett statsmakterna och kyrkomötet att ge kvinna behörighet till prästerlig tjänst. Det kan vid sådant förhållande uppenbarligen inte anses tillåtet, säger han, att enskilda befattningshavare inom kyrkan genom sitt handlande eller sin underlåtenhet att handla förhindrar eller allvarligen äventyrar reformens praktiska genomförande. Och han fortsätter — jag citerar: »Det är sålunda inte möjligt att tillerkänna enskild befattningshavare inom kyrkan obegränsad handlingsfrihet på grund av den uppfattning han hyser i trosfrågan. I den utsträckning det är påkallat för lagstiftningens behöriga genomförande måste av honom såsom innehavare av allmän tjänst krävas, att han fullgör de uppgifter, som åligger honom enligt lag och författning eller som följer av tjänstens beskaffenhet. Det är också uppenbart, att man vid lagens antagande inte avsåg att frångå denna fundamentala grundsats för all reglering av samhällseliga angelägenheter.» Med utgångspunkt i detta principuttalande, som återfinns i ämbetsberättelsen till 1962 års riksdag, har JO därefter uttalat sig om tre tänkbara konfliktsituationer, där präster och lekmannatjänstemän enligt hans mening inte ägde undandra sig de förpliktelser, som följer av den ifrågakvarande lagstiftningen.

Enligt min åsikt bör statsorganen om möjligt inte ingripa i tvister inom kyrkan då det gäller frågor som rör kyrkans lära. Statens intresse bör principiellt inte sträcka sig längre än till ett övervakande av att kyrkan i sin verksamhet inte överskrider de av lagstiftningen uppdragna gränserna eller att handlingar inte förekommer, som strider mot gällande lag. Man bör där-

vid komma ihåg att vissa av kyrkans lärosatser kommit till uttryck också i lagstiftningen. I debatten vid 1958 års kyrkomöte uttalade också ecklesiastikministern, att lagstiftningen och statsorganen så litet som möjligt bör ingripa i personliga religiösa förhållanden, och tillade, att direkta åsiktsföljelser mellan olika grupper, som är aktivt verksamma inom kyrkan, borde kunna undvikas med inomkyrkliga medel. Han hävdade också att farhågor för söndering inom kyrkan, därest kvinnor tilläts bli präster, inte borde överdrivas; inom kyrkan har det, framhöll han, hittills funnits utrymme för olika ståndpunkter i religiöst hänseende och detta borde kunna finnas också när det gäller de kvinnliga prästerna.

Ser man på vad som hänt inom kyrkan sedan lagstiftningen om kvinnors behörighet till prästerlig tjänst kom till, torde man kunna konstatera att diskussionen i hithörande frågor i flertalet fall förts med sans och måtta och att tillbörlig respekt i allmänhet visats för andra människors uppfattning då åsiktsbrytningarna kommit till uttryck i ord och handlande. Beklagliga undantag har emellertid förekommit. Bland de aktiva inom kyrkan synes det finnas människor, som inte har förmåga att se till annat än sin egen uppfattning. Mycket av det som nu inträffat och för vilket interpellanterna hyser en helt förklarlig oro, torde få bedömas med utgångspunkt i detta förhållande. Man bör inte fästa avgörande vikt vid handlingar och uttalanden, som har sin grund i ett extremt betraktelsesätt och som inte ens torde omfattas av huvudparten av Kyrklig samlings egna anhängare. Av de opinionsyttringar, som på sistone kommit till synes, torde på rätt goda grunder kunna förväntas, att man inom kyrkan själv kommer till rätta med de förevarande problemen. Jag vill här anknyta till de förhoppningar, som från flera håll uttalades vid 1958 års kyrkomöte, och i sam-

Svar på interpellationer ang. vissa prästers ämbetsutövning, m. m.

manhanget också stryka under att man då särskilt pekade på biskopsmötet såsom rätt forum för vägledning och rådgivning.

Av det sagda får emellertid inte slutas till att regeringen inte med uppmärksamhet följer utvecklingen inom kyrkan och i några fall ser rätt allvarligt på vad som inträffat. Som herr Dahlgrens framhållit skall vi givetvis slå vakt om hävdvunna demokratiska principer. I ett kristet samfund bör det vara självklart att respekt för andras människovärde och åsikter alltid visas. Brister det härutinnan bör man på olika vägar söka få en rättelse till stånd.

Genom dessa uttalanden anser jag mig ha besvarat herr Dahlgrens fråga. Med utgångspunkt däri får jag också sammanfatta mitt svar på herr Lundbergs första fråga på följande sätt. Det åligger svenska kyrkans prästerskap att som andra utövare av offentlig tjänst följa i vederbörlig ordning antagna lagar och förordningar. Tillsynen över att så sker utövas främst av domkapitlen samt Kungl. Maj:ts och riksdagens organ, justitiekanslern och justitieombudsmannen. Det finns enligt min mening för närvarande inte anledning för regeringen att ingripa med åtgärder utöver vad som kan föranledas av dessa organs tillsyn eller de initiativ som kan förväntas utgå från kyrkans egna led. Regeringens allmänna uppfattning torde tillräckligt tydligt framgå av vad jag nyss sagt.

Vad gäller herr Lundbergs andra fråga får jag hänvisa till den proposition (nr 149) om upplåtande av kyrkorum i vissa fall, som för ett par veckor sedan lades på riksdagens bord. I denna har utförligt behandlats de av herr Lundberg berörda spörsmålen. Jag vill inte föregripa den diskussion, som riksdagen kommer att föra med anledning av det genom propositionen framlagda lagförslaget. Jag inskränker mig därför här till att helt kort omnämna, att förslaget innebär ett överflyttande av

bestämmanderätten över kyrkorummet från prästen till kyrkorådet, då det gäller upplåtande till andra ändamål än gudstjänst och därmed jämförlig förrättning. Beträffande upplåtande för gudstjänstbruk föreslås ingen lagstiftningsåtgärd men det uttalas med all tydlighet i propositionen, att dessa frågor bör av prästerna avgöras i en generös ekumenisk anda och att tillämpningen bör uppmärksammas av biskoparna. Såväl kyrkoråd som pastor handlar vid upplåtelse av kyrka under tjänsteansvar och äger således inte förfara efter godtyckliga grunder.

På herr Lundbergs tredje fråga, angående prästvigningen, vill jag — i den mån den är menad enligt ordalagen och inte enbart är ett uttryck för allmän misstro mot ämbetsutövningen hos de präster, som anslutit sig till Kyrklig samling — svara att det inte torde föreligga skäl för regeringen att — i den mån detta nu över huvud är möjligt — ingripa och ta initiativ till en ändring av denna för kyrkan grundläggande ordning. Eftersom jag av tidigare anföranden här i kammaren av herr Lundberg vet, att herr Lundberg studerat och följt frågan om kyrkans ämbete, tillåter jag mig dock att tolka frågan närmast som ett uttryck för den antydda misstron. Och jag kan visst hysa förståelse för att en lekman med kyrkans bästa för ögonen kan finna mycket av vad som förekommit oroväckande och i mindre god överensstämmelse med prästlöftena.

Vad så angår frågan om obligatoriskt civiläktenskap får jag erinra om att motioner (I: 161, II: 191) med yrkande om utredning härom för närvarande behandlas av första lagutskottet. Det synes mig lämpligt att diskussionen i detta spörsmål framflyttas till den tidpunkt, då utskottets utlåtande i anledning av motionerna behandlas av kammaren.

Efter samråd med chefen för ekle-siastikdepartementet får jag på herr

Svar på interpellationer ang. vissa prästers ämbetsutövning, m. m.

Lundbergs femte och sista fråga om undervisningen vid våra teologiska fakulteter svara, att detta spørsmål som princip inte bör behandlas på annat sätt än undervisningsfrågor i allmänhet. Studieplanerna vid våra universitet fastställs av universitetskanslern, på vilken det också ankommer att tillse, att planerna följs och att undervisningen sker utifrån vetenskapliga objektiva utgångspunkter. Med hänsyn bl. a. härtill är enligt min uppfattning någon åtgärd från regeringens sida av antydd art för närvarande inte aktuell. I betraktande av den pågående utredningen om gestaltningen av det framtida förhållandet mellan staten och kyrkan torde endast på tungt vägande skäl en omläggning av prästutbildningen för närvarande böra övervägas.

Vidare anförde:

Herr DAHLGREN (cp):

Herr talman! Jag vill gärna tacka statsrådet för det utförliga svaret på min interpellation.

Denna fråga är ömtålig, och min avsikt med interpellationen var inte att väcka misstro mot kyrkan och dess tjänare, i avsikt att skada, utan fastmer var den ett spontant uttryck för den oro som stora grupper av människor känner inför de stridigheter som försiggår inom kyrkan och som ges uttryck i underliga demonstrationer.

Jag är fullt medveten om att man här har att göra med övertygelser, och övertygelser kräver ingenting annat än respekt. Men det är också en fråga om sans och takt mellan berörda parter.

Det vare mig fjärran att uppträda med pekpinne och tillrättavisa kyrkan, men som lekman, uppväxt i gammal bonde- miljö, där hembygdens kyrka varit förknippad med barna-, ungdoms- och familjeår — och som jag hoppas så skall få bli även för den uppväxande generationen — är jag oroad för den strid som nu pågår om kyrkans ställning och plats i samhället.

Att ytterligare försöka analysera dagens läge inom kyrkan utöver det utförliga svar som statsrådet givit är kanske meningslöst, men jag vill ändå tillfoga några reflexioner. Att tala om kyrklig expertis är till synes nonsens, eftersom den expertis som vi har är delad på två läger — och i kyrkliga frågor är alla till synes lika kunniga eller okunniga: i skrift, bekännelse och tradition. När sedan frågan förs ut till de djupare folklagren genom tidningarna, radion, televisionen, blandas den med känslotänkande och affekter, kvinnosakssynpunkter och politiska åsikter i en våldsam blandning, som tillsammans med avsaknaden av klara linjer i arbetet, den stora villrådhigheten och maktlösheten ytterligare förvärrar situationen. Det var detta som var den egentliga orsaken till interpellationen — de kollektivvägrande prästerna blev den händelse som utlöste frågan.

Även om man i detta speciella fall kommer att konstatera tjänstefel, så kommer det sannolikt även i fortsättningen att inträffa fall som gränsar därtill eller som kan rubriceras så och vilka är stötande för den rättskänsla som finns hos Sveriges folk. Jag erinrar om att i det aktuella fallet har domkapitlet, enligt tidningsnotiser, inte varit enhälligt i sitt ställningstagande och den reserverande parten har hänvisat till den s. k. samvetsklausulen från 1958 års kyrkomöte. Jag kommer då fram till att det skulle vara av betydande värde, om årets kyrkomöte ville diskutera denna klausuls tillämpande, med utgångspunkt från att den för närvarande otillbörligt utnyttjas.

Anledningen till klausulens tillkomst var att man ville undvika en kyrkosplittrande söndring på grund av beslutet om kvinnopräster. Söndringen är enligt mitt förmenande på väg, eftersom Kyrklig samlings medlemmar visar en klar ovilja att underordna sig det beslut som fattats.

Utifrån mina utgångspunkter som

Svar på interpellationer ang. vissa prästers ämbetsutövning, m. m.

lekman finner jag inget fel i att kyrkan berikats med kvinnopräster, och jag är övertygad om att den överväldigande delen av svenska kyrkobesökare tycker detsamma som jag. Vi kan visserligen förstå, att detta beslut bröt en mer än tusenårig kyrklig tradition i detta land och avgjorde striden i ett stort teologiskt problem, där Skriftens uttolkare kommit fram till olika resultat, liksom att följderna av detta beslut av denna anledning kan vara svåra att underkasta sig, men vi har i detta land med vår kristna trosuppfattning ingen påvlig auktoritet, vars ord är absolut lag för kyrkans tjänare. Beslutet om kvinnopräster är lagfäst enligt den ordning som gäller för vårt land och vår kyrka. Därför skall också detta beslut följas; hur skulle annars en yttre ordning kunna upprätthållas? — och en sådan måste finnas även inom kyrkan.

Slutsatsen i detta mitt resonemang vill jag då knyta an till vad statsrådet säger i sitt svar på sid. 4: »I ett kristet samfund bör det vara självklart att respekt för andras människovärde och åsikter alltid visas. Brister det härutinnan, bör man på olika vägar söka få en rättelse till stånd.» Jag vill av detta dra slutsatsen, att statsrådet kan överväga lämpligheten av införandet av en disponibilitetsstat för de prästmän som i dag tyngs av samvetsbetänkligheter med anledning av fattat beslut i kvinnoprästfrågan.

Jag ber än en gång att få tacka statsrådet för ett tillfredsställande svar.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet af Geijerstam få framföra ett tack för svaret på interpellationerna. Svaret är mildt i ordalagen, men jag tolkar det som uttryck för en i sak kritisk inställning till Kyrklig samlings sätt att med obstruktion och sabotage operera inom den svenska kyrkan.

Jag förutsätter att de utslag av åsikts-

förföljelse, könsdiskriminering och förakt för lag och förordning som i detta sammanhang framkommer ogillas helt och fullt av både regering och riksdag. Men man kan fråga sig om ett ogillande är nog när det gäller en samling män som så uppenbart hänsynslöst opererar inom statskyrkans hägn.

Vad ett enskilt statsråd på kyrkomötet har sagt om prästers skyldighet att följa lag och förordning är det självfallet värdefullt att veta. Men här gäller det grundläggande principfrågor för en rättsstat. Ty om alla medborgare i detta land skulle handla på samma sätt som Kyrklig samling, skulle det leda till en upplösning av vår rättsstat. Det är en hela folkets angelägenhet att respekten för lag och förordning upprätthålles, och riksdag och regering måste handla därefter.

Det är omöjligt att definiera begreppet kyrka. Man kan inte heller säga vad som är vetenskap, ty vi rör oss här med obekanta begrepp som tolkas på olika sätt av vetenskapsmännen.

Vid kyrkomötet 1958 sade juris professorn Ake Hassler i fråga om den grundläggande principen i detta sammanhang, att samvetsbetänkligheter inte kunde frita från tjänsteplikt. Han frågade: Vad är det som en manlig präst inte skall kunna åläggas göra i tjänsten, därför att han inte gillar kvinnliga präster? Skall han kunna vägra att tjänstgöra i samma församling som en kvinnlig präst eller skall han kunna vägra införa i böckerna förrättningar som verkstälts av kvinnlig präst eller är det kanske rent av meningen att han skall få betrakta sådana förrättningar som ogilla? Professor Hassler tillade: Lag är lag och tjänsteplikt är tjänsteplikt, oavsett vad ett utskott skrivit i sin motivering.

Är det riktigt av mig att tolka statsrådets svar i dag som ett understrykande av dessa konstateranden?

I en rättsstat kan snart sagt varje medborgare i någon situation komma

Svar på interpellationer ang. vissa prästers ämbetsutövning, m. m.

i samvetsnöd. Det gäller kanske inte minst samvetsömma vapenvägrare, men vid små, ja rent av bagatellartade förseelser anser staten att ett trots mot lag skall bestraffas hårt. Eftersom lag och rätt skall gälla för alla medborgare, så är det självklart att man, om man inte mäter sig ut ur denna samhörighet och ur detta ansvar, också måste se till att det gäller även för präster.

Lagen om kvinnas behörighet till prästerlig tjänst lyder helt kort: »Härigenom förordnas, att kvinna skall äga lika behörighet som man att efter förtjänst och skicklighet befordras till prästerlig tjänst.» Jag tycker att dessa enkla ord inte bör vara svårbegripliga, men det är väl som Geijer sade en gång, att människan är ett sent begrepp i historien. Någon annan har tillagt att kvinnan är ett mycket senare begrepp, och inom vissa kretsar i statskyrkan är hon tydligen inget begrepp alls.

Man kan säga att kvinnans ställning i samhället är en mätare på civilisationen och rättstillståndets utveckling. Det är angeläget att här konstatera, att Kyrklig samlings aktion bör ses i ett större sammanhang, och om man gör det, blir frågan mer allvarlig.

När Kyrklig samling öppet visar sitt lagtrots, motiverar man det med citat ur bibeln, speciellt: »Såsom kvinnorna tåga i alla andra de heligas församlingar, så må de ock tåga i edra församlingar. Det är dem icke tillstätt att tala, utan de böra underordna sig, såsom lagen bjuder. Vilja de hava upplysning om något, så må de hemma fråga sina män; ty det är en skam för en kvinna att tala i församlingen.»

Om jag inte minns fel skrevs Nya testamentet mellan 40 och 50 år efter Kristi död. Enligt uppgift var Paulus son av en judisk rabbin i Tarsus, och där stiftade han bekantskap med mithrasreligionen, som redan år 48 f. Kr. hade sitt säte i Tarsus. I dess kult och liturgi ingick guden Mithras död och uppståndelse. Denna religion var en

religion endast för mannen — kvinnan var även här dömd till evig osalighet. Vad Paulus säger om kvinnorna torde väl vara ett återgivande just av mithrasreligionens syn på kvinnan, och ingenting annat.

Om syndiga människor skrev bibeln 40, 50 år efter Kristi död, så kunde de inte återge förkunnelsen i dess ursprungliga form. Skulle man fatta bibeln såsom en lagbok, som måste följas bokstavligen, skulle kristendomen inte blott bli en omöjlighet, utan även en orimlighet för alla människor. Bibeln återopas i USA:s sydstater; man kan i dess namn välsigna krig, våld och barbari, fördöma kvinnan som mindervärdig varelse och höja mannen till skyarna. Om man bokstavligen tar bibeln för något annat än bristfälliga människors försök att med givna egoistiska personliga hänsyn söka återge vad Kristus förkunnade, då kan den i vissa fall nyttjas såsom en förgiftad atombomb mot kultur, människovärde och medmänniskor, och den kan i främsta rummet riktas mot kristendomen själv.

Det är märkligt att rädslan och kvinnoföraktet, som väl började omkring år 100 men speciellt blomstrade kanske omkring år 300 e. Kr., just nu har tagits upp av prästerna. Det är också märkligt att alla förkunnare har glömt Paulus' ord, att var och en vare underdånig den överhet som han har över sig, ty ingen överhet finns som icke är av Gud; all överhet som finns är förordnad av Gud.

Jag måste i det sammanhanget ställa frågan: Betraktar Kyrklig samling en inom en demokratisk stat vald folkrepresentation som en överhet, eller menar man att endast en genom makt och våld tillkommen regim kan godtas? Betraktar man fortfarande kvinnan såsom en undermålig varelse på samma sätt som när kvinnan ansågs vara en handelsvara utan själ eller brändes på bål under häxprocessernas tid? De tra-

Svar på interpellationer ang. vissa prästers ämbetsutövning, m. m.

kasserier som möter de kvinnliga prästerna av en del högfärdsgalna män är och förblir alltmer motbjudande. Man kan bl. a. instämna i de liberala kvinnornas uttalande att varje missaktning och nedvärdering av de kvinnliga prästerna är en förolämpning mot alla svenska kvinnor i deras krav på lika-berättigande.

Gränsen för vad som kan tolereras är för länge sedan överskriden. Görs det inte slut på denna trafik, blir det ofrånkomligt att regeringen vidtar åtgärder för att trygga de kvinnliga prästernas rätt att utövar sitt ämbete inom statskyrkan på lika villkor. Jag tror att det är riktigt att påpeka att samtliga kvinnoorganisationer av betydelse har understrukit allvaret i det sätt, på vilket Kyrklig samling behandlar och betraktar kvinnorna i dagens demokratiska samhälle.

Även om man kan säga att Kyrklig samling representerar ett litet fåtal, så är den ändå uttryck för en farlig och beklaglig tendens som insatt i ett större sammanhang både inger allvar och kräver uppmärksamhet. För en kulturnation och en demokrati är det en nödvändig renlighetsåtgärd att inte visa flathet mot fanatiska mörkmän, vare sig de uppträder inom den svenska statskyrkan eller i andra sammanhang.

Vill någon i detta land föra till torgs ras- eller könsdiskriminering och inte acceptera likheten inför lag och rätt, lika medborgarrätt och människovärde för kvinnor och män, ja, då kan jag inte anse det vara orimligt att vi som kulturnation slutar att underhålla en verksamhet, som helt måste stå i strid med både kristen livssyn och ett fritt folks sätt att leva och handla. Om staten fortsätter att tolerera och betala denna verksamhet, då kan kvinnorna med rätta säga att det är skam, det är fläck och en skymf mot kvinnorna att detta kan få fortsätta. Skall svenska statskyrkan sprängas sönder, får det inte ske under former som ger en bitter

smak av upprepning av följden av en riksdagshusbrand, bokbål och osäkrade revolverar när ordet kultur nämndes — vi vet vad det förde med sig. Jag är också angelägen om att säga att epilogen i den sprängda bunkern bör ge en allvarlig tankeställare.

Oavsett vilken uppfattning man har i religiösa frågor kan man ändå realistiskt konstatera att kristendomen måste vara en värdefull tillgång för många kvinnor och män i både hårda och goda tider, men om den är en värdefull tillgång för många män och kvinnor, då måste dess förkunnare förstå sitt ansvar och förstå att de skall tjäna i ödmjuk anda och ha respekt för samtliga medborgare.

Det är självklart att man kan säga att staten bör akta sig för att blanda sig i kyrkans angelägenheter och säga att den bör få föra en sorts självförkunnande tillvaro. Men, herr talman, statskyrkan är väl olik frikyrkorörelsen. Om det inom statskyrkan utförs handlingar och ges uttryck åt stämningar som inte passar en kulturnation som sätter människovärdet högt, ja, då anser jag att staten inte kan stå likgiltig.

Det är glädjande att konstatera att regeringen med uppmärksamhet kommer att följa denna fråga. Jag förutsätter att åtgärder på lämpligt sätt kan vidtagas. Det är farligt om man dröjer för länge med att rätta till den här frågan — det är en fråga som berör människorna på sitt speciella sätt.

När det gäller detta med kyrkorummets upplåtelse ber jag att få tacka för att propositionen har kommit. Jag förutsätter att det uttalande som statsrådet gjort i fråga om dess öppethållande även för andra än statskyrkan är en bestämmd anvisning i detta sammanhang, och jag tackar för den.

När det gäller ämbetsutövningen, hänvisar man till ordalagen. Jag får säga, att jag för egen del hyser en misstro mot ämbetsutövningen, därför att jag

Svar på interpellationer ang. vissa prästers ämbetsutövning, m. m.

förutsätter att genomgång av de teologiska skolorna och prästvigningen inte bara skall vara en symbol. Även om kyrkan och teologerna ofta ser mera till symboliken än till den kristna andan, så tror jag att det ur alla synpunkter är angeläget att göra avkall på symboliken i vissa avseenden.

När det gäller undervisningen vid våra teologiska fakulteter kan man självklart komma in på principfrågor. Man kan säga att denna undervisning skall behandlas som vilken annan undervisning som helst. Men eftersom det här gäller en ideologi, är det naturligtvis angeläget att de teologer som har hand om undervisningen håller sig till de läror som den svenska kyrkan skall förkunna. Vi vet att det i en doktorsavhandling har gjorts gällande att inom s. k. högkyrkan prästen representerar Kristus. Professor Riesenfeld gav uttryck för samma uppfattning i en artikel i Svenska Dagbladet 1961. När man läser professor Riesenfelds försvar för åsikten att prästen representerar Kristus, blir man nästan mörkrädd, och man frågar sig om detta är en vetenskap som bygger på reell forskning.

Herr talman! Efter det svar som statsrådet lämnat förutsätter jag att frågan kommer att följas med mycket stor uppmärksamhet och att såväl Kungl. Maj:t som riksdagen vidtar åtgärder för att säkerställa allas likhet inför lagen även inom svenska statskyrkan. Kvinnan bör i vårt samhälle på alla områden få samma ställning som mannen. Framför allt måste vi i den nuvarande situationen städa och göra rent i den andliga vildskog som svenska kyrkan tyvärr i dag har blivit.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Det har talats mycket om tolerans här i kammaren under den sista halvtimmen. Men den som lyssnat noga till det senaste anförandet har inte märkt mycket av tolerans. Jag vill från början klart deklarerat, att jag på de

flesta punkter inte delar Kyrklig samlings åsikter. Jag vill inte försvara Kyrklig samling. Men efter att ha läst herr Lundbergs interpellation, där han med många hårda ord anklagade Kyrklig samling för bristande tolerans, hade jag väntat mig att få höra herr Lundberg på ett tolerant sätt förklara hur man skall komma till rätta med detta mycket viktiga problem. Därav blev intet. En massa hårda uttryck fälldes i stället, såsom »mörkmän», »sabotörer», »män som föraktar kvinnor» o. s. v. Detta kan inte bidra till att öka förståelsen mellan de båda parterna.

1958 års kyrkomöte, som har åberopats här, anslöt sig till den s. k. samvetsklausulen i förhoppning om att därigenom undvika en kyrklig splittring. Denna kyrkomötets förhoppning har inte infriats. Men detta kan inte vara något skäl för att säga, att vi nu skall städa i en andlig vildskog, att det skall bli ordning och reda och att den som inte vill rätta sig efter vad som bestämts skall bestraffas för detta o. s. v. Detta är enligt min mening att använda lika starka överord som de som används från Kyrklig samlings sida. Det bästa vore om vi var och en på sitt område kunde göra allt vad som står i mänsklig förmåga för att övervinna den splittring som i dag håller på att åstadkomma så stor skada inom den svenska kyrkan. Jag förutsätter att båda sidor måste visa tolerans, om något sådant skall bli möjligt.

Man säger att det är Kyrklig samling som söker strid och man anfaller dem ganska hårt därför. Vi har naturligtvis alla både här i kammaren och annorstädes rätt att anfälla vem vi vill, men det bör vara någon måtta på allt detta. Vi skall dock inte glömma bort, att den lära som i dag förfäktas av Kyrklig samling är samma lära som den svenska kyrkan har förkunnat i nära tusen år. Att säga att de som står fast vid denna lära är mörkmän och sabotörer anser jag inte vara riktigt. Vi måste möta dem

Svar på interpellationer ang. vissa prästers ämbetsutövning, m. m.

på ett annat sätt, i förtroliga samtal och i samförstånd, för att komma fram till det primära: det är viktigare att enas om den väsentliga grunden för den kristna tron än att fortsätta en strid som måste få förödande verkningar på allt vad kristendom heter.

Jag har mer än en gång frågat mig varför ungdomen i dag dras till Kyrklig samling. Att den gör det är ett faktum, som inte heller de som inte tillhör Kyrklig samling kan förneka. I söndags, reformationsdagen och tillika andra böndagen, hade Kyrklig samling fått anordna gudstjänst i två kyrkor i min hemtrakt. Man undrade överallt hur detta skulle gå. Jag läste i ortstidningen i går, att den ena kyrkan var fullsatt till sista plats och att det i den andra bara var några platser som inte var besatta. Någon hade väl kommit dit i förhoppning att få höra dessa män tala om kvinnliga präster m. m. Men enligt ortstidningens referat nämndes det inte ett ord om kvinnliga präster. Man hade inom Kyrklig samling sagt att vi har den uppfattningen — och den vill vi stå för — att vår uppgift är att predika Guds ord klart och rent för människorna, och att detta varit detsamma genom alla tider. Det är en trossak.

Även vi som inte följer dem så långt, har dock enligt min uppfattning skyldighet att respektera dem för deras tro, lika väl som andra har rätt att kräva respekt för sin uppfattning i dessa frågor.

Om alla skulle gå ut med samma metod och med samma ton i anförandena som den siste interpellanten använde, skulle de göra Kyrklig samling en utomordentligt stor tjänst, ty människor som inte för ett ögonblick tänkt gå den vägen skulle, efter att ha hört ett sådant anförande som herr Lundbergs, ställa sig frågan, huruvida inte Kyrklig samling hade mer rätt än man trott, eftersom deras motståndare behöver angripa dem så fruktansvärt hårt.

Så som jag sade från början, tror jag

att det skulle vara lämpligt att med sans och måtta försöka ta upp en diskussion i denna synnerligen viktiga fråga. Jag anser det angeläget att statsrådet af Geijerstam ville använda sitt inflytande för att få ärkebiskopen och biskoparna att verkligen ta ett krafttag för att försöka bilägga denna strid, som annars får förödande konsekvenser för kyrkans liv inom vårt land. Alla skulle nog bli tacksamma för det.

Jag har klart deklarerat att jag inte tillhör Kyrklig samling. Jag tillhör inte heller dem som deltar i skallet mot Kyrklig samling. Jag tillhör den tredje, stora gruppen som hoppas att vi skall kunna samlas kring det primära — att Guds ord skall predikas i detta land — och att denna strid snart skall tillhöra det förflutna.

Endast de människor som har en klart ateistisk uppfattning kan ha någon glädje av denna söndrande strid. De som vill att kyrkans lära skall få ett starkare grepp om vårt folk har all anledning att önska samförstånd inom kyrkan och icke fortsatt strid. Det är min personliga uppfattning. Jag vet att den delas av flertalet av dem som har intresse för dessa angelägenheter.

Herr talman! Det kunde vara anledning att ännu mer fördjupa sig i ämnet, men jag slutar med att upprepa att man måste försöka visa tolerans på båda sidor. Jag tror att vi vinner mer på det sättet än genom att bara skärpa striden ytterligare. Fortsatt strid måste sluta olyckligt för alla de människor, som anser att kristen förkunnelse skall förekomma i vårt land.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! När herr Nilsson i Bäste kille talar om tolerans vill jag säga, att man har väl anledning att kräva tolerans också inom kyrkan. Kyrkans egna män, som alla säger sig tjäna samma kyrka, som är betalda av staten och som i övrigt har allt tänkbart stöd, bör väl på samma sätt som andra medborgare

Svar på interpellationer ang. vissa prästers ämbetsutövning, m. m.

ha respekt inte bara för mannen utan jämväl för kvinnan och kvinnans rätt.

Herr Nilsson talade vidare om att alla har rätt till respekt för sin tro samt att man kan komma att anse att Kyrklig samling har mera rätt än man trodde. På det vill jag svara, att kyrkan har aldrig haft denna fråga uppe till diskussion under de tusen år som herr Nilsson nämnde, ty kvinnan har aldrig haft någonting att säga till om. Det är först under de senaste årtiondena som kvinnan har blivit respekterad i alla kulturnationer. Om herr Nilsson vill läsa igenom Bibeln tillsammans med mig, skall jag visa honom på en hel del som är synnerligen märkligt. Jag vill bara säga till herr Nilsson att jag kan förstå att han kanske anammar Kyrklig samling och känner respekt för den. Men det kan inte jag göra — tvärtom — och däri ligger skillnaden mellan herr Nilsson och mig.

Herr NILSSON i Bästekille (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lundberg sade i sin replik att man skulle visa tolerans även från kyrkans och Kyrklig samlings sida. Jag sade tydligt och klart i mitt första anförande, att för att kunna överbrygga de motsättningar som i dag finns måste man vara tolerant på båda sidor. Därmed tycker jag mig ha yttrat mig ganska klart. Att kvinnan inte haft något värde i gångna tider, det är varken mitt eller herr Lundbergs fel. Men jag tror vi har lika stor respekt för kvinnan i dag, herr Lundberg.

Jag har lyssnat till kvinnliga präster. Jag anser att de fullgjort sitt uppdrag på ett nöjaktigt sätt. De har predikat Guds ord, och det är det primära för mig och som jag tror för hela svenska folket. Men de som ännu inte anser sig kunna gå ifrån den lära som kyrkan har förfäktat nära tusen år, skall inte utan vidare löpa gatlopp vare sig i press eller radio eller TV, utan dessa människor skall ha rätt att framföra sina syn-

punkter. Skall vi kunna vinna dem, får det vara med ytterligare ökad tolerans och icke med sådana anföranden som herr Lundberg hållit i dag.

Herr Lundberg föreslog att vi skall läsa Bibeln tillsammans. Han skulle då läsa upp vissa stycken för mig som jag kunde ha nytta av, menade han. Jag har läst min Bibel sedan jag började småskolan, så jag kan den jag också. Men om herr Lundberg har tid så är jag fullt villig att läsa Bibeln med honom. Jag skall säkerligen kunna visa honom stycken som han kan ha nytta av. Men det är en sak vid sidan om denna debatt. Det är tolerans som är det viktiga nu, och jag vill för min del deklarerera att det är nödvändigt att göra slut på alla dessa strider.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara till herr Nilsson i Bästekille vilja ställa frågan: Menar han att alla de präster inom kyrkan som fördömer Kyrklig samling har övergivit verklig kristen livsåskådning? I så fall skulle ju Kyrklig samling representera det rätta och det stora flertalet med ärkebiskopen i spetsen skulle representera det orätta inom kyrkan.

Herr NILSSON i Bästekille (h) kort genmäle:

Herr talman! Mitt svar på herr Lundbergs fråga är nej.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Det är en dyster bild av svenska kyrkans tillstånd just nu, som de båda interpellanterna tecknat i motiveringarna till sina interpellationer — herr Lundberg har i sin motivering och även här i kammaren gjort det i nästan apokalyptiskt profetiska ordalag. Det talas om att den inre striden i kyrkan tagit avskräckande och oroväckande dimensioner och att en fraktion inom prästerskapet missbrukat sina ämbeten. Statsrådet af Geijerstam har med

Svar på interpellationer ang. vissa prästers ämbetsutövning, m. m.

sans och måtta analyserat det verkliga sakläget.

Det vare mig fjärran att förneka, att åtskilliga splittringstendenser är illavarslande och att en och annan prästman i vissa avseenden handlar på sätt, som både strider mot kyrkans egna i laga ordning tillkomna regler och med rätta upprör den allmänhet som prästen är satt att tjäna.

Emellertid är det angeläget — det vill jag understryka — att vi aktar oss för att i diskussionen, inte minst här i riksdagen, skruva upp och förstora de rådande inomkyrkliga motsättningarna och tillmäta vissa extremisters aktioner och uttalanden alltför stor betydelse. I den mån dessa handlar mot gällande lag, får de svara inför rättsligt forum. Vi är ju inte ute för att skada kyrkans ställning i vårt folks medvetande. Mot flertalet präster torde knappast med fog kunna riktas några anmärkningar. De utför såsom lojala medborgare i ett demokratiskt samhälle sitt arbete stilla och plikttroget i överensstämmelse med fastställd ordning och med respekt även för andras samveten. Dessa stilla i landet återfinns inte på tidningarnas förstasidor och om dem blir vanligtvis intet sagt ens i riksdagen. Även de hör emellertid, herr talman, med till bilden av svenska kyrkan av i dag. De får enligt mitt förmenande inte glömmas bort, när vi diskuterar svenska kyrkan av i dag.

Herr ZETTERBERG (s):

Herr talman! Jag kan i långa stycken instämma med vad herr Nordstrandh här nyss har sagt. Det är ju så att hälsan tiger still. Ute i våra församlingar finns det många exempel på präster med skilda uppfattningar om Kyrklig samling som dagligen väl samarbetar vid fullgörandet av sina församlingsuppgifter. Jag befinner mig själv i en sådan församling, och jag känner till många andra församlingar där detsamma sker.

Det förefaller som om vi ibland, då det är fråga om uppgörelser på idéplanet, är alltför oroliga för debatterna i och för sig. Alla stora och trossunda tider i vår historia har uppburits av ideologiska debatter. Så länge de håller sig inom vissa ramar behöver de inte utgöra något i och för sig negativt. Det är ingen tvekan om att stora grupper av människor i vårt land har engagerat sig i kyrkligt arbete under de senaste fem åren bl. a. därför att de kom i beröring med dessa frågor i samband med 1957 och 1958 års uppgörelser. Om det, som herr Nilsson i Bästekille antydde, samlas många människor för att lyssna till representanter för Kyrklig samling, så blir det enligt tidningarna än väldigare samling när någon kvinnlig präst framträder. Är det något som bekymrar oss, som verkligen uppskattar den nya ordningen, så är det att de kvinnliga prästerna — ännu bara en handfull — knappt får vara i fred för att i lugn och ro fullgöra sina egentligt uppgifter. I stället förs de omkring i segertåg runt landet i en utsträckning som kanske inte alltid är så lyckad för dem själva.

I det sammanhanget vill jag framhålla att vi nog bör vara litet försiktiga, så att vi inte försätter representanterna för Kyrklig samling i en situation som de med en viss rätt kan uppfatta som martyrskap. De har ofta svårt att komma till tals. Mig veterligt finns t. ex. ingen enda tidning som för Kyrklig samlings talan — bortsett från några tidningar av gruppkaraktär. Kyrklig samling har alltså en enad opinion emot sig.

I många kyrkoråd, även i sådana med mycket aktiva representanter för Kyrklig samling som ordförande, kan man konstatera att praktiskt taget alla kyrkorådsledamöter har s. k. folkkyrklig uppfattning. Även bland dem som sitter i kyrkan är det ganska uppenbart att vanligen endast minoriteten står på Kyrklig samlings sida. Det är alltid ett ansvar

Svar på interpellationer ang. vissa prästers ämbetsutövning, m. m.

att stå på majoritetens sida. Det kräver tolerans och hänsyn.

Vi har anledning tro att inom kanske fem eller tio år är de splittringar och strider som nu råder i varje fall överförda till andra områden. Låt mig också ta två exempel på vad som faktiskt positivt kan hända. Det ena innebär hänvisning till en artikel av biskop Gert Borgenstierna, skriven i dagens nummer av Svenska Dagbladet, där han vitsordar det goda samarbetet ute i församlingarna. Det andra jag vill nämna är ett ganska intressant team-arbete som utförts av en grupp präster och lekmän och som kommer ut i bokform om några veckor, »Lekman tar ansvar». Denna grupp, sammanlagt ett tjugofemtal personer har bestått av representanter både för Kyrklig samling och för folkkyrkligt synsätt. I arbetsgruppen finns bl. a. fem ledamöter i denna kammare. Vi har i två och ett halvt år diskuterat de ibland kontroversiella frågor det här rör sig om, och vi framlägger ett resultat där vi står eniga i syfte att gagna gemensamma ting.

Ett par rader i statsrådets svar finner jag särdeles välgörande. Det är när han säger att enligt hans åsikt bör »statsorganen inte ingripa i tvister inom kyrkan då det gäller frågor som rör kyrkans lära». Jag tror det är ytterligt angeläget att kampen får föras på idéplanet och med blanka vapen och att det inte skall kunna sägas att representanter för vissa åsikter är så misshagliga, att de därav skulle lida någon skada. Vi måste respektera människor även om de har en annan mening än vi själva.

Jag vill även med några ord beröra frågan om den teologiska forskningen. Herr Lundberg anser uppenbarligen, att så som den på sina håll utövas, kan den knappast anses fylla vetenskapliga krav. Teologi som den bedrivs i vårt land och i hela Västeuropa är en deskriptiv vetenskap som inte har andra auktoriteter än övriga vetenskaper. Den arbetar med historisk, filologisk och idéhisto-

risk metod. Vad som kom teologien såsom forskning att råka i vanrykte i vårt land var väl framför allt, att en teologgrupp plötslig framträdde när vi diskuterade frågan om kvinnliga präster och dekretade, hänvisande till sin exegetiska kunskap, att ett beslut i den riktning som kyrkomötet tog 1958, stod i strid med Guds ord. Detta var en personlig tolkning. Dessa exegeter hade låtit bruka sig som forskare i en kyrkohistorisk strid i vårt land. Det är därför inte underligt att många människor frågade sig vilket slags forskare de var. Nu är det emellertid ett faktum, att på många områden kan forskare komma att utnyttja sitt speciella vetande. Vi har ju haft statsvetenskapsmän som politiker.

Det finns exempel på att man upprättar t. ex. ett lärosäte för att gagna viss åsiktsbildning. Och så kanske åtgärden ger ett helt motsatt resultat. I sista numret av Vår lösen finns en artikel av professor Lyttkens i Lund som berör detta problem. Han berättar att USA-intressen upprättade ett universitet i Libanon, vilket besattes med professorer som var anhängare av västerländsk demokrati. Efter några års verksamhet upplevde de till sin häpnad och sorg, att studenterna hade blivit kommunister. Detta berodde inte på någon brist på vetenskaplighet i undervisningen utan det var andra faktorer som hade påverkat studenterna. Man kan alltså inte utan vidare tala om vilka åsikter t. ex. teologie studerande har och därav sluta sig till vad som sker i fråga om den vetenskapliga undervisningen — även om de teologiska forskare som utsätts för anmärkningarna har anledning till viss självprövning när de betraktar sina insatser 1958.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Herr Nordstrandh sade att interpellanterna tecknat en dyster bild av svenska kyrkan av i dag. Det är dock inte vi som skapat denna dyst-

Svar på interpellationer ang. vissa prästers ämbetsutövning, m. m.

ra bild utan det är kyrkan själv. Bilden är än mera dyster därför att den visar en negativ inställning till kvinnorna, vilka dock i vårt land med demokratiens införande har samma människovärde som andra. Det är en väsentlig fråga, som inte har med kristendomen att göra men väl med en teologisk uttolkning av vissa uppgifter i bibeln.

Herr Zetterberg beklagade att inte pressen hade slutit upp kring Kyrklig samling och hjälpt dem att göra sig gällande. Men, herr Zetterberg, den svenska pressen har väl ändå till uppgift att hålla rent, att se till att saker och ting diskuteras. Den dag som den svenska pressen skulle svika sin uppgift att vara ett salt i samhällslivet har den så att säga missbrukat sin ställning.

Jag skulle också vilja fråga herr Zetterberg, om han menar att exempelvis frikyrkorna, som till stor del använder kvinnliga förkunnare, icke skulle stå på den kristna grund som statskyrkans män säger sig göra. Enligt min uppfattning har kvinnorna inom kyrkolivet ur olika synpunkter utfört en mycket betydelsefull gärning och statskyrkan måste lära sig att uppskatta kvinnorna och att betrakta dem som fullvärdiga medborgare. Men det är tyvärr inte på det viset som man kan tolka Kyrklig samlings sätt att reagera.

Jag begärde speciellt ordet för att understryka att svenska kyrkan är och skall vara en folkkyrka. Det skall inte vara någon exklusiv samling av präster och andra, som vill försöka bevara ett gammalt klasstänkande, vilka skall framstå såsom kyrkans försvarare. Det är också hedrande att den stora delen av svenska kyrkans män verkligen förstår att om kyrkan skall leva vidare som statskyrka, måste den ta hänsyn till alla medborgare i vårt samhälle.

Det är, herr talman, dessa principiella frågor som enligt min mening är betydelsefulla. Jag har aldrig varit rädd för en ideologisk diskussion; tvärtom tror jag att vi behöver diskutera mer

än vi gör. Men vi har också rätt att kräva att man inom de församlingar, där det finns människor vilka har kunnat skaffa sig en utbildning och en kunnighet som förvägrats andra — i varje fall mig — tar tillbörlig hänsyn till det nya samhälle som har växt fram bara på några årtionden och som är annorlunda än det gamla. När nu kvinnornas människovärde blivit accepterat även i vårt land, så borde kyrkans män, om de inte bara ser till bibeln och Paulus' ord, begripa att de måste försöka vara litet ekumeniska, vilken innebörd man än lägger i detta begrepp.

Herr ZETTERBERG (s):

Herr talman! För säkerhets skull vill jag för herr Lundberg understryka, att jag har precis samma uppfattning som han om kvinnor i tjänst inom svenska kyrkan och frikyrkan. Vad jag tillät mig säga var att när den s. k. folkkyrkliga synen har fått en så dominerande ställning i den svenska pressen, så gör detta det ännu mer angeläget att vi som har denna folkkyrkliga syn visar tolerans och ekumeniskt sinne.

Jag vill i övrigt begagna tillfället att tacka herr Lundberg för det positiva intresse som enligt min övertygelse bär upp hans interpellation, låt vara att han ibland likt en björn hotar att krossa den som han med sitt kärleksfulla omfamnande söker att betyga sitt intresse.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag vill bara till herr Zetterberg säga att när den stora delen, för att inte säga hela svenska pressen har accepterat demokratiens principer, tryckfriheten m. m., måste den självfallet också stödja folkkyrkan. Det vore orimligt om vi i dagens samhälle skulle gå de vägar som skedde i andra länder när en majoritet med våld åstadkom förändringar.

Svar på interpellationer ang. vissa prästers ämbetsutövning, m. m.

Herr statsrådet af GEIJERSTAM:

Herr talman! Jag har med stort intresse lyssnat till denna debatt, som enligt min mening blivit mer nyanserad än man kanske kunde vänta av vissa formuleringar i herr Lundbergs interpellation. Det gäller ju här att inte för stora de motsättningar som finns, utan vi får hoppas på — som också herr Zetterberg gjorde — att dessa motsättningar inom en icke alltför avlägsen framtid kommer att vara utjämnade eller överförda på ett annat plan.

Jag kan också i allt väsentligt ansluta mig till vad herr Dahlgren här sade i sin replik.

Det är naturligtvis svårt för mig att nu göra något uttalande om vilka åtgärder som bör vidtas, om det allvarligt brister i ett kristet samfunds självklara skyldighet att respektera andra människors värde och åsikter. Man får då — såsom jag antydde — gå fram med inomkyrkliga medel, och jag vill därvid anknyta till vad herr Nilsson i Bästekille uttalade. Jag finner det naturligt att man — som han ifrågasatte — håller nära kontakt särskilt med ärkebiskopen i denna fråga. Det bör nämligen ankomma på de ansvariga instanserna inom kyrkan, i första hand biskoparna själva, att med de medel, som står dem till buds, verka för att självklara ting i ett kristet samfund respekteras.

Jag vill däremot inte gå in i någon närmare debatt med herr Lundberg om vad han här yttrade, vilket kanske delvis utgjordes av litet överdrivna och tillspetsade formuleringar. Jag förstår nämligen, att dessa formuleringar också förestavas av en omtanke om den svenska kyrkans välfärd. Jag tror därför att det var värdefullt att denna debatt kom till stånd och att vi här fick tillfälle att deklarerat våra uppfattningar — uppfattningar som, såvitt jag förstår, egentligen inte mycket skiljer sig från varandra.

Herr PALM (h):

Herr talman! Det har här framhållits, att pressen praktiskt taget hundraprocentigt står på folkkyrkans sida i den aktuella debatten. Detta är ett i och för sig alldeles riktigt konstaterande. Jag skulle dock med instämmande i vad som här sagts av herr Nilsson i Bästekille vilja hävda, att det är nödvändigt att toleransen beaktas ömsesidigt och att man inte bör driva saken så långt — vilket varit fallet på sina håll — att en åsiktsdiskriminering leder till att den ena eller andra parten på grund av sin uppfattning i en speciell lärofråga uteslutes vid tillsättning av tjänster. Detta är någonting som är mycket väsentligt när det gäller toleransen. Tendensen till en sådan åsiktsdiskriminering måste man reagera starkt emot. Detta betyder givetvis inte, att jag skulle vilja vara tolerant när det gäller direkta uppmaningar att inte följa lag och rätt. När tendenser i den riktningen uppstår, är det också självklart att man — som herr Lundberg sade — måste kräva att lag och rätt följes. Det råder ingen tvekan och inga delade meningar i det avseendet.

Däremot kan det finnas skäl att varna för att driva saken så långt, att en kvalificerad sökande på grund av sin personliga uppfattning i ett eller annat avseende inte skall kunna komma i fråga vid tillsättning av ett ämbete. Detta är något som vi måste reagera emot.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Herr TALMANNEN yttrade:

Det extra plenum, som anordnas torsdagen den 9 maj för besvarande av interpellationer och enkla frågor, tar sin början klockan 15.00, icke såsom tidigare meddelats klockan 14.00.

§ 6

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 150, angå-

Interpellation ang. storleken av grundskolans klasser — Interpellation ang. de inom EFTA genomförda tullsänkningarnas inverkan på konsumentpriserna i vårt land

ende komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1963/64 m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåg det procenttal av grundbeloppet, varmed statlig inkomstskatt för vissa skattskyldiga föreslagits skola ingå i preliminär skatt, till bevillningsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

§ 7

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtanden nr 4 och 6, statsutskottets utlåtanden och memorial nr 73—84, bevillningsutskottets betänkanden nr 36 och 37, andra lagutskottets utlåtanden nr 48 och 50 samt tredje lagutskottets utlåtanden nr 21 och 22.

§ 8

Föredrogs den av herr *Antonsson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående fastställelseprövningen av byggnadsplaner.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista dels statsutskottets utlåtanden nr 74—78 skulle i angiven ordning uppföras närmast efter statsutskottets utlåtande nr 8, dels statsutskottets utlåtande nr 83 skulle uppföras närmast efter tredje lagutskottets utlåtande nr 22.

§ 10

Interpellation ang. storleken av grundskolans klasser

Ordet lämnades på begäran till

Fröken **KARLSSON** (h), som yttrade:
Herr talman! Frågan om klassernas

storlek har länge utgjort ett av de dominerande inslagen i skoldebatten särskilt när det gäller grundskolan. En minskning av klassernas storlek utgjorde en bärande förutsättning för grundskole-reformen. För lågstadiet förutsattes maximitalet 25 för elevantalet i klassen och för mellan- och högstadiet 30 elever per klass — dock med den reservationen att dessa maximala *tillfälligtvis* skulle komma att överskridas.

Upprepade gånger har emellertid framkommit upplysningar som synes ge vid handen, att de av riksdagen beslutade maximaltalen överskrides på i vart fall lågstadiet i en utsträckning som för mig knappast framstår som ringa. Om de upplysningar jag själv har erhållit i detta avseende visar på en allmän tendens betyder det att en av skolreformens viktigaste förutsättningar icke uppfylles. Ett sådant förhållande måste te sig djupt oroande, inte minst för målsmännen och lärarna.

Med stöd av det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få ställa följande frågor:

1. Har herr statsrådet observerat huruvida föreskrifterna om maximalt för elevantalet i grundskolans klasser i praktiken har följts?

2. Om herr statsrådet finner resultatet otillfredsställande, vilka åtgärder ämnar herr statsrådet då vidtagna för att riksdagens beslut i fråga om maximalt skall fullföljas?

Denna anhållan bordlades.

§ 11

Interpellation ang. de inom EFTA genomförda tullsänkningarnas inverkan på konsumentpriserna i vårt land

Ordet lämnades på begäran till

Herr **HANSSON** i Skegrie (cp), som yttrade:

Herr talman! I debatten om de euro-

Interpellation ang. de inom EFTA genomförda tullsänkningarnas inverkan på konsumentpriserna i vårt land

peiska marknadsfrågorna har tullsänkningarna av lättförklarliga skäl tilldragit sig ett stort intresse. Både skiftande och mot varandra stridande omdömen om tullars och tullsänkningars effekt har förekommit. Å ena sidan har framhållits, att tullsänkning eller tullavveckling skulle vara ett konsumentintresse, emedan det skulle medföra lägre konsumentpriser på varor som importeras. Enligt detta skulle alltså importören eller ytterst konsumenten svara för tullkostnaden. Å andra sidan har framhållits, att tullsänkning eller tullavveckling skulle vara ett producentintresse, emedan det skulle medföra högre priser på varor som exporteras. Enligt detta skulle alltså exportören eller ytterst producenten svara för tullkostnaden.

Någon generell slutsats om vilket av dessa betraktelsesätt som är det riktiga torde inte vara möjligt. Effekten av tullar och tullsänkningar torde nämligen vara beroende av ett flertal faktorer; konkurrensförhållanden, efterfrågan, varukvalitet, betalnings- och valutaförhållanden, penningvärdesutvecklingen, konjunkturläget o. s. v. Spörsmålet om tullsänkningarnas effekt är dock av allmänt intresse, särskilt i nuvarande läge. Det kan anses motiverat att frågan tages upp till belysning och debatt i riksdagen.

Vårt lands medlemskap i EFTA torde ha gett vissa erfarenheter i detta avseende. Det är nu ca två år sedan den första tullsänkningen genomfördes inom frihandelsområdet. Denna omfattade 20 procent av bastullarna. Därefter har tullarna ytterligare sänkts. Hittills utgör tullsänkningen sammanlagt 50 procent av bastullarna. Det får förutsättas att dessa tullsänkningar medfört ändrade betingelser beträffande berörda varor som exporteras eller importeras av vårt land. Med hänsyn till den mångfald övriga faktorer som gör sig gällande synes det dock vara förenat med mycket stora svårigheter att utröna orsakerna till ev.

pridförändringar på varor, som av vårt land exporteras till EFTA-marknadens övriga länder. Av praktiska skäl synes därför den aktuella frågeställningen böra begränsas till varor, som av vårt land importeras från andra EFTA-länder.

En tullsänkning inom EFTA som motsvarar 50 procent av bastullarna torde för vårt lands vidkommande i utblivna tullavgifter motsvara 125 å 150 miljoner kronor årligen. Ett sådant värde är visserligen förhållandevis litet vid jämförelse med det totala varuvärdet, men det bör ändå vara möjligt att göra vissa iakttagelser beträffande ev. pridförändringar, åtminstone i fråga om vissa betydelsefulla varor belagda med relativt hög tull. Det bör sålunda vara möjligt att med beaktande av ev. importpridförändringar före tull utröna om konsumentpriserna anpassats efter tullsänkningarna. Det bör vidare kunna utläsas, om importpriserna före tull ändrats till följd av tullsänkningarna. Även om en sådan undersökning inte kan omfatta samtliga berörda varor eller varugrupper eller innefatta en redovisning i precisa tal eller siffror, bör den kunna medföra vissa allmänna slutsatser och en belysning av olika tendenser.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framställa följande fråga:

Är herr statsrådet villig att lämna redogörelse för hur de inom EFTA hittills genomförda tullsänkningarna påverkat konsumentpriserna i vårt land beträffande de berörda varor, som av vårt land importeras från andra länder inom frihandelsområdet?

Denna anhållan bordlades.

§ 12

Till bordläggning anmäldes

utrikesutskottets utlåtande nr 5, i an-

ledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande för Sveriges del av ändring i konventionen angående upprättandet av Europeiska frihandelssammanslutningen;

konstitutionsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fackrepresentationen i skolstyrelserna jämte i ämnet väckta motioner;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående övergång till högertrafik jämte i ämnet väckta motioner, såvitt nämnda proposition och motioner avser medelsanvisning,

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1962/63, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, och

nr 94, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1963/64 till Karolinska medikokirurgiska institutet: Avlöningar och Karolinska medikokirurgiska institutet: Omkostnader;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 20, i anledning av väckta motioner om ändrade avskrivningsregler för byggnad som ingår i rörelse eller jordbruk,

nr 25, i anledning av väckta motioner angående vissa åtgärder i syfte att främja företagens kapitalförsörjning m. m.,

nr 26, i anledning av väckta motioner om rätt till avdrag vid beskattningen för pensionskostnader,

nr 27, i anledning av väckta motioner om vidgad rätt för jordbrukare och rörelseidkare att vid beskattning åtnjuta avdrag för värdeminskning å maskiner och inventarier, och

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om trafikomläggningsskatt jämte i ämnet väckta motioner; samt

tredje lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av dels Kungl. Maj:ts propo-

sition angående övergång till högertrafik, dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 13

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 182, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 56, med förslag till lag angående ändring i lagen om val till riksdagen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Vidare anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 181, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om semester, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Slutligen anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss kronan tillhörig mark;

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1963/64, såvitt angår jordbruksärenden;

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1962/63, såvitt propositionen avser jordbruksärenden; och

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

§ 14

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 157, angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m., samt

nr 167, angående lönereglering för skolledare och lärare vid lantbrukets och skogsbrukets yrkesskolor, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 15

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 159, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 27 maj 1955 (nr 256) om investeringsfonder för konjunkturutjämning, m. m., motionerna:

nr 936, av herr *Enskog m. fl.*,

nr 937, av herrar *Fälldin* och *Börjesson* i Falköping,

nr 938, av herr *Henningsson m. fl.*,

nr 939, av herr *Nilsson* i Svalöv *m. fl.*, och

nr 940, av herr *Regnéll*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 164, med förslag till allmänna riktlinjer för en malminventering i Norrbottens län och till lag om inskränkning i rätten till inmutning inom Norrbottens län, motionerna:

nr 941, av herrar *Magnusson* i Borås och *Regnéll*, och

nr 942, av herr *Tobé m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 16

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här- efter kl. 17.46.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 8 maj

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 2 inne- varande maj.

§ 2

Företogs val av tjugufyra valmän för utseende av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor.

Ordet lämnades därvid på begäran till

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN**, som anförde:

Herr talman! För vart och ett av de val som skall företagas vid detta plenum ber jag att få avlämna en gemensam lista, vilken godkänts av de av kam- maren valda ledamöterna i talmanskon- ferensen. Varje lista upptar namn å så

många personer, som det ifrågavarande valet avser.

Denna hemställen bifölls.

Den av herr förste vice talmannen för valet av valmän avlämnade listan upptog under partibeteckningen »Ge- mensam lista» följande namn:

Sköldin

Nilsson i Göteborg

Malmborg

Dickson

Bengtsson i Varberg

Svensson i Stenkyrka

Johansson i Torp

Asp

Christenson i Malmö

Regnéll

Karlsson i Olofström

Börjesson i Glömminge

Odhe

Persson i Appuna

Löfroth

Gunne, fru
 Renström-Ingenäs, fru
 Almgren
 Larsson i Hedenäset
 Forsberg
 Nelander
 Bohman
 Bengtsson i Landskrona
 Larsson i Luttra.

Herr talmannen uppläste nu denna lista, vilken kammaren godkände; och förklarades de personer, vilkas namn upptagits å listan, utsedda till valmän.

§ 3

Anställdes val av suppleanter för de under nästföregående paragraf omförmälda valmännen. Herr förste vice talmannen avlämnade en lista, vilken under partibeteckningen »Gemensam lista» upptog följande namn:

Hagnell
 Lundmark
 Antby
 Cassel
 Andersson i Billingsfors
 Hansson i Önnarp
 Carlstein
 Lindkvist
 Gustafsson i Borås
 Magnusson i Tumhult
 Berg
 Johansson i Dockered.

Sedan denna lista av herr talmannen upplästs och av kammaren godkänts förklarades de personer, vilkas namn fanns upptagna å listan, utsedda till suppleanter för här ifrågavarande valmän.

§ 4

Föredrogs var efter annan och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner:

nr 157, angående lönegradsplacering-
 en för vissa tjänster m. m., samt

nr 167, angående lönereglering för
 skolledare och lärare vid lantbrukets
 och skogsbrukets yrkesskolor, m. m.

§ 5

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet motionerna nr 936—940; samt

till behandling av lagutskott motionerna nr 941 och 942.

§ 6

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande för Sveriges del av ändring i konventionen angående upprättandet av Europeiska frihandelssammanslutningen.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan om utlåtandets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, bifölls utskottets i utlåtandet i övrigt gjorda hemställan.

§ 7

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 10 samt statsutskottets utlåtanden nr 92 och 93.

§ 8

Föredrogs statsutskottets memorial nr 94, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1963/64 till Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar och Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Omkostnader.

Kammaren, som på framställd proposition biföll utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, godkände den i detta memorial föreslagna voteeringspropositionen.

Herr TALMANNEN yttrade:

Efter samråd med första kammarens talman får jag meddela, att gemensam omröstning i denna fråga samt i det i statsutskottets memorial nr 84 upptagna ärendet angående anslag till De blin-

Pedagogiskt utvecklingsarbete inom det allmänna skolväsendet

das förening avses skola anställas vid början av kamrarnas sammanträden onsdagen den 15 maj.

§ 9

Föredrogs, men bordlades åter beviljningsutskottets betänkanden nr 20, 25—27 och 34 samt tredje lagutskottets utlåtande nr 23.

§ 10

Föredrogs den av fröken *Karlsson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående storleken av grundskolans klasser.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 11

Föredrogs den av herr *Hansson* i Skegrie vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående de inom EFTA genomförda tullsänkningarnas inverkan på konsumentpriserna i vårt land.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 12

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckta motioner angående ytterkuvert till äktamakeförsändelse vid allmänna val.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13

Utgifterna inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budget-

året 1963/64 inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—15

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 16***Pedagogiskt utvecklingsarbete inom det allmänna skolväsendet**

Kungl. Maj:t hade (bilaga 10, punkt 99, s. 165—172) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1963/64 anvisa ett reservationsanslag av 1 874 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Widén* (I: 78) och den andra inom andra kammaren av herr *Westberg m. fl.* (II: 92), i vilka hemställts 1. att riksdagen vid behandlingen av anslaget Pedagogiskt utvecklingsarbete inom det allmänna skolväsendet under åttonde huvudtiteln i årets statsverksproposition måtte uttala att under anslaget anvisade medel finge användas för pedagogiska och psykologiska undersökningar i enlighet med skolöverstyrelsens förslag, samt 2. att riksdagen i anledning därav måtte till Pedagogiskt utvecklingsarbete inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1963/64 anvisa ett reservationsanslag av 1 974 000 kr., d. v. s. 100 000 kr. mer än vad Kungl. Maj:t föreslagit;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wallmark* (I: 337) och den andra inom andra kammaren av herrarna *Wennerfors* och *Hæggblom* (II: 393).

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 78 och II: 92 samt I: 337 och II: 393, till Pedagogiskt utvecklingsarbete inom det allmänna skolväsendet för budget-

Pedagogiskt utvecklingsarbete inom det allmänna skolväsendet

året 1963/64 anvisa ett reservationsanslag av 1 874 000 kr.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Widén*.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **WENNERFORS** (h):

Herr talman! Vid statsutskottets utlåtande nr 8, punkt 16, beträffande pedagogiskt utvecklingsarbete inom det allmänna skolväsendet, är fogad en blank reservation. Det föreligger också några motioner i detta ärende. Det är emellertid inte bara i egenskap av motionär som jag finner det angeläget att i samband härmed anföra några synpunkter. Skolöverstyrelsen begärde i sina petita att anslaget skulle utökas till 2 500 000 kronor, vilket innebär en höjning med 450 000 kronor. Departementschefen har kraftigt prutat ned detta anslagsäskande och stannat vid siffran 1 874 000 kronor, till vilket förslag även utskottet har anslutit sig.

Jag är medveten om att det har skett en avvägning från såväl departementets som från utskottets sida. Men jag kan inte underlåta att beklaga att denna avvägning utfallit till detta anslags nackdel. Flera faktorer borde ha vägt utomordentligt tungt i resonemanget om anslagets storlek.

Jag vill bl. a. peka på det förhållandet att hela skolväsendet befinner sig i en omdaningsprocess. Grundskolebeslutet är ett år gammalt. En ny skolform — fackskolan — skall införas, och gymnasieundervisningen skall reformeras. Allt detta reformarbete måste ske under så goda betingelser som möjligt, inte minst när det gäller pedagogiken och metodiken i det vardagliga skolarbetet.

Skolberedningen uttalade också sin tveklösa anslutning till fortsatt pedagogiskt och psykologiskt utvecklingsarbete. Jag vill påminna om vad herr Edénman bl. a. anförde i riksdagsdebatten om grundskolan förra året:

»Framför allt bör framhållas att den skola vi nu kommer att få utrustas med helt andra resurser än vår nuvarande och att följaktligen lärarnas situation och möjligheter att förverkliga den nya skolan blir helt andra än i dag.»

Det förtjänar också att nämnas att många andra deklarerade sin positiva inställning till ett fortskridande reformarbete. Skolöverstyrelsens skrivning i detta avseende är mycket väl underbyggd. Man kan här peka på t. ex. undervisningens individualisering, fortbildningsverksamheten för lärarna, femdagarsveckan, undervisningen i klasser med varierande storlek, de moderna språkens pedagogik.

Något som särskilt är ägnat att förvåna är att det år 1962 inom överstyrelsen upprättades en särskild arbetsenhet för speciellt pedagogiskt utvecklingsarbete. Till uppgifterna skulle bl. a. höra att lämna råd och bistånd åt andra arbetsenheter, att leda och koordinera pedagogiska undersökningar och försök, att följa den nordiska och internationella psykologiska och pedagogiska forskningen samt att förmedla resultat av forskning och utvecklingsarbete av vikt för vårt skolväsende.

En av huvudprinciperna för denna arbetsenhets verksamhet var att den skulle fungera som ett slags koordinationscentral. Olika forsknings- och undersökningsuppdrag skulle fördelas som beställningsarbeten mellan lärarhögskolornas pedagogisk-psykologiska institutioner och universitetens institutioner för pedagogik, psykologi och sociologi. En av fördelarna med denna princip är att personfrågorna kan lösas med hänsyn till vad som är mest fördelaktigt för varje särskild uppgift och att därigenom en lämplig fördelning av uppdragen mellan olika institutioner kan erhållas.

Departementschefens inställning härvidlag kan vara av intresse. Han säger: »För egen del kan jag inte förorda igångsättande av ett så omfattande un-

Pedagogiskt utvecklingsarbete inom det allmänna skolväsendet

dersökningsprogram som överstyrelsen avsett. För det utvecklingsarbete, som kan finnas aktuellt på området, bör i första hand överstyrelsens egna resurser tas i anspråk.»

Det förtjänar påpekas att med »egna resurser» avses faktiskt här endast två personer, två befattningshavare.

Herr talman! Jag har intet yrkande men jag vill uttala förhoppningen att detta anslag får en avsevärt gynnsammare behandling inför nästa års budgetarbete.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Det är väl på något sätt karakteristiskt att man inte från utskottets sida anser det nödvändigt att här i kammaren bemöta de påstående och de värdefulla synpunkter som framförts från talarstolen nyss. Man menar tydligen att den här saken skall skötas i tysthet. Ändå är det precis som herr Wennerfors påpekat, att skolöverstyrelsens förslag utgör en direkt fortsättning av det undervisnings- och forskningsarbete som skolberedningen själv bedrev och som den menade vore en förutsättning för den fortskridande skolreformen. Kungl. Maj:t har skjutit skolöverstyrelsens förslag åt sidan med en enkel hänvisning till att detta får klaras med skolöverstyrelsens egna resurser, och utskottet har endast uttalat en förhoppning, att det skall finnas pengar för detta. Detta är desto märkligare som den person som skolöverstyrelsen har satt att leda detta forskningsarbete är den som skolberedningen och gymnasieutredningen själva valt ut som den mest lämpade att skapa en verklig förnyelse av det praktiskt-pedagogiska forskningsarbetet i central regi.

Jag skulle vilja understryka de synpunkter som här har förts fram och göra det närmast i anslutning till den motion, nr 92 i denna kammare, som har väckts av herr Westberg m. fl., och säga att det inte får räcka med de till

intet förpliktande uttalanden, som departementschefen och statsutskottet här har gjort, utan att det är absolut nödvändigt att det grundligt förberedda forskningsprogram som här föreligger får andra resurser att förverkligas än de som redan nu kan finnas inom ramen för de tillgängliga medlen.

För att understryka det allvar jag fäster härvid ber jag att få yrka bifall till motionen nr 92 i denna kammare.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Vi är alla väl medvetna om att det finns en mängd problem som fortast möjligt måste klarläggas för att skolreformen skall ge bästa möjliga resultat. Jag vill särskilt till herr Helén säga, att vi är väl medvetna om att de krav som här motionsvis framförts är berättigade, men vi tycker att man nog bör vila på hanen en aning innan man definitivt drar upp de linjer som denna verksamhet skall följa; vi bör ge Kungl. Maj:t tid att undersöka vilka åtgärder som här lämpligen bör tillgripas.

Ehuru det redan nu finns resurser att i begränsad utsträckning förverkliga dessa förslag utan anslagshöjningar, vill även jag i likhet med vad herr Helén och utskottet gjort uttala förhoppningen att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga och inser betydelsen av att motionärernas krav förverkligas för att skolreformen skall ge vad vi hoppas och tror.

Herr talman! Herr Helén tycktes mena att man nu skulle ta upp en debatt om hela denna fråga, men jag inskränker mig till att med dessa ord yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 78 och II: 92; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Yrkespedagogisk reformverksamhet*Punkterna 17 och 18*

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 19***Yrkespedagogisk reformverksamhet**

Kungl. Maj:t hade (punkt 102, s. 175) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1963/64 anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nyman m. fl.* (I: 412) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordgren m. fl.* (II: 585), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte med bifall till överstyrelsens för yrkesutbildning förslag i dess petita för budgetåret 1963/64 besluta att anslaget för yrkespedagogisk reformverksamhet uppräknades med 275 000 kr. under nästkommande budgetår mot av Kungl. Maj:t föreslagna 50 000 kr. i syfte att möjliggöra en förstärkning av resurserna för framställning av undervisningshjälpmedel samt för inredning och utrustning m. m. av de yrkespedagogiska instituten, och således till Yrkespedagogisk reformverksamhet för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 525 000 kr.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 412 och II: 585, såvitt nu var i fråga, till Yrkespedagogisk reformverksamhet för budgetåret 1963/64 anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! En god yrkesutbildning är en av förutsättningarna för att vi såväl inom de mindre som inom de större företagen skall kunna behålla de

svenska varornas konkurrenskraft på hemmamarknaden och utomlands.

Vid olika tillfällen har statsrådet Edenman och andra representanter för regeringen också understrukit angelägenheten av att ge den svenska ungdomen en god utbildning. Jag förutsätter att statsrådet menar såväl en god teoretisk som en god praktisk utbildning.

Likaledes underströk arbetsmarknadsstyrelsens generaldirektör Bertil Olsson i ett nyligen hållet anförande, att barnen måste få bästa möjliga uppfostran och ungdomen bästa möjliga utbildning. Han sade vidare: »Misslyckandet i att ge all ungdom, som så önskade, utbildning under 1950-talet och 1960-talet är en av vårt lands verkligt stora felinvesteringar.»

När diskussionen om införandet av grundskolan pågick framhölls från näringslivet — hantverkets, industriens och handels — sida nödvändigheten av att ägna yrkesutbildningen samma intresse som själva grundskolan och den därpå följande teoretiska utbildningen. Trots att cirka 50 procent av vår ungdom väljer praktiska yrken avfärdades dessa påpekanden med att en utredning snarast möjligt kommer att tillsättas, vilken kommer att ta upp hela detta yrkesutbildningsproblem.

I det utlåtande vi nu behandlar, statsutskottets utlåtande nr 8, hänvisar utskottet bl. a. å sidorna 13 och 34 till denna kommande utredning, och utskottet anser sig med anledning härav icke kunna tillstyrka den relativt blygsamma anslagshöjning som kungl. överstyrelsen för yrkesutbildning ansett vara nödvändig för den yrkespedagogiska reformverksamheten.

Herr statsråd! Får jag fråga hur det är med denna utredning. Är den över huvud taget tillsatt? Om så inte är fallet, kan vi förvänta att den kommer till rätt snart? Jag vill inte tro att statsrådet vill göra skillnad mellan dessa båda utbildningslinjer — den teoretiska och den praktiska — men tyvärr får

Grundskolor m. m.: Bidrag till inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem

vi nog inom den sektor av näringslivet som jag representerar en känsla av att statsrådet har större intresse för den teoretiska utbildningen.

Denna vår känsla ökades ytterligare när vi tog del av statsverkspropositionen och konstaterade statsrådets återhållsamhet på flera för yrkesutbildningen väsentliga punkter.

I motion nr 412 i första och 585 i andra kammaren har vi motionärer tillåtit oss peka på några av dessa punkter. En har jag redan antytt, nämligen den under punkt 19 i utlåtandet. I motionen har vi erinrat om vikten av att yrkeslärarna — som ju skall ha hand om vår ungdoms yrkesutbildning — själva får en tillfredsställande pedagogisk utbildning, och mot denna bakgrund föreslagit den omnämnda höjningen.

Statsutskottet säger i sin skrivning, att dessa synpunkter »torde vara värda beaktande», men förutsätter att »problemen kommer att beaktas av en kommande utredning». Detta är, herr talman, att skjuta en angelägen fråga på framtiden. Vi motionärer anser att riksdagen bör bifalla de förslag som kungl. överstyrelsen för yrkesutbildning framlagt och dessutom uppdraga åt Kungl. Maj:t att framlägga förslag om en mer långsiktig lösning av lärarutbildningen för yrkesskolväsendet.

Jag ber med det sagda få yrka bifall till motion nr 585 i denna kammare punkt 1 a.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Jag tror att herr Nordgren är väl medveten om den positiva inställning som åtminstone jag personligen har till dessa för yrkesutbildningen så viktiga frågor. Jag försäkrar också att utskottet med sin skrivning på intet sätt velat förringa värdet av att man på dessa olika områden klarlägger arbetslinjerna för framtiden, men vi har varken på denna punkt eller den 2 — *Andra kammarens protokoll 1963. Nr 20*

andra punkt som herr Nordgren rörde vid velat föregripa den utredning som Kungl. Maj:t avser att tillsätta. Jag tror att statsrådet här kommer att lämna besked i den frågan.

Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Herr Nordgren ställde en direkt fråga till mig om den kommande utredningen. Jag vill svara, att ett första utkast till direktiven nu bearbetas i departementet. Det är vår förhoppning att denna utredning, som kommer att bli stor och betydande, skall kunna tillsättas under våren eller försommaren.

Någon diskussion med herr Nordgren om mitt intresse för yrkesutbildningen anser jag däremot inte, herr talman, vara nödvändig.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 412 och II: 585 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

*Punkten 20***Grundskolor m. m.: Bidrag till inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem**

Sedan punkten föredragits anförde.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Till den punkt som nu behandlas har jag fogat en blank reservation. Därmed har jag velat markera att jag inte är till freds med utskottets skrivning och förslag, även om jag för året avstått från att ställa något direkt ändringsyrkande.

Det gäller här statsbidraget till inackordering av elever i den obligatoriska skolan. Detta statsbidrag utgår för

Grundskolor m. m.: Bidrag till inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem

närvarande med ett belopp per dag som fastställdes 1952. Det är väl uppenbart för alla att ett statsbidrag, vars belopp fastställdes för mer än 10 år sedan på dessförinnan utgående kostnader, har kommit att täcka en allt mindre del av kommunernas verkliga kostnader. Därför har även riksdagen år efter år skrivit till Kungl. Maj:t och begärt en uppräknig av detta statsbidrag. Så skedde senast vid fjolårets riksdag då statskottet och riksdagen bl. a. anförde följande: »Den påtagliga minskning förevarande statsbidrag undergått i relation till kostnaderna gör det enligt utskottets mening ofrånkomligt, att en uppräknig måste ske snarast möjligt, så att statsbidragets realvärde återställes. Enligt utskottets mening kan det ifrågasättas om anledning föreligger att uppskjuta denna uppräknig i avvaktan på resultatet av 1958 års skatteutjämningskommittés arbete.»

Trots denna beställning av fjolårets riksdag föreslår departementschefen oförändrade bidragsregler. När så sker motiveras detta med följande inte helt invändningsfria resonemang: »De utgiftsstegringar på skolväsendets område, som ägt rum under senare år, har utan tvivel medfört förändringar i kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna. Även om förändringarna på vissa områden verkat till kommunernas nackdel är detta dock inte fallet på alla områden. Sålunda har inom det obligatoriska skolväsendet till följd av statsbidragets konstruktion de icke obetydliga lönehöjningar som ägt rum, såväl i form av höjningar av tjänsters lönegradsplacering som höjningar av det generella tillägget, helt fått bäras av staten. Att nu hysa någon välgrundad uppfattning om i vilken riktning den totala relativa kostnadsförskjutningen gått och ännu mindre kostnadsförskjutningens nettostorlek är icke möjligt.»

Vad gäller hänvisningen till det s. k. lärarlönebidraget och påståendet att höj-

ningarna av lärarlönerna är kostnadsstegringar som helt bäres av staten kan sägas att detta är en sanning med modifikation. Till saken hör nämligen att detta statsbidrag inte blott är ett bidrag till kommunernas lärarlönekostnader. De tidigare särskilda statsbidragen till bl. a. undervisningsmateriel, fria läroböcker, skolbibliotek, skolhälsovård m. m. har inbakats i det s. k. lärarlönebidraget. Då statsbidraget ej längre är ett bidrag för enbart lärarlönerna, och då bidraget till kommunerna ej påverkas av de kostnadsförhöjningar som kommunerna får vidkännas för de undervisningsändamål jag här nämnt om, tillåter jag mig bestrida att staten bär hela kostnadsstegringen i fråga om de skolkostnader som utgör det sammanlagda bidragsunderlaget. Härvidlag får kommunerna vidkännas en betydande andel av kostnadsstegringarna.

Det är icke utan förvåning som jag noterat uttalandet att det inte nu går att hysa någon välgrundad uppfattning om i vilken riktning kostnadsförskjutningarna mellan stat och kommun gått. Låt mig därvidlag hänvisa till skolberedningens betänkande (SOU nr 30/1961), där det i tabellerna 51 och 52 på sidan 719 klart åskådliggöres hur kommunernas — och då framför allt landskommunernas — skolkostnader har stegrats både totalt och relativt sett.

Inackorderings- och skolskjutskostnaderna är ju i första hand skolutgifter som landskommunerna åsamkas. Det förhållandet, att kostnadsförskjutningen mellan stat och kommun blivit särskilt ofördelaktig för landskommunernas vidkommande, synes mig ha bort motivera att redan nu en uppräknig skett av det här aktuella statsbidraget.

Jag nämnde kommunernas skolskjutskostnader. Låt mig då även påpeka att statsbidraget till inackorderingar också är av betydelse för kommunernas statsbidrag till skolskjutsar. Enligt gällande

Grundskolor m. m.: Bidrag till pedagogisk utrustning m. m.

bestämmelser får nämligen statens kostnader för skolskjutsar ej bli högre än vad fallet blir vid inackordering. Denna tröskel för fullt statsbidrag till skolskjutsar sänkes sedan successivt i takt med att inackorderingsbidraget blir en allt mindre del av de verkliga kostnaderna för elevernas inackordering. Detta förhållande accentueras sedan ytterligare av att det ute på landsbygden börjar bli allt glesare mellan barnfamiljerna och skolskjutskostnaderna per barn därför tenderar att stiga även relativt sett.

Herr talman! Skolkostnaderna — utgifter för fostran och utbildning av morgondagens generation — är kostnader som får betecknas som investeringar, vilkas frukter den samlade nationen får njuta av. Det måste då även vara riktigt att dessa investeringskostnader fördelas så rättvist som möjligt. En kostnadsövertäckning på kommunerna innebär en utveckling i motsatt riktning. Den innebär därutöver att de skolkommuner, som av kända orsaker får den minsta andelen av de framtida produktiva insatserna av dagens ungdom, ändå får bära en allt större del av skolkostnaderna. En sådan utveckling kan inte vara riktig. Mot denna bakgrund har det synts mig som om statsutskottet borde ha föreslagit och riksdagen beslutat en förbättring av statsbidraget till inackordering av elever i den obligatoriska skolan och att detta skett redan i år.

Jag skall emellertid för tillfället nöja mig med att icke ställa något särskilt yrkande utan enbart uttala förhoppningen, att vi ett kommande år skall kunna fatta beslut om återställande av detta statsbidrag till ett värde som motsvarar de reella kostnaderna.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14

Anmäldes och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelse,

nr 160, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande för Sveriges del av vissa ändringar i konventionen angående upprättande av Europeiska frihandelssammanslutningen.

§ 15

Utgifterna inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde (forts.)

Återupptogs behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1963/64 inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 21

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 22***Grundskolor m. m.: Bidrag till pedagogisk utrustning m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt 106, s. 188) föreslagit riksdagen att till förevarande ändamål för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 15 500 000 kr., vilket innebure en anslagshöjning med 2 200 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Ljungberg* (I: 327) och den andra inom andra kammaren av herr *Hæggblom m. fl.* (II: 379), i vilka hemställts att riksdagen ville besluta, att anslaget för budgetåret 1963/64 till Grundskolor m. m.: Bidrag till pedagogisk utrustning m. m. skulle ställas till förfogande för såväl grundskolorna som de under grundskolans uppbyggnad vid sidan av denna verk samma obligatoriska skolorna, samt att anslaget höjdes med så stort belopp, som kunde vara motiverat av ett godkännande av detta förslag.

Grundskolor m. m.: Bidrag till pedagogisk utrustning m. m.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 327 och II: 379, till Grundskolor m. m.: Bidrag till pedagogisk utrustning m. m. för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 15 500 000 kr.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Virgin* och *Staväng* samt fröken *Elmén* och fröken *Karlsson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 327 och II: 379, till Grundskolor m. m.: Bidrag till pedagogisk utrustning m. m. för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 22 500 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! I direktiven till 1957 års skolberedning sades det bl. a., att lärarens möjligheter i skolans inre arbete »i icke ringa grad beror av de hjälpmedel, som ställts till hans förfogande». Det är ord som är så sanna som de är sagda.

Samma uppfattning hade också de personer, som utredde denna fråga och som framlade betänkandet »Hjälpmedel i skolarbetet». Utredningens ordförande var herr Helén och dess sekreterare undervisningsrådet Orring. I nämnda utredning sägs det bl. a.: »Arbetet i våra tiotusentals klassrum varierar starkt klassrum emellan, och det nästan enda gemensamma draget är, att undervisningssituationen genomgående är komplicerad och sammansatt.» — — »Läraren måste städse söka finna den riktiga arbetsformen. Denna är i högre grad beroende av de hjälpmedel som läraren kan ha tillgång till.»

Jag tycker att detta uttalande är så bra, att jag inte kan underlåta att citera det. Det är så klokt att det borde räcka att enbart på det ställa ett yrkande om bifall till den reservation,

som på denna punkt är fogad till statsutskottets utlåtande nr 8. Men utöver detta skulle jag vilja säga några ord.

Från vårt håll väcktes förra året i samband med grundskolereformen en motion, vari yrkades att alla skoldistrikt skulle ha samma möjligheter till pedagogisk utrustning. Det kan enligt vår uppfattning icke vara rimligt eller rättvist att vissa barn skall undanhållas goda hjälpmedel därför att de råkar bo i skoldistrikt, som av en eller annan anledning icke övergått till grundskola. Som bekant bestämmer skoldistriktet själva icke övergången från äldre skolform till grundskola, och ytterst är det barnen som blir lidande på den bristande generositet som ligger däri, att inte alla skolbarn och alla skolformer får samma möjlighet till pedagogisk utrustning. Behövs hjälpmedel i grundskolan, behövs de säkerligen också i alla skolformer, ty det kan inte vara så att man för att hjälpa en viss skolform ställer den i en bättre arbetssituation än den som man så småningom vet skall försvinna.

Jag är övertygad om att det inte finns någon enda av kammarens ledamöter som inte finner detta vara en riktig syn på saken. Motiveringen till avslaget på den motion som vi i år förnyat måste, enligt vad jag kan förstå, helt vara ekonomisk. Jag vill gärna vitsorda att det kostar mycket, men jag tycker att saken är värd sitt pris. Vill man verkligen ge möjligheter till en bättre undervisning, måste man också vara beredd att offra något, till och med mycket.

Jag skulle gärna vilja understryka de ord som herr Larsson i Hedenäset framförde i sitt anförande för några minuter sedan. Han sade att de investeringar man gör för skolans ungdom också länder till samhällets bästa. Det är en god investering, och så ser också vi på denna sak.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen av

Grundskolor m. m.: Bidrag till pedagogisk utrustning m. m.

fröken Andersson m. fl. som är fogad till punkt 22 i statsutskottets utlåtande nr 8.

I detta anförande instämde herr *Hæggbloom* (h).

Herr **KARLSSON** i Olofström (s):

Herr talman! Jag vill först inom parentes säga att fröken Karlsson har varit synnerligen generös när det gällt att betygsätta den reservation som hon och några övriga ledamöter har fogat till denna punkt. Har hon varit lika välvillig i andra sammanhang när det gällt betygsättningen, har nog inte eleverna haft någon anledning att klaga.

Jag vill erinra om att de kommuner eller skoldistrikt, som begärde och erhöll tillstånd att anordna försöksverksamhet med nioårig enhetsskola, som det hette på den tiden, fick vidkännas ökade kostnader för denna försöksverksamhet. För att det inte skulle bli en rubbning i balansen i vad det gällde kostnadsfördelningen mellan stat och kommun, infördes ett särskilt bidrag. Skolberedningen var enig om detta och om jag inte minns fel var även högerns representant ense med utredningen i övrigt på den punkten. Bidraget är ju en ersättning för det s. k. försökskostnadsbidraget. Vi skall heller inte i detta sammanhang glömma bort att den nya skolans utrustande med pedagogisk materiel hänger samman med att grundskolan samtidigt skall söka introducera nya metoder i undervisningen. Det skulle vara att frångå riksdagens tidigare ställningstaganden i denna fråga att bifalla den reservation som är fogad till utlåtandet. Vi kanske inte heller helt skall bortse från att det skulle innebära en ytterligare anslagsökning med cirka 7 miljoner kronor. Detta bidrag kommer nu undan för undan att öka, och i och med att det årligen tillkommer ett synnerligen stort antal nya kommuner som inför grundskolan så blir det inte någon skillnad i bidragsgivningen.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken **KARLSSON** (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles riktigt, herr Karlsson i Olofström, att betygsättningen är en svår konst. Ur herr Karlssons synpunkt kanske jag satte för högt betyg på reservationen, men jag vidhåller att det var ett rätt betyg. Jag skulle också gärna ge högt betyg åt dem som följer reservationen.

Vårt ställningstagande i motionen och den reservation som är en följd därav har ingenting med högerns representant i skolberedningen att göra. Vi går bara längre än skolberedningen gjorde. Ingen blir lidande på det. Det enda som händer är att det blir en större utgift, som förr eller senare ändå kommer. Vi vill att den skall komma tidigare. Vi menar att det är värdefullt om detta snabbt genomföres. Reservationen innebär sålunda på intet sätt något ställningstagande till vår representant i skolberedningen.

Herr **HELÉN** (fp):

Herr talman! Den ståndpunkt som fröken Karlsson såsom talesman för reservanterna gjort sig till tolk för kan förefalla utomordentligt rimlig vid en första blick på ärendet. Skall man ge skolorna en viss garanti för en minimiutrustning i fråga om pedagogiska hjälpmedel, så kan man säga att denna garanti inte får vara knuten till endast en specifik obligatorisk skolform, när det finns många andra skolformer på samma åldersstadier som har samma behov.

Men som utskottets talesman redan klargjort kom detta nya bidrag för pedagogisk utrustning till som en direkt avlösning av det försökskostnadsbidrag som utgick under den tolvåriga försöksperioden. Att skolberedningen, särskilda utskottet och 1962 års riksdag hade en gemensam uppfattning i dessa frågor, nämligen den att man inte borde

Grundskolor m. m.: Bidrag till pedagogisk utrustning m. m.

rubba kostnadsfördelningen mellan stat och kommun när det gäller skolbidragen, ledde ju till att man inte kunde tillskapa ett bidrag som var lika även i de kommuner där grundskolan ännu inte var införd. I stället hänvisade man ju till 1958 års skatteutjämningskommitté som det organ där hela frågan om kostnadsrelationerna mellan stat och kommun skulle komma att tas upp till omprövning.

Den ställning som statsutskottet här intagit är en självklar konsekvens av fjolårets beslut, men jag skall gärna medge att om detta system bibehålles, så som man ursprungligen tänkte sig, ända fram till budgetåret 1972/73, så kommer det ju att te sig en aning stötande mot slutet av denna period, då ett antal kommuner, som en längre tid har stått i kö för att få gå över till grundskolan, inte kan komma i åtnjutande av detta bidrag.

Jag skulle därför, utan att på något sätt frångå den syn som varit vägledande för skolberedningen, särskilda utskottet och 1962 års riksdag, vilja ifrågasätta om det inte vore klokt att statsrådet inom några år, när man har en överblick över i vilken mån kommunernas önskemål att gå över till grundskolan kan tillgodoses, toge upp frågan till ny prövning. Vid den tidpunkten bör också förslaget från 1958 års skatteutjämningskommitté föreligga och även kanske ha riksdagsbehandlats.

Jag har, herr talman, inget annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Fröken KARLSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Helén säger att om det nu kommer att dra ut på tiden, så skulle det bli stötande med tanke på de kommuner som till slut kommer att ställas vid sidan om. Jag tycker att det är stötande redan nu. Med den inställningen kan jag inte finna annat än att reservationen är riktig. Man kan inte säga att systemet är stötande därför att det missgynnar en minoritet så

småningom, utan det är stötande redan nu. När en så väsentlig åtgärd för skolan kan vidtas som denna, finns det all anledning att även frångå ståndpunkter som man tidigare intagit.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Karlsson förbigick ju helt den omständighet som var vägledande för exempelvis särskilda utskottets majoritet i fjol, nämligen att den stora principfrågan skulle handläggas av 1958 års skatteutjämningskommitté och att riksdagen först skulle få tillfälle ta ställning till dess förslag, innan man gjorde någon förändring i det status quo-betraktelsesätt som hade varit den naturliga utgångspunkten för skolberedningen och som accepterats av 1962 års riksdag.

Herr HÆGGBLOM (h):

Herr talman! Både herr Karlsson i Olofström och herr Helén har hänvisat till att detta bidrag avses ersätta det försökskostnadsbidrag som vissa kommuner fick under försökstiden. Men nu utgår ju bidraget till en mängd kommuner, som aldrig haft någon försöksverksamhet men som fått tillstånd att starta grundskola. Vi har i min egen kommun inte haft några kostnader såsom försökskommun, men i och med att vi fått tillstånd att starta grundskola har vi rätt att åtnjuta detta bidrag. Det förefaller ganska underligt att rätten till bidraget skall vara beroende av om man kommer med i den grupp som får starta grundskola eller tillhör en grupp som måste vänta därför att det inte finns tillräckligt med lärarkrafter. Men på ifrågavarande hjälpmedel råder såvitt jag vet ingen brist, och det är nog bara till nytta för lärarna om de så snart som möjligt får lära sig använda dessa hjälpmedel, ty även på platser där grundskolan ej är genomförd måste undervisningen inriktas på en övergång med kort varsel till grundskolans läroplaner.

Grundskolor m. m.: Bidrag till pedagogisk utrustning m. m.

Jag kan inte finna något annat skäl för avslag på reservationen än att man eventuellt inte skulle kunna skaka fram dessa ytterligare 7 miljoner. De måste skakas fram förr eller senare, ty det är fråga om engångskostnader, men genom att följa reservationen skulle man skapa en viss rättvisa mellan kommuner som redan fått övergå till grundskolan och sådana som ställts i kön och får vänta. Det finns alltså goda skäl för bifall till reservationen.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Även om jag riskerar att få betyget underkänt av fröken Karlsson, vidhåller jag min uppfattning i denna fråga, ty sakläget är ju det att kommunerna eller skoldistriktet — vilken vokabulär man än använder — måste göra en motprestation för detta bidrag. Det finns väl inte några särskilda garantier för att vi får den motprestationen, förrän man har övergått till grundskolan.

Vad herr Hæggbloom säger är riktigt så till vida som att vi får dessa kostnader så småningom — det har jag tidigare framhållit. Men det finns inte några som helst bärande skäl för att nu gå ifrån en tidigare intagen principiell ståndpunkt. De anföranden som hållits i denna debatt har heller inte innehållit något stöd för ett sådant avsteg.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Herr Hæggbloom gör gällande att de kommuner, som nu ansluter sig till grundskolan utan att ha deltagit i försöksverksamheten, inte kan på de grunder som anförts av utskottet och mig anses berättigade till nu ifrågavärande bidrag, utan att det alltså föreligger andra skäl till att de fått det. Men då förbiser väl ändå herr Hæggbloom att för de kommuner, som nu övergår till grundskolan, uppstår i initialskedet en situation som är helt parallell med den som rådde under för-

sökstiden för de kommuner som redan då började tillämpa nioårig obligatorisk skola. Det är ju ändå fråga om att med statsmedel täcka delar av de kostnader, som uppstår i samband med övergången, och att göra det möjligt att skapa en sådan undervisning som grundskolans läroplan syftar till och där dessa hjälpmedel, som här ifrågasätts, är särskilt erforderliga.

Vidare måste jag opponera mig mot herr Hæggblooms terminologi när han använder uttrycket engångskostnad. Det rör sig om ett årligen utgående bidrag. Därför kan man inte säga att det är likgiltigt vid vilken tidpunkt man tar denna kostnad. Det är en fråga om kostnadsavvägning mellan stat och kommun. Att redan nu låta bidraget utgå till fler kommuner än 1962 års riksdag avsåg skulle innebära en förändring av kostnadsrelationen mellan stat och kommun.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Karlsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 22:o) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att

Statens dövskolor m. m.: Avlöningar

han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Karlsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 157 ja och 48 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 23—31

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 32***Statens dövskolor m. m.: Avlöningar**

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Jag skulle vilja säga några ord under den här punkten till den del den berör Charlottendals skolhem i Gnesta som jag väl känner till, då jag är ordförande i styrelsen.

Jag är tacksam för den inställning till skolan som kommit till uttryck i departementschefens skrivning. Enligt departementschefen bör verksamheten vid Charlottendals skola inte läggas ned förrän garanti skapats för att de elever som är intagna vid skolhemmet verkligen kan få lämplig vård på annan plats. Vad beträffar de särskolemässiga eleverna menar departementschefen att det inte är något större problem att placera dem då »särskolorganisationen i dag anses ha resurser att ta emot denna grupp». Jag skulle vilja vädja till ecklesiastikministern att ytterligare undersöka vilka resurser särskolorna har i dag att ta emot sådana här elever, innan några av Charlottendals-eleverna skickas tillbaka till någon av landstingens särskolor.

Det är ju ändå fortfarande mycket stor brist på talpedagoger. De elever som skickats till Charlottendal har ju dessutom skickats dit, därför att de ansetts vara särskilt svåra fall som man

haft besvärligt att klara av på särskolorna — även om där funnits talpedagoger.

Inte mindre än 4 av de nuvarande 15 eleverna på Charlottendal kommer från Östergötlands särskola Ålerydsskolan — där det finns en heltidsanställd talpedagog, som emellertid tillsammans med rektor och skolläkare remitterat dessa barn till Charlottendal för att få den specialbehandling som där meddelas.

Ett ytterligare uttryck för att Charlottendal behövs också för särskoleelever än så länge är att för dagen enligt rektor vid Charlottendalhemmet föreligger önskemål om placering av 10—12 barn vid skolhemmet, varav hälften är särskoleelever. Den andra hälften är barn som barnläkare vill ha placerade vid Charlottendal och inte vid någon särskola.

Utredningen om behandling av barn med talrubbingar föreslår att det skall upprättas en observations- och behandlingscentral för särskoleelever med talsvårigheter vid Stockholms stads särskola på Slagsta. Innan denna observationscentral kommit till stånd kan man enligt min mening absolut inte påstå att Charlottendal kan undvaras för särskoleelever. Enligt uppgift har man just nu vid Slagsta inte ens någon heltidsanställd talpedagog och kan inte som tidigare ta emot några barn med talsvårigheter från andra län.

I fråga om normalbegåvade barn med talsvårigheter vill jag först säga att det är oerhört svårt att avgöra om ett barn är normalbegåvat eller inte. En talskada kan ju i sig själv innebära ett psykiskt handikapp som emellertid kan hävas, om talskadan läkes. Dessutom är dessa barn mycket ojämnta i fråga om sin utveckling. De kan vara mycket intelligenta på ett visst område och på ett annat stå under vad man kallar särskolenivå. Därför är det oerhört svårt att säga hur många och vilka barn vid Charlottendal som är normalbegåvade,

hjälpklassmässiga eller av särskolekaraktär. Det är för övrigt denna osäkerhet som gjort att det över huvud taget finnes några barn vid Charlottendal som kan betecknas som normalbegåvade eller hjälpklassmässiga. Skolöverstyrelsen har nämligen sedan 1958 inte skickat dit några barn som betecknats som normalbegåvade. Sådana barn skall jämlikt gällande dövskolestadga hänföras till dövvråden t. ex. skolan för hörselskadade i Örebro. Men som utredningen om talskadade barn framhåller är det inte en lämplig placering för barnen med sådana här handikapp att sätta dem på dövskola. Departementschefen säger att det inte borde vara uteslutet att från Charlottendal överföra dem som skall betraktas som normalbegåvade och sätta dem som en särskild grupp t. ex. vid skolan för hörselskadade i Örebro. Jag tror att om departementschefen närmare överväger den möjligheten kommer han att finna att detta kanske inte är så lämpligt. Om dessa barn placeras tillsammans med döva barn och alltså hamnar i inte talande miljö — även om de inte är direkt sammanblandade med de döva barnen träffar de dem dock på raster — lär de sig enligt experter mycket snabbt teckenspråket, och det hämmar deras talutveckling i högsta grad. En sådan placering är därför, som utredningen framhållit, olämplig.

Man kan säga att de normalbegåvade barnen författningsmässigt är felplacerade för närvarande — nämligen vid dövskolorna. Det är därför mycket glädjande att ecklesiastikministern är så positivt inställd till den tilltänkta riksanstalten för normalbegåvade barn med talskadade, eventuellt i kombination med en riksanstalt för hjärnskadade döva barn. Den tanken är också tilltalande. Om den riksanstalten säger departementschefen: »I någon form bör den lämpliga lösningen nu träffas och det bör ske så snabbt att nästa års riksdag på grundval av förefintliga utred-

2* — *Andra kammarens protokoll 1963. Nr 20*

Statens dövskolor m. m.: Avlöningar

ningar kan föreläggas förslag om hur dessa elevkategorier på bästa sätt skall tas om hand.» Jag vill också citera vad departementschefen säger på s. 21 och 22 i utskottsutlåtandet: »Under alla omständigheter kan tillfredsställande vårdmöjligheter beredas Charlottendalsbarnen, om den av utredningen föreslagna riksinstitutionen för gravt talskadade normalbegåvade barn kommer till stånd. Jag delar utredningens uppfattning, att en sådan institution snarast bör upprättas. Skulle inte andra möjligheter av det slag jag nyss angivit yppa sig dessförinnan, bör verksamheten vid Charlottendal fortgå till dess att nämnda riksanstalt färdigställts eller annat likvärdigt alternativ föreligger.»

Jag tycker att alla skäl talar för att Charlottendal får finnas kvar, tills den tilltänkta riksanstalten kommer till stånd och det bör inte behöva dröja så länge. Under mellantiden bör Charlottendal utnyttjas inte bara för särskolebarn med talsvärigheter utan också för normalbegåvade barn. Charlottendal har faktiskt redan fungerat som en provisorisk riksanstalt av detta slag, eftersom det har funnits och finns normalbegåvade barn där. Före 1958 placerades normalbegåvade barn med talsvärigheter genom skolöverstyrelsens försorg vid Charlottendal. De registrerades av anslagsskäl vid hemlänets särskola men inskrevs inte i vanlig ordning.

Jag har full förståelse för att det är angeläget med en delning av Mogårdsanstalten — den kommer också in i bilden — men jag har själv kunnat konstatera att läget ingalunda är prekärt därnere utan gott tillåter ett eller ett par års väntan. Detta har också rektorn vid Mogård klart och tydligt givit uttryck för.

Då Charlottendal och de barn som vårdas där är en hjärteangelägenhet för mig och för de övriga som sitter med i styrelsen har jag, herr talman, utan att ställa annat yrkande än bifall till utskottets hemställan velat framföra des-

Bidrag till driften av centrala yrkesskolor

sa tankar och önskemål. Jag hoppas och räknar med att ecklesiastikministern väl förvaltar sin av riksdagen välvilligt erhållna fullmakt.

I detta anförande instämde fröken *Andersson* i Strängnäs (s).

Herr *NILSSON* i Göingegården (h):

Herr talman! Eftersom jag i utskottet har varit med om att godkänna utskottets skrivning vill jag endast uttala den förhoppningen att Kungl. Maj:t vid användandet av den fullmakt som Kungl. Maj:t kommer att få att vidtaga förändringar i det ena eller andra avseendet i denna fråga tar hänsyn till de önskemål som av herr *Hedin* har framförts och vilka jag instämmer i.

Herr talman! Jag har inte heller annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

Punkterna 33—50

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 51***Bidrag till driften av centrala yrkesskolor**

Sedan punkten föredragits anförde

Herr *LUNDKVIST* (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet i anledning av utskottets behandling av vår motion nr 383 i denna kammare om särskilt statsbidrag till de tekniska skolorna i Katrineholm och Hässleholm.

Vi motionerade i denna fråga redan i fjol och då fann statsutskottet anledning att ge till känna som sin mening att statsbidragen för skolor av denna karaktär inte är tillfredsställande. Man ansåg en översyn av nu gällande statsbidragsbestämmelser önskvärd. Riksdagen delade utskottets uppfattning, och i diskussionen i kammaren underströks

vikten av att denna översyn kunde ske så snabbt att förslag om ändrade bestämmelser kunde föreligga vid årets riksdag. Yrkesöverstyrelsen föreslog i sina äskanden till årets statsverksproposition en förbättring av statsbidragen till lärarlöner och till övriga kostnader vid centrala tekniska skolor, men departementschefen har icke ansett sig kunna biträda detta förslag.

Att vi därefter på nytt motionerat om ett extra statsbidrag till Katrineholms och Hässleholms tekniska skolor beror på att vi är medvetna om att man i yrkesöverstyrelsen anser dessa båda skolor vara av så speciell karaktär att de kan brytas ut ur den grupp av skolor där de nu placerats i statsbidragshänseende.

Skolorna i Katrineholm och Hässleholm skiljer sig från övriga centrala yrkesskolor genom att de i väsentligt högre grad är riksskolor och rekryterar sitt elevunderlag från hela landet. För skolan i Katrineholm gäller exempelvis att 80 procent av eleverna kommer från andra län än Södermanlands och att relativt få elever hör hemma i Katrineholms stad, som nu får bära de dryga kostnaderna utöver de även enligt statsutskottets och riksdagens mening otillfredsställande statsbidragen.

Dessa skolor bedriver dessutom en mera kvalificerad utbildning som kräver dyrbar laboratorieutrustning och högt kompetenta och därigenom dyrbara lärarkrafter.

Det är enligt vår mening inte rimligt att dessa kommunala tekniska skolor för sin utbildning av ingenjörer skall erhålla statsbidrag enligt samma principer som gäller för yrkesskolor i gemen.

Med rådande efterfrågan på teknisk utbildning fyller de tekniska skolorna i Katrineholm och Hässleholm en uppgift som även ur statsmakternas synpunkt måste vara synnerligen betydelsefull. Det är enligt vår uppfattning icke heller rimligt att enskilda kommu-

ner skall bära en oproportionerligt stor börda i ekonomiskt avseende för denna angelägna undervisning av rikskaraktär.

Överstyrelsen för yrkesutbildning har i sina petita framhållit att man med stöd av gjorda undersökningar upprepat och skärpt sina tidigare framställningar om rättvisare statsbidragsregler för skolor av denna karaktär.

Statsutskottet har i sitt utlåtande över vår motion hänvisat till sitt ställningstagande i fjol, men inte ansett sig kunna tillstyrka extra statsbidrag till vissa tekniska skolor med förbigående av andra. Jag kan i och för sig förstå denna utskottets ståndpunkt. Men det framstår såsom desto mer angeläget att verkställa den översyn som riksdagen redan förra året hemställde om.

Jag skall inte, herr talman, ställa något yrkande, men jag vill till ecklesiastikministern rikta en enträgen vädjan att utan dröjsmål ta sådana initiativ att mer rättvisande statsbidragsbestämmelser för dessa skolorformer snarast kan komma till stånd.

I detta anförande instämde herr Nilsson i Bästekille (h), fru Eriksson i Ängelholm (s) samt herrar Nilsson i Lönsboda (fp) och Hedin (h).

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 52

Bidrag till driften av lokala yrkesskolor

Kungl. Maj:t hade (punkt 142, s. 277—281) föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordad höjning fr. o. m. budgetåret 1963/64 av statsbidraget till deltidskurser vid yrkesskolor, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning fr. o. m. budgetåret 1963/64, meddela de bestämmelser, som kunde föranledas av vad departementschefen föreslagit rörande inbyggda skolor inom handelns område, dels

Bidrag till driften av lokala yrkesskolor

ock till Bidrag till driften av lokala yrkesskolor för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 95 000 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Svanström m. fl.* (I: 221) och den andra inom andra kammaren av herrar *Jansson* i Benestad och *Dahlgren* (II: 250);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Wallmark* och *Stefanson* (I: 338) och den andra inom andra kammaren av herr *Wennerfors m. fl.* (II: 394);

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nyman m. fl.* (I: 412) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordgren m. fl.* (II: 585), i vilka hemstälts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte med bifall till överstyrelsens för yrkesutbildning förslag i dess petita för budgetåret 1963/64 medge att statsbidrag utginge till inbyggda skolor och företagsskolor med ytterligare 4 400 000 kr., dels till lokala yrkesskolor inom handelns och det husliga arbetets område med ytterligare 200 000 kr. och således till Bidrag till driften av lokala yrkesskolor för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 99 600 000 kr.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 221 och II: 250, i vad de avsåge ändring av bestämmelserna rörande statsbidrag till inbyggda skolor och företagsskolor, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionerna I: 338 och II: 394 icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att motionerna I: 412 och II: 585, i vad de avsåge ändring av bestämmelserna rörande statsbidrag till inbyggda skolor och företagsskolor, icke måtte av riksdagen bifallas;

IV. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med av-

Bidrag till driften av lokala yrkesskolor

slag å motionerna I: 221 och II: 250 samt I: 412 och II: 585, samtliga motioner såvitt nu var i fråga,

a) godkänna av departementschefen förordad höjning fr. o. m. budgetåret 1963/64 av statsbidraget till deltidskurser vid yrkesskolor;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning fr. o. m. budgetåret 1963/64, meddela de bestämmelser, som kunde föranledas av vad departementschefen föreslagit rörande inbyggda skolor inom handelns område;

c) till Bidrag till driften av lokala yrkesskolor för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 95 000 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **NORDGREN** (h):

Herr talman! I denna punkt behandlas den yrkesutbildning som sker vid inbyggda skolor, företagsskolor m. m. Departementschefen, statsrådet Edenman, har förordat att statsbidrag skall utgå även till yrkesskolor inom handels- och kontorsområdet. Utskottet har tillstyrkt detta förslag, och det är vi tacksamma för.

Den här formen av yrkesutbildningen har utan tvivel ökat samarbetet mellan samhälle och näringsliv. I överstyrelsen för yrkesutbildning har näringslivet och arbetsmarknaden varit väl representerade och därigenom också verksamt bidragit till denna utveckling. Jag är emellertid övertygad om att avsevärt många fler ungdomar skulle kunna beredas plats på dessa utbildningsvägar. Då de helt säkert från samhällets synpunkt också utgör den ekonomiskt fördelaktigaste undervisningsformen synes det mig angeläget för det första att det nya skolverket får en sådan konstruktion att näringslivet och arbetsmarknaden får större inflytande över yrkesutbildningen, för det andra att samhället i större omfattning än hittills stimulerar till ökade insatser från industriens, handelns och hantverkets

sida genom att ta på sig en större del av utbildningskostnaderna.

Jag skall inte trötta kammaren med siffror som vi redan har hört, men jag vill hävda att bidragens storlek i någon mån borde följa penningvärdets förändringar och de ökade kostnader som vi har inom företagen för denna utbildning. Överstyrelsen för yrkesutbildning har också insett detta och bl. a. föreslagit en uppräknig med cirka 25 procent av bidragen till inbyggda verkstadsskolor, företagsskolor och handelsskolor samt hantverksmästare. Det skulle väl motsvara den fördyring som de höjda lärarlönerna beräknas ha medfört sedan år 1958, då nuvarande bidrag till dessa inbyggda skolor och till hantverksmästarna fastställdes. Alla andra kategorier — även vi i riksdagen — har fått sina löner eller arvoden justerade flera gånger under denna tid. Varför skall inte de människor inom hantverk, industri och handel som ägnar sig åt yrkesutbildning erhålla motsvarande justeringar?

Herr talman! Jag ber med det sagda att få yrka bifall till punkten 1 b) i motionen nummer 585 i denna kammar.

Herr **NILSSON** i Göingegården (h):

Herr talman! Näringslivets insats då det gäller yrkesutbildningen är sedan gammalt erkänd såsom värdefull. Även om man från statligt håll inte alltid har förmått att ge det stöd som varit önskvärt, har väl ändå näringslivet hittills haft möjlighet att nöjaktigt följande yrkesutbildningen på olika områden. Givetvis har det dock — såsom föregående talare sade — varit svårt att följa med i den allmänna kostnadsutvecklingen.

Dessa problem liksom andra som är förknippade med just denna form av yrkesutbildning kommer utan tvivel att bli behandlade och övervägda i den utredning som statsrådet alldeles nys från denna talarstol meddelade skall

Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.

tillsättas under detta år. Med hänsyn härtill har utskottet inte velat tillstyrka förslagen i motionerna utan har menat att denna yrkesskoleutredning även skall ta hand om dessa frågor och så småningom redovisa dem. Av den anledning, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I och II

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. III

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 412 och II: 585 i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 52:o) mom. III) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionerna I: 412 och II: 585 i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nordgren begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 145 ja och 42 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. IV

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 53—57

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 58

Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.

Kungl. Maj:t hade (punkt 148, s. 284 och 285) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 2 700 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nyman m. fl.* (I: 412) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordgren m. fl.* (II: 585), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte med bifall till överstyrelsens för yrkesutbildning förslag i dess petita för budgetåret 1963/64 medge att statsbidrag utginge till verksamheten med lärlingsutbildning hos hantverksmästare med ytterligare 250 000 kr. utöver av Kungl. Maj:t föreslagna 400 000 kr., vilket senare belopp avsåge automatiska kostnadsökningar, och således till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 950 000 kr.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 412 och II: 585, såvitt nu var i fråga, till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 2 700 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **NORDGREN** (h):

Herr talman! Under åberopande av

Bidrag till kostnader för granskning av utförda gesällprov

vad jag anført under punkterna 19 och 52 liksom av det förhållandet att ifrågasvarande utbildning är mycket billigare för staten än t. ex. utbildningen vid ordinarie yrkesskolor, att det vidare redan i början av mars månad detta år förelåg cirka 2 500 ansökningar till de 1 900 bidragsrummen samt att den uppräknade av anslaget som departementschefen föreslagit endast motsvarar ökningen av antalet bidragsrum ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motion nr 585, punkt 1 c.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Med hänvisning till de skäl som utskottet i sitt utlåtande har anført beträffande de tidigare av herr Nordgren berörda punkterna ber jag att under förevarande punkt få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 412 och II: 585 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 59**Bidrag till kostnader för granskning av utförda gesällprov**

Kungl. Maj:t hade (punkt 149, s. 286) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1963/64 anvisa ett anslag av 25 000 kr.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren av herr *Stefanson m. fl.* väckt motion (I: 486), i vilken hemställts att riksdagen måtte besluta att för Bidrag till kostnader för granskning av utförda gesällprov för budgetåret 1963/64 anvisa ett anslag av 55 000 kr.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen I: 486, till Bidrag till kostnader för granskning

av utförda gesällprov för budgetåret 1963/64 anvisa ett anslag av 25 000 kr.

Reservation hade avgivits av herr *Boman*, fröken *Andersson*, herrar *Axel Johannes Andersson*, *Virgin*, *Bengtson*, *Thorsten Larsson*, *Widén*, *Staväng* och *Svensson* i Stenkyrka, fröken *Elmén* samt herrar *Nilsson* i Göingegården, *Svensson* i Ljungskile, *Larsson* i Hednäs och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionen I: 486, till Bidrag till kostnader för granskning av utförda gesällprov för budgetåret 1963/64 anvisa ett anslag av 55 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Vid 1962 års riksdag beslöts att ordningen för utbetalandet av förevarande anslag till bestridande av kostnaderna för granskning av utförda gesällprov skulle förenklas fr. o. m. budgetåret 1962/63 och att beräknat belopp skulle ställas till Sveriges hantverks- och industriorganisations förfo-gande för ifrågasvarande ändamål.

På grund av att anslaget har varit uppfört med för lågt belopp fanns vid övergången till den nya ordningen ett stort antal rekvisitioner, vilka inte kunnat bestridas ur anslaget för 1961/62. Större delen av anslaget för innevarande budgetår har därför måst tagas i anspråk för att täcka kostnaderna för under året 1961/62 granskade gesällprov, och till årets granskningsmän och deras resor m. m. finns det för närvarande inte tillräckliga medel.

Det synes mig vara en hederssak för statsmakterna att göra sig kvitt det eftersläpande underskottet och verkligen få till stånd den förenklade administration som beslutet syftade till.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till den vid punk-

Bidrag till kostnader för granskning av utförda gesällprov

ten 59 fogade reservationen nr 4 av herr Boman m. fl.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Jag vill erinra om att statsmakterna aldrig har åtagit sig att svara för kostnaderna för granskning av utförda gesällprov. Vad riksdagen tidigare har beslutat om har varit bidrag till bestridande av dessa kostnader, och utskottsmajoriteten har nu inte frångått denna ståndpunkt. Sedan får herr Nordgren gärna betrakta det som en hederssak för statsmakterna att stå för dessa kostnader. Det väsentliga anser jag vara att vi här i riksdagen i så stor utsträckning som möjligt kan bidra till bestridande av kostnaderna för ungdomens yrkesutbildning.

Jag skulle inte alls hesitera för att helt och hållet slopa detta bidrag. Jag har själv under många år arbetat i ett hantverksyrke och vet därför hur det går till vid gesällprov. Vederbörande hantverksmästare tar det som ett hedersuppdrag att få meddela gesällutbildning, och själva utnämningen till gesäll sker i regel i samband med ett sammanträde i hantverksföreningen på orten. Den sammankomsten refereras sedan i pressen med fotografier och text, och därigenom får hantverksmästaren en fin gratisreklam, som jag tror att han sätter större värde på än ett mindre belopp som ersättning för den utförda granskningen.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag vill till herr Karlsson i Olofström bara säga det, att här föreligger tydligen något missförstånd. Det är inte de hantverksmästare, som har haft besväret att lära ut vederbörande lärling, som dessa bidrag är avsedda för, utan för dem som får ta på sig besväret att infinna sig och

granska proven. Det får helt enkelt icke den hantverksmästare göra, som sedan för fram lärlingen vid det hantverks-sammanträde herr Karlsson talade om. Det är föreskrivet att det skall vara granskningsmän från respektive yrken, en från arbetsgivarsidan och en från arbetstagsidans. Nu har det inom många yrken blivit central granskning, som skall ske i Stockholm. Även detta förorsakar självfallet vissa kostnader, och det är de kostnaderna det är fråga om och inte om bidrag till de hantverksmästare, som lärt ut lärlingen.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Stenkyrka begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 59:o) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nordgren begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 111 ja och 98 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Bidrag till driften av folkhögskolor*Punkten 60*

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 61***Bidrag till driften av folkhögskolor**

Kungl. Maj:t hade (punkt 151, s. 288—297) föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för Sveriges medverkan vid upprättandet av en nordisk folklig akademi i Kungälv, dels godkänna av departementschefen förordade grunder för bestridande av Sveriges kostnader för akademien, dels ock till Bidrag till driften av folkhögskolor för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 26 300 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehatt

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Söderberg m. fl.* (I: 76) och den andra inom andra kammaren av herr *Jacobson* i Sala *m. fl.* (II: 82), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta att under budgetåret 1963/64 statsbidrag finge utgå till ytterligare två folkhögskolor och att till Bidrag till driften av folkhögskolor för sagda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 26 450 000 kr.;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Lundström* och *Källqvist* (I: 115) och den andra inom andra kammaren av herr *Hammar m. fl.* (II: 127);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Svanström* (I: 126) och den andra inom andra kammaren av herr *Skoglösa m. fl.* (II: 145);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Erik Olsson m. fl.* (I: 217) och den andra inom andra kammaren av herr *Hammar m. fl.* (II: 247), i vilka hemställts att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, åttonde huvudtiteln, måtte i enlighet med vad i mo-

tionerna anförts besluta en höjning av driftbidraget för folkhögskolor till 365 kr. per vecka, varunder undervisning påginge vid skolan, samt 18: 90 kr. per elev och vecka, varunder eleven deltog i undervisningen, till ett beräknat sammanlagt belopp av 3 384 000 kr.;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 483) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 586);

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Mattsson* och *Skoglösa* väckt motion (II: 584).

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 115 och II: 127 samt II: 584, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, besluta att icke för budgetåret 1963/64 medgiva statsbidrag till ytterligare två folkhögskolor utöver Kungl. Maj:ts förslag;

II. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 76 och II: 82, besluta att för budgetåret 1963/64 medgiva statsbidrag till ytterligare en folkhögskola utöver Kungl. Maj:ts förslag;

III. att motionerna I: 126 och II: 145 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att motionerna I: 217 och II: 247 samt II: 584, i vad de avsåge ändring av bestämmelserna angående statsbidrag till folkhögskolor, icke måtte av riksdagen bifallas;

V. att motionerna I: 483 och II: 586, i vad de avsåge anvisande av medel till kvalificerad ungdomsledarutbildning, icke måtte av riksdagen bifallas;

VI. att motionerna I: 483 och II: 586 samt II: 584, i vad de avsåge införande av driftbidrag till folkhögskola för kurser som på skolan anordnades av statsbidragsberättigade folkbildnings- och ungdomsorganisationer, icke måtte av riksdagen bifallas;

VII. att riksdagen måtte, i anledning

av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 76 och II: 82 ävensom med avslag å motionerna I: 115 och II: 127, II: 584, I: 217 och II: 247 samt I: 483 och II: 586, samtliga motioner i vad de avsåge medelsanvisningen,

a) godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för Sveriges medverkan vid upprättandet av en nordisk folklig akademi i Kungälv;

b) godkänna av departementschefen förordade grunder för bestridande av Sveriges kostnader för akademien;

c) till Bidrag till driften av folkhögskolor för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 26 450 000 kr.

Reservationer utan angivna yrkanden hade avgivits

a) av herr *Einar Persson*,

b) av herr *Staxäng*, och

c) av herr *Svensson* i Ljungskile.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HAMMAR** (fp):

Herr talman! Punkten 61, bidrag till driften av folkhögskolor, i statsutskottets utlåtande nr 8 har uppkallat inte så få motionärer till skilda yrkanden. Om något utgör väl detta ett vittnesbörd om den stora vikt man fäster vid denna del av vår kulturbudget. Även med risk att verka en smula tjugig tillåter jag mig att här som så många gånger förr ta till orda i detta ämne. I mitt inlägg vill jag emellertid begränsa mig till endast två avsnitt vid denna punkt.

Ett par kamrater har tillsammans med mig motionerat för det kommande budgetåret om statsbidrag till ytterligare tre folkhögskolor. Departementschefen stannade i den kungl. propositionen vid att begära anslag till endast en ny folkhögskola. Statsutskottet har för sin del i salomonisk vishet gått en medelväg och tillstyrkt statsbidrag till två nya skolor. Då det knappast lönar mödan att fasthålla vid förslaget om tre skolor, accepterar jag utskottets linje

Bidrag till driften av folkhögskolor

och biträder dess hemställan. Jag har således ej något särskilt yrkande.

Dock tycker jag att utskottets motivering med förlov sagt är en smula säregen. Utskottet konstaterar till en början, att fem folkhögskolor för närvarande uppehåller sin verksamhet utan statsbidrag. »Av dessa startade två arbetsåret 1960/61, en arbetsåret 1961/62 och två arbetsåret 1962/63.» I sin redogörelse omtalar skolöverstyrelsen, att skolor dessutom planeras av metodistkyrkan och Svenska scoutförbundet. Inom parentes sagt tycks man i den offentliga redogörelsen ännu inte vilja räkna med Kaggeholms folkhögskola, som ändå har en 20-årig folkhögskolemässig verksamhet bakom sig.

Därefter säger utskottet: »Med hänsyn till att två folkhögskolor sålunda startat sin verksamhet arbetsåret 1960/61 och då det synes svårt att avgöra, vilken av dessa skolor som vid bifall till Kungl. Maj:ts förslag om statsbidrag under nästa budgetår till ytterligare en folkhögskola i första hand bör komma i åtnjutande av denna förmån, har utskottet ansett sig böra tillstyrka, att statsbidrag får utgå till ytterligare en folkhögskola utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit.»

Även om jag tycker att själva motiveeringen är en smula kuriös — svårigheten att skipa rättvisa mellan två jämgamla skolor är en sak, som nog redan departementschefen borde ha tänkt på — har jag ingenting att invända mot slutsatsen, att man föreslår två nya folkhögskolor till statsbidrag.

Utskottets inställning till motionerna I: 217 av herr Erik Olsson m. fl. och II: 247 av mig m. fl. angående en höjning av driftbidraget för folkhögskolor över huvud taget till 365 kronor per vecka, varunder undervisning pågår vid skolan, samt till 18: 90 kronor per elev och vecka, varunder eleven deltar i undervisningen, är däremot svår för att inte säga omöjlig att förstå och acceptera.

Bidrag till driften av folkhögskolor

Förslaget om denna ökning av statsbidraget emanerar ursprungligen från skolöverstyrelsen. I sina petita på denna punkt presenterar den ett utomordentligt väl underbyggt förslag. Överstyrelsen vill helt enkelt, om jag skall i få ord uttrycka saken, ge folkhögskolorna sådana ekonomiska och organisatoriska förutsättningar, att de kan något så när fylla de angelägna uppgifter, som kommer att föreläggas dem i det framtida utbildningssamhället.

Utförligt ordande i denna sak är knappast nödvändigt. När driftbidragen för folkhögskolor infördes 1958, reglerades de i enlighet med för lantbrukets yrkesskolor gällande bestämmelser. Och dessa i sin tur anknöt till kostnadsläget 1953. Det behöver väl knappast sägas, att folkhögskolornas ekonomiska status den dag, som inne är, måste vara en helt annan än då driftbidragen infördes. Skolöverstyrelsen har beräknat kostnadsstegringarna för en medelstor skola under de senaste fem åren till 90 000 kronor. Däri ingår ekonomipersonalens löner, som ökat med omkring 40 000 kronor, arbetsgivaravgifterna, som ökat med 15 000—20 000 kronor, kostnader för varor och tjänster, som ökat med 12 000 kronor samt skolornas del av lärarlöner, som ökat med 4 000 kronor. Som helt ny utgiftspost har vi till sist att ihågkomma omsättningskatten å 12 000—15 000 kronor. Sammanlagt uppgår kostnadsstegringarna som sagt till omkring 90 000 kronor.

För i synnerhet rörelseskolorna, d. v. s. för inemot hälften av våra statsunderstödda skolor, har de ekonomiska svårigheterna visat sig mycket stora — ja, i vissa fall omöjliga att klara. Rörelseskolornas huvudmän har därför tvingats att försöka bemästra situationen dels genom egna ökade anslag, dels genom höjning av elevavgifterna, dels också genom en sparsamhet, som gått ut över standarden såväl beträffande undervisningen som beträffande skolans förhållanden i övrigt. Några folkhögsko-

lor har dessutom tillgripit utvägen att under kursfri tid bedriva pensionärsrörelse eller också har de nödgats begära så höga inackorderingsavgifter, att möjligheterna att anordna kurser för ungdoms- och bildningsorganisationer på skolorna starkt reducerats.

Med rätta har överstyrelsen dessutom till sist anmärkt, att det inte kan vara rimligt eller från samhällssynpunkt önskvärt att organisationer, som upprätthåller folkhögskolor, skall tvingas använda medel, som ursprungligen avsetts för andra ändamål — exempelvis ungdomsfostran eller nykterhetsarbete — till att täcka en årligen allt större del av sina skolors kostnader.

Redan i propositionen år 1957 angående driftbidrag m. m. till folkhögskolorna anförde departementschefen, att ett betydligt ökat stöd från statens sida vore påkallat, om skolorna i fortsättningen skulle kunna fullgöra sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt. Om dessa ord var på sin plats för sex år sedan, är de ännu mera tillämpliga i dag, nådens år 1963. Av den anledningen är statsutskottets avslagsyrkande på denna punkt både svårt att förstå och svårt att acceptera. En liten strimma ljus kan man kanske skymta i utskottets ord, att det »finner en ökning av det statliga stödet till ifrågavarande skolor angelägen och hoppas, att det ett annat år skall bli möjligt att höja utgående statsbidrag».

Får man fatta detta uttalande som en klar beställning av en proposition i ärendet till ett kommande år, har frågan verkligen fallit framåt. Tyvärr har det nog visat sig att man från departementshåll inte alltid tagit vederbörlig hänsyn till en utskottsskrivning. Detta gäller inte minst folkhögskolorna. Det är detta som gör att jag ånyo med eftertryck måste understryka nödvändigheten av ett ökat stöd från statens sida redan nu. Skolkommissionen erinrade på sin tid om att den driftsekonomiska situationen vid en stor del av

Bidrag till driften av folkhögskolor

skolorna tenderade att bli klart ohållbar. De nuvarande förhållandena för isynnerhet rörelseskolornas del — och vi skall komma ihåg, att av de ungefär 100 folkhögskolorna omkring 50 är rörelseskolor av olika slag, knutna till ABF, nykterhetsrörelsen, kyrkliga eller frikyrkliga organisationer o. s. v. — är betydligt allvarigare än vid tidpunkten för driftbidragets införande. Ett ökat stöd av den storleksordning skolöverstyrelsen föreslagit utgör en förutsättning för att rörelseskolorna över huvud taget skall kunna göra en insats i framtiden.

Herr talman! Åberopande vad jag här sagt, tillåter jag mig hemställa om bifall till motionerna I: 217 av herr Erik Olsson m. fl. och II: 247 av mig m. fl. med förslag om en höjning av driftbidraget till folkhögskolor m. m. i överensstämmelse med nyss nämnda yrkande.

Herr **KEIJER** (fp):

Herr talman! Jag skulle kunna in-skränka mig till att instämma i de synpunkter som herr Hammar givit uttryck åt, men jag ber att få understryka dem med några ord.

Det har vitsordats både från folkhögskolorna själva och från tillsynsmyndigheten, skolöverstyrelsen, hur allvarlig den ekonomiska situationen är för folkhögskolorna, inte minst för rörelseskolorna. Det gäller ju här inte att höja skolornas standard utöver den som var för handen för några år sedan utan att ge skolorna möjligheter, likvärdiga med de tidigare.

Herr Hammar har i detalj redovisat de mycket stora kostnadsökningar som drabbat skolorna, och det är — som redan sagts — helt naturligt rörelseskolorna som blir särskilt hårt trängda. De landstingsägda skolorna har fått kompensation för de ökade kostnaderna genom större landstingsanslag. Rörelseskolorna har inte samma möjligheter — bakom dem står som huvudmän

ofta organisationer av ideell karaktär, som i allmänhet själva har en ansträngd ekonomi och därför trots god vilja inte kan öka sina bidrag i den omfattning som skulle behövas.

På många håll verkar det som om man nu kommit till möjligheternas yttersta gräns vad gäller de egna inkomsterna genom elevavgifter, pensionatsrörelse, mottagande av korttidskurser och konferenser. Det kan inte vara rimligt att ett så stort antal som ungefär hälften av vårt lands folkhögskolor skall behöva kämpa med sådana ekonomiska svårigheter på grund av att driftbidragen inte följt med i den allmänna ekonomiska utvecklingen. Det är dock fråga om en skolform som alltjämt har ett betydande överskott av sökande till varje årskurs.

I och för sig är det glädjande att statsutskottet presenterat en s. k. välvillig skrivning. Men, herr talman, de skolor det gäller kan inte klara sin situation genom en välvillig skrivning. Det är som ligger framför dem kommer att bli hårt. Jag vill instämma i det yrkande om bifall till motionerna som framförts av herr Hammar.

Såsom redan antytts, herr talman, behandlas ännu en angelägenhet av statsutskottet under denna punkt: frågan om bidragsrum till nya skolor. Det är tacknämligt att statsutskottet nu föreslår att två nya bidragsrum skall inrättas. Ett annat förhållande måste av dem som är intresserade för folkhögskolan ha uppfattats som nära nog en dom över dess framtid. Skolöverstyrelsen, som torde vara sakkunnig rörande behovet på området, har föreslagit att inte bara två utan tre nya bidragsrum skulle inrättas. Mot bakgrunden av vad som sagts om otillräckligheten av de driftbidrag som utgår till de redan statsunderstödda skolorna framstår situationen för dem som arbetar utan något som helst bidrag från det allmänna desto prekärare.

De i utskottsutlåtandet redovisade

Bidrag till driften av folkhögskolor

skolor, som inte får något som helst statsbidrag, har i stort sett samma omkostnader som de bidragsberättigade. Deras aktuella insats för utbildning och fostran torde vara av samma karaktär som den vilken utförs av de redan bidragsberättigade. Jag är fullt medveten om, herr talman, att ingen skola kan påräkna statsbidrag omedelbart, men det borde inte behövas mer än två års väl vitsordad verksamhet som kvalificering för statsbidrag. Jag vill vädja till ecklesiastikministern att han åtminstone till nästa år bereder de återstående skolorna bidragsrum. Ingen av dem har enligt vad jag känner till startat på måfå. De torde alla ha inspekterats och godkänts av skolöverstyrelsen. Som jag nyss sade behöver vi alltiämt folkhögskolan som skolform, och då bör vi också ge den ett stöd, som gör det möjligt för denna skolform att fullfölja sin uppgift.

I detta anförande instämde herr *Berglund* (fp).

Herr **MATTSSON** (cp):

Herr talman! Vi som motionerat om ett högre anslag till driftkostnaderna vid folkhögskolorna är givetvis glada för att utskottet skriver att man hoppas att det nästa år skall bli möjligt att höja statsbidragen. Men för dem som skall sörja för att debet och kredit vid folkhögskolorna går ihop och särskilt för dem som har ansvaret för rörelseskolorna känns det säkert ve-modigt att man inte lyckats övertyga statsutskottet om att det redan nu föreligger ett behov.

Herr Hammar har redan påvisat att driftkostnaderna för folkhögskolorna har ökat, och jag har ingen anledning att upprepa vad han sagt.

Folkhögskolorna befinner sig nu i en omställningsperiod, och det hade då varit värdefullt om det hade funnits pengar för att möjliggöra den försöksverksamhet som det kan bli fråga om. Alla är överens om att folkhögskolorna

fyller och framdeles kommer att fylla en viktig funktion i samhället. I en motion har herr Skoglösa och jag pekat på ungdomsledarutbildningen, på kursverksamhet för kommunala förtroende-män och tjänstemän och på nya verksamhetsformer på folkbildningens område. Vi har också framhållit att den ökade standarden kan komma att medföra att medborgarna i högre grad än hittills kommer att vilja tillgodogöra sig kunskaper inom olika ämnesområden.

Vi måste också räkna med att våra folkhögskolor framdeles, kanske i ännu högra grad än nu, kommer att få elever som först efter några år i praktiskt arbete kommer underfund med att de vill fortsätta sina studier och öka sin allmänbildning.

Det kan inte råda något tvivel om att vi i framtidens samhälle får räkna med yrkesbyte för många människor; jag tror att det kommer att bli en tämligen normal företeelse. Det innebär att många kommer att behöva skaffa sig ökade kunskaper eller kunskapsförnyelse. Det kommer också att finnas personer som vill satsa en vinter på att öka sin allmänbildning eller att komma till rätta med någon personlig kris.

Även andra områden kan komma att bli aktuella för folkhögskolan; inte minst detta anser jag utgöra en motivering för att anslagen till driftbidragen ökas, så att man kan komma i gång med försöksverksamhet av olika slag. Jag tänker t. ex. på att folkhögskolan hittills inte haft någon större kontakt med industrien. Men det är säkert inte orealistiskt att tänka sig att industrien kommer att ha behov av utbildning för vissa tjänster, t. ex. arbetsledartjänster, och därvidlag kan folkhögskolan komma att stå till tjänst. Även för vissa statliga tjänster, t. ex. inom post och telegraf, kan det vara en merit att ha genomgått en folkhögskola.

Man bör heller inte vara främmande för att vi hos medborgarna kan få ett

Bidrag till driften av folkhögskolor

ökat intresse för estetiska ämnen, t. ex. amatörteater, musik och konsthantverk. Det kan inte bli fråga om att många skolor tar upp sådan undervisning, men det kan tänkas ske vid någon eller några folkhögskolor, vilket kan medföra ett behov av vidgat samarbete skolorna emellan.

Jag tror även att folkhögskolorna får lov att bygga upp en verksamhet med kortare kurser. Det kan gälla orientering i samhällsfrågor, internationella frågor o. s. v.

Uppgifter kommer som sagt inte att saknas för folkhögskolan. Det har väl också utskottet förstått, eftersom man — som jag tidigare sagt — hoppas att det till nästa år skall bli möjligt att höja anslaget. Men därmed har vi inte fått något bestämt löfte, utan det är endast en förhoppning.

Herr Hammar nämnde hur rörelseskolorna på olika sätt försöker klara sin ekonomi, t. ex. genom pensionatsrörelse. Men detta är ju inte någonting som en folkhögskola normalt skall syssla med. Det normala borde vara att folkhögskolorna under kursfri tid ser om sitt hus med reparations- och underhållsarbete. Det är också klart att en pensionatsrörelse medför en stark förslitning på byggnaderna och tär på kapitalet.

Nu kan man givetvis säga, att folkhögskolorna borde ta ut inackorderingsavgifter som täcker kostnaderna. Men då blir det så dyrt, att ungdomsorganisationer och bildningsorganisationer inte kan förlägga sina kurser till folkhögskolorna, och en sådan utveckling vill vi väl inte ha; det bör väl tvärtom vara goda kontakter mellan ungdomsorganisationerna och bildningsorganisationerna å ena sidan och folkhögskolorna å den andra sidan. Yrkandet i herr Skoglösas och min motion sammanfaller i allt väsentligt med herr Hammars motion. Jag anser det därför vara rationellt att instämma i yrkandet om bifall till hans motion.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Jag vill först erinra om det förhållandet, att folkhögskolorna i år får en högst betydande anslagsuppräkning. Det är i själva verket en höjning med över 25 procent i förhållande till det under innevarande år utgående beloppet. Det kanske är en större bidragsökning än på någon annan post i åttonde huvudtiteln.

Nu är jag, herr talman, ändå inte nöjd, av den anledningen — som också tidigare har framhållits av flera talare i denna debatt — att en rad av landets folkhögskolor befinner sig i en utomordentligt allvarlig ekonomisk situation. Detta gäller i första hand rörelseskolorna. Det finns rörelseskolor som befinner sig i ett så allvarligt läge, att man praktiskt taget inte vet hur man skall kunna klara skolornas ekonomi. Landstingsskolorna har det naturligtvis mycket bättre, och jag vill gärna för min del ha sagt att det från folkhögskolornas sida finns anledning att rikta ett varmt tack till de flesta av de svenska landstingen för det mycket stora intresse de visat denna form av undervisning och de betydande anslag som de åtagit sig att ge folkhögskolorna. Men för rörelseskolornas del är behovet av en förstärkning av driftbidraget så stort, att det finns all anledning att understryka detta behov här i riksdagen.

Som de ärade ledamöterna kanske erinrar sig har riksdagen vid åtminstone två tidigare tillfällen beställt en uppräkning av driftbidraget till folkhögskolorna, och statsutskottet upprepar i år den beställningen. Det har bl. a. uttalats ett önskemål om likställdhet i fråga om statsbidrag mellan lantmannaskolorna och folkhögskolorna. Detta önskemål har ännu inte uppfyllts, vilket med hänsyn till riksdagens uttalande är högst anmärkningsvärt. Det rör sig om förhållandevis litet pengar, och jag föreställer mig att det borde ha varit möjligt att få utrymme för den nöd-

Bidrag till driften av folkhögskolor

vändiga bidragshöjningen trots den starka restriktivitet som nödvändigtvis måste förekomma vid budgetbehandlingen. De positiva omdömen som i samband med förra årets riksdagsbeslut i grundskolefrågan uttalades om folkhögskolan är i hög grad förpliktande, och jag utgår från att den beställning som statsutskottet nu för tredje gången gjort kommer att infrias i nästa budgetförslag.

När det gäller bidrag till nya folkhögskolor kan jag för min del inte dela den uppfattning som bl. a. herr Keijer gjort sig till talesman för. Jag tror att man skall vara ytterligt restriktiv när det gäller att stimulera till startande av nya skolor med hänsyn till den osäkerhet som otvivelaktigt råder beträffande det antal folkhögskolor som kan behövas när grundskolan helt har utbyggts. Det förefaller mig sålunda riktigare att ge de redan statsbidragsberättigade skolorna de nödvändiga ekonomiska förutsättningarna än att öka antalet statsbidrag. Statsutskottet borde nog i år i konsekvens med vad man tidigare sagt ha tillstyrkt det yrkande som avser en ökning av driftbidragen i stället för det anslag som avser nya folkhögskolor.

Då jag nu, herr talman, är övertygad om att statsutskottets andra avdelning inte ytterligare ett år kan bortse från vad man under tidigare år bestämt har beställt och då jag också hoppas att vederbörande statsråd kommer att föreslå en uppräkningsavdriftbidraget till folkhögskolorna i nästa års statsverksproposition, har jag för dagen, herr talman, inget yrkande.

I detta anförande instämde herr *Gustafsson* i Uddevalla (s), fröken *Andersson* i Lerum (s) och herr *Johansson* i Trollhättan (s).

Herr *NILSSON* i Göingegården (h):

Herr talman! Jag har tyckt mig förstå att motionärerna har varit belåtna i ett fall, nämligen i den mån som utskottet med avvikelse från Kungl. Maj:ts för-

slag har beslutat föreslå riksdagen att två folkhögskolor skall komma i åtnjutande av de statliga bidragen. Riksdagen har ju beträffande denna punkt tidigare klart redovisat sin uppfattning, att det under 1950-talet fastställda beslutet på detta område skulle fullföljas.

Motionärerna har gentemot utskottets utlåtande således i första hand vänt sig mot att utskottet inte har tillmötesgått dem i fråga om förbättringar och öknings av anslaget till driftbidrag. Jag tycker emellertid att man härvidlag också borde vara nöjd. Det synes mig som om talesmännen för denna uppfattning inte ville tro på Kungl. Maj:ts vilja och förmåga att följa de intentioner som statsutskottet härvidlag så klart har redovisat, i den mån man väl kan säga att utskottets utlåtande på denna punkt är en klar beställning för kommande år. Det är möjligt att detta tvivel på Kungl. Maj:ts fullföljande av riksdagens intentioner och beslut härrör sig från Kungl. Maj:ts tidigare visade, jag skulle nästan vilja säga nonchalans i vissa fall då det gäller att efterkomma riksdagens beslut.

Jag har från denna talarstol vid några tillfällen då andra ärenden behandlats påtalat det underliga förhållandet att man, trots att statsutskottet ena året har föreslagit och riksdagen beslutat att en anslagsfråga skall fullföljas och anslag tas upp i nästa års budget enligt utskottets förslag, ändå vid detta senare tillfälle finner att i vissa hänseenden inte ett ord har sagts om beslutet i fråga.

Nu hoppas jag, i likhet med herr *Alemyr*, att utskottets klart uttalade uppfattning i vad gäller driftbidraget kommer att ta sig uttryck i ett förslag från Kungl. Maj:t om en höjning av driftbidraget nästa budgetår.

Beträffande herr *Keijers* uttalande vill jag hänvisa till vad det särskilda utskottet skrev i fjol i samband med omnämmandet av folkhögskolans verksamhet inom den framtida undervis-

Bidrag till driften av folkhögskolor

ningen här i landet, nämligen att särskilda utskottet fann det förståeligt att frågan om en ny särskild folkhögskoleutredning aktualiserades. Då man kanske något har vilat på hanen i avvaktan på resultatet av den nya skolreformen och dess verkningar bör tiden vara inne att se över folkhögskolans ställning och verksamhet i vårt samhälle, detta inte minst med hänsyn till de synpunkter som herr Mattsson redovisade.

Jag tror för min del att folkhögskolan alltid kommer att ha sin berättigade plats inom utbildningen och undervisningen i vårt framtida samhälle.

Herr talman! Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag blev något överraskad när jag lyssnade till vad utskottets talesman anförde. Det förefaller mig som om han helt har instämt i de yrkanden som ställts av motionärerna om en ökning av driftbidraget till folkhögskolorna.

Med hänsyn till detta, herr talman, är jag verkligen förvånad över att herr Nilsson i Göingegården står bakom ett enhälligt utskottsutlåtande och inte har reserverat sig, vilket hade varit naturligt om herr Nilsson verkligen menat i utskottet vad han i dag givit uttryck för i kammaren.

Herr NILSSON i Göingegården (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas att herr Alemyr, i den mån han är talesman för folkhögskolan — vilken han i alldeles särskilt hög grad företräder såsom rektor för en folkhögskola — i detta speciella fall gör klart för partikamaraten, statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att det nu är nödvändigt att följa statsutskottets intentioner på denna punkt i utlåtandet.

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Motionärerna är givetvis mycket glada över det oförbehållsamma skrivsätt, som statsutskottet använt, liksom över det klara uttalandet till förmån för höjt driftbidrag åt folkhögskolorna. Men, som herr Alemyr sade, tidigare års erfarenhet har givit vid handen att man inte alldeles säkert kan lita på att beställningarna verkligen blir effektuerade. Inte minst gäller det folkhögskolan och det område den företräder.

Jag vill emellertid göra några små invändningar mot herr Alemyrs inlägg. Han nämnde ett procenttal, som i själva verket innebar en uppräknig av anslagen till folkhögskolorna. Jag har sökt att få detta verifierat i skolöverstyrelsen, men där är man inte riktigt säker på saken. Eftersom jag dock inte har trängt djupare in i problemet på detta speciella område, nöjer jag mig med det sagda.

Herr Alemyr talade varmt och med starkt patos för en förbättring av den ekonomiska situationen för just rörelseskolorna. Ja, det är inte minst de stora rörelseskolorna, som har en överväldigande tillgång på elever, som här kämpar med ekonomiska svårigheter. Det vore skada om dessa under trycket av den stora ekonomiska pressen skulle nödgas inskränka sin verksamhet.

Herr Alemyr varnade också starkt för startandet av nya folkhögskolor. För min del nämnde jag bara de skolor, som skolöverstyrelsen redan angivit i sina anslagsäskanden. Om olika rörelser i framtiden skulle starta nya folkhögskolor, vill jag, med den erfarenhet jag har från de gångna årens verksamhet inom detta skolområde, blott lyckönska hela vårt utbildningsväsende.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag har till statsutskottets utlåtande på denna punkt fogat en blank reservation, och jag vill med några ord förklara detta.

Bidrag till driften av folkhögskolor

Min reservation gällde just driftbidraget. Utan att gå in på övriga frågor vill jag som min uppfattning deklarerar att frågan om driftbidraget är den viktigaste av alla de frågor som rör folkhögskolorna. Det är klart att det sett på längre sikt finnes andra frågor av stor betydelse, men för hälften av skolorna, d. v. s. de omkring 50 som är rörelseskolor, är frågan om ett förbättrat driftbidrag det mest aktuella och av allra största betydelse.

Tillräckligt mycket har här sagts om den ekonomiska situationen. Möjligheterna att skaffa inkomster har man pressat till det yttersta. Man kan inte fortsätta med att höja avgifter eller med att på annat sätt pressa fram höjda inkomster. Därför står skolorna i många fall i ett tvångsläge.

Å andra sidan är det så att en hel del ungdomar söker sig just till dessa skolor. Jag skulle tro att de flesta av dessa skolor har fått motta flera ansökningar från blivande elever än de kan ta emot. Dessutom är de ungdomsgrupper som är i folkhögskoleåldern just nu mycket stora, och eftersom denna situation är aktuell, kan man inte skjuta den ifrån sig bara med att tala om framtiden.

Nu får man med tacksamhet notera att statsutskottet har uttalat en förhoppning om att Kungl. Maj:t skall finna det möjligt att höja statsbidraget till nästa år. Allt emellanåt händer det att riksdagen uttalar sådana förhoppningar utan att de leder till så värst mycket. Jag hoppas innerligt att så inte skall vara fallet även nu. Men detta borde inte, tycker jag, hindra att alla de som är särskilt informerade om och införstådda med folkhögskolans läge från att här i kammaren stryka under sin uppfattning genom att rösta för det yrkande som herr Hammar ställde i sitt första anförande.

Jag ber, herr talman, att få instämma i detta yrkande.

I detta anförande instämde herrar

Staxäng (h), *Svensson* i Kungälv (s) och *Johansson* i Öckerö (fp).

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Jag hade från början inte tänkt blanda mig i denna debatt, men under densamma har det fällt vissa yttranden, som enligt min mening inte bör stå helt oemotsagda. Bland annat har det sagts att statsbidraget inte följt med i kostnadsutvecklingen. Därom kan man naturligtvis ha delade meningar, men jag vill erinra om att det under de senare åren har skett en mycket kraftig uppräknings av statsbidraget till folkhögskolorna.

För cirka femton år sedan utgick till vad man då kallade Bidrag till folkhögskolor cirka 3,4 miljoner kronor, men om man jämför det beloppet med de till nästa budgetår föreslagna 26,4 miljonerna, framgår att detta är en uppräknings med i runt tal 23 miljoner kronor, vilket är en väsentlig höjning. Här till kan nämnas att Kungl. Maj:t även föreslagit att byggnadsbidrag skall utgå med 2,5 miljoner kronor, och i det sammanhanget skall vi väl heller inte bortse ifrån de stipendiemöjligheter för eleverna som föreligger.

Vad gäller anslagshöjningen för nästa budgetår i relation till innevarande år kan nämnas att denna uppgår till cirka 6,6 miljoner kronor. Därför tycker jag inte att det är alldeles riktigt när man här utövar en alltför stark kritik, eftersom denna kritik inte är riktigt relevant.

Man har vidare anklagat utskottet för en viss negativism när det gäller såväl anslagsfrågor som beviljandet av statsbidrag för nya folkhögskolor. Detta påstående skjuter över målet. Jag vill erinra om att utskottet i fjol föreslog att ytterligare en folkhögskola utöver vad Kungl. Maj:t hade föreslagit skulle erhålla statsbidrag, och detsamma har vi gjort även i år. Att under sådana förhållanden anklaga utskottet för en ne-

gativ inställning tycker jag är att driva saken alltför långt.

När det gäller frågan om startandet av nya folkhögskolor i fortsättningen har vi inte bara i år utan även under en rad år tidigare sagt — och detta vill jag understryka — att man bör iakttaga försiktighet innan man startar ytterligare folkhögskolor utöver dem som redan är i gång, såvida man inte har ekonomiska resurser att driva dem utan statsbidrag. Då skall naturligtvis inte riksdagen blanda sig i frågan. Men i annat fall bör man iaktta försiktighet med att starta nya skolor innan erfarenhet vunnits av grundskolan och fackskolorna. Utskottet har sagt att det är angeläget att höja driftbidragen till de skolor som nu är i gång och att vi senare får pröva frågan om driftbidrag till de skolor som återstår i statsbidrags-hänseende.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Det var med stort intresse jag lyssnade till herr Alemyrs anförande, eftersom jag vet att han liksom jag själv har en ganska stor erfarenhet av vad det vill säga att driva en folkhögskola med bristande ekonomiska resurser. Jag kan instämma i det mesta av det som herr Alemyr sade, ja, strängt taget allt så när som på slutklämman, då herr Alemyr förklarade att han inte hade något yrkande.

Herr Alemyr sade att han var överraskad över det yrkande som herr Nilsson i Göingegården ställde efter de synpunkter han hade anfört. Jag är minst lika överraskad över den slutsats som herr Alemyrs anförande utmynnade i. Det hela bottnar kanske i att herr Alemyr och jag har olika stor tilltro till departementschefens vilja och kanske förmåga — med tanke på finansministern — att fullfölja de intentioner som riksdagen uttalat.

Jag kan inte instämma i herr Nilssons

Bidrag till driften av folkhögskolor

i Göingegården förslag, att vi skall skicka en hälsning via herr Alemyr till departementschefen. Med de erfarenheter jag har av folkhögskolornas behov föredrar jag att rösta i enlighet med herr Hammars yrkande.

Jag brukar säga, herr talman, att jag har erfarenhet av de flesta skolformer som finns i vårt samhälle tack vare de personliga kontakter jag har med ungdomarna där hemma. Jag har fått det allra största förtroende för folkhögskolans insatser. Jag tror i likhet med många andra att folkhögskolan även efter införandet av den nya grundskolan väl kommer att kunna hävda den starka ställning som den alltid haft i Sverige.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Jag vill bara till herr Hamrin i Kalmar säga att motivet till att jag inte ställt något yrkande i dag är att utskottsutlåtandet är enhälligt. Herr Hamrin vet att utgången av yrkanden och voteringar då ofta är till skada för den sak det gäller. Mot ett enigt statsutskott torde det finnas utomordentligt små möjligheter att få andra kammaren att besluta i den riktning motionärerna önskar. Det är därför jag i dag föredragit att erinra om den starka skrivning som föreligger i utskottets utlåtande och valt att på denna skrivning grunda en vädjan till statsrådet och utskottet att med uppmärksamhet följa ärendet nästa år.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I—III

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. IV

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 217 och II: 247 i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Bidrag till anordnande av skolmältider

Herr Hammar begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 61:o mom. IV) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionerna I: 217 och II: 247 i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hammar begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 119 ja och 81 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. V—VII

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 62—84

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 85***Bidrag till anordnande av skolmältider**

Kungl. Maj:t hade (punkt 319, s. 645—647) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 18 300 000 kr.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Eric Carlsson m. fl.* (I: 199) och den andra inom andra kammaren av herr *Svensson i Stenkyrka m. fl.* (II: 263), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta, att statsbidrag till skolmältider skulle utgå i enlighet med vad i motionerna anförts samt till Bidrag till anordnande av skolmältider anvisa ett förslagsanslag av 60 000 000 kr. för budgetåret 1963/64;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Widén* och fru *Hamrin-Thorell* (I: 223) och den andra inom andra kammaren av herr *Gustafsson i Skellefteå m. fl.* (II: 240), i vilka hemställts att riksdagen måtte 1) bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1963/64 lämna statsbidrag till skolmältider enligt de grunder motionärerna förordat, samt 2) till Bidrag till anordnande av skolmältider för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 9 700 000 kr. förhöjt förslagsanslag av sammanlagt 28 000 000 kr.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 199 och II: 263 samt I: 223 och II: 240, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anförde rörande statsbidragsgivningen till skolmältider;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 199 och II: 263 samt I: 223 och II: 240, samtliga motioner såvitt de avsåge medelstilldelningen, till Bidrag till anordnande av skolmältider för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 18 300 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Axel Johannes Andersson, Bengtson, Thorsten Larsson, Widén* och *Svensson i Stenkyrka, fröken Elmén* samt herrar *Svensson i Ljungskile, Lars-*

son i Hedenäset och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I:199 och II:263 samt I:223 och II:240, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1963/64 lämna statsbidrag till skolmåltider enligt de grunder reservanterna förordat;

II. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I:199 och II:263 samt I:223 och II:240, samtliga motioner i vad de avsåge medelstilldelningen, till Bidrag till anordnande av skolmåltider för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 30 400 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp):

Herr talman! Under punkt 85 har vi ånyo att debattera skolmåltidsverksamheten. I denna fråga har statsutskottet nu under åtskilliga år skrivit till regeringen — vid det här laget kan man nästan tala om en följetong. Men regeringen har konsekvent underlåtit att ta någon som helst hänsyn till vad statsutskottet har anført.

År 1948 uppgick statens andel i skolmåltidskostnaderna till 70 procent. Den har nu sjunkit till 12 à 13 procent. En mycket betydande del av kostnaderna har alltså skjutits över från staten till kommunerna. För många av kommunerna har skolmåltidskostnaderna därför blivit alltför betungande, och resultatet härav har blivit att skolmåltiderna inte fått den standard som numera måste anses vara självklar.

En rimligare och rättvisare kostnadsfördelning mellan staten och kommunerna är nödvändig — det beskedet har riksdagen tidigare lämnat regeringen fyra år i följd.

En utredning tillsattes 1952 för att behandla bl. a. frågan om skolmåltids-

Bidrag till anordnande av skolmåltider

kostnaden. I direktiven hette det att det var en trängande fråga. År 1958 framlade utredningen förslag om rimligare och rättvisare kostnadsfördelning. Jag vill minnas att förslaget gick ut på att staten skulle svara för 40 procent av kostnaderna och kommunerna för 60 procent. Men det kom inte någon proposition till 1959 års riksdag. Statsutskottet och riksdagen underströk då att man förväntade »att förslag i frågan kommer att föreläggas nästa års riksdag». Men inte heller 1960 hade regeringen något förslag att lägga fram. Då skickade riksdagen på statsutskottets förslag, ånyo en skrivelse till regeringen om att man fann det »med hänsyn till önskvärdheten av att i detta avseende förbättra kostnadsrelationerna mellan kommunerna och staten angeläget att Kungl. Maj:t så snart ske kan för riksdagen framlägger förslag i anslutning till utredningsförslaget».

Men ingenting hände. Därför skickade riksdagen 1961 en ny skrivelse till regeringen om att den förutsatte, »att Kungl. Maj:t till nästa års riksdag skall finna möjlighet att förelägga riksdagen förslag i ämnet i anslutning till ovan nämnda betänkande». Men fortfarande hände ingenting. I följd gick det därför en ny riksdagsskrivelse till regeringen om »att det är av synnerlig vikt att frågan om kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna beträffande skolmåltiderna utan dröjsmål bringas till en lösning».

Nu har vi alltså femte året i följd kunnat konstatera regeringens fullständiga passivitet i frågan.

Enligt den nu föreliggande utskottsskrivningen vill utskottets majoritet än en gång tala om riksdagens bestämda uppfattning att en jämnare kostnadsfördelning mellan stat och kommuner måste åvägbringas så snart som möjligt. Först skall man emellertid avvakta skatteutjämningskommitténs arbete, vilket väntas bli färdigt under året.

Huruvida regeringen finner möjlig-

Bidrag till anordnande av skolmåltider

het att ta initiativ till nästa års riksdag, kan man givetvis inte veta något om. Man kan säga att majoriteten av utskottsledamöterna har ett beundransvärt fålamod gentemot regeringen. Kan det över huvud taget anses rimligt att en regering i ett land med parlamentariskt styrelseskick skjuter riksdagens bestämda önskemål åt sidan såsom skett i fråga om skolmåltidsverksamheten? För varje år har kostnadsrelationerna blivit försämrade för kommunerna och situationen har blivit ohållbar. En rimligare kostnadsfördelning mellan staten och kommunerna måste med det snaraste komma till stånd, om skolmåltidsverksamheten skall kunna fylla sitt syfte. Riksdagen kan inte hålla på med att vänta på regeringsförslag, som inte kommer.

Reservanterna har yrkat på en förbättring i kostnadsrelationerna för kommunerna. Vi vill höja bidragsunderlaget från 70 öre till 90 öre per måltid i normalfallet och motsvarande i övriga fall, och vi vill höja normalbidragsprocenten till 25. Vårt förslag är att betrakta som en dellösning i avvaktan på den definitiva utformning, som bör komma till stånd sedan skatteutjämningskommittén kommit med sitt betänkande.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen nr 7.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Denna fråga har ju diskuterats i flera år, och jag tror inte att det är nödvändigt att jag fördjupar mig i hur sakligt motiverat det är att göra en förändring beträffande statsbidraget till skolmåltiderna. Herr Svensson i Stenkyrka har nyss påpekat hur detta bidrag minskat under den tid som denna verksamhet pågått. Jag tänker i stället göra några allmänna reflexioner med anledning av frågans behand-

ling och därvid understryka vad herr Svensson nyss sade.

Statsutskottets majoritet har i år sagt att man bör vänta tills skatteutjämningskommittén kommer med sitt utlåtande, vilket väntas bli framlagt under 1963. Emellertid kan man inte gärna på allvar göra gällande att den försiktiga uppräkningsav statsbidragen som föreslås i reservationen på något sätt skulle föregripa den, såvitt jag förstår, ganska stora omfördelning av kostnaderna mellan stat och kommun som kommer att aktualiseras, när denna utredning framlagt sitt förslag. Det är som sagt en rätt obetydlig förstärkning av bidragen som föreslås i reservationen, och den kan på intet sätt föregripa en kommande reform.

Det har också visat sig att regeringen inte alls haft samma respekt som riksdagen för pågående utredningar, när det är fråga om någonting som regeringen vill genomföra. Vi hade ett utmärkt exempel på detta när vi behandlade inrikesdepartementets huvudtitel. Då diskuterades ett förslag att arbetsmarknadsstyrelsen skulle få möjlighet att ge resebidrag även för att underlätta kvalificerad arbetskrafts förflyttning till sysselsättnings svaga områden. Som argument mot detta förslag framhöll man i debatten att lokaliseringstudningens betänkande snart var att vänta, och detta ansågs tydligen vara ett skäl att vila på hanen, trots att detta förslag i själva verket ursprungligen kom just från utredningen.

Det märkliga är emellertid att samtidigt med att vi diskuterade denna fråga delade vaktmästaren ut i bänkarna i kammaren en proposition från finansdepartementet, där det föreslogs att investeringsfonderna skulle få användas för lokaliseringssändamål, ett förslag som i mycket högre grad föregriper lokaliseringstudningens betänkande. Det är alltså tydligt att när regeringen vill göra något, känner den sig inte på något sätt hindrad av att

en utredning snart skall avlämna ett betänkande.

Jag tycker att detta att hänvisa till utredningar, när det är fråga om små reformer som man mycket väl kan vidta utan att vänta på resultatet av en pågående utredning, är ganska olämpligt, därför att det leder till att utredningar — som ofta sitter i flera år — hindrar riksdagen från att göra befogade ändringar, som mycket väl kan genomföras i väntan på ett utredningsresultat. Den fråga vi nu behandlar är just ett sådant exempel, såvitt jag kan förstå.

Vidare utgör frågans behandling, som också herr Svensson i Stenkyrka var inne på, ett exempel på en tilltagande vana från riksdagens sida att skriva till regeringen och begära förslag till åtgärder utan att se till att det verkligen blir något av det man skriver om. Jag skall inte gå igenom hela behandlingen av detta ärende — det har herr Svensson i Stenkyrka nyss gjort — utan det räcker med att jag erinrar om att 1961 använde sig statsutskottets andra avdelning av en formulering som måste innebära en direkt beställning. Man förutsatte nämligen att Kungl. Maj:t »till nästa års riksdag finner möjlighet förelägga riksdagen förslag i ämnet».

Detta är väl om något en klar beställning från utskottets sida, och förslaget antogs av riksdagen utan att någon hade något att invända. Inte heller 1962 hände något. Då skrev utskottet på ett annat sätt — man ville tydligen inte använda samma formulering — och uttalade, att det är av synnerlig vikt att frågan om kostnadsfördelningen utan dröjsmål bringas till en lösning. Huruvida detta är en förstärkning eller en försvagning av föregående års skrivning kan man diskutera, men även detta är att betrakta som en beställning från utskottets sida. Det hände emellertid ingenting nu heller. Årets statsverksproposition innehöll inte något förslag om förbättrade bidrag till skolmåltider. Regeringen lämnade alltså än en gång riksdagens skrivelse utan avseende.

Bidrag till anordnande av skolmåltider

Nu tycker man att det hade varit på tiden att statsutskottet visade att det menade allvar, och detta kunde väl inte skett på bättre sätt än genom att utskottet tillstyrkt bifall till motionerna. Det hade varit en självklar åtgärd, om utskottet varit intresserat av att hävda riksdagens anseende och inflytande. I stället finner sig utskottsmajoriteten i behandlingen och smiter undan genom att hänvisa till skatteutjämningskommittén, trots att ingen gärna på allvar kan mena att ett beslut i enlighet med reservanternas förslag skulle föregripa frågans vidare behandling.

Vid behandlingen av frågan om bidrag till folkhögskolorna yttrade herr Alemyr, att han var förvissad om att statsutskottets andra avdelning nästa år skulle ta hänsyn till den beställning som gjorts i år. Jag tycker att detta uttalande är i överkant optimistiskt. Har man i tre, fyra år kunnat finna sig i att en beställning lämnats utan avseende är det ingenting som säger att man kommer att handla kraftfullare i fråga om folkhögskolorna.

Detta exempel på undfallenhet är tyvärr inte ett enstaka exempel. Vi har haft flera vid årets riksdag. Jag skall nämna några av dem.

År 1962 behandlade statsutskottet frågan om oreglerade räntefria delar av bostadslån. Utskottet skrev att frågan om »huruvida dessa subventioner skall efterskänkas eller förräntas och amorteras, bör angripas i ett sammanhang när flertalet av ifrågavarande lånedelar stått ute i 10 år». Det blir som bekant inte förrän i slutet på 1960-talet. Här borde för övrigt utskottet och riksdagen ha varit på den säkra sidan. Vad man skrev var nämligen endast vad som stod att läsa i 1960 års statsverksproposition. Det hindrade emellertid inte att regeringen framlade sitt förslag redan i år, och riksdagsmajoriteten följde snabbt med i svängarna — dock lyckligtvis med vissa avhoppare.

Ett annat exempel, som jag nyss berörde, är förslaget om att rörelsesti-

Bidrag till anordnande av skolmåltider

mulerande medel skulle få tas i anspråk för att underlätta rekryteringen av kvalificerad arbetskraft till sysselsättningsvaga områden. Detta föreslogs 1962 av lokaliseringkommittén. Statsrådet förklarade emellertid att det var lämpligt att frågan prövades i samband med andra förslag från utredningen.

Detta tyckte dock inte statsutskottet, som 1962 skrev att denna fråga borde upptagas till särskild prövning och förutsatte att Kungl. Maj:t snarast »för riksdagen framlägger förslag som må finnas påkallade härav». Regeringen föreslog emellertid även i år att utredningens betänkande skulle inväntas, och riksdagsmajoriteten fann sig i detta trots att uppslaget ursprungligen kom från lokaliseringsutredningen.

Jag skall nämna ytterligare ett exempel, som kanske är det mest talande. Det gäller den bekanta frågan om en professur i internationell rätt vid Uppsala universitet. Riksdagen fattade ett principbeslut härom redan 1938. Jag skall inte följa frågans utveckling under hela den tid som gått sedan dess utan inskränker mig till de två senaste åren.

I fjol lämnades en motion i frågan, och utskottet var välvilligt. I dess skrivning hette det att utskottet förutsatte att Kungl. Maj:t upptar denna fråga till förnyat allvarligt övervägande. Huruvida ett sådant allvarligt övervägande har ägt rum i departementet vet jag inte, men årets statsverksproposition innehöll i varje fall inget förslag i ärendet. I år är det så att säga 25-årsjubileum av principbeslutet, och man kunde kanske väntat att statsutskottet skulle ha stramat upp sig och sett till att det blev något gjort. Härav blev emellertid intet. Statsutskottet skrev på nytt — och man var denna gång bekvämare och använde precis samma formulering som i fjol; »varför skall man ändra en bra formulering?» tänkte man tydligen — att man förutsatte att Kungl. Maj:t upptager denna fråga till förnyat allvarligt övervägande. Jag hop-

pas livligt att någon motionerar även vid nästa års riksdag, så att vi får se vad andra avdelningen då kan hitta på att skriva. Den kan naturligtvis vädja till regeringen att ånyo uppta frågan till allvarligt övervägande.

Detta sätt att skriva klara beställningar och sedan år efter år fortsätta därmed utan att se till att något blir gjort måste till slut innebära, att arbetet i utskottet med att finslipa uttalandena för att få den rätta styrkan i dem blir ganska meningslöst.

Regeringen har kritiserats för att den inte tar hänsyn till vad riksdagen skriver, och den kritiken är för all del befogad. Men jag kan ändå inte finna det rättvist att rikta kritiken endast åt det hållet. Vi kan väl knappast vänta oss att regeringen skall fästa något avseende vid vad riksdagen skriver, om inte riksdagen själv gör detta.

För att komma till rätta med detta problem bör utskotten dels inte föreslå riksdagen att skriva till Kungl. Maj:t om annat än vad man menar allvar med, dels se till det blir någonting gjort i de frågor, varom riksdagen har skrivit till Kungl. Maj:t. Det är nödvändigt med en sådan uppstramning från riksdagens sida för att det skall, såsom jag nyss sade, vara någon mening med arbetet i utskotten. Och jag tycker att denna uppstramning lämpligen kan börja genom att riksdagen i dag bifaller reservationen på förevarande punkt. Det skulle utgöra en klar anvisning till statsutskottet om att man i fortsättningen bör se till att det också blir någonting av det hela när riksdagen gör en framställning till Kungl. Maj:t. Samtidigt blir det även en erinran till regeringen om att riksdagens tålmod inte är alldeles outtömligt.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! I denna punkt redovisas en begäran från skolöverstyrelsen

om ett speciellt anslag på 100 000 kronor till kommunerna för kost till diabetesbarn. Det är synnerligen glädjande att skolöverstyrelsen har uppmärksammat att man har bekymmer när det gäller att vid skolmåltiden ta hänsyn till ett diabetiskt barn, liksom att den har observerat dels att det är viktigt från allmän hälsosynpunkt att ett sådant barn får speciell kost, dels att det är väsentligt att skolledningen känner till fallet, så att barnet inte känner sig tvingat att äta den andra kosten eller att avvika från måltiden.

Att man inte har beaktat detta överallt tror jag inte kan bero på att man inte haft råd. Man känner förmodligen inte till hur viktigt det är med diabeteskosten. Jag hoppas att skolöverstyrelsens uppfattning blir spridd till skolledningarna, som skall svara för skolmåltiderna, så att kommunerna får vetskap om att man inte får tvinga diabetesbarn att äta söt saftsoppa och för mycken mjölmalt och potatis utan bör ge dem mera grönsaker, kött och fisk.

Om vi räknar med att det finns högst 20 000 diabetesbarn i skolorna, skulle detta anslag på 100 000 kronor betyda att vi anslår 5 kronor om året till varje barn. I en skola finns kanske ett eller på sin höjd två diabetesbarn. Där skulle man ha 5 eller 10 kronor att rekvirera, redovisa för, administrera och ha mycket annat besvär med. Jag tror inte att detta är nödvändigt för att man skall kunna ge hygglig kost till de diabetesbarn som deltar i skolmåltiderna. Snarare är det just denna typ av anslag som vi i besparingsutredningen — och där satt herr Gustafsson i Skellefteå också med — kallade plotteranslag, vilka det är ganska liten glädje med att ha kvar. Vi förordade mycket starkt att de skulle slås ihop med andra statliga anslag till kommunerna för att vålla så litet besvär som möjligt.

Med hänsyn till detta och i förhoppning att kunskapen om behovet av speciell matsedel för dessa barn ändå kom-

mer att bli spridd kan jag helt instämma i utskottets utlåtande utan att därför känna mig som om jag hade svikit när det gäller att hjälpa diabetesbarnen.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Skolmåltidsverksamheten var föremål för en interpellationsdebatt här i riksdagen för inte så länge sedan. Endast någon dag senare kunde man i tidningarna läsa, att institutet för folkhälsan vid granskning av en del utspisningsstater för skolmåltiderna funnit resultaten av de verkställda beräkningarna tyda på i vissa fall otillfredsställande och till och med alarmerande förhållanden. Det har t. ex. förekommit att elever under en 30-dagarsperiod ej fått tillräckliga mängder av kalorier, äggvita, fosfor, järn, A-vitamin, tiamin och askorbinsyra i förhållande till utfärdade anvisningar för skolmåltiderna. Fetthalten har dessutom i många fall varit anmärkningsvärt hög, anförde institutet.

Tyvärr har institutets resurser inte möjliggjort analys av ett större antal utspisningsstater, varför en allsidig belysning av frågekomplexet ej stått att vinna. Att förhållandena inte på alla håll är tillfredsställande torde dock kunna anses bevisat.

Det måste därför vara angeläget att vidta åtgärder för att stimulera kommunerna att mera närma sig den målsättning, som var en av förutsättningarna för att skolmåltiderna inrättades, nämligen att eleverna i skolan borde få näringsmässigt riktigt sammansatt föda. Riktig mat måste enligt näringsfysiologerna innehålla rätt sorts fett och lämpliga kolhydrater, fullvärdig äggvita och maximala mängder vitaminer och mineraler på en minimal kalorimängd.

De ekonomiska förutsättningarna för verksamheten måste i detta sammanhang tillmätas stor betydelse. För många kommuner har kostnaderna för skol-

Bidrag till anordnande av skolmåltider

måltiderna blivit alltför betungande, och man har sökt efter utvägar att förbilliga verksamheten. En höjning av statsbidraget skulle säkerligen få betydelse även när det gäller kostens sammansättning. Det kan i det sammanhanget vara av intresse att erinra om vad dåvarande ecklesiastikministern, nuvarande statsministern, anförde i propositionen nr 174 år 1946, när skolmåltidsverksamheten behandlades. Jag citerar:

»Beträffande bidragsunderlagets storlek och taket för normalskatteunderlaget vill jag i detta sammanhang framhålla, att dessa framdeles böra bli föremål för omprövning» — jag kursiverar — *»så snart ändrade förhållanden giva anledning därtill.»*

Man kan väl knappast bestrida, att ändrade förhållanden nu föreligger.

Utan att närmare gå in på det stora frågekomplex som här aktualiseras, vill jag nöja mig med att yrka bifall till reservationen nr 7 som är fogad till punkten 85.

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Den kommunistiska gruppen kommer att rösta för reservationen om högre anslag till skolmåltider. Sedan är fjol år det tydligt många som tröttnat på de ädeliga förevändningarna att man måste vänta på ytterligare utredningar innan man gör något åt kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Vid 1962 års riksdag motiverade den kommunistiska gruppen om åtgärder i linje med vad reservanterna nu föreslår, men då ansåg även dagens motionärer och reservanter att frågan kunde — såsom det hette i utskottets utlåtande — »lämnas utan ytterligare åtgärd från riksdagens sida». Vi noterar med allra största tillfredsställelse den sinnesändring som ägt rum på den kanten.

Regeringen har ju också i denna fråga frestat riksdagens tålmod till det yttersta. Det är för all del inte ovanligt

att riksdagen måste göra upprepade erinringar om vad den önskar att regeringen skall företa sig, men det får betraktas som ett ganska unikt rekord att riksdagen fyra år i rad måste begära översyn av vissa statsbidragsbestämmelser utan att det blir något resultat.

Det finns inte några ledamöter från högergruppen med bland reservanterna. Över huvud taget innebär högerns linje, att man försöker på kommunerna övervältra så mycket som möjligt av nuvarande statliga kostnader. Avsikten är dels att genomföra en skattepolitisk förändring som gynnar folk med stora inkomster på bekostnad av dem som har det sämre ställt, dels att försätta kommunerna i en så besvärlig ekonomisk situation, att de inte får nämnvärda möjligheter att delta i reformarbetet.

Flera år i rad har högern krävt ett totalt slopande av statsbidragen till skolmåltider. Det är alltså en sorts förstärkt regeringslinje som högern därvidlag företräder. Högern försöker ta av kommunerna alltihop på en gång, medan regeringen tar en bit i sänder. Redan nu är det många kommuner som på grund av denna politik inte erhåller ett öre i statsbidrag till skolmåltider för egna elever, och i år innebär regeringsförslaget att totalbeloppet prutas ned med ytterligare nära 2 miljoner kronor.

Allt detta sammanhänger som bekant med konstruktionen av statsbidragsbestämmelserna. I och för sig kan det givetvis anföras skäl för ett visst samband mellan skatteunderlag och statsbidrag — det är ju däri den s. k. skatteutjämnande effekten skulle bestå. Men i verkligheten fungerar bestämmelserna så, att kommunerna steg för steg berövas sina statsbidrag utan att ha erhållit någon reell förbättring av skatteunderlaget. Det tas nämligen ingen hänsyn till prishöjningar och andra former av den ständigt fortgående penningvärdeförsämringen.

Det nuvarande tillståndet innebär därför en stor framgång för högerlinjen.

Fortfarande finns det många kommuner som av ekonomiska skäl drar sig för att sätta i gång en skolbespisning. Detta är, såsom redan framhållits av andra talare, en utveckling som strider mot de önskemål riksdagen själv en gång uttalat.

Det räcker inte bara med en ökning av bidragsunderlaget, utan det måste bli en radikal förändring av de ekonomiska relationerna över huvud taget mellan staten och kommunerna, om ingripandena på detta område skall få någon riktig effekt. En del förändringar i rätt riktning har åstadkommits, bl. a. genom riksdagens beslut om pensionskostnaderna, som det emellertid också finns anledning att återkomma till. Enligt vår uppfattning måste det nu göras något liknande för skolans del. I kommuner som genomfört enhetsskolan motsvarar kostnaderna enbart för denna post vanligen mer än hälften av kommunens samtliga skatteinkomster.

I en sådan situation kan man inte hålla på med lappverk av den typ som skatteutjämningskommittén hittills har presterat. Det har gjorts många uttalanden i denna riktning, men jag vill nu särskilt understryka vad Norrbottens landsting enhälligt uttalat härvidlag. Man betecknar hela systemet med olika former av interkommunal utjämnning såsom ett »trubbigt instrument», vilket visserligen kan användas för att undanröja några av de grövsta orättvisorna, men här behövs, förklarar landstinget, ett radikalt grepp som bl. a. innebär att staten helt svarar för skolkostnaderna.

Från dessa utgångspunkter utgör inte heller reservanternas förslag något radikalt grepp. Även om detta förslag genomföres, skulle ett stort antal kommuner fortfarande inte få något statsbidrag alls, medan många andra kommuner skulle erhålla så eländigt små belopp att det inte är något att tala om. Det är dock ett steg i rätt riktning även i fråga om de ekonomiska konsekvenserna. Och värdet ligger inte minst

Bidrag till anordnande av skolmåltider

i att det blir en opinionsyttring från riksdagen mot att regeringen i fyra år har nonchalerat riksdagens krav på en ändring av skolmåltidsbestämmelserna.

Herr talman! Från dessa utgångspunkter instämmer jag i yrkandet om bifall till reservation nr 7.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Varje gång som problemet om skolmåltiderna diskuteras i denna kammare har jag en bestämd känsla av att det inte hör hemma under åttonde huvudtiteln. Det borde höra hemma under femte huvudtiteln, och då kanske det även ginge lättare att klara upp kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna.

Samtliga talare har vitsordat, att utskottet sedan flera år har varit mycket positivt och skrivit rent beställningsmässigt i frågan om fördelningen av kostnaderna mellan staten och kommunerna på detta speciella område. Jag har också en känsla av att statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet i dag, liksom kanske under tidigare år vid behandlingen av åttonde huvudtiteln, blivit ställd mot väggen hårdare än något annat statsråd beträffande effektueringen av utskottets och riksdagens ställningstagande och intentioner i ett flertal frågor. Personligen har jag inte den uppfattningen, att statsrådet Edenman är mindre noggrann än andra då det gäller att effektuera riksdagens beslut. Jag tror att det är en annan herre i regeringen, som säger sitt tungt vägande ord om anslagen och som egentligen borde ha varit här i dag för att höra de kritiska synpunkter som framförts beträffande anslagen och riksdagens tidigare fattade beslut — då tror jag att han hade fått sig en tankeställare. Finansdepartementet kommer här med i leken, eftersom denna fråga bör klaras ut i samband med skatteutjämningskommitténs arbete och förslag.

Som representant för en landskommun medger jag gärna, att bestämmel-

Bidrag till anordnande av skolmåltider

serna om statsbidrag är mer än lovligt orättvisa på detta område. Här finns en spärr, som gör att vissa kommuner, t. ex. Stockholm, inte får någonting, medan andra får ett mycket obetydligt bidrag. Det urholkade penningvärdet har naturligtvis härvidlag spelat en stor roll, liksom den ojämna fördelningen med hänsyn till skatteunderlaget. Skatteutjämningskommittén skall ju härvidlag visa vägen till en rättvisare fördelning. Nu har man emellertid förklarat att denna kommittés arbete skall vara färdigt 1963. Då bör ju alla hinder vara undanröjda för att Kungl. Maj:t — som utskottet också förutsätter — till nästa år redovisar sin uppfattning beträffande fördelningen.

Herr Gustafsson i Skellefteå säger, att nu är det på tiden att andra kammarens ledamöter sluter upp kring reservationen för att ge regeringen en verklig tankeställare och klart besked om vad man anser. Ja, om det skulle hjälpa kanske man kunde säga det. Men när det gäller en så allvarlig sak och så stora pengar som här, måste man dock ta hänsyn till det utredningsförslag i ärendet, som skall komma under innevarande år.

Herr Holmbergs utfall mot mig och andra högerrepresentanter kan jag gå förbi — sådana propåer återkommer ju alltid från det hållet. Jag kan svara för mig själv och även för gruppens medlemmar, att jag tror att vi har lika stort intresse för sådana samhällsfrågor som herr Holmberg. Vi kanske bara har litet större respekt för penningen och dess värde än vad herr Holmberg har.

Fru Eriksson i Stockholm vidrörde en fråga, som vi nog inte kan komma förbi i framtiden när det gäller skolmåltiderna. Men jag tror inte att fru Eriksson var beredd att här redovisa någon lösning. Även här är man säkert tvungen att litet närmare studera problemet innan man är beredd att klara upp det anslagsvägen.

Herr Svensson i Stenkyrka sade, att statsbidragets otillräcklighet gör att standarden sjunker och att verksamheten blir otillräcklig. Det är alltid svårt att sia om framtiden, men jag har en bestämd känsla av att det kommer att röra sig synnerligen kraftigt på skolmåltidernas område under en tioårsperiod framåt. Inte minst med hänsyn till svårigheterna att få den manuella arbetskraft, som är nödvändig när man har tillredningskök för varje kommun, kommer man att gå över till djupfryssta portioner, som är lätta att distribuera och servera. Det är kanske framför allt betydligt lättare att kontrollera tillverkningens standard vid djupfrysning än om maten skall tillredas i varje litet skolkök. Jag tror att man i framtiden helt enkelt kommer att tvingas att gå in på denna väg.

Herr talman! Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan. Men jag vill samtidigt bestämt uttala, att jag hoppas att Kungl. Maj:t lyckas att till nästa år tillmötesgå vad utskottet och riksdagen på denna punkt har begärt.

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Göingegården sade inledningsvis att detta ärende behandlas under fel huvudtitel, men det är väl i och för sig en fråga av underordnad betydelse.

Vidare uppträder herr Nilsson här som talesman för ecklesiastikministern, men åtminstone jag har den uppfattningen att statsrådet Edenman brukar kunna tala för sig själv.

När herr Nilsson sedan underströk vad utskottet skrivit om kostnadsfördelningen för skolmåltidsverksamheten, konstaterar jag att där förelåg en glidning från högerns tidigare inställning, eftersom högern under årens lopp konsekvent har yrkat avslag på förslaget om bidrag till skolmåltider.

Jag vill också erinra om att herr Cas-

Bidrag till anordnande av skolmältider

sel som ledamot av 1952 års kommitté anmälde en avvikande mening, och högern har hittills konsekvent följt den linjen. Nu gläder vi oss åt att högern har svängt på den punkten, och herr Nilsson i Göingegården uttryckte ju här förhoppningar om att Kungl. Maj:t vid nästa års riksdag skall kunna tillmötesgå vad utskottet nu begärt. Det hoppas vi också. Men jag vill tillägga att vi har väntat mycket lång tid på en aktiv insats i denna fråga.

Vad beträffar den kommitté som herr Nilsson i Göingegården här hänvisade till, så har den i varje fall som helhet inte haft mer än tre sammanträden under föregående år. Jag vet inte hur långt arbetet har framskridit i kommittén, men man får nog vara rätt stor optimist för att räkna med att kommitténs förslag skall kunna föreläggas 1964 års riksdag. Och därför anser jag det vara riktigare att här följa reservationen.

Herr HOLMBERG (k) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Göingegården vill ge intrycket, att högern numera är anhängare av förslaget om statsbidrag till skolmältider. Han sade att man i högern är lika intresserad av dessa som andra talare som föreslagit högre anslag. Men är det verkligen så, herr Nilsson? Är det inte snarare på det sättet, att högern alltjämt vidhåller sin negativa linje beträffande anslaget till skolmältider? Det är bara två år sedan högern föreslog ett totalt slopande av alla statsbidrag till skolmältider. Både 1960 och 1961 återkom högern med sina förslag härom. Jag kan visserligen inte med bestämdhet säga huruvida herr Nilsson i Göingegården då också röstade för högerns förslag, men det tar jag för givet.

Är det inte bara en förevändning vad herr Nilsson nu säger, t. ex. att det kanske skulle gå bättre — han menar väl för reservanterna — om denna fråga redovisades under en annan hu-

vudtitel? Spelar det någon roll för herr Nilsson och övriga högermän vilken huvudtitel ärendet redovisas under? Har man intresse för *saken*, så kan man väl rösta för den nu, när ärendet är aktuellt.

Herr Nilsson i Göingegården försöker underbygga myten om hur intresserad man i högerpartiet är av denna fråga, och han sade bl. a. att det skulle ha varit bra om finansministern hade varit närvarande nu, ty då kunde han ha fått sig en tankeställare. Ja, men även om han inte är här, förmodar jag att ett bifall från riksdagens sida till reservanternas förslag skulle innebära en ordentlig tankeställare inte bara för finansministern utan även för regeringen i dess helhet.

Om herr Nilsson i Göingegården verkligen har något intresse för att åstadkomma en sådan tankeställare, skulle han rösta med reservanterna och inte kämpa emot dem på denna punkt. Herr Nilsson säger, att förhållandena just på detta område är särskilt orättvisa. Men om herr Nilsson i Göingegården inte bara pratar i luften utan verkligen vill undanröja denna orättvisa, borde han väl bidra till att åtminstone den lilla förändring som här föreslås av reservanterna kommer till stånd.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Göingegården sade att ecklesiastikministern denna gång hade blivit utsatt för hårdare kritik än kanske något annat statsråd i detta avseende. Jag vill emellertid gärna understryka att min kritik i minst lika hög grad riktades mot statsutskottets andra avdelnings majoritet. Jag anser att andra avdelningen inte skall skriva beställningar annat än när den menar allvar med dessa. Och när den menar allvar med dem, skall den också se till att de så småningom blir verkställda, så att det inte går år

Bidrag till anordnande av skolmåltider

efter år utan att något händer, på det sätt som här skett.

Herr Nilsson i Göingegården förmodade, att ecklesiastikministern haft svårigheter hos finansdepartementet med att få igenom en anslagshöjning. Det är möjligt att så är fallet. Det är i så fall en ursäkt som kan gälla för en fackminister, men den gäller icke för statsutskottet och riksdagen, som icke behöver gå till finansdepartementet och fråga, om de skall få genomföra en åtgärd eller inte. Jag skall vidare medge att det här är fråga om ganska stora pengar. Det är dock ingalunda fråga om ett belopp av sådan storleksordning, att det skulle innebära statsfinansiella äventyrligheter om riksdagen skulle bifalla reservationen.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**:

Herr talman! Det är inte uteslutande herr Svensson i Stenkyrka som föranlett mig att stiga upp i talarstolen, utan jag vill gärna säga några ord i denna fråga utan att skylla ifrån mig på finansministern.

Det är alldeles självfallet att om man isolerar bidragen till skolmåltider, kan vi alla konstatera att kostnadsrelationen mellan stat och kommun på detta speciella område har förskjutits till kommunernas nackdel. Därom kan inte några delade meningar råda.

I årets statsverksproposition framhåller jag emellertid, att det finns andra anslag på skolans område för vilka utvecklingen har gått i en annan riktning. Jag tillåter mig att i detta sammanhang citera mitt eget yttrande i statsverkspropositionen: »Även om förändringarna på vissa områden verkat till kommunernas nackdel är detta dock inte fallet på alla områden. Sålunda har inom det obligatoriska skolväsendet till följd av statsbidragets konstruktion de icke obetydliga lönehöjningar som ägt rum, såväl i form av höjningar av tjänsters lönegradsplace-

ring som höjningar av det generella tillägget, helt fått bäras av staten. Att nu hysa någon välgrundad uppfattning om i vilken riktning den totala relativa kostnadsförskjutningen gått och ännu mindre kostnadsförskjutningens nettostorlek är icke möjligt.» Detta resonemang gäller åttonde huvudtiteln.

Jag har alltså konstaterat, att vi är överens när det gäller skolmåltidskostnaderna. Det är som jag sade uppenbart, att relationen på denna punkt har förändrats till kommunernas nackdel. Beträffande den totala fördelningen mellan stat och kommun inom skolans område är det däremot ytterligt tvivelaktigt, om man kan göra ett sådant påstående. Snarare kan man kanske med ännu större rätt hävda, att kommunerna i detta avseende i varje fall inte fått det sämre.

Man kan sedan utvidga detta resonemang till att omfatta hela det mycket betydelsefulla problemet, hur bördorna för allmänna utgifter i vårt land skall fördelas mellan stat och kommun. Ja, ärade kammarledamöter, härvidlag har alla i denna kammare — även herr Holmberg — framhållit att riksdagen i flera år begärt en översyn av statsbidragskonstruktionerna. Vi har därvidlag även inom regeringen kommit fram till den ståndpunkten, att det är nödvändigt att få till stånd en undersökning över hela fältet, och för detta ändamål har 1958 års skatteutjämningskommitté tillsatts.

Oppositionen bör i detta fall veta — och den vet det naturligtvis också — att utskottsmajoriteten, som ändå måste känna sitt ansvar i detta sammanhang, eller föredragande departementschefen inom sin arbetsgrupp, i detta fall hela regeringen, inte gärna kan argumentera som om detta vore en helt isolerad fråga. Det är uteslutande mot denna bakgrund som jag har blivit tvingad att på just denna punkt år efter år uppskjuta ställningstagandet i avvaktan på skatteutjämningskommit-

téns förslag. Jag har inte gjort detta genom att sticka svansen mellan benen, utan jag har påpekat, att utvecklingen i fråga om fördelningen av bördorna mellan stat och kommun på en hel rad andra områden har gått till kommunernas fördel. Trots detta ställer jag mig i fortsättningen mycket lyhörd och öppen för att vidta åtgärder på denna punkt.

Låt mig till sist, herr talman, framhålla att vi inte i dag vet vad skatteutjämningskommittén kommer att föreslå, än mindre vad regering och riksdag slutligen kommer att bestämma när det gäller hur hela systemet skall vara uppbyggt. I början av 50-talet gjorde vi en allmän utrensning bland statsbidragen på skolans område. Det var 21 eller 23 olika statsbidrag som då slogs ihop till i stort sett ett par tre stora bidragsposter. Det är möjligt att utvecklingen kan gå ytterligare i den riktningen när det gäller hela det stora fält där stat och kommun arbetar gemensamt.

Jag vet alltså ingenting om detta, men det är ju möjligt att vi över huvud taget inte kommer att ha något speciellt anslag till skolmåltider utan att bördornas fördelning sker efter andra normer. Och på vilket sätt kommunerna får sina bidrag är väl ändå i och för sig av underordnad betydelse, såvida inte — och det är det för mig som ecklesiastikminister väsentliga — statsbidraget har en alldeles speciell stimulanseffekt. Är det en alldeles speciell uppgift man från statens och kommunernas sida vill stödja — ja, då bör man hålla kvar bidraget.

Det är det försvar, herr talman, som jag i dag vill andra när det gäller den *försening* som regeringen har gjort sig skyldig till i fråga om effektuerandet av riksdagens skrivelser härvidlag.

Herr NILSSON i Göingegården (h) kort genmäle:

Herr talman! De som från denna ta-

Bidrag till anordnande av skolmåltider

larstol påstått att vi på högerhåll tidigare varit absolut negativa till skolmåltiderna — att vi velat stryka bort allt vad skolmåltider heter — måtte fullständigt ha missuppfattat vårt ställningstagande. I princip har vi aldrig gått emot skolmåltiderna såsom sådana, utan våra propåer har gällt frågan om formen för avgifters uttagande för desamma.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är helt överens med ecklesiastikministern om att debatten rörande kostnadsfördelningen i stort mellan kommunerna och staten måste anstå tills vi får skatteutjämningskommitténs förslag. Nu menar emellertid statsrådet att vi argumenterar som om skolmåltidsbidraget vore en helt isolerad fråga. Ja, frågan kan väl inte anses vara helt isolerad, men den är inte av den art, att ett beslut i enlighet med reservationen skulle på något sätt föregripa den kanske rätt väsentliga omläggning av hela systemet som kommer att bli följd av skatteutjämningskommitténs förslag. Frågan är i varje fall mindre isolerad än vad frågan om investeringsfondernas användning för lokaliseringsändamål enligt finansministerns förslag är i förhållande till lokaliseringsutredningen.

Det går inte att komma ifrån, att det här rör sig endast om en försiktig justering av ett bidrag som av olika omständigheter har förlorat det mesta av sitt värde. Man kan väl heller inte helt bortse från att en omläggning i enlighet med reservanternas förslag skulle ha en viss stimulerande effekt.

Herr HOLMBERG (k) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilssons i Göingegården historieskrivning rörande högerns befattning med denna fråga vill jag berika genom att läsa upp ett litet stycke ur den översikt av 1961 års riksdag som utarbetats. Det heter där bl. a.:

Bidrag till anordnande av skolmåltider

»I motionerna I: 403 av herrar *Ragnar Bergh* och *Sveningsson* samt II: 467 av herrar *Edlund* och *Magnusson* i Borås yrkades, att RD skulle besluta — — — att statsbidrag till skolmåltidsverksamhet, som anordnades efter den 1 juli 1961, ej längre skulle utgå — — —.»

Det är fakta, herr Nilsson.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Sedan herr Holmberg nu korrigerat herr Nilssons i Göingegården historieskrivning kanske jag får justera herr Holmberg. När vi reservanter förordar en höjning av statsbidragen till skolmåltidsverksamheten är det ingalunda någon nyhet, utan vi fullföljer en linje från i fjol och från tidigare år, herr Holmberg.

Låt mig även något anknyta till vad herr statsrådet sade. Han hänvisade till 1958 års skatteutjämningskommitté och menade att vi skulle avvakta dess förslag. Jag vill då slå fast, att när beslut fattades om en förenkling av statsbidragsgivningen på skolans område, så innefattades inte statsbidragen till skolmåltider i beslutet. Orsaken var väl att man ansåg att det behövdes ett stimulansbidrag på detta område eftersom det gäller en verksamhet som långt ifrån alla kommuner gått in för; följaktligen borde bidraget inte inräknas i ett generellt statsbidrag. Jag tillåter mig uttala förmodandet, att så kommer att vara förhållandet även efter det att skatteutjämningskommittén framlagt sitt förslag och att det alltså behövs ett särskilt statsbidrag på detta område och därtill ett förstärkt sådant.

Jag vill också notera att den motivering som utskottets talesman herr Nilsson i Göingegården i år anfört inte är identisk med den han anförde i fjol. Då förmodade herr Nilsson att det förhållandet, att vi hade kommunalval 1962, hade influerat på motionärernas och reservanternas ställningstagande. Nu är valet över — men motionärerna och reservanterna har fortfarande den

uppfattningen, att statsbidraget bör återställas till sitt ursprungliga värde. Vi står alltså kvar vid vår uppfattning — och högern står även fast i sina låsta positioner.

Det har nämnts här att högern en tid motionerade om slopande av statsbidraget till skolmåltidsverksamhet. Nu har den kärva linjen övergivits, men samtidigt förklaras det att i princip är uppfattningen oförändrad, och detta tar sig uttryck i ett försvar av en fortgående uttunning av statsbidraget. Jag tillåter mig dra den konklusionen, att får bara högern fortsätta och får högern socialdemokraternas hjälp även i det följande att gå emot ett återställande av statsbidraget till skolmåltidsverksamheten till vad det ursprungligen var, kommer vi snart därefter att statsbidraget realiter är betydelselöst. När det sedan är av noll och intet värde har högern nått fram till vad den vill uppnå med sitt ursprungliga förslag.

Jag tror dock att det så småningom blir vantrivsel i denna samverkan och att vi skall få en upprustning av statsbidraget till skolmåltidsverksamheten. Jag ber att få biträda yrkandet om bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 7); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 85:o) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 7) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 125 ja och 75 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Punkterna 86—89

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 90 och 91

Lades till handlingarna.

§ 16

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Till fredagens debatt rörande högertrafiken har redan anmält sig mer än trettio talare, och det blir därför med säkerhet nödvändigt att fortsätta sammanträdet på kvällen. Om det icke befinnes möjligt att därvid slutföra behandlingen av frågan om högertrafik kommer ett extra arbetsplenium att anordnas lördagen den 11 maj med början kl. 10.00.

§ 17

Ökat stöd till föreläsnings- och studiecirkelverksamhet m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökat stöd till föreläsnings- och studiecirkelverksamhet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Folkbildningsarbetets mål och uppgifter

Sedan punkten föredragits anförde

Herr WENNERFORS (h):

Herr talman! När vi i dag går att besluta om det statliga stödet till folkbildningsverksamheten finner jag det angeläget att något uppehålla mig vid folkbildningsarbetets karaktär, dess mål och dess uppgifter. Vad beträffar bestämmelserna rörande objektiviteten i studiecirkelverksamheten innebar 1960 års folkbildningsutrednings förslag ingen förändring av de bestämmelser och principer som för närvarande gäller. Utredningen underströk vikten av att förutsättningen för att statsbidrag skulle utgå var att »vid sammankomst icke förekommer propaganda för politiska eller religiösa åskådningar».

Innan jag berör vad departementschefen anser i denna principfråga, bör det kanske påpekas att det av utskottsutlåtandet inte framgår, huruvida utskottet har haft någon överläggning på denna punkt.

Departementschefens uppfattning är av intresse. Sådan den är redovisad i propositionen har den något förbryllat många. Det kan självfallet tänkas att en missuppfattning har uppstått, och i så fall är jag tacksam för ett förtydligande.

I propositionen — på s. 62 — instämmer departementschefen i skolöverstyrelsens remissyttrande över folkbildningsutredningens betänkande. Skolöverstyrelsen anförde där att den nuvarande bestämmelsen kunde leda till missförstånd och förordade i stället en skrivning »som betonar att propaganda inte får förekomma för åskådningar, som utgör ett hot mot de demokratiska värdena och deras fortsatta bestånd». Här hänvisas också till vad 1957 års skolberedning i motsvarande hänseende anført angående undervisningen i grundskolan.

Vidare föreslår departementschefen, att det i den nya kungörelsen angående statsbidrag till studiecirkelverksamhe-

Föreläsningar och kurser

ten som villkor för bidrag förutsättes »att det i studiecirkelarbetet skall finnas förutsättningar för en allsidig och objektiv belysning av ämnet och att arbetet skall bedrivas i en anda av tolerans och respekt för olikåtkande och på ett sådant sätt att personlig integritet skyddas och självständigt tänkande och ställningstagande stimuleras». Det är självklart att man kan instämma i denna formulering. Kammarrens ledamöter måste dock medge att den är tämligen allmänt hållen. Tydligt skall den ersätta den nuvarande, som helt utesluter möjligheter till statsbidrag till politisk propaganda.

Här bör observeras att denna uppmjukning av synsättet bör ställas i relation till vad departementschefen anför i sin behandling av punkten »Folkbildningsarbetets mål och uppgifter».

Först vill jag då understryka, att jag delar departementschefens uppfattning att folkbildningsarbetets uppgift är betydelsefull vad beträffar utbildningen av förtroendevalda och funktionärer inom organisationer, folkrörelser och samhällsorgan i deras egenskap av verkställande ledamöter. Det krävs allt större kunskaper om samhällets funktion och uppgifter av dessa människor. Samtidigt bör vi påminna oss, att deras uppgift både som opinionsförmedlare och som opinionsbildare är mycket väsentlig. I sin sammanfattning anför departementschefen i en av fem punkter, att »det till folkrörelserna knutna folkbildningsarbetet — — — ger möjlighet till utbildning och orientering av förtroendevalda och funktionärer inom folkrörelserna i deras dubbla egenskap av verkställande ledamöter i sina organisationer och opinionsbildare i aktuella och betydelsefulla samhällsangelägenheter».

För det första får vi väl fatta uttrycket »samhällsangelägenheter» som »politiska frågor». För det andra kan man ju ifrågasätta, om innebörden i begreppet »opinionsbildare» kan uppfattas

som politiska propagandister, vilka ser som sin väsentligaste uppgift att skapa opinion för en bestämd politisk ideologi eller ett politiskt handlingsprogram.

Det finns sålunda anledning att fråga: Skall skrivningen innebära att statsbidrag skall utgå till politiska kurser i en folkbildningsorganisations regi? Om min undran har fog för sig, vill jag framhålla att en sådan utveckling inte är önskvärd. Det vore olyckligt om folkbildningsverksamhetens karaktär i detta avseende skulle förändras, inte minst med tanke på verksamhetens anseende.

Oklarhet beträffande objektiviteten i studiecirkelarbetet råder. Skäl föreligger för en klar och entydig skrivning, gärna lik den nuvarande. Jag vill uttala den förhoppningen, att en dylik skrivning kommer till stånd vid författandet av kungörelsen.

Men, herr talman, för att det inte skall råda någon ovisshet om min inställning till förslaget i övrigt vill jag deklarerera att jag hälsar med tillfredsställelse att folkbildningsverksamheten får ett ökat statligt stöd. Jag hälsar också med tillfredsställelse att departementschefen så kraftigt understrukit kvalitetskraven i denna verksamhet.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3

Föreläsningar och kurser

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 36 (avsnitt IV, s. 21—39) föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade grunder för bidrag till kostnaderna för föreläsning- och kursverksamhet inom det fria och frivilliga bildningsarbetet, dels ock till Bidrag till föreläsning- och kursverksamhet m. m. för budgetåret 1963/64 un-

Föreläsningar och kurser

der åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 2 100 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Hilding* och *Nyman* (I: 583) och den andra inom andra kammaren av herr *Keijer m. fl.* (II: 717);

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ernst Olsson m. fl.* (I: 585) och den andra inom andra kammaren av herr *Mattsson m. fl.* (II: 719), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om prövning och förslag rörande sådan lönegradsplacering av tjänsterna som bildningskonsulenter som gällde för tjänst som folkhögskollärare.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 583 och II: 717, såvitt nu var i fråga,

a) godkänna av departementschefen förordade grunder för bidrag till kostnaderna för föreläsnings- och kursverksamhet inom det fria och frivilliga bildningsarbetet;

b) till Bidrag till föreläsnings- och kursverksamhet m. m. för budgetåret 1963/64 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 2 100 000 kr.;

II. att motionerna I: 585 och II: 719, såvitt nu var i fråga, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Ivar Johansson*, *Thorsten Larsson*, *Svensson* i Stenkyrka och *Larsson* i Hedenäset, vilka ansett att utskottet bort under II. hemställa att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 585 och II: 719, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om prövning och förslag rörande sådan lönegradsplacering av tjänsterna som bildningskon-

3* — *Andra kammarens protokoll 1963. Nr 20*

sulenter som gällde för tjänst som folkhögskollärare.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **LARSSON** i Hedenäset (cp):

Herr talman! Då vi här behandlat frågan om ett ökat stöd till föreläsnings- och studiecirkelverksamheten förutsätter jag att de synpunkter, som kan finnas att anföra under punkterna 3 och 4 i utskottets utlåtande, kan få komma till uttryck i samma anförande.

Det fria och frivilliga folkbildningsarbetets stora betydelse erkännes allmänt. En förbättrad grundskoleutbildning kan inte ersätta behovet av föreläsnings- och studiecirkelverksamhet. Tvärtom skapar den ytterligare förutsättningar för och behov av ett fördjupat folkbildningsarbete. Kunskaper och färdigheter har inte en statisk begränsning och kan inte enbart och tillräckligt ges under ungdomens studietid. Härtill kommer att vår demokrati förutsätter en saklig och konstruktiv samhällsdebatt och därmed även har behov av vidgade perspektiv och orientering hos de enskilda samhällsmedborgarna.

Det är mot denna bakgrund att hälsa med den största tillfredsställelse att Kungl. Maj:t i den föreliggande propositionen föreslår en målsättning för det statliga stödet till föreläsnings- och studiecirkelverksamheten som innebär en framtida upprustning av densamma. Jag finner det angeläget markera att vi reserveranter ger vår fulla anslutning till målsättningen om ett ökat stöd till folkbildningsarbetet. Vad som föranlett oss att anmäla en avvikande mening i några detaljfrågor är att vi snabbare och mera konsekvent vill fullfölja den målsättning som väl kommer att beslutas i dag.

Förslaget om statsbidrag till bildningskonsulenter ute i länen är i och för sig att hälsa med tillfredsställelse.

Föreläsningar och kurser

Då det emellertid förutsattes att verksamheten i en del län skall kunna organiseras genom deltidsanställande av folkhögskollärare bör konsekvenserna av detta meritkrav tas även i de län där bildningskonsulent heltidsanställes. En begränsning av statsbidraget till 12 000 kronor innebär att de län, som har eller framdeles engagerar heltidsanställda bildningskonsulenter, icke kommer att erhålla statsbidrag med tre fjärdedelar av lönekostnaderna trots att detta anges vara målsättningen. För att rätta till detta som det synes oss oriktiga förhållande ber jag att få yrka bifall till reservation nr 1.

Statsbidrag utgår för närvarande till studiecirkelverksamhet med i princip 50 procent av kostnaderna för studiecirkel i allmänhet och 75 procent av kostnaderna för ungdomscirkel. I propositionen föreslås nu, vilket enhälligt tillstyrkes av utskottet, en målsättning, innebärande en successiv upplyftning av statsbidraget till 75 procent av kostnaderna för alla studiecirkel. Som en underlig, och enligt vår mening oriktig, konsekvens av förslaget följer emellertid att de studiecirkel — ungdomscirkelarna — som redan har 75 procent statsbidrag skulle drabbas av en försämrad bidragsgivning under den tid det kommer att ta att uppnå målsättningen om 75 procent statsbidrag.

Verksamheten inom ungdomscirkelarna framstår som särskilt angelägen. Det är ur samhällets synpunkt av största värde att stimulera till cirkelverksamhet i stället för ligabildning. Varje positivt val härvidlag är värt tusentals kronor, om värdet över huvud kan mätas. Hårtill kommer att ungdomarna som regel inte har egna inkomster och därför har begränsade möjligheter att genom kursavgifter bidra till cirkelverksamhetens finansiering.

Det framstår — då en målsättning om ökat stöd till folkbildningsarbetet skall beslutas — som en beklaglig konsekvens därav om stödet till ungdoms-

cirkelverksamheten skall undergå en låt vara tillfällig försämring. Något sådant bör enligt reservanternas mening inte få ske. Vi har inte råd att undvara — inte ens under en övergångstid — en enda ungdomscirkel, en enda deltagare i denna betydelsefulla verksamhet.

Det är mot denna bakgrund jag ber att få yrka bifall till reservation nr 2 som framför allt innebär att någon försämring av stödet till ungdomscirkelverksamhet icke bör tillåtas.

Herr **KELJER** (fp):

Herr talman! Det är också mig angeläget att betyga att den proposition som framlagts och som statsutskottets utlåtande bygger på har många förtjänster och att den i stort sett måste hälsas med tillfredsställelse. Jag tror att det förslag som har framlagts, inte minst på lång sikt, kommer att ge stimulans åt folkbildningsarbetet.

Det finns emellertid några önskemål, som inte blivit tillgodosedda och som i vissa fall har hög angelägenhetsgrad. De har redan antytts i det anförande som herr Larsson i Hedenäset har hållit. Jag syftar på de önskemål som framlagts bl. a. i motionsparet I: 583 och II: 717. De gäller statsbidragen till konsulenter inom folkbildningsförbunden. Enligt vår mening har de beräknats på en alltför låg årslön. Vi har ansett att man borde räkna med 20 000 kronor som bidragsunderlag och att det statliga bidraget skulle maximeras till 15 000 kronor.

Utskottet uttalar att samma princip bör gälla för bidragen till bildningskonsulenter som till instruktörerna inom ungdoms- och nykterhetsorganisationerna. Jag har ingenting att invända mot det resonemanget. Då frågan om instruktörerna är avgjord för året, har jag nu inget yrkande, men jag hoppas, herr talman, att frågan om en höjning av bidragsunderlaget prövas till ett annat år för hela denna grupp av konsulenter och instruktörer och

Föreläsningar och kurser

att prövningsresultatet går i motionens riktning.

Det är, herr talman, allvarigare att statsutskottet inte har ansett sig kunna tillstyrka det krav som framförts från flera håll, nämligen att bidragsprocenten till ungdomscirklar alltjämt skall utgöra 75.

Det är enligt min mening så angeläget att ungdomen deltar i folkbildningsverksamheten, att särskild stimulans bör ges åt ungdomscirklarna. I konkurrens mellan ett kvalificerat ungdomsstudiearbete och en ungdomsverksamhet av mindre krävande karaktär kan de ekonomiska villkoren för studiearbetet ha en avgörande betydelse.

Utskottets förslag, som är detsamma som propositionens, innebär att bidrag skall utgå till allmänna cirklar och ungdomscirklar efter samma grunder. Det finns anledning till farhågor för att denna sänkning av bidragsprocenten för ungdomscirklarna kommer att ha ogynnsamma verkningar de närmaste åren, innan det som anges som målsättning har uppnåtts. Den höjning av maximibidraget per studietimme från 11 till 15 kronor, som nu sker, kan inte kompensera den minskade bidragsprocenten. Bestämmelsen innebär ju också att bidraget till handledararvode maximeras till 11 kronor per timme. Dessa arvoden följer som bekant med i den allmänna prisstegringen, och det kan förutsättas att det med den nya beräkningen blir svårare än förr att klara situationen. En generösare bidragsgivning till ungdomscirklarna under de närmaste åren är högst angelägen.

Jag ber, herr talman, att vid punkt nr 4 få yrka bifall till reservation II a av herr Ivar Johansson m. fl.

Den andra frågan angående ungdomscirklarna som berörs i vår motion, minskning av antalet sammankomster och studietimmar, för berättigande till statsbidrag för dessa cirklar, har inte beaktats av utskottet. Undersökningar inom studieförbunden har dock visat

att det är särskilt stora svårigheter att hålla samman en ungdomscirkel under de nu gällande bestämmelserna. Om man hade låtit begränsningen gälla enbart dessa cirklar, torde inte de risker för en allmän förkortning av studietiden, som departementschefen fruktar, ha uppstått.

Slutligen, herr talman, vill jag säga några ord om punkt 5, Bidrag till studieförbundens verksamhet. Där har skett en uppräknings av anslagen, som emellertid knappast kan sägas vara tillräcklig. För att man skulle uppnå vad som anges som norm enligt departementschefens yttrande, att bidrag till egentliga organisationskostnader skall kunna utgå med högst hälften av redovisade kostnader, skulle enligt vår mening behövas 4 miljoner kronor för det närmaste budgetåret. Enligt skolöverstyrelsens beräkningar räcker inte det belopp departementschefen har föreslagit för att täcka behovet enligt de uppställda normerna. Utskottet har underkänt de i motion II: 717 framförda synpunkterna att endast studieförbundens kostnader för studieverksamheten skall utgöra grunden för fördelningen av anslaget till förbunden. Man kan naturligtvis ha olika meningar i detta avseende, men jag vill vidhålla motionens synpunkter.

Det är glädjande att ett särskilt bidrag skall utgå för pedagogisk verksamhet inom studieförbunden. Beloppet synes dock också här vara väl lågt beräknat, men då det är fråga om en delvis ny aktivitet får man vänta och se.

Herr talman! Jag har på denna punkt i utskottsutlåtandet inget yrkande, men det kommer kanske att finnas anledning att återkomma ett annat år.

I detta anförande instämde herr *Nelander* (fp).

Fru **LINDSKOG** (s):

Herr talman! Det är med stor tillfredsställelse jag noterar att vi i dag går att besluta om ett ökat stöd åt det

Föreläsningar och kurser

frivilliga folkbildningsarbetet. Inom det till folkrörelserna knutna bildningsarbetet har man ivrigt väntat på detta förslag, och man är glad över att det i dag ligger på riksdagens bord och tacksam för departementschefens kraftiga understrykande av det fria och frivilliga folkbildningsarbetets betydelse såsom en viktig del av kulturpolitiken. Det förstärkta stödet bör ge möjlighet till en kvantitativ utveckling men framför allt till en kvalitativ förbättring av studiearbetet. Man kan naturligtvis ha önskemål utöver propositionens förslag, men jag kan i stort sett instämma i utskottets utlåtande.

Det är med särskilt stor glädje jag noterar att utskottet förutsätter att den övergångstid, under vilken bidragsprocenten till studiecirkelarna stegvis skall höjas från 50 till 75, inte bör utsträckas över tre år. Riksdagens beslut på den punkten kan gärna förses med ett kraftigt understrykande.

Men det finns en punkt i utskottets utlåtande där jag inte är tillfreds med utskottets skrivning. Det gäller stödet till ungdomscirkelarna. Utskottet hänvisar till att departementschefen förorddat att maximibidraget per timme skall höjas från 11 till 15 kronor och att en stegvis ökning av procenttalet skall ske årligen på samma sätt som när det gäller de allmänna cirkelarna. Trots denna höjning av timarvodet kommer emellertid ungdomscirkelarnas ekonomiska situation att försämrans när procenttalet sänks, låt vara att det sker endast under en övergångstid. Denna försämring är en allvarlig sak. Höjningen av bidraget till 15 kronor per timme förutsätter en utgift för cirkelarna på 30 kronor per studietimme. Detta betyder att deltagarna eller — såsom i många fall är brukligt i fråga om ungdomscirkelarna — den organisation som anordnar studieverksamheten får tillskjuta de resterande 15 kronorna. Om vi förutsätter att en ungdomscirkel för närvarande har en bruttoutgift på 15 kronor och

statsbidraget uppgår till högst 11 kronor, så behöver cirkelarna själva inte skjuta till mer än 4 kronor per timme. Det måste alltså bli en försämring för ungdomscirkelarnas del.

Denna försämring ter sig synnerligen allvarlig, därför att den drabbar en verksamhet som vi på allt sätt bör stödja och som vi har all anledning att slå vakt om. Jag har undersökt, vilka huvudorganisationer det är som kommer att drabbas hårdast av denna minskning och kommit fram till att det är nykterhetsorganisationerna. Vi är väl alla överens om att dessa organisationers verksamhet bland ungdomen är ett mycket starkt vapen i kampen mot ungdomsfylleriet. Därför är det i högsta grad beklämmande om deras arbete skall försvåras. Vi måste ju med alla medel söka hindra de tendenser till en ökning av ungdomsfylleriet som vi kunna iakta under de senaste åren.

Ett bibehållande av den nuvarande bidragsprocenten till ungdomscirkelarna under en övergångstid, tills de allmänna cirkelarna har nått upp till samma procentsats, anser vi motionärer vara synnerligen angeläget. Om det arbete som nu pågår får en sämre ekonomisk situation, låt vara endast under en övergångstid, kan det ta flera år att inhämta vad man förlorat under dessa få år. Eftersom yrkandet i moment I i reservation nr 2 vid punkt 4 i statsutskottets utlåtande nr 74 sammanfaller med vårt yrkande i motionerna nr I: 586 och II: 718, kommer jag att biträda detta yrkande.

I detta anförande instämde fru *Johansson*, fru *Renström-Ingenäs* och fru *Thunvall* (samtliga s).

Herr **HAMMAR** (fp):

Herr talman! I likhet med de båda föregående talarna vill jag uttrycka min glädje över det kraftiga stöd, som folkbildningsverksamheten fått genom Kungl. Maj:ts proposition nr 36. Folkbildningsorganisationerna behöver allt

Föreläsningar och kurser

detta stöd för att rätt kunna fylla sina betydelsefulla uppgifter i den nya situation, som uppstått av ändrade utbildningsförhållanden och på grund av samhällsutvecklingen i övrigt. Men samtidigt som jag ger detta erkännande måste jag säga, att just det, som de båda föregående talarna berört, nämligen frågan om regler för bidrag till ungdomscirklar, faktiskt utgör en skönhetsfläck i propositionen.

En uppmjukning av reglerna om minsta studietid i ungdomscirkel bör kunna stimulera till ökat deltagande i ungdomscirkelarbetet. Större generositet gentemot ungdomscirkelarna i anslags hänseende har ju tidigare ansetts motiverat av ungdomspolitiska skäl, och enligt min uppfattning har ingenting inträffat, som skäligen kan motivera en annan ståndpunkt härvidlag. Jag menar således, att det vore riktigt att fastslå att studietiden i statsbidragsberättigad ungdomscirkel skall vara minst 15 studietimmar under minst 7 studieveckor.

Vidare är jag rädd för att regeringens förslag, om bidrag till ungdomscirkel skall utgå efter samma grunder som bidrag till allmänna cirklar, kommer att få ogynnsamma verkningar för ungdomscirkelverksamheten i varje fall under de första åren. Förslaget innebär ju den försämringen för ungdomscirkelarna att de får bidrag med 50 procent mot tidigare 75 procent av kostnaderna för verksamheten.

Herr talman! En del andra saker kunde vara värda några randanmärkingar. Jag tänker då på reglerna för bidrag till studieförbundens egentliga organisationskostnader och på bidragen till studieförbundens pedagogiska verksamhet. De båda tidigare talarnas anföranden i denna sak var emellertid så utförliga och så bra, att jag anser att det knappast kan gagna själva frågan, om jag försöker lägga någonting därtill.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 2.

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! I en motion, som har fått nr 719 i denna kammare, har vi några motionärer utvecklat våra synpunkter på en del av de frågor som är upptagna i proposition nr 36.

Jag skall först be att få säga några ord om statsbidraget till ungdomscirkelarna, vilket har varit högre än bidraget till de allmänna cirklarna. De förra har fått 75 procent och de senare har fått 50 procent av kostnaderna. För båda grupperna har varit stipulerad den begränsningen att bidrag inte skulle få utgå med mer än sammanlagt 300 kronor per budgetår och cirkel. Nu föreslås att bidraget till ungdomscirkelarna skall sänkas till 50 procent, d. v. s. det samma som de allmänna cirklarna får. Detta säger sig utskottet inte ha något att erinra emot, ty maximibidraget har höjts, och några särbestämmelser för ungdomscirkelarna anses inte behövliga. Jag vill helt kort bara säga, att om vi beslutar i enlighet med utskottets förslag, blir det svårare att bilda ungdomscirkel under de närmaste åren. Maximibeloppet har höjts, det är sant, men förslaget innebär att om bidraget skall kunna utnyttjas måste ungdomarna själva eller den organisation de tillhör anskaffa den andra hälften av pengarna. Jag har den uppfattningen att det finns ett principiellt motiv för det högre bidraget till ungdomscirkelarna, nämligen att man vill markera statsmakternas stora intresse för denna verksamhet — med tanke på ungdomsfrågornas aktualitet — och att man vill underlätta för ungdomar att vara aktiva i den gruppverksamhet som studiecirkeln är.

Nu heter det att statsbidraget under de närmaste åren skall höjas till 75 procent. Men det blir under den tid vi får vänta på det högre bidraget svårare för oss att få i gång ungdomscirkel.

Eftersom alla tycks vara eniga om att statsbidraget under de närmaste åren skall höjas till 75 procent, hade det varit befogat att låta bidraget till ung-

Föreläsningar och kurser

domscirklarna utgå oförändrat. Och då det gäller allmänna cirklar anser jag att det redan i år skulle tagits ett steg på vägen mot de utlovade 75 procenten. Det är därför som vi i vår motion yrkat på att statsbidrag till allmänna cirklar under budgetåret 1963/64 skall utgå med 60 procent av de bidragsberättigade kostnaderna. Med anledning av vad jag nu sagt ber jag att få yrka bifall till reservation nr 2 a av herr Ivar Johansson m. fl.

Utöver vad jag här nämnt skulle jag vilja anföra några synpunkter på folkbildningsfrågor. Även om utskottet inte har kunnat tillstyrka vad som har föreslagits i motionen, tycker jag att man bör göra vissa påpekanden i detta sammanhang, därför att dessa ting i det praktiska livet spelar en stor roll för oss. Jag utgår i mitt resonemang ifrån att en förbättrad skolundervisning inte minskar folkbildningsarbetets betydelse. Därför måste detta beredas samma förutsättningar till förbättringar och expansion som andra delar av bildningsväsendet. Behov anmäler sig utöver vad som framgår av propositionen, och det är därför som vi i motionen har påpekat vissa förhållanden som tarvar översyn.

Låt mig börja med expertbesöken! Dessa skall bli en ersättning för cirkelföreläsningarna, och vad det kallas spelar ingen större roll. Vad vi eftersträvar är att få ut människor som kan medverka till att det blir en god kvalitet på studiearbetet. För de studieförbund som är verksamma utanför de större tätorterna blir det ofta förenat med betydande resekostnader, då cirklarna skall anlita dessa experter. Om man vill att alla eller åtminstone så många som möjligt skall kunna få tillgång till de värden som folkbildningsarbetet kan ge, måste man tillmäta detta en rätt stor betydelse.

Rese- och traktamentskostnaderna för experternas besök kan i många fall bli betungande, och man förväntar därför

att det skall bli möjligt att få bidrag av statsmedel också härtill. Det kan inte bli några större resekostnader och näp-peligen heller några större traktamentskostnader, om man här i Stockholm eller någon annan stor stad skall ha en expert som kommer på besök i en cirkel, då han kan använda kollektiva färdmedel. Men när han skall ut på landsbygden eller ut till skärgården, blir det ett annat förhållande. Vi har tidigare fått göra på det sättet att om vi haft cirklar tämligen nära varandra, som sysslat med samma ämne, så har vi sökt sammanföra två eller tre av dem, så att de tillsammans kunnat få del av cirkelföreläsningarna. Vi har alltså på det sättet försökt nedbringa kostnaderna, och det har vi naturligtvis för avsikt att göra också fortsättningsvis. Men även om detta sker, kommer man inte ifrån att experternas resor kan bli 8—10 mil fram och åter, och det är klart att de inte kan göra sådana resor gratis. Jag hoppas därför att man beaktar de synpunkter som vi framfört i motionen och att det skall bli möjligt att få bidrag till ersättning för experternas resor och traktamenten.

En annan fråga är handledarfrågan. Det sägs i propositionen att cirklarna på landsbygden har lägre kostnader för handledarna än andra cirklar, och det är riktigt.

Orsakerna kan givetvis vara flera. Ofta är cirkelledarna vanliga deltagare och betraktar sig också som sådana när de inte har några speciella kunskaper i ämnet. De har inte haft någon tanke på att de skulle ha ersättning för att de har genomgått kurser, ägnat sig åt förberedelse för cirkelsammankomsten för att kunna leda samtalen o. s. v.

För oss ute i glesbygderna är det inte alltid lätt att få handledare som har ingående sakkunskap men ändå inte betingar sig ett högt arvode. Vi har visserligen försökt och i många fall också lyckats bra med att motverka bristen på handledare. Vi har haft kurser för att

Föreläsningar och kurser

utbilda dylika. Vi har genom omsorgsfullt urval av studielitteratur och utarbetande av pedagogiskt riktiga studieplaner och skriftliga handledningar gjort vad vi kunnat. Men vi har, det vill jag framhålla, ofta behov av att få handledare så att säga långväga ifrån. Jag kan nämna sådana ämnen som musik, teater och konst. Många gånger är det också svårt att få handledare till cirklar i sådana ämnen som psykologi, livs-åskådning etc. Det är då det föreligger behov av bidrag till resekostnaderna. Får vi inte andra bestämmelser än dem som nu gäller kommer vi på landsbygden och i skärgården i ett mycket trängt läge när det gäller vissa ämnen.

Vad som gäller beträffande resekostnaderna för handledare i allmänna cirklar gäller också för universitetscirklarna. Där måste man räkna med att det kan bli betydande rese- och traktamentskostnader.

Den pedagogiska verksamheten skall enligt propositionen, vilket utskottet även har understrukit, ägnas uppmärksamhet, och vi skall få högre anslag här för. Detta är vi naturligtvis glada över. Det frivilliga bildningsarbetet är emellertid i mycket hög grad beroende av studieförbunden. Hade vi inte dem skulle arbetet inte ha den omfattning det nu har, och verksamheten skulle inte ha utvisat nuvarande kvalitet och allsidighet om inte studieförbunden hade medverkat härtill genom pedagogiskt arbete, ledarutbildning, materialframställning, rådgivning m. m. Men ingenting står stilla; kostnaderna ökar, och därför är vi som sagt glada över att vi kan vänta ett ökat anslag under de närmaste åren.

Jag vill även påpeka att vi är i behov av större bidrag till administrationskostnaderna. Vi behöver bidrag till förbundsexpeditioner; lönerna har som bekant stigit, likaså hyror, resor, porton, telefon, kostnader för instruktions- och inspektionsresor, konferenser o. s. v. Det är sålunda stora behov som anmäl-

er sig. Men jag tror att man skall vara glad över att behoven finns. Det är lyckligt att människor på detta sätt vill förkovra sig på fritiden.

Innan jag slutar mitt anförande vill jag också säga att mycket i den proposition som vi nu behandlar är vi tack samma för. Vi väntar oss att löftena om ökade anslag under de närmaste åren till det fria och frivilliga studie- och bildningsarbetet skall infrias.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservation nr 2.

I detta anförande, under vilket herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna, instämde herr *Johansson* i Dockered (cp).

Herr **NORDSTRANDH** (h):

Herr talman! Kungl. Maj:ts av statsutskottet biträdna proposition nr 36 kan betecknas som en positiv och realistisk insats till det fria folkbildningsarbetets fromma. Må det betygas också av folkbildare och folkbildningsintresserade inom högerpartiet! Med tillfredsställelse kan vi konstatera, att bidragsgivningen till studiecirkelverksamheten liksom förut skall beräknas på grundval av redovisade kostnader för verksamheten. En sådan bidragskonstruktion torde otvivelaktigt bättre än schablonbidrag, som föreslagits av 1960 års folkbildningsutredning, stimulera till kvalitetsfrämjande åtgärder. Vad man i folkbildningsarbetet aldrig får ge avkall på är kvalitetskravet. Med det står och faller folkbildningsarbetets betydelse och anseende.

Det är egentligen bara på en punkt i departementschefens uttalande om studiecirkelarna — bortsett från vissa oklarheter i en del av propositionens begreppsdefinitioner, som jag hoppas författningsskrivarna kommer att klara av —, som man kan ha anledning att, vilket också flera andra talare betygat, ställa sig skeptisk och misstänksam till. Enligt departementschefen skall målsättningen för ökningen av bidragsgivning-

Föreläsningar och kurser

en till studiecirkelklarna vara den, att ökningen skall ske stegvis under de närmaste åren från 50 till 75 procent av de bidragsgrundande kostnaderna. Det optimistiska statsutskottet förutsätter, att med de närmaste åren avses en tidrymd av cirka tre år, och finner under den förutsättningen tidsgränsen tillfredsställande och avstår från preciseringar. Det må förlåtas en arbetare i folkbildningens örtagård, att han, stödd på år av erfarenhet, icke gärna vill förlita sig uppå löften och antaganden. Han är i första hand nöjd med det han omedelbart får, mindre tillfredsställd med framtidsperspektiv, som lätt kan krossas av den statsfinansiella släggan.

Därför har reservation nr 2 a under punkten 4, studiecirkelverksamheten, mycket fog för sig med sitt krav på att bidraget till studiecirkelklarna under budgetåret 1963/64 skall utgå med 60 procent av de bidragsberättigade kostnaderna och att den speciella procentsatsen för bidraget till ungdomscirkel tills vidare icke skall avvecklas. Skulle den stegvisa förbättring, som utlovas, dröja länge eller utebli — man får ju räkna med alla möjligheter — så är situationen för studiecirkelverksamheten dock relativt hygglig, också på litet längre sikt, vid ett bifall till reservationen. Jag ber alltså, herr talman, utan att själv på något sätt ha bidragit till motionskrivandet, att få yrka bifall till reservation nr 2 a vid punkten 4, studiecirkelverksamheten.

Herr GUSTAFSSON i Uddevalla (s):

Herr talman! Folkbildningsarbetet har under senare år utvecklats mycket kraftigt, och värdet härav har kommit att uppskattas av allt flera människor. Såväl Kungl. Maj:ts som utskottets positiva uttalanden är glädjande, vilket redan har omvitnats av flera talare.

Studieförbundens ekonomiska resurser, som relativt sett kommit att bli allt knappare, kommer nu att räknas upp. Avsikten är att denna uppräknings på

vissa väsentliga områden — bl. a. beträffande studiecirkelverksamheten — skall ske i etapper. I stort sett tycker jag att man funnit goda lösningar, och jag har bara ett par anmärkningar att göra.

I fråga om ungdomscirkelklarna tror jag att det på sikt är olämpligt med två olika bidragsformer, inte minst i administrativt hänseende. Målsättningen är i princip att alla studiecirkelklar skall erhålla bidrag på likartade grunder. Under en övergångstid kommer visserligen bidragsunderlaget att höjas, men procentsatsen sjunker så att det i åtskilliga fall kommer att bli en försämring under ett eller annat år. Man kunde nog ha funnit en smidigare övergångsform när det gäller bidraget till ungdomscirkelklar, så att det i varje fall inte hade behövt bli någon försämring. Den nuvarande procentsatsen, 75 procent, borde ha kunnat stå kvar och automatiskt smälta in i de generella bidragsnormer som är målet. Detta gäller inte enbart nykterhetsorganisationerna, utan även andra organisationer, t. ex. JUF och ABF, bedriver på åtskilliga håll en ganska betydande verksamhet bland ungdom.

När vi i propositionen fann att departementschefen hade uttryckt sig litet vagt beträffande takten i den stegvisa förbättring av anslagen, som är målsättningen härvidlag, blev vi som nu motionerat i frågan lite betänksamma. Departementschefen säger att målsättningen, som avser en höjning av anslagen till studiecirkelverksamhet från 50 till 75 procent av de bidragsgrundande kostnaderna, bör vara förverkligad under de närmaste åren. Av erfarenhet vet man att ett sådant uttryck som »de närmaste åren» kan tolkas på olika sätt. För studieförbunden är det emellertid nödvändigt att vid sin planering av verksamheten ha den ekonomiska situationen någorlunda klarlagd för åtminstone ett par tre år framåt, och vi motionärer har därför i motion nr 714 i denna kamma-

Föreläsningar och kurser

re yrkat på att riksdagen måtte uttala sig för att den stegvisa höjningen av anslagen skall vara genomförd senast under budgetåret 1965/66.

Utskottet har avstyrkt motionen med den motiveringen att uttrycket »de närmaste åren» avser en tidrymd av cirka tre år. Men därmed skulle ju syftet med motionen vara tillgodosett, och under förutsättning att bidragen sålunda kommer att stegvis höjas upp till 75 procent inom tre år kan jag ansluta mig till utskottets förslag på de punkter motionen berör.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Jag har till punkt 4 i statsutskottets utlåtande fogat en blank reservation. Med den riktning som diskussionen har tagit behöver jag snarare motivera varför jag inte röstar med reservationen 2 a än varför jag gjorde denna blanka reservation i fråga om ungdomscirklarna, som ju debatten mest har rört sig om.

Skälet till att jag inte har gått med reservanterna är att det inte finns några vattentäta skott mellan ungdomscirklar och cirklar för äldre. Tvärtom är studiecirkelarna kanske det forum där generationerna har lättast att mötas. Det finns många cirklar där 16-åringar och 60-åringar glatt och frejdigt diskuterar allehanda problem. Jag vet inte om det över huvud taget finns någon statistik på detta område, men jag skulle tro att ett mycket stort antal av de tonåringar det nu är fråga om studerar tillsammans med äldre och alltså inte har nytta av detta ökade bidrag. Bidraget utgår till cirklar med minst fem deltagare i åldern 14—18 år. Om en cirkel har fyra 18-åringar och fyra 19-åringar som deltagare, är den inte någon ungdomscirkel, men om där finns fem 18-åringar och fem 50-åringar är den en ungdomscirkel. Sådana gränsdragningar blir rätt egendomliga, och det är ett av skälen till att det är mycket förmånligt att få enhetliga grunder för bidragen. Sam-

ma skäl gäller naturligtvis när man vill ha en annan minimitid för ungdomscirklar.

Jag tror att det är mycket angeläget att komma bort från dessa skilda normer, även om mycket kan tala för att vi särskilt skall uppmuntra ungdomarnas studier. Detta får i så fall ske på annat sätt. För studiecirkelarna bör vi sträva efter så enhetliga och enkla regler som möjligt. Sådana får vi i stor utsträckning genom denna proposition. Liksom så många andra är jag mycket glad över den och anser att den ger ett rejält handtag åt folkbildningsarbetet.

Det är klart att ingenting är så bra att det inte kan bli bättre, och vi kan naturligtvis alla ha önskemål på en hel del punkter. Det är särskilt ett par talare som från sin folkbildningsverksamhet anfört egna gamla bittra erfarenheter, vilka gjort dem misstänksamma. Jag vet inte, huruvida jag är ensam om att vädra en kompromiss bakom propositionens förslag på denna punkt, och kompromisser är ju också något som vi har erfarenhet av. Man får sällan allt man önskar, och om det nu har pressats fram ett löfte att bidraget inom en ganska kort tidrymd skall höjas till 75 procent, bör vi kunna vara nöjda med denna kompromiss. Jag hoppas emellertid just med hänsyn till ungdomscirklarna att övergångstiden blir så kort som möjlig. Därtill kommer att det under övergångstiden bör finnas vissa möjligheter att undvika försämringar för ungdomscirklarna genom en jämkning av anslagen från deras huvudorganisationer. De flesta ungdomsorganisationer har ju både ett studieförbund i bakgrunden eller ock en huvudorganisation bland de äldre. Man skulle t. ex. kunna reglera de kommunala anslag, som lämnas till de flesta studiecirklar, så att en större del än tidigare av anslaget till huvudorganisationen går till ungdomscirklarna.

Jag tror att det finns många sätt att rätta till det hela, så att ingen ungdoms-

Föreläsningar och kurser

cirkel skall behöva råka i svårigheter genom den tillfälliga sänkningen av anslagen. Men det är givetvis synnerligen önskvärt att övergångstiden blir så kort som möjlig. Statsutskottet anser att den inte bör vara längre än tre år. Ingen skulle sörja, om den blir kortare än tre år, och jag tror inte heller att statsutskottet skulle betrakta det såsom stridande mot utskottets skrivning, därest Kungl. Maj:t skulle finna det möjligt att höja anslagen i raskare takt än som förutsatts.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Olsson betecknade propositionen som en kompromiss. Jag kan i stort biträda propositionens förslag, men jag måste dock konstatera att den är en kompromiss som har träffats i Kanslihuset. Studieorganisationerna har icke varit tillfrågade och har i varje fall icke biträtt den försämring beträffande ungdomscirklarna som nu föreslås ske.

Det är klart — som fröken Olsson säger — att det finns möjligheter för ungdomarna att delta i vanliga studiecirklar. Jag vill emellertid tillägga att det studieförbund som jag har nära anknytning till finner det angeläget att ha en särskild verksamhet bland ungdomarna för att göra dem aktivt intresserade av studiearbetet. Därvidlag kommer en låt vara temporär men dock tydlig försämring av bidragsmöjligheterna att inverka menligt, och det kan jag inte godtaga.

Fru LINDSKOG (s):

Herr talman! I likhet med fröken Olsson anser jag det önskvärt att övergångstiden kan bli ännu kortare än tre år, men jag tycker att det är ett väl stort offer på förenklingsaltare, om man bara med hänsyn till administrationen skulle offra några ung-

domscirklar. Det har ju hittills gått att klara den krångliga administrationen, och då bör det väl vara möjligt att göra det även under en övergångstid.

Även om det förekommer att 16-åringar trivs i 60-åringarnas pensionärs-cirklar, tillhör detta säkerligen undantagen. Därför anser jag det angeläget att ungdomscirklarna får behålla sina 75 procent under övergångstiden.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. II

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 3:o) mom. II) i utskottets utlåtande nr 74, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 171 ja och 34

Studiecirkelverksamheten

nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 4

Studiecirkelverksamheten

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 36 (avsnitt V, s. 40—65) föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade grunder för det statliga stödet till studiecirkelverksamheten, dels ock till Bidrag till studiecirkelverksamheten för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 16 300 000 kr.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehatt

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Tage Johansson m. fl.* (I: 582) och den andra inom andra kammaren av herr *Gustafsson* i Uddevalla *m. fl.* (II: 714);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Hilding* och *Nyman* (I: 583) och den andra inom andra kammaren av herr *Keijer m. fl.* (II: 717), i vilka hemställts bl. a., såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte besluta att statsbidrag till ungdomscirklar skulle utgå med 75 % av de med studieverksamheten i dessa cirklar förenade kostnaderna i stället för med 50 % av dessa kostnader som regeringen föresloge och för detta ändamål anslå ytterligare 1 miljon kr. utöver regeringens förslag samt således till Bidrag till studiecirkelverksamheten för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 17 300 000 kr.;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nyman m. fl.* (I: 584) och den andra inom andra kammaren av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.* (II: 716);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr

Wirmark m. fl. (I: 586) och den andra inom andra kammaren av fru *Lindskog m. fl.* (II: 718), i vilka hemställts att riksdagen måtte uttala, att grunderna för statsbidrag till ungdomscirklar alljämt skulle utgöra 75 % av de bidragsgrundande kostnaderna under en övergångstid intill dess statsbidraget till övriga studiecirklar uppnått nyssnämnda procenttal;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ernst Olsson m. fl.* (I: 585) och den andra inom andra kammaren av herr *Mattsson m. fl.* (II: 719), i vilka hemställts bl. a., såvitt nu var i fråga, att riksdagen vid sin behandling av förevarande proposition måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla

a) att statsbidrag till ungdomscirklar under budgetåret 1963/64 finge utgå med 75 % av kostnaderna för handledare och studiemateriel,

b) att statsbidrag till allmän studiecirkel under budgetåret 1963/64 finge utgå med 60 % av kostnaderna för handledare och studiemateriel.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 583 och II: 717 samt I: 585 och II: 719, i vad de avsåge ungdomscirklar, ävensom motionerna I: 586 och II: 718 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionerna I: 585 och II: 719, i vad de avsåge statsbidrag till allmän studiecirkel för budgetåret 1963/64, icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att motionerna I: 585 och II: 719, i vad de avsåge handledarnas resor, icke måtte av riksdagen bifallas;

IV. att motionerna I: 585 och II: 719, i vad de avsåge rese- och traktamentskostnader vid expertbesök i studiecirkel och för lärare i universitetscirkel, icke måtte av riksdagen bifallas;

V. att motionerna I: 585 och II: 719, i vad de avsåge hyreskostnad för projektorer m. m., icke måtte av riksdagen bifallas;

Studiecirkelverksamheten

VI. att motionerna I: 584 och II: 716 icke måtte av riksdagen bifallas;

VII. att motionerna I: 583 och II: 717, i vad de avsåge studietidens omfattning i ungdomscirkel, icke måtte av riksdagen bifallas;

VIII. att riksdagen måtte godkänna av departementschefen förordade grunder för det statliga stödet till studiecirkelverksamheten;

IX. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 583 och II: 717 samt I: 585 och II: 719, samtliga motioner såvitt de avsåge medelsanvisningen, till Bidrag till studiecirkelverksamheten för budgetåret 1963/64 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 16 300 000 kr.;

X. att motionerna I: 582 och II: 714, i vad de avsåge målsättningen för det statliga stödet, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

XI. att motionerna I: 585 och II: 719, i vad de avsåge kostnaderna för handledare och materiel fr. o. m. budgetåret 1964/65, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Ivar Johansson, Thorsten Larsson, Svensson* i Stenkyrka, *Larsson* i Hedenäset och *Nelander*, vilka ansett att utskottet bort under I., II., VIII. och IX. hemställa,

I. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 585 och II: 719 ävensom i anledning av motionerna I: 583 och II: 717 samt I: 586 och II: 718, förstnämnda fyra motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att statsbidrag till ungdomscirkel under budgetåret 1963/64 finge utgå med 75 % av kostnaderna för handledare och studiemateriel;

II. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 585 och II: 719, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att statsbidrag till allmän stu-

diecirkel under budgetåret 1963/64 finge utgå med 60 % av kostnaderna för handledare och studiemateriel;

VIII. att riksdagen måtte godkänna av reservanterna förordade grunder för det statliga stödet till studiecirkelverksamheten;

IX. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 585 och II: 719 samt I: 583 och II: 717, samtliga motioner såvitt de avsåge medelsanvisningen, till Bidrag till studiecirkelverksamheten för budgetåret 1963/64 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 20 500 000 kr.;

b) av fröken *Olsson*, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **LARSSON** i Hedenäset (cp):

Herr talman! Med hänvisning till den debatt som tidigare förts ber jag få yrka bifall till reservationen vid denna punkt.

Herr **KARLSSON** i Olofström (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru **LINDSKOG** (s):

Herr talman! Med hänvisning till mitt tidigare anförande ber jag att få yrka bifall till reservationen under mom. I men bifall till utskottets hemställan under övriga moment.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2 a) i motsvarande del; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande

Bidrag till driften av grundskolor m. m.

voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 4:o) mom. I) i utskottets utlåtande nr 74, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2 a) av herr Ivar Johansson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Lindskog begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 113 ja och 88 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2 a) av herr Ivar Johansson m. fl. i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. III—VII

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. VIII

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2 a) av herr Ivar Johansson m. fl. i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. IX—XI

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 5—7

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 18

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1963/64 till bidrag till byggnadsarbeten m. m. inom skolväsendet jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 19

Bidrag till driften av grundskolor m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning rörande bidrag till driften av grundskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t (bilaga 10, punkt 103, s. 176—186) föreslagit riksdagen att till Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m. för budgetåret 1963/64 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 090 000 000 kr.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Källqvist m. fl.* (I: 69) och den andra inom andra kammaren av fröken *Ols-son m. fl.* (II: 88);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 214) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 258), i vilka hemställts bl. a., såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte uttala att målsättningen för Kungl. Maj:ts och vederbörande skolmyndigheters planering skulle vara en under 1960-talet genomförd successiv och yt-

Bidrag till driften av grundskolor m. m.

terligare sänkning av delningstalen för relevantalet i klasserna på grundskolans alla stadier, så att läsåret 1972/73 ingen klass normalt skulle innehålla mer än 25 elever, samt besluta att på mellanstadiet medge delning av slöjdgrupp om antalet elever överstege 17, varvid medel för ändamålet finge utgå ur anslaget Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m. under åttonde huvudtiteln;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 322) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 249), i vilka hemställts bl. a., såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte uttala att målsättningen för Kungl. Maj:ts och vederbörande skolmyndigheters planering skulle vara en under 1960-talet jämförbar successiv och ytterligare sänkning av delningstalen för relevantalet i klasserna på grundskolans alla stadier, så att läsåret 1972/73 ingen klass normalt skulle innehålla mer än 25 elever, samt besluta att på mellanstadiet medge delning av slöjdgrupp om antalet elever överstege 17, varvid medel för ändamålet finge utgå ur anslaget till Grundskolor: Bidrag till driften av grundskolor m. m. under åttonde huvudtiteln;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Nordström m. fl.* (I: 411) och den andra inom andra kammaren av fröken *Karlsson* och fröken *Wetterström* (II: 486), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta, att delningstalen i textil- samt trä- och metallslöjd på grundskolans låg- och mellanstadium ändrades på så sätt att delning av klassen skulle ske i likhet med redan gällande bestämmelser för grundskolans högstadium;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Per-Olof Hanson m. fl.* (I: 479) och den andra inom andra kammaren av herrarna *Zetterberg* och *Rimmerfors*

(II: 590), i vilka hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:ts måtte anhålla om att statsbidrag finge utgå till den mosaiska Hillelskolan i Stockholm;

dels ock en inom andra kammaren av fröken *Karlsson* och herr *Hæggblom* väckt motion (II: 251), i vilken hemställts att riksdagen måtte 1) besluta att delningstalet på grundskolans mellanstadium skulle vara 25 i stället för nu gällande 30, 2) uttala att målsättningen för Kungl. Maj:ts och vederbörande skolmyndigheters planering skulle vara en under perioden t. o. m. läsåret 1970/71 genomförd, successiv och ytterligare sänkning av delningstalen för relevantalet i klasserna på grundskolans alla stadier så att ovannämnda läsår i samtliga klasser inom grundskolan delningstalet 25 normalt icke finge överskridas i någon klass, 3) besluta att kommuner i glesbygderna skulle ha rätt att tillämpa lägre delningstal med avseende på relevantalet i klasserna än som eljest gällde, 4) besluta att anvisa de medel som erfordrades i anledning av ovanstående yrkanden.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 69 och II: 88 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionerna I: 214 och II: 258 samt I: 322 och II: 249, i vad de avsåge disciplinbefrämjande åtgärder, icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att motionerna I: 214 och II: 258, I: 322 och II: 249 samt I: 411 och II: 486, i vad de avsåge delning av slöjdgrupp, icke måtte av riksdagen bifallas;

IV. att motionen II: 251, i vad den avsåge delningstalet på grundskolans mellanstadium samt i glesbygdernas grundskolor, icke måtte av riksdagen bifallas;

V. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 214 och II: 258, I: 322 och II: 249 samt II: 251, samtliga motioner i vad de avsåge medelsanvisningen,

Bidrag till driften av grundskolor m. m.

till Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m. för budgetåret 1963/64 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 090 000 000 kr.;

VI. att motionerna I: 214 och II: 258, I: 322 och II: 249 samt II: 251, i vad de avsåge målsättningen för sänkningen av elevantalet i grundskolan, icke måtte av riksdagen bifallas;

VII. att motionerna I: 479 och II: 590 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Boman, Ivar Johansson, Axel Johannes Andersson, Virgin* och *Källqvist*, fröken *Ljungberg*, herrar *Thorsten Larsson, Staxäng, Svensson* i Stenkyrka, *Svensson* i Ljungskile och *Larsson* i Hedenäset, fröken *Karlsson* samt herrar *Nelander* och *Källstad*, vilka ansett att utskottet under III. och VI. bort hemställa,

III. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 214 och II: 258 samt I: 322 och II: 249, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, ävensom med bifall till motionerna I: 411 och II: 486, besluta att på grundskolans låg- och mellanstadier medge delning av slöjdgrupp om antalet elever överstege 17, varvid medel för ändamålet finge utgå ur anslaget till Bidrag till driften av grundskolor m. m.;

VI. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 214 och II: 258 samt I: 322 och II: 249 ävensom i anledning av motionen II: 251, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, uttala att målsättningen för Kungl. Maj:ts och vederbörande skolmyndigheters planering skulle vara en under 1960-talet genomförd successiv och ytterligare sänkning av delningstalen för elevantalet i klasserna på grundskolans alla stadier, så att läsåret 1972/73 ingen klass normalt skulle innehålla mer än 25 elever;

2) av herr *Virgin*, fröken *Ljungberg*, herr *Staxäng* och fröken *Karlsson*, vil-

ka ansett att utskottet under IV. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionen II: 251, besluta dels att delningstalet på grundskolans mellanstadium skulle vara 25 i stället för nu gällande 30 och dels att kommuner i glesbygderna skulle ha rätt att tillämpa lägre delningstal med avseende på elevantalet i klasserna än som eljest gällde;

3) av herrar *Boman, Ivar Johansson, Axel Johannes Andersson, Virgin* och *Källqvist*, fröken *Ljungberg*, herrar *Thorsten Larsson, Staxäng, Svensson* i Stenkyrka, *Svensson* i Ljungskile och *Larsson* i Hedenäset, fröken *Karlsson* samt herrar *Nelander* och *Källstad*, vilka ansett att utskottet under VII. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 479 och II: 590, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att statsbidrag måtte utgå till den mosaiska Hillelskolan i Stockholm.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! I momenten III., IV. och V. i statsutskottets utlåtande nr 76 beröres delningstalen i grundskolan, och det är dem jag här närmast skall tala om.

Mom. III. gäller delningstalet för slöjdgrupp i grundskolans låg- och mellanstadier, och det talet är annorlunda än delningstalet för högstadiet. Detta för med sig ganska stora olägenheter. Vi har i några starkt motiverade motioner föreslagit samma delningstal på låg- och mellanstadierna som på högstadiet, och jag ber att få yrka bifall till reservationen på den punkten.

Mom. IV. rör delningstalet på mellanstadiet. Redan i samband med den stora skolreformen förra året väckte vi från högerhåll en motion om detta delningstal. Självfallet är det för varje lärare som tar sin uppgift på allvar — och det gör ju de allra flesta — myc-

Bidrag till driften av grundskolor m. m.

ket angeläget att få lära känna eleverna så ingående att han kan individualisera undervisningen så långt som möjligt och därigenom aktivisera eleverna och göra skolarbetet mera intressant och resultatgivande. Detta går inte, om man har för stort elevantal i klasserna.

Förra årets riksdagsbeslut innebar att delningstalet för grundskolans klasser skall vara 25 på lågstadiet och 30 på mellan- och högstadierna. Redan då motionerade vi om att ha samma elevantal på mellanstadiet som på lågstadiet, dels därför att barnen i dessa åldrar är så öppna för personlighetsfostran och har så stort behov av direkt personlig kontakt med läraren samt dels därför att det är av stort intresse för läraren att verkligen nå sina elever. Vi menar därför att det är mycket viktigt att även på mellanstadiet ha ett lågt elevantal.

En annan fördel med att ha samma delningstal på låg- och mellanstadierna är, att när eleverna efter tredje klassen byter lärare, så får de även därefter en sammanhållen klass, vilket alla anser vara mycket värdefullt. Eleverna får med andra ord följas åt till den nya klassen, och därmed bibehålls arbetsmiljön i viss utsträckning kontinuerlig, vilket självklart är av mycket stor betydelse.

Vi har i år återkommit med vår motion med yrkande om att delningstalet skall fastställas till 25 på mellanstadiet, alltså samma tal som för lågstadiet. När det gäller sänkningen av elevantalet inom hela grundskolan siktade man från flera partier redan i fjol på att få ett så lågt elevantal att ingen klass i grundskolan normalt skulle ha fler än 25 elever. För att kunna göra en jämförelse härvidlag måste man ta med alla faktorer — tillgången på lärare och skollokalerna samt vissa ekonomiska betingelser. Men man skall ha ett mål att sikta mot. Motionsledes har därför från olika håll uttalats att 1972/73 borde man

vara framme vid att ingen klass normalt översteg 25 elever. Detta framhålls även i reservation 1 av herr Boman m. fl.; vad jag tidigare sade gällde reservation 2 av herr Virgin m. fl.

Den sistnämnda reservationen — alltså reservation 2 — behandlar ännu en fråga, nämligen delningstalet i glesbygder. Vi menar, att om ett generöst delningstal — generöst i det hänseendet att det vore lägre i glesbygder — finge tillämpas, skulle barnen under längre tid kunna bli undervisade nära hemmet. De skulle alltså slippa tillbringa en stor del av dagen med att åka skolskjuts långa vägar. Detta är bakgrunden till yrkandet i den delen av reservation 2.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservation 1 av herr Boman m. fl. och till reservation 2 av herr Virgin m. fl.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! En fråga som i hög grad har med disciplinen att göra är skolklassernas storlek. Enligt förra årets grundskolebeslut skall ju klass eller annan undervisningsavdelning inte omfatta mer än 25 elever på lågstadiet och inte mer än 30 elever på mellan- och högstadierna. Denna fråga har nu tagits upp i motioner av både högern, folkpartiet och centerpartiet.

Jag har gått igenom motionerna och jämfört dem med varandra. Därvid har jag funnit, att i högermotionen framhålls att det vore önskvärt att elevantalet per klass redan nu kunde sänkas över hela linjen, så att för samtliga klasser kunde garanteras delningstalet 25. Men man pekar också på att såväl de stora kostnaderna som lärarbristen hindrar reformens snara genomförande. Man går emellertid så långt att man yrkar att riksdagen skall besluta att delningstalet på grundskolans mellanstadium skall vara 25 i stället för nu gällande 30. Vidare uttalas i högermotionen att målsättningen för Kungl. Maj:ts och vederbörande skolmyndigheters pla-

Bidrag till driften av grundskolor m. m.

nering skall vara en under perioden t. o. m. läsåret 1970/71 genomförd successiv och ytterligare sänkning av delningstalen för elevantalet i klasserna på grundskolans alla stadier, så att detta läsår — alltså läsåret 1970/71 — i samtliga klasser inom grundskolan delningstalet 25 normalt inte får överskridas i någon klass.

Skillnaden i övrigt mellan högermotionen å ena sidan och folkparti—centerpartimotionerna å den andra sidan är inte så stor, och det har också skett en sammanskrivning i reservationen dessa tre partier emellan. Såvitt jag kan se råder ingen åtsiktsskillnad i själva principfrågan — skillnaden i uppfattning gäller det läsår då man menar sig kunna uppnå delningstalet 25. I de två sistnämnda motionerna, alltså folkparti- och centerpartimotionerna, betonas att vid bedömningen av möjligheterna till ytterligare sänkning av delningstalen måste främst beaktas såväl möjligheterna att genom utbildning få tillräcklig lärartillgång som storleken på de årskullar som kommer att vara i skolåldern. I folkpartimotionen framhålles t. ex. att förutsättningarna för ett snabbt beslut om ytterligare sänkning av delningstalet synes goda, därför att det samlade elevantalet i skolpliktig ålder på grund av årskullarnas minskade storlek sjunker under 1960-talet.

I centerpartimotionen tas särskild hänsyn till glesbygdsproblemen.

Folkpartiet och centerpartiet har enat sig om ett gemensamt yrkande i sina motioner. Vi hemställer sålunda att riksdagen måtte uttala att målsättningen för Kungl. Maj:ts och skolmyndigheternas planering skall vara en under 1960-talet genomförd successiv och ytterligare sänkning av delningstalen för elevantalet i klasserna på grundskolans alla stadier. Men — och här ligger alltså skillnaden i jämförelse med högermotionen — vi nöjer oss härvidlag med den målsättningen att ingen klass normalt skall innehålla mer än 25 elever

läsåret 1972/73. Vi förutsätter vidare att den målsättning för delningstalen som beslutas i tillämpliga delar också skall gälla för skolor av B-form.

Eftersom skolans disciplinsvårigheter tilldrar sig allmänhetens intresse — och givetvis inte minst föräldrarnas och lärarnas intresse — är det angeläget att en minskning av klassernas storlek kommer till stånd, så att det blir förbättrade möjligheter att upprätthålla god ordning inom skolan. Jag tror att en minskning av klasstorleken kan verka disciplinfrämjande.

Som jag nämnde har högerpartiet, centerpartiet och folkpartiet enat sig om en gemensam reservation som går ut på att förverkligandet av planerna på ytterligare minskade klasser måste föregås av en långsiktig och noggrann planering. För att möjliggöra en sådan planering fordras att Kungl. Maj:t och skolmyndigheterna har ett mål att rikta in sig på, och det målet bör enligt reservanternas mening sättas så, att antalet elever i klasserna under läsåret 1972/73 normalt skall vara högst 25. Jag tillstyrker alltså bifall till motionsyrkandena härom enligt reservationen 1 av herr Boman m. fl.

Jag vill vidare ta upp ännu en punkt, nämligen reservation nr 3, vilken gäller frågan om statsbidrag till Hillelskolan. Statsutskottet har gått med på att ge driftbidrag till Kristofferskolan, som följer walldorffsmetodens pedagogik. Statsutskottets majoritet har också i sitt utlåtande i år uttalat sig för statligt stöd till Kristofferskolan för förverkligande av denna skolas nybyggnadsplaner. Detta har skett med kunskap om att Kristofferskolan tillämpar en pedagogik, som grundar sig på en antroposofisk livs-åskådning. Man är alltså, förmodar jag, väl medveten om att det är en ganska egenartad religionssynkretism, som ligger bakom Kristofferskolans pedagogiska system.

Jag skall inte tala emot bidraget till Kristofferskolan. Jag vill endast näm-

Bidrag till driften av grundskolor m. m.

na att man gått med på statsbidrag till denna och uttalat sig för dess utbyggnadsplaner. Men i fråga om Hillelskolan, beträffande vilken ingen dunkelhet råder i livsåskådningsfrågor och beträffande vilken man känner till att den undervisar i den mosaiska religionsformen och i det hebreiska språket, har man inte velat gå med på att ge ett statsbidrag, vilket är beklagligt.

Till Hillelskolan söker sig barn av såväl religiösa som icke religiösa föräldrar, som önskar att deras barn får ta del av den gamla mosaiska kulturen, vilken de önskar bevara, samtidigt som barnen på ett organiskt sätt beredes tillfälle att smälta in i det svenska samhället. Från pedagogisk synpunkt måste det anses synnerligen tillfredsställande, att barnen i denna skolform undviker att utsättas för den splittring mellan hem- och skolmiljö som ofta varit betungande för barnen, i synnerhet under de första skolåren.

Ett bevis för att man på ansvarigt pedagogiskt håll uppskattat Hillelskolans undervisningsform utgör det faktum, att barnavårdsnämnden i Stockholm ett flertal gånger hänvisat barn av mosaisk trosbekännelse, vilka haft svårigheter i de vanliga skolorna, till Hillelskolan, och att dessa barn i denna skolas regi återfått sin psykiska balans.

Ett annat förhållande som jag vill påpeka är, att Hillelskolan, även om den inte ännu är en internatskola, i viss mån fyller en funktion som riksskola. Ett flertal familjer har nämligen flyttat till Stockholm enbart för att ge sina barn tillfälle att studera vid Hillelskolan. Vi har den uppfattningen att det är detta som departementschefen åsyftat, när han i sin proposition nr 54 år 1962 nämner att statsbidrag bör utgå till internatskolor eller »i andra fall där det finns en stark pedagogisk motivering eller andra liknande skäl för sådant bidrag».

En tredje omständighet som jag vill framhålla är att staten i alla länder i

Västeuropa, där det finns en så stor judisk grupp, att en skola över huvud taget är motiverad, har medgivit statsbidrag för sådana skolor. Om man i Sverige skulle avslå statsbidrag, skulle Sverige vara nästan helt allenastående i denna inställning i Europa.

Hillelskolan har hittills kunnat upprätthållas tack vare frikostigt stöd från reparationsbetalningar från Västtyskland, vilka fr. o. m. nästa år inte längre kommer att utgå. Trots de stora personliga offer som föräldrarna gör för att hålla sina barn i Hillelskolan, kan den finansiellt inte upprätthållas om statsbidrag inte kan erhållas. Jag vill slutligen fästa uppmärksamheten på att Hillelskolan står under inspektion och är erkänd av Stockholms skoldirektion, som också rekommenderat statsbidrag.

Jag vill därför, herr talman, också yrka bifall till reservation nr 3 av herr Boman m. fl. beträffande statsbidrag till Hillelskolan.

Fröken KARLSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! För att det inte skall uppstå något missförstånd vill jag påpeka, att det verkade som om herr Källstad ville dra upp en gränslinje mellan högerens och de övriga reservanternas ställningstagande i denna fråga, även om den bara skulle gå på motionsplanet. Vi befinner oss på samma linje i dessa frågor. Jag vill erinra om att de tre oppositionspartierna i följd fogade en reservation till punkt 32 i särskilda utskottets utlåtande nr 1, i vilket det hemställdes att målsättningen skall vara »att läsåret 1970/71 ingen klass normalt skall innehålla mer än 25 elever». En av reservanterna var herr Källstad.

Det råder alltså inget tvivel om att herr Källstad och jag var på samma linje. Det är bara herr Källstad och hans parti som ändrat årtal.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Det är enligt min mening en riktigt princip att skolmässig ut-

bildning och fostran så långt som möjligt skall ske på lika villkor för alla samhällsmedborgare. Framför allt grundskolans idé är ju att vi skall komma bort från tidigare missförhållanden på detta område och fram till en demokratisk ordning i stället för ett skolsystem som påverkas av olika inkomstförhållanden eller gruppintressen.

När 1962 års riksdag avgav sitt yttrande om hur man skall förfara med privatskolorna, så byggde detta på en regeringsförklaring som i huvudsak gällde elever i skolpliktsåldern. Och detta är naturligtvis den viktigaste frågan. Även därvidlag görs det emellertid fortfarande undantag från regeln, och det beror inte bara på att vi befinner oss i en övergångsperiod där allt ännu inte kunnat anpassas till det nya skolsystemet utan sammanhänger också med att det förekommer svåra avvägningsproblem som det statliga skolsystemet ännu inte kommit till rätta med.

Riksdagsbeslutet i fjol att man i sådana fall skall låta riksdagen pröva saken i särskild ordning, är inte helt tillfredsställande. Man borde kunna få fram en mera permanent ordning med vägläddande principer härvidlag.

Det ärende vi nu behandlar är ett exempel på hur slumpartat ett avgörande kan bli. Det kan också ifrågasättas om det var så välbetänt att göra statsbidragen till privatskolor i så hög grad beroende av om det gäller internatskolor eller inte. Under min kommunala praxis har jag stött på svåra problem när det gäller anslagen till privata internatskolor av den typ som drivs i stiftelseform. På grund av bristen på allmänna utbildningsanstalter har många sådana privatskolor utformat sina undervisningsplaner så, att de i huvudsak fyller samma uppgift som statliga och kommunala skolor. Därför har de också ansetts böra få statliga och kommunala bidrag i sådan omfattning att de privata insatserna blivit helt betydelselösa. Men hela bestämmanderät-

Bidrag till driften av grundskolor m. m.

ten över sådana skolor och även förfoganderätten till egendom som anskaffats med skattemedel, ligger hos de privata stiftelserna. Huvudmännen kan vara religiösa eller andra ideella organisationer, men det är i alla fall fråga om privatskolor. Hur energiskt sådana stiftelser hävdar skolornas privatkaraktär framgår inte minst därav att det som regel varit omöjligt att vinna gehör för kravet att anslagsbeviljande samhällsorgan också skall ha ett betryggande inflytande i skolornas styrelser.

Jag har med detta velat antyda att frågan om samhällets förhållande till privatskolorna borde undersökas ytterligare, så att det kan bli en bättre ordning i linje med de allmänna principerna för skolornas funktion.

Till dess så skett får vi nöja oss med att tolka fjolårsbeslutet så gott det går. Och jag vill då för min del deklarera att jag tänker medverka till att mosaiska skolan får statsbidrag. Ett beslut i annan riktning skulle nämligen innebära att denna skola skulle bli sämre behandlad än andra i liknande situation. I fjolårsbeslutet säges att statsbidrag till privatskolor kan vara berättigat bl. a. om det gäller uppfostrings- och omvårdnadsfrågor av sådant slag att de svårigen kan tillgodoses inom ramen för den obligatoriska skolan. Jag tycker att det förhåller sig så i det här fallet. När frågan nu har aktualiserats genom särskild riksdagsbehandling borde detta också föranleda en särskild prövning om det finns en bättre lösning, och då kunde man lämpligen också titta litet närmare på statsbidragsvillkoren även för andra privatskolor. Till dess bör mosaiska skolan få statsbidrag, och jag hemställer därför om bifall till reservationen nr 3.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Fyrtalpartionens stöd till Hillelskolan är framsprungen ur svenskt intresse för en minoritets utbildningsproblem. Den är, trots upp-

Bidrag till driften av grundskolor m. m.

delningen i utskottet efter partilinjer, ingen partipolitisk fråga och bör heller inte få bli det. Motionärernas syfte har heller inte varit att bekämpa någon negativ attityd från ecklesiastikministerns sida; mig veterligt finns det ingen sådan negativism att bekämpa. Kungl. Maj:t har visserligen tidigare ställt sig avvisande till förslag om statsbidrag till denna skola, och inte heller i år i proposition föreslagit något anslag till Hillelskolan men det skall samtidigt i sanningens intresse sägas att skolan i år inte hos Kungl. Maj:t anhållit om något bidrag. Både nu och tidigare är det vänner till Hillelskolan som velat föra fram ärendet och genom en väl underbyggd motion ge riksdagen tillfälle att göra skolan statsbidragsberättigad. Vi är övertygade om ecklesiastikministerns intresse för saken som sådan.

Låt mig anföra ett par skäl för statsbidrag i den ena eller andra formen.

Man kan visserligen säga att vi efter grundskolans genomförande har mindre behov av enskilda skolor. Å andra sidan har vi i ett land som vårt råd med en generös demokratisk kulturpolitik. Det avgörande är att undervisningen i de skolor det gäller fyller de krav som samhället ställer på motsvarande skolor. Det råder ingen som helst tvekan om att Hillelskolan fyller det kravet. De kommunala skolmyndigheterna i Stockholm har hittills lämnat stöd i vissa avseenden och förordat statsbidrag. Jag har i dag hos kulturborgarrådet i Stockholm inhämtat att man i Stockholms stad avser att öka det ekonomiska stödet när skolan blir statsbidragsberättigad. Där finns alltså ett positivt samband som vi bör ta hänsyn till.

Jag har förmånen att känna den nuvarande ledningen i skolan, och jag har gjort mig underrättad om Hillelskolans utmärkta examensresultat.

Under förhandenvarande omständigheter står det klart för oss att de barn som nu undervisas i Hillelskolan har

rätt att på ena eller andra sättet komma i åtnjutande av undervisning på samhällets bekostnad. Det enda undantaget från det vanliga svenska skolschemat är Hillelskolans undervisning i den mosaiska religionen. Den detaljen kan svårigen utgöra något hinder för statsbidrag, eftersom dessa barn enligt religionsfrihetslagen under alla omständigheter är befriade från skolornas kristendomsundervisning och har rätt att få del av sin egen trosriktnings religionsundervisning.

En annan omständighet som kanske i första hand har temporär betydelse men som dock i dagens läge väger utomordentligt tungt är sambandet mellan Hillelskolans tillkomst och de katastrofer som för inte så länge sedan drabbade den europeiska judenheten. En stor del av de cirka 150 judiska barn som nu undervisas i Hillelskolan kommer från en miljö som låg i obehaglig närhet av gaskamrarna. I många fall har deras föräldrar och andra anhöriga drabbats av den nazistiska terrorn. Det är onekligen ett skäl till att skapa en trygg och välbekant kulturmiljö för dessa barn under deras första skolår. Sedan fortsätter även dessa elever från Hillelskolan i våra helt svenska skolor, och vi vet att de klarar sig bra med den grundutbildning som Hillelskolan givit dem.

Också ett annat skäl för bifall till dagens framställning sammanhänger med den tyska problematiken. Som herr Källstad nyss nämnt har en stor del av kostnaden för Hillelskolan hittills kunnat bestridas med tyska skadeståndsmedel just till dessa hårt drabbade familjer. Nu håller den källan på att sina. Beloppet minskar år från år, och skadestånden kommer vid utgången av nästa år att helt upphöra.

Det har sagts mig att man när skolan startades var i kontakt med vårt skoldepartement, som visade ett positivt intresse för skolan men ansåg det självklart att den skulle klara sig själv un-

Bidrag till driften av grundskolor m. m.

der förslagsvis de sex första åren. Nu har skolan arbetat i åtta år. Även ur den synpunkten är, synes mig, ett statsbidrag motiverat.

Stockholms-Tidningen har förordat ett bifall till motionen bl. a. med hänvisning till »de ständigt återkommande antisemitiska vågorna i vårt land». Jag vill inte överbetona den synpunkten. Trots de ytterst illavarslande nazistspektaklen vid Lidingö läroverk, tror jag det svenska kulturlivet är tillräckligt sunt för att avvisa dessa på en gång infantila och demoniska rasgalenskaper. Å andra sidan får man inte förvåna sig över att föräldrar som själva upplevt de skumma krafternas spel i Centraleuropa vill ge sina barn en tryggad skolmiljö, i varje fall under de första skolåren, samtidigt som man vill slå vakt om det judiska kulturarvet.

Jag yrker med dessa ord bifall till reservation nr 3.

I detta anförande instämde herr *Keijer* (fp).

Herr ZETTERBERG (s):

Herr talman! De flesta argument för statsbidrag till Hillelskolan har redan anförts, men det är en synpunkt som jag tycker borde något starkare framhävas.

Vi har i vårt land en utomordentligt homogen kulturmiljö. Det är en förmån som vi har framför många andra europeiska länder, där det fatkiskt är ett problem hur man skall kunna skapa enhetlighet på kulturlivets område, inom vilka olika varianter sedan framträder. Det är därför naturligt för oss att hålla på denna enhetlighet i fråga om vår grundskola, och jag vill för min del understryka att jag inte tillhör dem som vill perforera den idé som grundskolan bygger på. Men just därför att vi har en sådan homogen kulturmiljö är det angeläget för oss att där det finns särskilda skäl visa generositet mot speciella grupper.

Hillelskolan är till sin omfattning en liten skola. Den har sammanlagt 150 elever och det skall väl utan omsvep medges att de invändningar utskottsmajoriteten har att göra tål att fundera på. Man kan inte säga att det är fråga om en internatskola, även om det finns familjer som har tagit sig hit till Stockholmsområdet för att deras barn skall kunna besöka Hillelskolan. Det är också svårt att säga att det är en skola som prövar pedagogiska nyheter på samma sätt som vissa andra skolor gör. Däremot kan det väl med skäl hävdas att den uppgift som Hillelskolan har tagit på sig, kräver speciella pedagogiska lösningar. Den skall alltså föra in dessa judiska barn i en kulturtradition av utomordentligt gammal och förnäm art, d. v. s. den judiska kulturen, så att de för framtiden skall kunna föra den vidare i nya generationer. Samtidigt skall de föra vidare denna kultur i den svenska miljö, där barnen sedan skall leva som medborgare. Redan denna dubbla uppgift innebär speciella problem och även speciella pedagogiska lösningar.

Jag behöver inte utveckla resonemanget vidare; det har redan sagts så mycket om denna sak. Låt mig bara till sist understryka att när jag för min del ämnar rösta för reservationen nr 3 — vilket är naturligt eftersom jag är motionär — innebär det inte på ringaste sätt någon kritik av grundskolan. Det sker därför att jag vill medverka till att ge ett livsrum och en möjlighet att utforma en kulturell egenart mitt i det svenska folkhemmet åt de judiska ungdomarna. Det innebär också respekt för den judiska tradition som har tillfört vårt lands kulturvärden så stora tillgångar genom århundraden.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! De första reservationerna i detta ärende gäller delningstalen i skolklasserna. Det är ju en fråga som

Bidrag till driften av grundskolor m. m.

vi har diskuterat under flera år, så att det går kanske an att fatta sig kort i det fallet.

Jag har sagt förut i diskussioner, inte minst med fröken Karlsson, att jag är minst lika rädd för alltför små klasser som för alltför stora klasser. Vi har haft för stora klasser med ända upp till 40, ja, till och med över 40 elever. Vi har alla varit överens om att det varit utomordentligt angeläget att kapa topparna och få bort mastodontklasserna. Det har vi nu fått.

Då vill man gå ännu längre och säga att ingen klass skall få ha fler än 25 elever och att man på landsbygden till och med skall kunna underskrida det delningstalet. Man håller sig hela tiden till maximitalet och besinnar inte att ett maximalt på 25 betyder ett minimalt på 12—13. Det är det jag är rädd för. Det är bättre med en klass på 25 elever än en klass på 30. Men jag hävdar utan vidare att det är bättre med en klass på 26—27 än en klass på 13—14. Blir klasserna, där det bara finns en avdelning, så stora som upp till 30 elever, bör man få vidta förstärkningsanordningar men inte dela klasserna för tidigt. Vad som däremot kan vara motiverat är att titta litet på det förhållandet, att i de stora skoldistrikten elevantalet alltid kommit att hålla sig i närheten av maximitalet, därför att man har för stora grupper att ta av om man tillämpar någon sorts medeltal. Men det problemet avhjälpes inte med att sänka maximitalet utan där får i så fall andra åtgärder vidtas.

Nu vet vi att vi under de närmaste åren har mer än tillräckligt att göra med att anskaffa skollokaler och lärare — även med nuvarande delningstal — åt de klasser vi har. Vi bör kunna lugna oss litet tills vi kan överblicka hur det nya delningstalet verkar i praktiken och hur vi över huvud taget lyckas klara problemet att skaffa lärare och klassrum till alla elever.

När det sedan gäller reservationen om statsbidraget till Hillelskolan återkom-

mer ju motioner på den punkten år efter år. Jag måste säga att jag inte riktigt förstår reservationens företrädare som anser att vi i princip skall kunna ge bidrag jämväl till en konfessionell skola då vi är överens om att religionsundervisningen skall vara objektiv i den hela folket omfattande grundskolan. Vi har statskyrka här i landet, åtminstone än så länge, men trots det får inte lärarna meddela religionsundervisning på ett sådant sätt att eleverna direkt påverkas så att säga till förmån för statskyrkan. Vi har inte lyckats att få religionsundervisningen helt objektiv, men vi strävar efter det, och många lärare känner sig ganska påpassade därvidlag. Nu skulle vi alltså, bara därför att det gäller en annan religion, stödja en konfessionell undervisning som vi inte vill ha för flertalet av våra barn.

När det gäller det judiska kulturarvet, som herr Zetterberg här talade så vackert om, kan det sägas att visst är det ytterligt värdefullt och att det har tillfört även det svenska samhället stora värden. Men vi har judiska familjer här i landet som har bott här i 200 år och lyckats hålla detta kulturarv levande utan att ha några särskilda skolor. Jag har för min del haft judiska skolkamrater, och det är nog flera här som haft det, som inte deltog i kristendomsundervisningen i skolan utan varje vecka bevistade en egen religionsundervisning, som även läste hebreiska och som har hållit kvar familjetraditionerna allt sedan dess. Jag tror att det bättre än något annat visar hur bra det går att klara denna sak utan att isolera sig i en särskild skola. Jag har mycket svårt att förstå att det skulle underlätta anpassningen om man på detta sätt skilde ut sig.

En helt annan sak är det med de elever, som är mentalt skadade genom föräldrarnas upplevelser eller genom den behandling de själva har varit utsatta för eller som över huvud taget har anpassningssvårigheter. Vi har många sådana barn i vårt alltmer invecklade sam-

Bidrag till driften av grundskolor m. m.

hülle — ingalunda bara judiska barn utan många andra som har fullt ut samma skäl att önska komma bort ifrån en skolmiljö, där de inte kan finna sig till rätta och där de direkt far illa. Vi är också medvetna om att även om vi skall ha en obligatorisk grundskola, som ersätter alla andra skolformer på motsvarande åldersstadium, kommer vi att behöva dels vissa fria experimentalskolor för pedagogiska experiment dels vissa internatskolor för t. ex. utlandssvenskarnas barn och glesbygdernas barn för att ge dem samma valmöjligheter som tätorternas barn och därjämte skolor för en ganska stor grupp barn med personliga svårigheter av olika slag. Det är mycket angeläget att vi får klara linjer för dessa olika skolformer, men vi kan inte lösa dessa problem för en liten grupp isolerat ifrån de andra.

Stockholms stad har en hel del av dessa olika slag av skolor och har över huvud taget en generös inställning till dem. Men såvitt jag har mig bekant har även Stockholms stad funnit, att man måste göra en översyn och få någon sorts hållpunkt för hur man skall behandla dessa skolor anslagsmässigt. Som sagt, jag tror att det är mycket viktigt att vi snart kommer fram till klara linjer där, och då är det mycket möjligt att man finner Hillelskolan eller åtminstone en del av dess verksamhet kunna falla under dessa bestämmelser och alltså kan ge statligt stöd, därför att den tar hand om en del barn med speciella svårigheter — inte därför att det är en konfessionell skola.

Till herr Källstad skulle jag vilja säga att Kristofferskolan sannerligen inte är någon konfessionell skola. Målsmännen för den — de som skapade skolan och håller den uppe — är antroposofier, men skolan bedriver själv inte någon som helst religionsundervisning. Någon sådan finns inte på skolans schema, utan man hör sig för hos föräldrarna om dessa önskar religionsundervisning och i så fall av vilket slag. Man ordnar så re-

ligionsundervisning för grupper av barn. Vid Kristofferskolan undervisar såväl en judisk rabbin som statskyrkopräster och flera frikyrkopräster. Det är den princip vi följer för flertalet svenska barn. Skolan ger en såvitt möjligt objektiv religionsundervisning. Om föräldrarna önskar en konfessionell religionsundervisning för sina barn får de ordna denna utanför skolan.

Det är inte något brott mot religionsfriheten att vi vill tillämpa samma princip på de religiösa minoriteter vi har i landet. Därför, herr talman, anser jag att det är riktigt som statsutskottets majoritet har gjort att i nuvarande läge och på den nuvarande framställningen avslå bidrag till Hillelskolan. Man får komma igen i andra sammanhang, och då får vi pröva frågan från andra utgångspunkter.

Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets utlåtande på alla punkter.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr ZETTERBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Det som uppkallade mig var fröken Olssons tal om vilken betydelse det kunde ha för de judiska barnen att gå i judisk skola. Det är emellertid inte bara judisk religionsundervisning som bedrivs där utan man undervisar också i hebreiska. Eftersom jag har någon erfarenhet av vad detta vill säga, försäkrar jag fröken Olsson att hebreiskan är ett mycket svårforcerat språk, som nu upplever en utomordentlig blomstring i anslutning till det nya Israel som håller på att byggas upp. Avskärs ungdomarna från detta eller försvårar man för dem att få denna bakgrund, kommer de inte att kunna känna den samhörighet med Israel som judendomen väl i stort sett gör. De kommer att vara avstängda från det kulturskapande som sker nere i Israel, där bl. a. en mycket omfattande och betydande hebreisk litteratur växer fram.

Bidrag till driften av grundskolor m. m.

Jag tycker också att det kan vara skäl att säga att det har funnits en period vid sekelskiftet, då judendomen inte hade den samhörighetskänsla som den har i dag. Tidigare var tendenserna till en utjämning med omgivningen förhärskande inom judendomen. I dag upplever vi faktiskt något av en renässans för judisk kultur och judiskt självmedvetande i glädje och stolthet över den tradition man har att föra vidare. Jag undrar om vi inte bör ta in även detta i bilden.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Eftersom debatten har dragit ut på tiden, finner jag det lämpligt att för mitt parti endast göra en kort deklaration.

Vad först beträffar frågan om en sänkning av elevunderlaget, d. v. s. klassernas storlek, vill jag understryka att en målsättning för samhällets arbete syftande till att lärarna skulle ha möjligheter till större individuell omvårdnad av varje enskild elev, måste stå i samklang med både målsmännens och samhällets intressen. Jag ansluter mig därför på denna punkt till reservation 1.

Vad så beträffar Hillelskolan vill jag deklarerera att jag för min del finner det nödvändigt att samhället iakttar en viss återhållsamhet i fråga om stimulerandet av privata skolor för att därmed inte spoliera möjligheterna till en grundskola för alla. Samtidigt som vi har detta i blickfånget, får vi givetvis lov att hysa respekt för de kulturella särdrag som gör sig gällande inte minst bland de inflyttade i landet. Vi som är i majoritet får akta oss för att besluta vad dessa grupper skall tänka. Vi måste ge dem frihet att välja en skola som svarar mot deras allmänna ideologiska inställning. Det är mot den bakgrunden som jag även ger min anslutning till reservation nr 3.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! I fråga om Hillelskolan vill jag ansluta mig till vad herr Zetterberg anförde.

Fröken Olsson uppkallade mig emellertid till ett kort inlägg, när hon målade bilden av skolklasser i framtiden på 12—13 elever för den händelse reservationen, som förordar en ytterligare sänkning av elevantalet, skulle vinna majoritet. Fröken Olsson utgår då ifrån att den princip om maximalitet och delningstal som identiska, varom vi var ense i föl vid behandlingen av grundskolepropositionen, under alla förhållanden skall gälla. Men om fröken Olsson studerar reservationen, skall hon finna, att ordet »maximalitet» över huvud taget inte förekommer där. Som fröken Olsson själv påpekade, kommer det faktiska elevantalet alltid att ligga något under det delningstal man fastställer.

Jag vill bara slå fast, att fröken Olssons bild av verkningarna av en framgång för reservationen inte svarar mot verkligheten.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I och II

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. III

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1) i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Karlsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. III) i utskottets utlåtande nr 76, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Boman m. fl. i motsvarande del.

Bidrag till driften av grundskolor m. m.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 107 ja och 102 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. IV

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Karlsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. IV) i utskottets utlåtande nr 76, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Karlsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 143 ja och 53 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

4 — Andra kammarens protokoll 1963. Nr 20

Ordet lämnades på begäran till

Herr HELEN (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag ber att få anmäla, att jag vid omröstningen beträffande statsutskottets utlåtande nr 76, mom. IV, röstade fel.

Mom. V

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. VI

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1) i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Karlsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. VI) i utskottets utlåtande nr 76, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Boman m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Karlsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 108 ja och 102 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. VII

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan,

Utbyggnad av utbildnings- och forskningsorganisationen i Umeå

dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Källstad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. VII) i utskottets utlåtande nr 76, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 95 ja och 112 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen 3) av herr Boman m. fl.

§ 20

Utbyggnad av utbildnings- och forskningsorganisationen i Umeå

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av utbildnings- och forskningsorganisationen i Umeå jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! I statsutskottets utlåtande nr 77 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 88 angående utbyggnad av utbildnings- och forskningsorganisationen i Umeå, som alltså nu föreligger

till behandling, föreslås, att även viss naturvetenskaplig och samhällsvetenskaplig utbildning och forskning förläggas till Umeå och att stadens samtliga akademiska enheter gemensamt benämns universitetet i Umeå. Samtidigt hemställs, att från och med budgetåret 1963/64 inrättas två professurer, en i matematik och en i statistik, samt ett universitetslektorat i pedagogik och att dessa tre tjänster tills vidare formellt knyts till den medicinska enheten.

Det som uppkallat mig till några randanmärkningar, är den oklara ställning och funktion som universitetslektoratet i pedagogik synes komma att få. Det är en detalj, som är mer än en detalj, då den tycks mig innehålla också principiella element. Idén med ett universitetslektorat i pedagogik i Umeå härrör från 1960 års lärarutbildnings-sakkunniga, vilket redovisas i Kungl. Maj:ts av kammaren ännu ej behandlade proposition nr 111 angående förslag om lärarutbildning m. m. (sid. 34). Så snart den akademiska undervisningen för avläggande av filosofiska examina börjar i Umeå, bör enligt de sakkunnigas mening sådana studerande, som utbildar sig till ämneslärare, ha möjlighet att dels förvärva 1—2 akademiska betyg i ämnet pedagogik, dels genomgå den för filosofisk ämbetsexamen obligatoriska kursen i psykologi samt pedagogikens teori och historia. Innehavaren av ett universitetslektorat i pedagogik föreslås av lärarutbildnings-sakkunniga ombesörja denna undervisning och förrätta tentamina i ämnet. Inrättandet av en sådan tjänst bör enligt de sakkunnigas mening i hög grad stimulera all lärarutbildning i Umeå.

Detta senare — stimulansen på lärarutbildningen — betvivlas icke. Däremot förefaller talet om att denne universitetslektor, med sannolikt relativt låg kompetens och dessutom utan institution, skulle förrätta tentamina för ett och två betyg, något äventyrligt. Det kan kanske förklaras av att 1960 års

Utbyggnad av utbildnings- och forskningsorganisationen i Umeå

lärarutbildningssakkunniga, medvetet eller omedvetet, råkat förväxla seminarium och universitet. I ett remissyttrande konstaterar också universitetskanslern (proposition nr 111, sid. 36), att förslaget om inrättandet av ett universitetslektorat i pedagogik i Umeå innebär, att pedagogik som universitetsämne skulle komma att självständigt företrädas av en person, som inte ens behöver äga docentkompetens. Ämbetet förklarar sig ej kunna tillstyrka en dylik anordning. I avvaktan på att en professur i ämnet inrättas anser ämbetet, att det endast bör anordnas undervisning och examination för den obligatoriska kursen i psykologi samt pedagogikens teori och historia — alltså en elementär undervisning och examination.

Vidare erinrar 1962 års Umeåkommitté (proposition nr 111, sid. 37) om att inrättandet av universitetslektorat i ett ämne vid filosofisk fakultet i princip förutsätter, att ämnet i fråga vid lärosätet är förträtt av professur eller att verksamheten ställes under särskild inspektion med vederbörande inspektor som huvudansvarig för undervisningen och examinationen. Kommittén har (proposition nr 88, sid. 12) funnit det starkt motiverat, att universitetet i Uppsala tills vidare får ställning av moderuniversitet för den av kommittén föreslagna utbildnings- och forskningsorganisationen i Umeå. Representanter för Uppsala universitet har vid underhandskontakt med kommittén förklarat, att universitetet är villigt att påtaga sig ett dylikt uppdrag.

Denna — som jag ser det — riktiga tanke med uppsalauniversitetet som moderuniversitet för den nya matematisk-naturvetenskapliga, samhällsvetenskapliga och väl snart även humanistiska utbildnings- och forskningsorganisationen, tills denna fått omfattning och karaktär av fakultet, har vad beträffar universitetslektoratet i pedagogik helt kommit bort i departementschefens uttalanden i proposition nr 88. Vad angår

de båda professurerna i matematik och statistik är tanken åtminstone med så till vida, att ärende angående tillsättning av tjänst som professor i ämne inom den föreslagna organisationen tills vidare bör handläggas av vederbörande vid universitetet i Uppsala (sid. 28). När det gäller universitetslektorn i pedagogik, som enligt lärarutbildningssakkunniga i stort skall ha professors ställning och funktion, finner departementschefen detta vara en välmotiverad anordning med endast det förbehållet, att det bör få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter angående de med tjänsten förenade arbetsuppgifterna (sid. 26). Intet nämns om uppsalauniversitetet som moderuniversitet eller om därvarande pedagogikprofessor som inspektor och hans institution som moderinstitution.

Statsutskottet måste ha haft en känsla av att saken är litet egenartad, då utskottet i sin skrivning i sitt utlåtande (sid. 35) förutsätter, »att en pedagogisk institution framdeles kommer att utbyggas och att ämnet pedagogik härvid kommer att tilldelas de personella och materiella resurser, som forskningen och utbildningen på detta område kräver». Detta är förvisso inte en särskilt klar text, men den torde väl bl. a. innebära, att utskottet förmenar, att huvudföreträdaren för ämnet pedagogik vid det blivande Umeå universitet snarast bör bli en vetenskapsman med professors kompetens. I avvaktan på det må det av riksdagen förväntas, att Kungl. Maj:t i de utlovade närmare föreskrifterna rörande de med universitetslektorstjänsten i Umeå förenade arbetsuppgifterna klart begränsar dessa inom ramen för en universitetslektors kompetens, så att misstanke icke må uppkomma om att vår universitetsupprustning, då så av någon anledning synes lämpligt, kan få bli nedrustning i en ämnesföreträdarens kompetens. Principiellt sett bör, synes det mig, ett ämne vid ett universitet, även pedagogik, företrädas

Utbyggnad av utbildnings- och forskningsorganisationen i Umeå

av en professor eller en likställd, en professorskompetent docent. Först en professor i ett ämne, sedan en universitetslektor. Icke tvärtom. Startar man med en universitetslektor, bör denne ha begränsade uppgifter. Detta sagt utan någon övertro på professorer, för vilket jag har mycket ringa anlag.

Slutligen vill jag — i fråga om den fortsatta utbyggnaden av Umeå universitet — fästa kammarens uppmärksamhet på ett färskt initiativ av 1960 års lärarutbildningssakkunniga. Med stöd av aktuella siffror om den stora lärarbristen i Norrland — 68,6 procent av lektoraten och 48,6 procent av adjunkts- och ämneslärartjänsterna är vakanta — har de sakkunniga nyligen i en skrivelse till ecklesiastikministern föreslagit, att humanistiska ämnesteoretiska lärarutbildningslinjer skall inrättas vid universitetet i Umeå helst från läsåret 1964/65 och senast läsåret 1965/66. Umeåkommitténs utbyggnadsplan, till vilken ecklesiastikministern anslutit sig, omfattar i en första etapp blott natur- och samhällsvetenskapliga ämnen. De sakkunniga önskar en snabb utvidgning till även humanistiska ämnen, inte minst med speciell hänsyn till den väldiga bristen på behöriga lärare i övre Norrland. I Norrbottens län är — för att fortsätta med de sakkunnigas siffror — endast 15 procent av lektoraten besatta, i Västerbottens län 30 procent. Bristen på adjunkter i de två länen är mer än dubbelt så stor som i hela landet söder om Norrland.

Från många håll har framhävts angelägenheten av en snabb utbyggnad av vårt femte universitet med även en humanistisk fakultet. Ecklesiastikministern förklarar sig hysa förståelse för dessa önskemål men är för närvarande inte beredd att ta upp frågan till prövning. Lärarutbildningssakkunnigas förslag, som tar speciellt sikte på ett av våra värsta problem, lärarbristen, bör vara en ny tankeställare för Kungl. Maj:t och ecklesiastikdepartementet,

försåvitt de sakkunniga menar, att de av dem äskade humanistiska ämnesteoretiska lärarutbildningslinjerna vid universitetet i Umeå skall vara *universitetsmässiga*. Avses en humanistisk fakultet av idel universitetslektorer, är förslaget mindre värdefullt, tyvärr även ur lärarutbildningssynpunkt.

Jag har, herr talman, intet yrkande utöver bifall till utskottets förslag, men jag har med det anförda velat belysa ett principiellt spörsmål, icke utan betydelse för den akademiska undervisningens och examinationens standard.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! I propositionen har, som föregående talare nämnde, lagts upp ett schema för hur universitetet i Umeå skall byggas ut. De riktlinjer för undervisningen i olika ämnen, som där föreslås grundar sig på umeåkommitténs förslag, som departementschefen funnit vara väl genomtänkta. Beträffande själva stammen vid universitetet, professorerna, innebär propositionen att från budgetåret 1963/64 skall inrättas professurer i matematik och statistik, budgetåret 1964/65 i fysik, teoretisk fysik och nationalekonomi samt budgetåret 1965/66 i kemi och statskunskap. Det är alltså sju professurer som skulle komma att inrättas i denna takt. Propositionens riktlinjer har tillstyrkts av statsutskottet. I dag skall vi desutom besluta om anslag till de två första professurerna, de i matematik och statistik.

I motionerna I: 672 och II: 827 har mina medmotionärer och jag berört frågan om de följande professurerna. Vi har fäst oss vid ett yttrande i remissutlåtandet från lärarkollegiet vid medicinska högskolan i Umeå beträffande umeåkommitténs förslag. Lärarkollegiet betonar önskvärdheten av att ett principbeslut fattas av innevarande års riksdag om inrättandet av professurer i ämnena kemi, fysik och nationalekonomi. Lärarkollegiet framhåller särskilt att i kemi och fysik fordras anordning-

ar av sådant slag att man inte kan börja med undervisningen utan vidare, varför tjänsterna borde besättas i förväg.

Faran av att man startar för tidigt har också uppmärksammats av universitetskanslern. Han har t. o. m. ifrågasatt om man borde vänta ett helt år med igångsättningen. Detta har departementschefen inte kunnat biträda. Han säger: »Under ett utbyggnadsskede är provisorier och andra svårigheter så gott som undantagslöst ofrånkomliga.» Den meningen har utskottet sedan använt när det föreslagit avslag på vår motion, och det tycker jag nog är anledning att något beröra.

Naturligtvis blir det initialsårigheter när man skall starta ett nytt universitet. Men kan då den åtgärden vidtagas att man i princip beslutar följa den av departementschefen föreslagna ordningen för professorernas tillsättande, undgår man en av de svårigheter som eljest möter. Skulle man alltid resonera så att eftersom det i alla fall blir svårigheter är det ingen idé att planera, borde man aldrig planera något och då skulle vi vara befriade från att fatta åtskilliga beslut både här i riksdagen och i det kommunala livet. Men vi hoppas och tror att varje planmässig åtgärd underlättar slutresultatet. Därför förtröttas vi inte i planeringsarbetet. När statsrådet talade om ofrånkomliga svårigheter under utbyggnadsskedet menade han nog inte att man skulle använda det uttrycket i sådant sammanhang som här har skett.

Jag har naturligtvis inte anledning att mot ett enigt statsutskott ställa något yrkande, men jag har velat påpeka att den motivering som statsutskottet har för sitt avslagsyrkande knappast är hållbar.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 21

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

Anslag till verkstäder för handikappade

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1963/64 till byggnadsarbeten vid vissa universitet och högskolor m. m.,

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1962/63, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde, samt

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1962/63, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 22

Anslag till verkstäder för handikappade

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1963/64 till verkstäder för handikappade jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställda föredragits anförde

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Under den allmänna motionstiden vid årets riksdag var vi några kammarledamöter som väckte motioner om översyn av statsbidragsgivningen till arbetscentraler, träningsverkstäder och till den halvskyddade sysselsättningen. Anledningen var att statsbidragen, trots de förbättringar som år från år har företagits på detta område, endast täckte en liten del av huvudmännens kostnader för denna verksamhet — enligt arbetsmarknadsstyrelsens uppgift inte mer än 16 procent. Detta har medverkat till att tillskapan- det av nya verkstäder har gått avsevärt långsammare än vad man hade önskat. Detsamma har varit förhållandet beträffande utbyggnaden av redan befintliga verkstäder. För närvarande står

Ändrad förmögenhetsbeskattning

i runt tal 3 650 platser till förfogande, medan det verkliga behovet ligger någonstans vid 20 000 platser.

Vi avsåg med vår motion att om möjligt åstadkomma en accelererande takt i tillskapandet av verkstäder, vilket skulle kunna bereda möjligheter till arbete åt dessa våra olyckligt lottade medmänniskor, som i de allra flesta fall ingenting högre önskar än att själva kunna bidra till sin försörjning. Nu har vi emellertid fått en proposition från inrikesministern med en rad nyheter och förbättringar på detta område. Den har behandlats av utskottet tillsammans med de av oss tidigare väckta motionerna.

Att de föreslagna ändringarna kommer att lätta på huvudmännens utgifter för verksamheten är uppenbart. Jag hälsar detta med den allra största tillfredsställelse. Att staten ikläder sig 50 procent av driftkostnaderna för verkstäderna för de handikappade — dock högst 2 000 kronor per arbetsplats och år — hoppas jag givetvis skall medverka till att ytterligare verkstäder kommer att byggas.

En detalj i de nya bestämmelserna som jag ställer mig litet tveksam inför gäller de ersättningar som skall utgå till klienter under arbetsträning. Enligt förslaget, som också har tillstyrkts av utskottet, skall statsbidrag utgå med 50 procent av kostnaderna för klientersättningar vid arbetsträning under högst 6 månader. För att erhålla enhetliga klientersättningar fastställdes dessa till samma belopp som är föreskrivna i fråga om utbildningsbidrag vid omskolning.

Herr talman! Hur glad jag än är över de föreslagna förbättringarna är jag i stort skeptisk gentemot just denna bestämmelse. Av erfarenhet vet jag att 6 månader för ett arbetsträningsfall ofta är en alltför kort tid. Arbetsträningen borde ha fortsatt betydligt längre. Vad som bekymrar mig allra mest är dock att denna bestämmelse kommer att in-

nebära att en del klienter, som har tagits in som arbetsträningsfall, efter 6 månader visar sig inte kunna överföras vare sig till omskolningskurser eller till den öppna arbetsmarknaden. De måste då i stället överföras till verkstädernas skyddade sysselsättning. I vissa fall kan detta i negativ riktning påverka vederbörandes ersättning för utfört arbete, och det är i detta sammanhang som enligt min mening de verkligt svåra problemen kan uppstå.

Herr talman! Jag kommer inte att ställa några yrkanden på denna punkt, eftersom jag är medveten om de stora förbättringar som ligger i de nu föreslagna bestämmelserna, betraktade i stort. Jag menar därför att vi bör pröva dessa bestämmelser under en tid och se hur de kommer att verka. Det viktigaste är dock att verksamheten på detta område utökas. Men jag har känt ett behov av att påpeka dessa saker som jag kanske ett annat år får anledning att återkomma till.

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 23

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1963/64, och

nr 72, i anledning av väckta motioner angående vattenfallsstyrelsens högspänningstaxor.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 24

Ändrad förmögenhetsbeskattning

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 29, i anledning av väckta motioner om ändrad förmögenhetsbeskattning.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av

Ändrad förmögenhetsbeskattning

utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 371 av herr Wallmark och II: 433 av herr Darlin m. fl., vari hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om förslag till 1964 års riksdag rörande förmögenhetsbeskattningen med särskild hänsyn tagen till att de nuvarande beskattningsreglernas återverkningar dels på bildande och bibehållande av riskvilligt kapital i produktionen, dels vid inkomstbeskattningen borde elimineras; ävensom

2) de likalydande motionerna I: 439 av herrar Hermansson och Harald Pettersson samt II: 537 av herrar Wahrendorff och Dahlgren, vari hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om att den översyn av förmögenhetsbeskattningen, som skulle utföras av allmänna skatteberedningen, särskilt måtte ha till syfte dels en sådan utformning, att skatt uttoges endast på den verkliga avkastningen och i enlighet med för skattesystemet grundläggande bärkraftsprinciper, dels en avvägning i skatteutfaget mellan dem, som i inkomstskattehänseende beskattades som ensamstående respektive äkta makar, samt dels en höjning av det skattefria bottenbeloppet, som vore motiverad av den ekonomiska utvecklingen, allt i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hemställde, att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 371 av herr Wallmark och II: 433 av herr Darlin m. fl. om ändrad förmögenhetsbeskattning, ävensom

2) de likalydande motionerna I: 439 av herrar Hermansson och Harald Pettersson samt II: 537 av herrar Wahrendorff och Dahlgren angående förmögenhetsbeskattningens utformning,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar Hagberg, Gösta Jacobs-

son, Sundin, Vigelsbo, Magnusson i Borås och von Sydow, vilka ansett

dels att utskottets yttrande bort ha annan, i reservationen angiven lydelse,

dels ock att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning av de likalydande motionerna I: 371 av herr Wallmark och II: 433 av herr Darlin m. fl. om ändrad förmögenhetsbeskattning ävensom de likalydande motionerna I: 439 av herrar Hermansson och Harald Pettersson samt II: 537 av herrar Wahrendorff och Dahlgren angående förmögenhetsbeskattningens utformning, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte ge till känna vad reservanterna sålunda anfört till vägledning vid allmänna skatteberedningens behandling av förmögenhetsbeskattningen;

II) av herrar Lundström, Larsson i Umeå och Broberg, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr VIGELSSO (cp):

Herr talman! Det är ju en gammal fråga som här återkommer, när vi motionärer kräver att man på grund av de ändrade penningvärdeförhållandena skall höja det skattefria bottenbeloppet vid förmögenhetsbeskattning. Vi har föreslagit en höjning av detta belopp från 80 000 till 100 000 kronor. Samtidigt har vi sagt oss att om det inte är möjligt att åstadkomma en sådan höjning, så bör åtminstone det skattefria bottenbeloppet för äkta makar göras större än för ensamstående. I vår motion har vi därför föreslagit en höjning av det bevillningsfria beloppet för äkta makar till 120 000 kronor.

Utskottet har avstyrkt motionen, bl. a. med den motivering som så ofta anföres, nämligen att frågan behandlats av riksdagen vid flera föregående tillfällen. Därutöver har man erinrat om att ett förslag i ärendet kan förväntas från den s. k. skattesystemutredningen.

Vi motionärer anser det emellertid

Ändrad förmögenhetsbeskattning

viktigt att snarast få till stånd åtminstone denna höjning till 120 000 kronor av det skattefria bottenbeloppet för äkta makar. Om en man och kvinna lever under s. k. äktenskapsliknande förhållanden utan att ingå äktenskap får de möjlighet att göra ett sammanlagt avdrag på 160 000 kronor vid förmögenhetsbeskattningen.

Mot bakgrunden av dessa förhållanden synes oss därför den reservation som fogats till utskottets utlåtande vara välmotiverad ur flera olika synpunkter, inte minst moraliska.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herr Hagberg m. fl.

Herr DARLIN (h):

Herr talman! Det är en gammal, omhuldad tanke och desutom en politiskt opportun men icke desto mindre förlagad princip att inkomst av kapital skall beskattas hårdare än annan inkomst. Det är mot denna bakgrund som den särskilda förmögenhetsskatten bör ses.

Frågan om förmögenhetsbeskattningens utformning har aktualiserats ett flertal gånger i riksdagen. Man kan kanske med en viss förenkling säga att kraven på reformer i fråga om förmögenhetsbeskattningen koncentrerar sig i följande punkter:

Det skattefria bottenbeloppet bör höjas ungefärligen i takt med penningvärdets försämring. Vidare urskiljes vissa tillgångar, som inte bör förmögenhetsbeskattas. Särskilt tänker man därvid på undantagande av nödvändiga arbetsredskap, lagerbyggnader, varulagerinventarier, maskiner m. m. i rörelse. Därjämte införes avdragsrätt för förmögenhetsskatten vid taxering till statlig inkomstskatt. Slutligen differentieras beskattningen beroende på om förmögenheten innehas av ensamstående eller av äkta makar.

I Sverige har man ordnat förmögen-

hetsbeskattningen på så sätt att man lägger en särskild skatt på innehavet av förmögenhet. Till förmögenhet räknas därvid praktiskt taget alla tillgångar med undantag för husgeråd, bohag, konstverk, kläder m. m. Även frimärksamlingar går fria — om nu någon känner särskild glädje över detta förhållande.

Det lär finnas i runt tal inemot 250 000 företag som utgör vad som i dagligt tal kallas familjeföretag eller egenföretag. Detta begrepp innebär, ärade kammarledamöter, att företagaren eller honom närstående måste svara för kapitalbildning och kapitalhållning inom företaget. Förmögenhetsskatten träffar i dessa fall inte en speciellt bärkraftig eller lyxbetonad förmögenhet, utan den blir en specialbeskattning av själva innehavet av nödvändiga arbetsredskap — och vad som menas med arbetsredskap har jag redan angivit.

Förmögenhetsskatten börjar utgå först vid en förmögenhet på 80 000 kronor. Man torde utan risk för att bli allvarligt motsagd kunna påstå att det här i Sverige finns drygt 100 000 företagare med en förmögenhet av över 80 000 kronor. För dessa företagare utgör förmögenhetsskatten en broms på företagans effektivitet, framför allt på deras konsoliderings- och utvecklingsmöjligheter. Det är förutsättningarna att behålla det riskvilliga kapitalet i företagen som minskas. Visserligen kan man med visst fog säga att skatteskalen med dess promilleangivelser inte behöver vålla någon större uppståndelse, men skatteskalen bör inte avläsas separat, om man vill ha en riktig bild av förmögenhetsskattens effekt. Skatten måste sättas i relation till de direkta inkomstskatterna. Då får man fullt klart för sig vilken belastning förmögenhetsskatten kan bli för speciellt de företagare som tvingas arbeta med redskap, vilka i förhållande till inkomsten ställer sig dyrbara.

Förmögenhetsskattens vådliga konsekvenser kommer ofta till synes i sam-

Ändrad förmögenhetsbeskattning

band med beskattningen av familjeföretagarens aktier. Dessa aktier taxeras i vanliga fall inte efter avkastningsvärdet, vilket normalt är det riktiga, utan efter ett s. k. substansvärde. Visserligen medför de särskilda förhållandena i egenföretag som är satta på aktier att ett avkastningsvärde ofta blir svårt att få fram, men i många fall har aktierna dock inte något annat värde än vad avkastningen visar. När aktierna värderas efter substansvärdet, kan värderingen medföra orimliga konsekvenser, speciellt vid värdering av andelar i handelsbolag. I det sammanhanget finner man ofta att förmögenhetsskatten blir påtagligt orimligt avvägd. Som exempel kan jag anföra att det lär ha förekommit fall, där familjeföretags aktier värderats till 500 eller 1 000 kronor, när de nominellt har noterats i 100 kronor. Om bolaget inte hade varit ett familjeföretag, hade värderingen av aktierna kanske blivit 200 kronor.

Det har sina risker att jämföra skatter olika länder emellan. Jämförelsen blir svår, därför att man har olika bedömning i olika länder när det gäller frågan vad som är förmögenhet. Men faktum är att man i de anglosachsiska länderna praktiskt taget inte har någon förmögenhetsskatt. Belgien har såvitt jag vet inte någon sådan skatt, och i Frankrike utgår i varje fall tills vidare endast en extra skatt på vissa företags reserverade medel. Danmark har visserligen en siffermässigt mycket hög förmögenhetsskatt, nämligen 23 promille mot Sveriges 18, men i realiteten förhåller det sig så att den danska skatten är avdragsbar vid inkomsttaxerigen. Det är som bekant inte den svenska förmögenhetsskatten. Om mina informationer är riktiga, uppgår förmögenhetsskatten i Tyskland till endast 10 promille. Det torde för övrigt endast vara Norge som kan tävla med Sverige i fråga om förmögenhetsskattens höjd. Skatten lär där uppgå till 17,5 promille. Slutsatsen blir alltså att Sverige med sina 18 promille troligen

4* — *Andra kammarens protokoll 1963. Nr 20*

har den högsta förmögenhetsskatten i Europa och kanske i hela världen.

När det gäller det avdragsgilla beloppet har jag inte ändrat uppfattning sedan jag framlade min motion förra året, i vilken jag begärde en höjning av det avdragsgilla beloppet från 80 000 till 100 000 kronor. Sedan 1957 har levnadskostnaderna stigit med drygt 3 procent om året, och jag ser föga anledning att inte hålla människor skadeslösa för penningvärdeförsämringen, även om det råkar vara sparkapital eller produktionsmedel de har som förmögenhet.

Vad beträffar differentieringen av förmögenhetsskatten med hänsyn till om förmögenhetsägaren är ogift eller utgöres av två äkta makar kan jag helt instämma i vad motionärerna i den speciella frågan har anfört.

Slutligen vill jag på det enträgnaste stryka under nödvändigheten av att dessa problem verkligen blir behandlade utan inflytande av de fördomar som så länge har fått avgöra förmögenhetsbeskattningens utformning. Alla här i landet är betjänta av en starkare och bättre ekonomi i företagen, och alla önskar konsolidera sin höjda levnadsstandard. Rimligtvis bör då också de redskap skyddas, som är nödvändiga för framgångsrik företagsamhet.

Herr talman! Jag ansluter mig helt till de tankegångar som framförts i reservationen till bevillningsutskottets betänkande nr 29 av herrar Hagberg, Jacobsson, Sundin, Vigelsbo, Magnusson i Borås och von Sydow.

Herr **BROBERG** (fp):

Herr talman! I denna fråga har jag i bevillningsutskottets utlåtande avgivit en blank reservation, och jag vill här med några ord motivera min ståndpunkt.

Sedan den nuvarande skattepliktsgränsen för förmögenhet, 80 000 kronor, infördes år 1957 har kronans köpkraft avtagit i inte ringa grad. Penningvärdeförsämringen räknat från år 1957 till

Ändrad förmögenhetsbeskattning

nu uppgår till minst 15, kanske närmare 20 procent. Om man utgår ifrån att den avvägning av skattepliktsgränsen som gjordes 1957 var rimlig, skulle penningvärdeförsämringen kunna motivera en uppskrivning av skattepliktsgränsen. Emellertid inverkar självfallet även på denna avvägning bl. a. frågan hur taxeringsvärdena för fastigheter fastställs, och därvidlag har det ju inte skett någon ändring sedan dess.

Även en annan förändring än kronans minskade köpkraft bör uppmärksammas. Kravet på kapitalinsats växer starkt inom näringslivet. Så är exempelvis förhållandet inom lantbruket, där kapitalbehovet kommer att bli mycket stort, särskilt i samband med pågående och ifrågasatt rationalisering. Detsamma kan även generellt sägas om industriell och i vissa fall även om hantverksmässig rörelse och handel. Även där kommer utvecklingen att kräva större kapitalinsatser, och skattelagstiftningen bör utformas med hänsynstagande härtill.

Man måste naturligtvis räkna med att förmögenheter som ligger bundna i produktionsmedel kan ge mycket ojämna avkastningar och att det ibland inte blir någon vinst alls. Att beskatta i sådana fall, där det inte föreligger någon vinst, är självfallet förkastligt ur rättvisesynpunkt. Det synes därför inte vara principiellt oriktigt vad som anförts av herr Vigelsbo och vad som föreslås i motionerna I: 439 och II: 537, nämligen att förmögenhetsskatt ges en sådan utformning att skatt endast uttages på den verkliga avkastningen.

Även i fråga om den nuvarande förmögenhetsbeskattningen kan väl syftet förutsättas vara att beskatta avkastningen, även om man av principiella skäl söker beskatta avkastning av förmögenhet hårdare än inkomst av verksamhet. Om nu denna princip skall bibehållas och samtidigt endast förmögenhetens avkastning beskattas, så kommer man säkerligen i många fall att ställas inför besvärliga avväganden av vad som är

inkomst av förmögenhet och vad som hänför sig till verksamhet.

Det är påtagligt att vi i fråga om utvecklingen står inför en kontinuerligt fortlöpande process, som i vissa avseenden kommer att innebära en omfattande strukturomvandling, en process där kapitallets roll blir alltmer betydelsefullt. I likhet med utskottet anser jag att det ankommer på allmänna skatteberedningen att här göra de avväganden och föreslå de ändringar som utvecklingen kräver.

Vad beträffar utskottets skrivning i denna fråga anser jag dock att den inte är tillräckligt positiv när det gäller åtgärder i syfte att underlätta kapitalbildningen.

Herr talman! Jag har inte något yrkande i denna fråga.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Huvudparten av de yrkanden, som vi nu har att behandla, har återkommit vid nästan varje riksdag under en följd av år. Jag skall bara ta ett exempel. Frågan om införande av rätt till avdrag vid den statliga inkomsttaxeringen för erlagd eller påförd förmögenhetsskatt behandlades av riksdagen 1952, 1953, 1954, 1955, 1956 och 1960. Det har varit en följd av beslut även i de andra frågor det här gäller. Riksdagen har avslagit yrkandena främst med hänvisning till att allmänna skatteberedningen och den till denna hörande skattesystemutredningen samt kommittén, som har utreda frågan om värdebeständiga lån, utreda och pröva dessa frågor. Jag anser därför att det inte är nödvändigt att upprepa alla tidigare argument.

Jag tillåter mig ytterligare understryka, att det under dessa förhållanden inte kan vara riktigt att begära förslag till nästa års riksdag, som yrkas i första motionsparet, och att det inte kan finnas anledning till eller vara lämpligt med någon skrivelse om att dessa frågor skall beaktas av allmänna skattebered-

Ändrad förmögenhetsbeskattning

ningen, när den redan enligt sina direktiv skall pröva dessa ting. Inte ens reservanterna tillstyrker detta, men de vill ändå ha en skrivelse till Kungl. Maj:t, vari skall ges till kända vad reservanterna med anledning av nämnda motioner anfört. Det skall då vara till vägledning vid allmänna skatteberedningens behandling av förmögenhets-skatten.

Menar reservanterna, att riksdagen med detta skall binda beredningen för just en sådan utformning av förmögenhetsbeskattningen, måste detta enligt min mening absolut förkastas. Avser man inte detta, så är en skrivning alldeles onödig, eftersom beredningen enligt sina direktiv redan har möjligheter att beakta alla synpunkter. I direktiven nämnes särskilt »det förhållandet, att förmögenhetsskatten i förening med inkomstskatten på avkastningen i vissa fall kan ta så gott som hela avkastningen i anspråk».

För övrigt är ju inte förmögenhets-skatten den skatt som i första hand bör komma i fråga om det gäller att sänka skatten.

Herr talman! Med detta ber jag få yrka bifall till utskottets betänkande.

Herr DARLIN (h):

Herr talman! Herr Brandt pekar på att våra yrkanden har återkommit år efter år och därför inte anses vara värda att tas upp till behandling enligt reservanternas önskemål. Herr Brandt säger också att allmänna skatteberedningen har i uppdrag att utreda, och han ifrågasätter om reservanterna menar att riksdagen skall binda beredningen, o. s. v.

Jag vill bara citera det gamla kända ordspråket att medan gräset gror dör kon. I många andra fall när regeringen vill göra någonting går det — att höja skatter t. ex. — oavsett om det är någon beredning eller utredning som pågår.

Jag vill tillägga, att beträffande höjningen av skattepliktsgränsen, som vi

yrkat på, bör riksdagen ta hänsyn till penningvärdeförsämringen. Ni tar hänsyn till penningvärdeförsämringen då det gäller att öka bidrag av olika slag — man behöver bara tänka på barnbidrag, folkpensioner m. m. Från arbetstagarparten framhålles alltid med skärpa vid de årligen återkommande löneförhandlingarna, att penningvärdet faller år från år, och arbetstagarna begär kompensation härför. Men vid bedömningen av rättvis förmögenhetsskatt och skattepliktsgräns anser utskottsmajoriteten, att argumentet om penningvärdets fall inte längre är relevant. Varför, herr Brandt, går regeringspartiets ledamöter alltid emot företagarnas berättigade krav?

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 29, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av herr Hagberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Darlin begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid av-

Interpellation ang. beskattningen av invaliditetstillägg och invaliditetsersättning

gavs 122 ja och 64 nej, varjämte 22 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 25**Interpellation ang. beskattningen av invaliditetstillägg och invaliditetsersättning**

Ordet lämnades på begäran till

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp), som yttrade:

Herr talman! Vid beskattning av de i tidigare folkpensioneringslagen ingående förmånerna blindtillägg och vårdtillägg, vilka varit avsedda att täcka genom svår invaliditet uppkommande kostnader, har taxeringsmyndigheterna tillämpat mycket skiftande praxis. I vissa fall har avdrag medgivits för hela eller en del av förmånen på grund av nedsatt skatteförmåga med hänvisning till kommunalskattelagens § 50:2 samt § 9 i lagen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt. I andra fall har sådana avdrag inte medgivits. Bedömningen av vid vilken inkomst avdrag bort medgivas har även varierat mycket starkt. En skärpning av tillämpningen synes dessutom ha inträffat under de båda senaste åren.

Såväl i 1962 års lag om allmän försäkring som i förarbetena till densamma understrykes mycket starkt de nya förmånernas — invaliditetstillägget och invaliditetsersättningen — karaktär av kompensation för merkostnader i samband med svår invaliditet. Genom sitt bifall till denna lag torde riksdagen få anses ha funnit, att nedsatt skatteför-

måga på grund av svår invaliditet föreligger i de fall, då de nämnda förmånerna ansetts böra utgå. Dessa förmåner utgår oavsett inkomst- och förmögenhetsförhållanden med ett fast belopp utan direkt anknytning till merkostnadernas storlek. Det synes därför rimligt att vid beskattning motsvarande schablonmässiga avdrag bör få ske. En beskattning av invaliditetsförmånerna måste eljest i realiteten innebära en beskattning av invaliditeten. Det kan vidare konstateras, att socialpolitiska kommittén i sitt nyligen framlagda förslag om »Vårdbidrag för svårt handikappade barn» anför, att det allmänna barnbidraget är otillräckligt för täckande av vårdkostnaderna för dessa barn. Kommittén föreslår därför vårdbidrag eller särskilt barnbidrag med i huvudsak samma konstruktion som invaliditetsersättningen. Sådana jämförelser göres mellan det allmänna barnbidraget och detta särskilda barnbidrag, att man torde kunna antaga att avsikten är att ej heller detta skall bli föremål för beskattning. I konsekvens härmed borde invaliditetstillägget och invaliditetsersättningen skattetekniskt få samma ställning som det allmänna barnbidraget.

Med hänvisning till det anförda får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa följande fråga:

Vill herr statsrådet vidtaga åtgärder för att bringa skattelagstiftningen eller eventuellt dess tillämpning i bättre överensstämmelse med innebörden i lagen om allmän försäkring i vad avser beskattning av invaliditetstillägg och invaliditetsersättning, så att dessa inte blir föremål för inkomstbeskattning?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.03.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 8 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Upphävande av energiskatten på elektrisk kraft

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 31, i anledning av väckta motioner om upphävande av energiskatten på elektrisk kraft.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 430 av herr *Hagberg m. fl.* och II: 525 av herr *Heckscher m. fl.*, vari bl. a. hemställts, att riksdagen måtte besluta, att energiskatt på elektrisk kraft från och med den 1 juli 1963 ej längre skulle utgå samt att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till de författningsändringar som erfordrades för genomförande av motionärens förslag; samt

2) de likalydande motionerna I: 513 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 625 av herr *Hedlund m. fl.*, vari hemställts, »att riksdagen måtte besluta att energiskatt å elektrisk kraft icke må uttagas efter den 30 juni 1963».

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 430 och II: 525 i vad desamma avsåge energiskatt på elektrisk kraft samt med bifall till motionerna I: 513 och II: 625 antaga i utskottets hemställan intaget förslag till förordning angående ändring i förordningen den 31 maj 1957 (nr 262) om allmän energiskatt.

Reservation hade avgivits av herrar *John Ericsson, Wärnberg, Tage Johansson, Hellebladh, Paul Jansson, Brandt, Allard, Engkvist* och *Asp* samt fru *Holmqvist*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 430 av herr *Hagberg m. fl.* och II: 525 av herr *Heckscher m. fl.* angående den indirekta beskattningen av investeringsvaror, m. m., i den mån motionerna avsåge energiskatt på elektrisk kraft, samt

2) de likalydande motionerna I: 531 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 625 av herr *Hedlund m. fl.* om upphävande av energiskatten å elektrisk kraft,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ALLARD (s):

Herr talman! Av utskottets betänkande framgår att det vid voteringen inom utskottet med anledning av motionerna om slopande av energiskatten på elektrisk kraft blev lika röstetal för bifall och för avslag. Därför har lotten fått avgöra vilken mening som skulle gälla som utskottets ställningstagande. De borgerliga ledamöterna, som röstade för bifall till motionerna, vann lottdragningen, och resultatet blev sålunda att utskottet nu föreslår att den s. k. elskatten skall slopas.

Det är ingen obetydlig skattefråga det här gäller. Totalt beräknas nämligen den del av energiskatten, som avser beskattningen av elektrisk kraft nästa budgetår tillföra statsverket en inkomst på 160 miljoner kronor. Av den summan beräknas 100 miljoner komma från

Upphävande av energiskatten på elektrisk kraft

den borgerliga förbrukningen, varav 40 miljoner kommer från de enskilda hushållens förbrukning. 60 miljoner kronor av skatten beräknas komma från den industriella förbrukningen. Det skulle alltså bli ett icke oväsentligt skattebortfall, om riksdagen bifaller utskottets förslag.

Motivet för elskattens borttagande är enligt utskottet, att skatten utgör en belastning för näringslivet och att ett slopande av skatten skulle ge detsamma en önskvärd stimulans. Samtidigt som utskottet anför detta som motiv framhåller man också, att det verkliga skattebortfallet inte blir 160 miljoner kronor utan ett lägre belopp, eftersom elskatten är en avdragsgill omkostnad vid företagens inkomstdeklaration.

I en av motionerna — högermotionen, som ligger till grund för utskottets ställningstagande — redovisas detta på följande sätt:

»Enligt statsverkspropositionen beräknas denna del av energiskatten inbringa 170 miljoner kronor för budgetåret 1963/64. Ett avskaffande skulle emellertid inte på långt när medföra ett motsvarande inkomstbortfall för staten (netto). Eftersom energiskatten för företagen är en ren omkostnad, avdrages den i sin helhet i deklarationen. För aktiebolagens del betyder detta att inkomstskatten nedgår med halva energiskatten. För de enskilda företagen torde effekten i genomsnitt vara mindre än 50 procent men dock betydande. Endast den del av energiskatten på elkraft som träffar hushållen utgör en ren inkomst för staten.»

Vad som sålunda anförts i motionen är också riktigt. Det visar att nettoskattebortfallet i verkligheten inte blir så stort som det belopp elskatten inbringar för skatteverket. Men samtidigt utgör ju det som anförts i högermotionen ett klart bevis för att endast hälften av det belopp som erlägges i elskatt utgör en nettobelastning för näringslivet. Redovisar man det ena, d. v. s. att

skattebortfallet för staten inte är så stort som hela elskattens bruttobelopp, så följer därav helt naturligt också det andra, nämligen att belastningen för näringslivet inte blir mer än hälften av elskattens bruttobelopp.

Men även om man räknar på detta sätt, så visar det sig att skattebortfallet skulle bli betydande. Det kommer säkert att överstiga 100 miljoner kronor, men hela det belopp som staten förlorar i skatteinkomster kommer inte att tillfalla näringslivet som stimulans. En väsentlig del av skatten kommer nämligen från den offentliga konsumtionen och från de enskilda hushållens förbrukning. Resultatet blir därför en för staten mycket dyrbar stimulans till näringslivet. De 40 à 50 miljoner kronor, som näringslivet netto skulle erhålla i skattelindring, skulle kosta staten ett skattebortfall på över 100 miljoner kronor. Detta framgår inte klart av utskottets betänkande. Men sådan blir ändå sluteffekten av det hela.

Med anledning av vad utskottet framhållit om exportindustriens konkurrenssvårigheter och den belastning som elskatten därvid utgör vill jag erinra om att kontrollstyrelsen har möjligheter att justera skattesatserna om särskilda skäl härför kan anföras. Så har också skett när det gäller vissa exportprodukter.

Till slut vill jag framhålla att energiskatten i dess helhet och därmed också elskatten är av sådan storleksordning, att den bör prövas samtidigt med att man överväger företagsbeskattningen i dess helhet. När en sådan utredning nu pågår är det ytterligare ett skäl för att avvisa de åtgärder utskottet föreslår.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr von SYDOW (h):

Herr talman! Att i en fråga om skattesänkning få föra utskottets talan är åtminstone för mig något av en upplevelse — som dock skulle ha blivit större

Upphävande av energiskatten på elektrisk kraft

om det kunde ha skett utan hjälp av lottdragning!

Låt mig börja med att försöka helt hastigt sätta denna fråga på den plats där den hör hemma inom svenskt näringsliv.

Näst Norge, som intar den obestriddiga ledarplatsen, kommer Sverige bland alla Europas länder som nummer två i fråga om elproduktion per capita. Vad beträffar elkraftförbrukning per anställd inom industrien ligger Sverige så väl till — jag gör fortfarande undantag för Norge som överlägset leder — att vår förbrukning är dubbelt så hög som den som finns i våra stora konkurrentländer i Europa, såsom Frankrike, Holland, Västtyskland, Belgien, Österrike, Italien och England. Vi har således här i landet lyckats tillgodogöra oss elkraften i ofantligt mycket större utsträckning än Europas länder i övrigt. Däri har vi att söka förklaringen till den kraftiga utveckling inom industrien som kännetecknat inte minst de senaste decennierna här i vårt land.

Det är nu fråga om att avskaffa elskatten. Elskatten ingår ju som ett led i ett större skattekomples som vi kallar energiskatt. Jag skall inte närmare presentera konstruktionen av elskatten utan vill endast nämna, att skatten indelas i skatt på industriförbrukning och skatt på borgerlig förbrukning. Ett visst kraftuttag utgör gränsen mellan vad som betraktas som förbrukning av den ena och den andra kategorien. Men det kan vara värt att observera, att en avsevärd del av skatten på den kraftkonsumtion som vi kallar borgerlig elförbrukning drabbar den mindre industrien, handeln och hantverket.

Av den industriella förbrukningen faller inte mindre än två tredjedelar på de typiska exportindustrierna, sådana som cellulosa, papper, järn och stål, metallverk m. fl.

Reservanternas talesman angav vad elskatten beräknas ge i statskassan. Jag skall för ögonblicket lämna de beräk-

ningarna åsido men återkommer till dem strax.

Jag skulle dessförinnan vilja nagla fast vad som är karakteristiskt för elskatten. Det är framför allt två saker. Elskatten utgår för det första som en avgift som skall betalas vare sig jag köper kraften eller producerar den själv. Den utgår för det andra vare sig jag har vinst eller förlust av min rörelse.

Då elkraften faktiskt är att jämföra med en råvara är elskatten således i praktiken en råvaruskatt och skiljer sig således från omsättningsskatten som *inte* utgår på industriens råvaror. Redan här har vi en inkonsekvens i hela skattesystemet som är värd att hålla i minnet.

Ännu märkligare blir denna beskattning när man vet, att vissa av den mycket betydande svenska elektrokemiska industriens produkter kan tillverkas med andra metoder än den elektrokemiska, metoder som i stället för elkraft utnyttjar kol, koks eller olja som råvaror. På dessa importerade råvaror utgår icke någon skatt enligt energiskatteförordningen. Här föreligger alltså en uppenbar diskriminering av den på en av landets egna naturtillgångar, elkraften, baserade industrien.

Vi måste dess värre slå fast, att elskatten är en mycket betydande omkostnadspost för svensktillverkade varor, oavsett om dessa varor säljs på export eller på hemmamarknaden. Sin mest besvärande effekt har denna skatt naturligtvis på exportvarorna och därmed på vår konkurrenskraft utomlands.

Det är riktigt att denna skatt liksom så många andra skatter som vi har dryftat under denna och tidigare riksdagar, är en skatt vilkens upphävande har begärts redan förut. Man kan då fråga sig: Har vi, som denna gång representerar utskottsmajoriteten, i år haft några särskilda skäl för att upprepa vårt krav om elskattens avskaffande? Ja, det har vi. Det är den allt sämre lönsamheten

Upphävande av energiskatten på elektrisk kraft

för industrien som gjort att alla extra omkostnader verkar nedsättande på företagens självfinansieringsmöjligheter, något som även herr finansministern med rätta synes vara oroad av.

Vi behöver mer än tidigare en verkligt näringsstimulerande politik, om vi skall kunna hålla den expansionstakt som OECD uppställt. Den takten håller vi tyvärr inte. Vår export går i stor omfattning, som alla vet, till EEC-området, alltså till sexstaternas område. Vid nästa halvårsskifte väntas där höjningar ske av den yttre tullmuren. De kostnader det medför måste vi vid exporten dit av svenska varor ta på oss om vi vill sälja. Det är alltså en klar försämring i vår konkurrenskraft. Tar vi som exempel Sveriges stora handelspartner, Västtyskland, dit vi har en mycket betydande export, kan vi konstatera att där nyligen har vidtagits en höjning av den s. k. utjämningskatten, som stigit från 6 till 8 procent. Även den höjningen drabbas den svenska exporten av.

Vidare är det så, att ju längre avvecklingen av de inbördes tullarna inom EFTA-området fortskrider, desto större blir givetvis konkurrensen på vår hemmamarknad från EFTA-varor. Elskatten på de svenska varor, som skall möta den konkurrensen, blir då alltmera kännbar. Jag kan meddela att den svenska ylleindustrien så sent som under de allra senaste månaderna på ett mycket kännbart sätt fått erfara vad den till 50 procent reducerade EFTA-tullen innebär i form av ökad konkurrens från exempelvis den engelska ylleindustrien.

Under resten av detta decennium torde vi kunna räkna med att här i landet ha god tillgång på elkraft. Det finns därför påtaglig anledning för oss att på allt sätt söka stimulera till ökad elförbrukning inom alla områden. Ett slopande av elskatten skulle snabbt förbättra avsättningsmöjligheterna för elkraften, i synnerhet om åtgärden, som utskottet nu önskar, skulle komma att sammanfalla med de prissänkningar

som kommer att verkställas på taxerådet.

Herr Allard gjorde gällande — och jag vill inte bestrida riktigheten av de siffror han lämnade; jag har nog själv kommit till samma siffror — att om riksdagen bifaller utskottets förslag om avskaffande av elskatten den 1 juli skulle det komma att innebära ett inkomstbortfall för statskassan på omkring 100 miljoner kronor. Herr Allard tyckte att det var ett mycket väsentligt inkomstbortfall, och naturligtvis är 100 miljoner kronor mycket pengar. Men i detta sammanhang betyder ett bortfall av 100 miljoner kronor från den svenska statskassan icke alls så mycket som det betyder för näringslivet att få befrielse från den utgiften.

Det är riktigt, som framgick av herr Allards beräkning, att det här rör sig om en för företagen avdragsgill omkostnad. Det skulle bevisa att den befrielse från denna omkostnadspost, som näringslivet skulle få, icke skulle bli alltför betydande. Men om man skall kunna få ett avdrag för omkostnader av ett eller annat slag fordras ju att man har något att dra av på. Det fordras att man har haft ett överskott på sin rörelse, vilket man kan använda för detta avdrag. Vi skall inte heller förglömma att det i alla fall är fråga om en omkostnad, som vi måste räkna med i våra kalkyler när det gäller att fastställa försäljningspriser på basis av varans framställningskostnader.

Herr Allard pekade också på — och det var inte oväntat — att det redan i nuvarande lagstiftning finns vissa möjligheter för kontrollstyrelsen att bevilja nedsättning på olika sätt av elskatten. Han pekade på att så också har skett. Det är riktigt. Men just det förhållandet, att man har nödgats införa denna säkerhetsventil, visar, synes det mig, hur oriktigt hela detta skatteinstitut är. Det kan inte heller vara riktigt att vad ett företag skall betala i elskatt skall vara

Upphävande av energiskatten på elektrisk kraft

beroende av rent skönsmässiga bedömningar av en statlig institution.

Sedan fick vi också höra den sedvanliga — jag ber om ursäkt att jag säger det — hänvisningen till den sittande skatteberedningen. Om man granskar de direktiv som givits till denna skatteberedning, kan man konstatera att de nog kan tolkas på litet olika sätt. Jag har för min del funnit dem vara en mycket intressant, uttömmande och mycket välskrivnen rundmålning av alla tänkbara skatteproblem som möter, när man skall brottas med vårt skattesystem och se om vi skall ändra det på det ena eller andra sättet. Vi vet alla att en sådan utredning icke blir klar på en kafferast. Den kommer att ta en mycket rundlig tid i anspråk.

Just nu har vårt näringsliv ett sådant läge, att det ligger en viss icke obetydlig fara i dröjsmål, om vi icke nu på sätt som utskottet har föreslagit skulle bli befriade från denna elskatt. Den betyder i alla fall för statskassan, som jag nyss nämnde, ganska litet, för att inte säga mycket litet, men för företagsamheten, den stora såväl som den mindre, är det fråga om en mycket tyngande utgiftspost. Nu är tidpunkten inne att söka åstadkomma ett avskaffande av denna del av skattebelastningen på vårt näringsliv. Det gäller nämligen att säkra den fördel i konkurrensen som vi här i landet har genom vår stora naturtillgång elkraften. Detta säkerställande kan vi i dag inte göra bättre än genom att bifalla utskottets förslag.

Jag ber, herr talman, att få tillstyrka bifall till utskottets förslag.

Herr ALLARD (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill endast konstatera, att herr von Sydow inte kunde bestrida de uppgifter jag lämnade i mitt anförande om att ett slopande av energiskatten på elektrisk kraft skulle innebära en nettoskattelindring för näringslivet på 40—50 miljoner kronor. Men samtidigt skulle den kosta staten ett

nettoskattebortfall på över 100 miljoner kronor. Det blir alltså en mycket dyrbar stimulans som staten här skulle ge näringslivet enligt det förslag som utskottet har framlagt.

Herr von SYDOW (h) kort genmäle:

Herr talman! Vad som är dyrbart för den ena eller andra parten är naturligtvis, herr talman, en omdömessak i detta sammanhang. Det är klart att 100 miljoner kronor, som jag nyss nämnde, kan verka mycket, men det väger oerhört lätt i den vågskål som vi har att laborera med när det gäller att bevara vårt näringslivs konkurrenskraft.

Herr DARLIN (h):

Herr talman! Efter herr von Sydows anförande finns det inte mycket att tillägga, men trots detta vill jag ändå säga några ord med anledning av vad herr Allard anförde.

Herr Allard påpekade att elskatten var avdragsgill och att ett slopande av energiskatten inte skulle innebära en större skattelindring för näringslivet än 40—50 miljoner kronor. Detta är för herr Allard och kanske för hans meningsfränder ett bagatellartat belopp, men för det svenska näringslivet är det inte ett bagatellartat belopp, särskilt inte när det gäller att hävda sig på exportmarknaden.

Jag var själv nere i Västtyskland på Hannovermässan för några dagar sedan. Där fick man kännning av att konkurrensen hade skärpts, att priserna var på nedåtgående på grund av västtyskarnas möjligheter att investera på ett helt annat sätt än vi har möjligheter till. Att då stå här och säga att dessa 50 miljoner kronor är ett bagatellartat belopp, måste jag och de svenska företagare som jag representerar reagera emot.

Herr Allard hänvisade till en utredning. För någon timme sedan hänvisade också herr Brandt till en utredning. Så länge utredningar pågår förefaller det som om det svenska näringslivet inte

Upphävande av energiskatten på elektrisk kraft

skulle kunna få några skattelättnader och därför beskåras deras möjligheter att hävda sig i den internationella konkurrensen. Men det finns väl möjligheter herr Allard, att utarbeta ett förslag på så sätt, att enbart näringslivet skulle bli befriat från elskatt, om vi nu nödvändigtvis måste belasta den privata konsumtionen med skatten i fråga.

Jag skall därefter be att få övergå till några andra problem.

Som bekant är vårt kostnadsläge mycket högt, så högt att t. o. m. statssekreteraren i finansdepartementet i något sammanhang — jag vill minnas att det var i tidningen Affärsvärlden — medgivit att det måhända kan kännas besvärande för företagsamheten. Varje möjlighet att sänka kostnaderna bör därför tillvaratas. Av vissa tecken att döma förefaller det som om vårt konkurrensläge med hänsyn till kostnaderna i vissa fall skulle komma att försämrats ytterligare. Jag tänker då på de fyndigheter av naturgas på kontinenten, främst i Frankrike och Holland, som nu kommer att exploateras. De kommer sannolikt att ge kontinentens industrier en billigare energiförsörjning än tidigare. Enligt vad jag erfarit har enormt stora jordgasmängder upptäckts i provinsen Friesland i Holland. I oktober förra året meddelade nederländska handelsministern i den holländska andra kammaren, att jordgasförrådet i provinsen Groningen utgjorde 350 miljarder kubikmeter. För några veckor sedan reviderades denna siffra till 500 miljarder kubikmeter.

Herr talman! Inom kort kommer de holländska industrierna att erbjudas billig jordgas i stället för som de svenska en beskattad elkraft. Vidare lär enligt uppgifter de västtyska storindustrierna komma att få del av denna jordgas. Holland lär för närvarande underhandla med Västtyskland om export av jordgas via pipelines till i första hand Ruhrindustrierna. Detta är en injektion som ytterligare stärker EEC-staternas kon-

kurrenskraft. Det betyder en försvagning av det svenska näringslivets konkurrensförmåga.

Den energiskatt, som redan under den gångna perioden enligt min uppfattning varit helt orimlig, kommer i en nära framtid att bli än orimligare. Är det en vettig näringspolitik att inför de perspektiv som jag här dragit upp bibehålla elskatten? Svaret måste bli nej.

De socialdemokratiska reservanterna menar att borttagandet av energiskatten på elkraft inte är lämpligt med hänsyn till den förskjutning av energiförbrukningen från beskattade områden till obeskattade som kan förutses bli följden av ett bifall till de här behandlade motionerna. Jag måste därför starkt understryka, att förslaget om borttagande av energiskatt på elkraft måste ses som en inledning till borttagandet av energiskatten i sin helhet. Av statsfinansiella skäl har man inte ansett det möjligt att befria även andra energiområden från skatt, men enligt min mening måste framstötarna i den riktningen också komma efter hand. Vi får inte glömma bort, att vi har industrier som arbetar med t. ex. olja som energikälla.

Till slut anför reservanterna att redan de nuvarande reglerna för energibeskattningen ger utrymme för tillgodoseende av exportindustriens intressen. Man hänvisar till de nedsättningar som skett för vissa viktiga exportprodukter, bland annat slipmassa. Jag vill endast ta tillfället i akt att påpeka, att våra exportindustrier i mycket betydande utsträckning återfinnes även inom verkstadssektorn och att det sammanlagt rör sig om tusentals, kanske tiotusentals företag som deltar i den svenska exporten. Jag tror att det vore olyckligt om alla dessa företag i tur och ordning skulle behöva skicka in sina ansökningar till myndigheterna för att få sin situation prövad i avsikt att erhålla undantag från energibeskattningen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Upphävande av energiskatten på elektrisk kraft

Herr ALLARD (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Darlin verkade något irriterad över att jag åberopade det faktiska förhållandet, att elskatten är en kostnad som är avdragsgill för företagen vid inkomstdeklarationen. Jag gjorde detta genom att citera vad som anförts i högermotionen, och jag ber att få läsa upp det en gång till: »Eftersom energiskatten för företagen är en ren omkostnad, avdrages den i sin helhet i deklarationen. För aktiebolagens del betyder detta att inkomstskatten nedgår med halva energiskatten.» Herr Darlin! Detta är hämtat ur högermotionen, och då går det kanske lättare för herr Darlin att acceptera detta faktum.

Herr Darlin ansåg vidare att mitt resonemang om att denna fråga borde ses i ett större sammanhang, nämligen i samband med prövningen av företagsbeskattning i sin helhet, inte utgjorde något godtagbart skäl för att avstyrka motionens yrkande. Man bör emellertid lägga märke till vad herr Darlin sade i slutet av sitt anförande, nämligen att ett borttagande av elskatten endast var en början till slopandet av hela energiskatten. Vi är då inne på en mycket större skattefråga. Då gäller det inte ett skattebortfall på endast 160 miljoner kronor, som motsvarar elskatten, utan det gäller ett skattebortfall på 650 miljoner kronor. Är det inte, när vi rör oss med så stora belopp, skäl att pröva denna fråga i samband med andra frågor som rör företagets beskattning, i all synnerhet som en utredning därom redan är i gång?

Herr DARLIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Om jag verkade irriterad, herr Allard, var det inte för att vi hade motionerat, ty herr Allard var ju vänlig nog att skriva ned det belopp som den svenska företagsamheten förlorar, till 40 å 50 miljoner kronor. Jag har accepterat detta, herr Allards yttrande och jag har sagt att jag anser att detta

inte är småslantar för den svenska företagsamheten — sammantaget med alla andra skatter som den belastas med. Jag har pekat på de stora svårigheter vi har att hävda oss på den internationella marknaden. Jag talar nu inte särskilt för de stora företag, som har betydligt större resurser än de små och medelstora företagen — men de har också svårigheter och kommer att få svårigheter.

Allt detta drabbar till sist de svenska löntagarna, tjänstemännen och arbetarna. Därför måste det vara ett regeringsintresse att inte belasta näringslivet med alltför stora pålagor. Jag har yttrat, att detta bör ses i ett sammanhang och att vi med tiden bör ta bort även andra företagsskatter. Detta anser vi från företagarkåll bör ske för att vi skall kunna hålla oss på toppen i den internationella konkurrensen och därmed möjliggöra full sysselsättning för de svenska löntagarna.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Frågan om elskatten tillhör väl, liksom så många andra frågor här i riksdagen, den programpunkt som man skulle kunna kalla för gamla skivbekanta — åtminstone har jag en känsla av det efter alla de gånger vi har diskuterat denna skattefråga i riksdagen.

Det nya för året är väl att kravet nu gäller totalt slopande av elskatten, mot att det i tidigare debatter har gällt en omläggning från värdeskatt till styckeskatt, vilken omläggning endast skulle avse den borgerliga förbrukningen.

Till det nya hör väl också att både högern och folkpartiet, som tidigare tillsammans med socialdemokraterna försvaret elskatten, nu har anslutit sig till vår linje, vilket hälsas med tillfredsställelse. Nästa år kanske vi får uppleva att också de ständaktiga socialdemokraterna kommer att säga ja till förslaget om elskattens avskaffande, fast de i år fäktar emot. Vi kanske så här ett år i

Upphävande av energiskatten på elektrisk kraft

förväg vågar hälsa även dem välkomna till oss.

I de motioner från borgerligt håll, i vilka man tagit upp frågan om elskattens avskaffande och vilka har tillstyrkts av bevillningsutskottet, har man pekat på småindustriens och exportindustriens kostnadsstegringar och konkurrenssvårigheter på exportmarknaden. Man har velat tillgripa en åtgärd för att hjälpa dessa företag att övervinna konjunkturdämpningen och underlätta för dem att hålla konkurrenskraftiga priser. Ett slopande av elskatten skulle ha en kostnadslättande effekt för både den större och den mindre industrien ävensom för företagsamheten inom såväl handeln som jordbruket.

Beträffande den borgerliga förbrukningen kvarstår fortfarande alla de skäl mot den nuvarande elskatten, som framhållits från vårt håll i de debatter som vi tidigare haft i denna fråga. Eftersom ingen annan talare har berört detta, vill jag göra det. För den borgerliga förbrukningen uttas elskatten i form av sju procent värdeskatt på summan av de debiterade avgifterna. I beskattningsvärdet ingår således icke enbart den förbrukade elenergien, utan abonnenterna får dessutom också betala elskatt på fasta grundavgifter, på måtarhyra och allt vad de skall betala enligt det invecklade tariffsystem som ligger till grund för distributionsföretagens kostnader. Man kan därför säga att vad abonnenten betalar elskatt på är inte bara den förbrukade energien utan även distributionsföretagens »fraktkostnader» för strömmen, liksom reparations- och underhållskostnader på ledningsnätet.

I detta sätt att ta ut elskatt ligger en mycket stor orättvisa, främst av det skälet att vi har bortåt 2 000 olika eltaxor i detta land med stora variationer i fråga om sättet att beräkna tariffenheter och grundavgifter. Grundavgifterna har en spännvidd från kr. 6:85 per tariffenhet till 17 kronor i vissa gles-

bygder. Sju procent elskatt måste då innebära att en abonnent, som har att erlägga den högsta grundavgiften, också får betala den högsta elskatten. En sådan abonnent får på sin förbrukade kilowattimme betala många gånger större elskatt än en abonnent som har förmånen att betala en så låg grundavgift som kr. 6:85. Vad socialdemokraterna försvarar och tycks finna rättvist är tydligen att de abonnenter som betalar hög eltaxa dessutom som straff skall betala hög elskatt. Tycker verkligen herr Allard att det är ett exempel på skatt efter bärkraft?

I den reservation, som socialdemokraterna fogat till detta betänkande, har de pekat på den omständigheten, att en avveckling av elskatten på längre sikt måste medföra förskjutningar i energiförbrukningen från den beskattade till den obeskattade sektorn. Ja, herr Allard, är det något fel i att vi här i landet i stället för att importera oljor mer och mer går över till att förbruka den i landet producerade elkraften? Jag kan verkligen inte inse att det vore någon som helst nackdel förenad därmed. Såvitt jag vet är vårt land rikt på utbyggbara vattentillgångar. Utbyggnaden av vattenkraften har också gått så snabbt, att elverken redan talar om en överproduktion. Vad är då naturligare än att vi i vårt land i första hand tar vara på dessa inhemska tillgångar, innan vi importerar olja och fossila bränslen?

Vattenfallsstyrelsen, som svarar för ungefär 50 procent av elproduktionen, har helt plötsligt ansett sig böra inskränka utbyggnadsverksamheten, då efterfrågan på vattenfallsstyrelsens elkraft blivit mindre än man beräknat i sina prognoser. I Norge, där kraftpriserna är ungefär en tredjedel av vattenfallsstyrelsens taxor, kan man hålla nere importen av olja genom att utnyttja vattenkraften.

Jag tror att kraftleverantörerna i Sverige har åtskilligt att göra på taxepolitikens område. Lägre eltaxor och

Upphävande av energiskatten på elektrisk kraft

slopande av elskatten skulle utan tvivel stimulera näringslivet till större elkonsumention och dessutom göra vår exportindustri konkurrenskraftigare. Nedbantningen av vattenfallsstyrelsens byggnadsplaner måste därför vara ett steg tillbaka. I stället för att öka produktionen av elkraft och sänka priset tillåter man arbetare och tjänstemän i ett läge, då man har möjlighet att bygga ut och tillhandahålla svenska konsumenter ännu billigare elström. Ur den synpunkten vore det intressant om en jämförande undersökning gjordes beträffande utbyggnads- och prispolitik i Sverige och Norge. Kanske vi har något att lära från Norge.

Med det senast sagda har jag väl gjort mig skyldig till en viss avvikelse från ämnet. Men jag tyckte det var på sin plats att göra detta påpekande om eltaxor och utbyggnad, eftersom de har samband med elskatten, inte minst därför att införandet av energiskatten 1957 motiverades med att ett omfattande investeringsprogram på energiområdet förestod. Då, som jag tidigare framhållit, begränsningar i dessa investeringar skett borde väl i konsekvens därmed även elskatten tas bort. Ett sådant beslut hoppas jag, herr talman, att riksdagen skall ta i dag genom att bifalla förslaget i bevillningsutskottets betänkande nr 31, vilket jag ber att få yrka bifall till.

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp):

Herr talman! I riksdagen har jag vid åtskilliga tillfällen framfört förslag om lägre skatter på råvaror, det må gälla produkter från u-länderna eller från andra håll. Att hårt beskatta råvaror är det mest felaktiga i den svenska skattepolitiken. Elskatten tillhör på sätt och vis råvaruområdet och är ett typiskt rationaliseringsobjekt.

I konsekvens med denna uppfattning har jag och folkpartirepresentanterna i utskottet röstat för slopande av elskatten. Herr von Sydow har redan ut-

vecklat utskottets ståndpunkt. En rekapitulering av utskottets ställningstagande är sålunda inte nödvändig.

I reservationen sägs — och herr Allard var inne på samma tema — att exportindustriens beskattning måste bedömas i samband med företagsbeskattningen i övrigt och att den hör till de problem som allmänna skatteberedningen har att beakta. Detta argument återkommer från herr Allards parti så fort en aktuell skattefråga bringas under debatt, men skall exportindustrien vänta på skattelättnader tills skatteberedningen har behandlat problemet, ja då har säkerligen många företag hunnit att tappa åtskilliga order.

Herr Eriksson i Bäckmora var glad över att flera partier i år stödjer förslaget om att avskaffa elskatten. Härtill vill jag säga, att den svenska exportindustriens utgångsläge i Europa har radikalt förändrats. Jag vill erinra om sammanbrottet i Bryssel och om vår associeringsansökan, som har ställts på en oviss framtid, om handels tullhinder och om andra handelsmotigheter, som kommer att möta oss under den närmaste tiden i Europa. Västtyskland inför således importutjämningskatt och nationella tullar den 1 juni och den 1 juli. Det förefaller som om inte mindre än 16 procent av Sveriges totala export på Tyskland kommer att träffas. Det gäller skogsindustrien samt textil-, järn- och stålområdet. Det är alltså två försämrade pridfaktorer som kommer att inträda i den svensk-västtyska handeln. För att eliminera dylika handels hinder gäller det för oss att föra en sådan ekonomisk politik, att vårt konkurrensläge inte försvåras genom skatter och kostnadsökningar.

I förra veckan tecknade den svenske EEC-ambassadören Karl Gustaf Lagerfeldt en mörk bild av den svenska exporten på Belgien. Ambassadör Lagerfeldt konstaterade, att den svenska exporten på Belgien för första gången på många år minskat, 1961—1962 med

Upphävande av energiskatten på elektrisk kraft

12 procent. Efter den 1 juli, då EEC-staterna tar ännu ett steg mot en gemensam yttre tullmur, bedömde Lagerfeldt läget som ännu mer ogynnsamt.

Jag vill även erinra om en annan händelse. I förra veckan godkände riksdagen genomförandet av fyra veckors semester. Enligt uttalande som gjordes av representanter för näringslivet skulle reformen medföra en lönekostnad med omkring 3 procent och produktionsbortfall med 2 procent. Jag har helhjärtat röstat på semesterreformens genomförande, men näringslivet måste ha någon kompensation — skattevägen eller på annat sätt — för att kunna klara konkurrensen. Elskattens borttagande är en åtgärd med positivt syfte för att stimulera exporten, konkurrenskraften och den inhemska produktionen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **BROBERG** (fp):

Herr talman! I utskottets motivering framhålles särskilt den ofördelaktiga verkan som elskatten har genom att den belastar praktiskt taget alla varor som tillverkas inom landet, medan däremot importvaror inte beskattas. Detta gäller inte bara elskatten utan även bl. a. hela energiskatten. Man kan dock ifrågasätta, om inte särskilda skäl kan anföras i fråga om elskatten — förutom det att skattebortfallet inte blir så stort, om man begränsar sig till att ta bort elskatten och lämnar energiskatten i övrigt orörd.

Den elektriska kraften har i vårt land varit relativt billig. Detta har varit en av grundförutsättningarna för tillkomsten av många industrier, och fortfarande är billig elkraft ett villkor för att vissa tillverkningar skall kunna bestå. Kraftkrävande elektrolytiska processer började exempelvis på ett ganska tidigt stadium att införas i vårt land, och

dessa tillverkningar har gett oss råvaror som varit av mycket stor betydelse för den industriella utvecklingen. Som exempel kan nämnas koncentrerad salpetersyra, framställd med utgångspunkt från elektrolytiskt tillverkad vätgas, som varit av den största betydelse vid utvecklingen av vår explosivämnesindustri. Klor och alkali, elektrolytiskt framställda, är nödvändiga råvaror för den blekta cellulosa som varit och är en av vårt lands viktigaste exportvaror. För rostfritt stål och för en stor del av det kvalitetsstål i övrigt som framställes har även en av förutsättningarna varit billig elektrisk kraft. Till inte så ringa del har kvalitetsstål varit till hjälp vid den svenska verkstadsindustriens kraftiga expansion.

Jag tror att man bör ha detta sammanhang klart för sig när man söker bedöma elkraftens betydelse och beskattningens verkan. Man bör även ha klart för sig, att på elkraft baserade processer som regel har en mycket hög grad av produktivitet på grund av att möjligheterna för reglering och instrumentering är goda och på grund av att en eftersträvad teknisk effekt ofta kan erhållas på enklare sätt än med andra energiformer.

Att vi med vårt höga kostnadsläge måste eftersträva högsta möjliga produktivitet även om detta skall ske till priset av en hög kapitalinsats förutsätter jag är en av de saker som vi i denna kammare är eniga om. Elkraften är ju även en energiform som kan komma till användning såväl för den lilla som för den stora förbrukaren. Billig elkraft bör i vissa fall kunna verka stimulerande även när det gäller mindre företag.

Produktionen av elkraft har stigit med drygt 6 procent per år de senaste åren, och tillgången får väl nu betraktas som god, även om man naturligtvis måste räkna med att det alltid uppkommer perioder då på grund av vattenbrist tillgången på elkraft kan bli knapp.

Reservanterna talar om att i direkti-

Upphävande av energiskatten på elektrisk kraft

ven för allmänna skatteberedningen an- ges, att energiskatten bör ses som ett be- stående element i skattesystemet och att energiskatten utgår på praktiskt taget alla slag av energikällor. En avveckling av viss del av energiskatten måste enligt reservanternas medföra förskjutningar i fråga om energiförbrukningen från de beskattade områdena till den obeskatta- de sektorn på ett sätt som icke nu kan överblickas.

Den mångskiftande utrustning inom vår industri och vårt samhälle i övrigt, som förbrukar elkraft, är i de flesta fall ett resultat av en teknisk utveckling som fortskridit under längre tidsperioder. Tekniska förutsättningar för att använda annan energiform än den som en utrust- ning är avsedd för finnes som regel inte. Den förskjutning som reservanternas ta- lar om kan därför endast tänkas ske på längre sikt, och om på längre sikt en ut- veckling sker främjar processer med högre produktivitet är det endast att hälsa med glädje.

Även på en annan punkt bör reser- vanternas motivering observeras. Det framhålls i reservationen, att beskatt- ningsmyndigheterna redan nu med stöd av bestämmelserna i 15—17 §§ energi- skatteförordningen kan, om så finnes påkallat, göra väsentliga nedsättningar av beskattningsvärdena. Sådana nedsätt- ningar har också ägt rum för vissa ex- portprodukter, bl. a. slipmassa.

Jag tror att man allmänt är av den uppfattningen att vi inom vårt land skall eftersträva en hög grad av förädling. En sådan förädling kräver som regel en mer kvalificerad arbetsinsats än vad ett lägre förädlingssteg fordrar. Ofta är det väl så, att en merinsats av kvalifice- rat arbete ger ett väsentligt förbättrat ekonomiskt resultat, men naturligtvis är inte förädlingsgraden ensam avgörande. Vid de flesta tillverkningar gäller det även att få en tillräckligt stor produk- tionsvolym, som i sin tur ofta förutsät- ter en viss hemmamarknad.

Emellertid är det, i den mån en skatt

kan tänkas medföra en förskjutning, bättre med en förskjutning i riktning mot högre förädling än tvärtom. Den se- lektiva utformning som reservanternas anger som möjlig kan nog befaras få till följd en förskjutning i ogynnsam rikt- ning. Låt mig ta ett exempel!

Det är — förmodar jag — ganska lätt att fastställa energibehovet för en låg- förädlad produkt som slipmassa. Går man till ett högre förädlingssteg, exem- pelvis blekt cellulosa, blir problemet strax svårare. De kraftslukande blek- ningskemikalierna kan här ingå i högst olika proportioner, bl. a. beroende på de önskade kvaliteterna hos den färdiga massan. Sträcker man sig ytterligare nå- got steg längre i fråga om förädlingen, exempelvis till nitrocellulosa som be- tingar ett kanske tre gånger så hög pris, blir problemet ännu mer komplicerat. Elkraft i mycket stora kvantiteter har i detta fall använts för ett flertal av de råvaror och halvfabrikat som i varie- rande mängder ingår i den färdiga pro- dukten.

Systemet med skatterestitution kan lämpa sig för elkraftskrävande produk- ter med låg förädlingsgrad, men knap- past för produkter med högre föräd- lingsgrad. En generell skattebefrielse på hela detta område måste därför vara den riktiga vägen, även om ett visst inkomst- bortfall får påräknas.

Herr talman! Jag yrkar bifall till ut- skottets förslag.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Jag tillhör inte bevill- ningsutskottet, så från den synpunkten har jag ingen anledning att ta till orda. En del argument i resonemangen här är emellertid av ett sådant slag att jag gär- na vill påminna såväl herr von Sydow som herr Darlin och herr Eriksson i Bäckmora om att de glömt vissa betydelsefulla ingredienser i sammanhanget. Herr von Sydow och herr Eriksson i Bäckmora menar att vi kan räkna med mycket god tillgång på elektrisk energi.

Upphävande av energiskatten på elektrisk kraft

Ja, mina herrar, för närvarande kan vi göra det, men att samtidigt säga att vi har mycket riklig tillgång på utbyggbar vattenkraft är att göra sig skyldig till betydande överdrifter.

När vi resonerar om dessa energiförsörjningsproblem skall vi inte glömma bort att staten för närvarande offerar åtskilliga hundra miljoner kronor för att skapa möjligheter för oss att ta hand om atomkraften. Varför gör staten det? Är det därför att vi har så riklig tillgång på vattenkraft att vi inte behöver den? Nej, om vi är på det klara med att vår vattenkraft kommer att vara fullt utbyggd år 1975, ifall vi inte samtidigt bygger ut någon annan form av kraftförsörjning, och att vi efter denna tidpunkt måste ha en ny energikälla till förfogande, och om staten då offerar betydande kapital varje år på att experimentera fram godtagbara metoder för atomkraftens utnyttjande, vad är det då för skillnad för konsumenten mellan att betala skatt som används av staten för utbyggnad och experiment på atomkraftsidan och att låta de enskilda kraftbolagen själva svara för experimenten och atomkraftsutbyggnaden? I det senare fallet, herr von Sydow, skulle taxorna ligga gott och väl lika högt som de nu gör när skatten tillkommer. Kraftleverantörerna har alltså fått möjlighet att sänka sina taxor just därför att staten har åtagit sig de oerhört dyra experimenten med atomkraft.

Vi måste ha klart för oss vad det betyder att elkraftsförbrukningen fördubblas vart tionde år. Att fördubbla ett till två är ingen större konst, men när man kommer upp till de höga talen och skall fördubbla från exempelvis 260 till 520 blir det en annan sak. Det är ungefär i det predikamentet vi befinner oss när det gäller elkraftsutbyggnaden. Då kommer vi underfund med vad den verkliga kostar.

Herr Eriksson i Bäckmora föredrar sedan vad han kallar sina gamla skivbekanta och påpekar att vi bör ha något

att lära. Jag tror att det är mer än en som har något att lära av detta resonemang. Herr Eriksson i Bäckmora menade att vi skulle ta lärdom av Norge. Gärna det, men den som känner till geografien vet att den s. k. Kölen längs den skandinaviska halvön ligger ganska högt upp emot den norska sidan. Den vattenkraft som utvinns på den svenska sidan kommer från vattendrag som har ett ganska långtgående lopp ned till Östersjön. På den norska sidan, där de höga fjällen stupar brant, har man däremot möjlighet att utvinna vattenkraft i en omfattning som det inte i Sverige finns maken till. Låt oss, herr Eriksson i Bäckmora, som exempel ta ett vattenfall i Sverige med en viss vattenmängd vilket är tio meter högt. I Norge har kanske ett vattenfall med samma vattenmängd en fallhöjd av 100 meter. Med samma vattenmängd kan man alltså i Norge utvinna tio gånger så mycket elektrisk energi. Detta är mycket betydelsefulla faktorer som gör att norrmännen har möjlighet att framställa sin elektriska energi betydligt billigare.

Det finns emellertid även andra omständigheter som medför att kraftpriset blir högre i Sverige. Norrmännen har exempelvis icke på långt när lagt ned så mycket pengar på utbyggnad av sina distributionsnät och kraftlinjer som vad fallet varit i Sverige. Det kan därför under ett år inträffa att man i en viss del av Norge måste införa elransonering, medan det i andra delar av landet råder elöverskott. I Sverige har vi på ett helt annat sätt utjämnat produktionsförhållandena och lagt ned stor omsorg på att bygga ut ett distributionsnät som tillförsäkrar oss en tillräckligt stor och tryggad försörjning med elkraft. Jag är övertygad om att få länder, om ens något land i Europa, kan uppvisa ett så vitt förgrenat distributionsnät som fungerar med sådan tillförlitlighet. Det är för såväl den enskilde som för industrien en betydelsefull omständighet att man kan lita på att alltid ha tillgång till ström.

I en tid, när oljan har legat lågt i pris — och i Sverige har faktiskt oljepriset varit lägre än i de flesta andra länder — har det funnits möjligheter att bygga ut kondenskraftverk. Detta har också skett i rätt stor utsträckning; inte minst pågår utbyggnad av mottryckskraftverk i syfte att förse städerna med såväl värme som energi. Eftersom det samtidigt har skett en stor utbyggnad av vattenfall i Norrland, har vi tillfälligt fått ett överskott av elkraft. Därtill har också bidragit en omständighet som jag knappast behöver påminna kammarens ledamöter om, nämligen att de tre senaste åren varit synnerligen nederbördsrika. Drömmen om att vi har ett mycket stort elkraftsöverskott skulle mycket snabbt försvinna, om det blev ett riktigt torrår. Jag hoppas att vi får bättre och torrare väder i år, men inte att det blir så torrt att det åstadkommer besvär på elkraftsidan.

Jag vill bestämt hävda att om vi inte genom elenergibeskattningen tillfört staten medel, hade i stället eltaxorna fått bli så mycket högre för att möjliggöra experiment med och utbyggnad av atomkraftverk.

Ur dessa synpunkter finner jag den reservation, som framställts av utskottets socialdemokratiska ledamöter, vara fullt befogad. Vi kan inte räkna med att vi hade fått en billigare form av elkraft, om vi skulle ha betalt kraften taxevägen.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Allard begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 31, röstar

Ja;

Ökat stöd till handikappade

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr John Ericsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 101 ja och 109 nej.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen av herr John Ericsson m. fl.

§ 2

Föredrogs vart efter annat första lagutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av väckta motioner om skyldighet för åklagare att i brottmål föra talan för försäkringsgivare m. fl., samt

nr 21, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i utskökningslagen, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 3

Ökat stöd till handikappade

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 45, i anledning av väckta motioner om ökat stöd till handikappade.

I de likalydande motionerna nr 348 i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* och nr 406 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* hade framställts yrkanden om ökat stöd till handikappade. Motionerna hade, såvitt de avsåge frågor rörande invaliditetsförmånerna enligt lagen om allmän försäkring — utom vad gällde medelsanvisningen — samt ersättning till föräldrar för vård av handikappade barn i hemmet, hänvisats till lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Ökat stöd till handikappade

I den mån motionerna hänvisats till lagutskottet hade de tilldelats andra lagutskottet. I förevarande utlåtande behandlades frågorna rörande invaliditetsförmånerna enligt lagen om allmän försäkring. Utskottet komme att i annat sammanhang behandla motionerna i vad gällde ersättning för vård av handikappade barn.

I motionerna, såvitt nu var i fråga, hade hemställts, att riksdagen måtte

a) besluta att de särskilda invaliditetsförmånerna enligt lagen om allmän försäkring fr. o. m. den 1 januari 1964 skulle förstärkas så, att invaliditetstillägget fördubblades från 1 200 kronor till 2 400 kronor om året och att invaliditetserättningen höjdes från 2 000 kronor till 3 000 kronor om året (del av yrkandet under 11 i motionernas hemställan),

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad motionärerna anfört beträffande tolkningen av uttrycket »betydande merutgifter» i 9 kap. 2 § andra stycket lagen om allmän försäkring (yrkandet under 12 i motionernas hemställan),

c) besluta att invaliditetstillägg och invaliditetserättning skulle fr. o. m. den 1 januari 1964 indexregleras på grundval av de belopp som angäves i 12 § lagen angående införande av lagen om allmän försäkring (yrkandet under 13 i motionernas hemställan) samt

d) i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att till 1963 års höstriktdag framlades förslag till de kompletteringsbestämmelser till lagen angående införande av lagen om allmän försäkring, som erfordrades för genomförande av angiven indexreglering (yrkandet under 14 i motionernas hemställan).

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 348 och II: 406, såvitt nu var i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Edström, Harry Carlsson, Jönsson* i Inge-

marsgården och *Carlsson* i Huskvarna, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen med bifall till yrkandet i förevarande motioner, I: 348 och II: 406, om höjning av invaliditetstillägg och invaliditetsersättning måtte för sin del antaga i reservationen framlagda förslag till

I. lag angående ändrad lydelse av 9 kap. 2 och 3 §§ lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring; och

II. lag om ändrad lydelse av 12 § lagen den 25 maj 1962 (nr 382) angående införande av lagen om allmän försäkring;

2) att riksdagen med bifall till yrkandena under 13. och 14. i motionerna måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till årets riksdag om sådan ändring av lagen angående införande av lagen om allmän försäkring att invaliditetstillägg och invaliditetsersättning fr. o. m. den 1 januari 1964 indexreglerades på grundval av de belopp som beträffande ifrågavarande förmåner angäves i 12 § nämnda lag; samt

3) att riksdagen i anledning av yrkandet under 12. i motionernas hemställan i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört beträffande tolkningen av uttrycket »betydande merutgifter» i 9 kap. 2 § andra stycket lagen om allmän försäkring.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **JÖNSSON** i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Den fråga som behandlas i andra lagutskottets utlåtande nr 45 ser vi på folkpartihåll mycket allvarligt på. Den gäller en första etapp för att förverkliga kravet på att de handikappade skall kunna leva på en rimlig standard.

Vi har i några motioner, I: 348 och II: 406, närmare utvecklat dessa synpunkter, och jag ber att här få hänvisa

Ökat stöd till handikappade

till det inledande stycket i motionerna. Där står det: »De fysiskt och psykiskt handikappade möter i dagens Sverige särskilt stora svårigheter. Till en del är dessa ekonomiskt betingade. Förtidspensionens storlek och storleken på andra bidrag till de handikappade regleras fortfarande av mycket snåva regler. Det är ett dåligt uttryck för solidariteten i ett högt utvecklat samhälle, när människor med fysiskt och psykiskt handikapp tvingas leva kanske hela sitt liv också nätt och jämt på existensminimum. Det finns möjligheter att hjälpa dessa människor upp till en rimlig levnadsnivå och därigenom lyfta bort en av deras allra tyngsta bördor. 1960-talets socialpolitik måste målmedvetet riktas in på denna stora uppgift.»

I motionerna föreslås en rad konkreta åtgärder. I andra lagutskottets utlåtande, som vi nu behandlar, återfinnes några av dessa. Vi hemställer att riksdagen måtte besluta att de särskilda invaliditetsförmånerna enligt lagen om allmän försäkring fr. o. m. den 1 januari 1964 skall förstärkas så, att invaliditetstillägget fördubblas från 1 200 till 2 400 kronor om året och att invaliditetsersättningen höjes från 2 000 till 3 000 kronor om året.

Vidare hemställer vi att riksdagen skall ge Kungl. Maj:t till känna vad vi anfört beträffande tolkningen av uttrycket »betydande merutgifter» i 9 kap. 2 § andra stycket lagen om allmän försäkring.

Dessutom yrkar vi att invaliditetstilllägg och invaliditetsersättning fr. o. m. den 1 januari 1964 skall indexregleras.

Invaliditetstillägget utgår som komplement till ålders- och förtidspension, medan ersättningen utgår när den handikappades arbetsinsats är sådan att rätt till förtidspension ej föreligger. Såväl tillägget som ersättningen avser att utgöra bidrag till de merutgifter bl. a. för vård, som ifrågavarande handikappade har. Invaliditetsersättningen är därjämte avsedd att utgöra stimulans för den

handikappade personen att utföra sitt arbete.

Bland dem som är berättigade till ifrågavarande förmåner märks först och främst flertalet blinda. Hit hör även handikappade med svåra kroppsliga defekter, t. ex. sådana som saknar armar eller ben, handikappade med långt gångben ledgångsreumatism, svårartad nervsjukdom eller svår förlamning.

Antalet nu utgående förmåner är i runda tal 6 500 när det gäller invaliditetstillägg och 800 när det gäller invaliditetsersättning.

Utskottet har bl. a. med hänvisning till att 1963 års utredning om vissa spörsmål rörande den allmänna pensioneringen kan antagas beröra dessa förmåner inte velat gå med på motionens yrkanden. Det synes emellertid oklart om utredningen verkligen kommer att uppta dessa spörsmål, och då de kan anses verkligt angelägna har vi från vårt håll reserverat oss för bifall till motionsyrkandet.

Vad gäller yrkandet om tolkningen av uttrycket »betydande merutgifter» har utskottet hänvisat till lagtexten, som inte uppställer något krav på att merutgifterna skall överstiga ersättningens belopp. Då oklarhet synes råda om tolkningen, har vi reserverat oss ansett ett klarläggande uttalande vara önskvärdt.

Beträffande indexregleringen av förmånerna har utskottet anfört att tekniska skäl gör det svårt att genomföra en sådan reglering, men med hänsyn till att det rör sig om ett så begränsat antal som endast cirka 7 000 fall anser vi att svårigheterna inte bör vara så stora. Vi har därför vidhållit vårt motionsyrkande om att invaliditetsförmånerna bör indexregleras.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen av herr Edström m. fl.

Fru ERIKSSON i Ängelholm (s):

Herr talman! Det ökade intresse som

Ökat stöd till handikappade

nu visas för de handikappade tror jag att alla kammarens ledamöter gläder sig åt, och varje förslag som syftar till en förbättring av den gruppens levnadsbetingelser är de flesta av kammarens ledamöter säkerligen mycket lyhörda för. Själv har jag som aktiv inom handikappsorganisationerna kommit problemen in på livet, och jag noterar med glädje den förståelse som man i dag visar de handikappade. Det har inte alltid varit så gynnsamt för denna grupp som det är i dag, och vi är väl alla ense om att de handikappade i allra högsta grad behöver samhällets hjälp och stöd.

Om jag sålunda utifrån dessa utgångspunkter hyser sympati för de motioner som nu behandlas, så anser jag ändå att utskottets avstyrkande av motionerna är väl motiverat.

Så sent som förra året antog riksdagen den nya socialbalken, som gav bättre ekonomiska möjligheter för en hel del eftersatta grupper, bl. a. för invaliderade och handikappade. Den invaliditetsersättning på 2 000 kronor och det invaliditetstillägg på 1 200 kronor som då beslöts har nått och jämt hunnit träda i kraft förrän man motionerar om ändringar. I den tidigare lagen fanns ingen motsvarighet till invaliditetsersättning. Det var alltså en stor och ny reform som riksdagen i fjol antog, och därför bör man nog få klarhet om dess verkningar innan man gör en ändring. Om man höjer invaliditetstillägget är det, som utskottet framhåller, risk för att tillämpningen blir så restriktiv att det i praktiken blir en försämring för dem som nu har detta bidrag eller som kan räkna med att få det i fortsättningen.

Jag vill också framhålla att den i höstas tillsatta pensionskommittén bl. a. har till uppgift att undersöka möjligheterna till förbättring av invalidernas pensionsförmåner.

Med hänsyn till att erfarenheterna från lagens tillämpning är så ringa och

i avvaktan på resultat av den utredning som tillsatts ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Jönsson i Ingemarsgården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Edström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Jönsson i Ingemarsgården begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 156 ja och 44 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 4

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 47, i anledning av väckt motion angående preskriptionstiden för återbetalning av socialhjälp.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 5. Övertagande av kostnaderna för

Statens övertagande av kostnaderna för
förvaring och underhåll av viss civilför-
svarsmateriel

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 49, i anledning av väckta motioner om statens övertagande av kostnaderna för förvaring och underhåll av viss civilförsvarsmateriel.

Sedan utskottets hemställen föredragits yttrade:

Fru GUNNE (h):

Herr talman! Jag har anmält en blank reservation till andra lagutskottets utlåtande nr 49 för att få tillfälle att här framföra några kommentarer.

Utskottet har behandlat två likalydande högermotioner, vari har yrkats dels att staten skall överta kostnaderna för förvaring och underhåll av viss civilförsvarsmateriel, dels att riksdagen måtte uttala, att kommunerna icke bör belastas med kostnader för förvaltningsuppgifter av i princip statlig karaktär.

I den förstnämnda frågan har utskottet så till vida tillmötesgått motionärerna som det föreslår en översyn av civilförsvarslagens bestämmelse om skyldighet för kommun att förvara och underhålla viss civilförsvarsmateriel. Detta är något som jag konstaterar med tillfredsställelse, och jag kan alltså på denna punkt tacksamt yrka bifall till utskottets hemställan.

Beträffande ett principuttalande av det slag motionärerna föreslagit har utskottet emellertid hänvisat till att 1958 års skatteutjämningskommitté har att behandla frågor, som har nära samband med kostnadsfördelningen mellan stat och kommun, och beräknas bli färdig med sitt arbete under innevarande år. Utskottet förklarar med anledning därav, att skäl inte synes föreligga för ett sådant principuttalande — man vill avvakta resultatet av utredningen.

Jag har böjt mig för detta utskottets ställningstagande, eftersom jag anser att det finns fog för det. Men jag vill gärna

begagna tillfället att deklarerera, att vi i högerpartiet har den bestämda uppfattningen att kommunerna inte bör belastas med kostnader för förvaltningsuppgifter av i princip statlig karaktär i annan utsträckning än som kan vara erforderligt för att vaksamhet skall iakttagas vad utgifterna beträffar.

Herr talman! Jag har inte heller på denna punkt något annat yrkande än utskottets.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Fru Gunnes anförande föranleder inte något längre inlägg från min sida. Jag vill liksom fru Gunne påpeka att den motion som nu behandlats innehåller två yrkanden dels ett yrkande om ett principuttalande angående kostnadsfördelningen mellan stat och kommun, dels ett yrkande i en praktisk fråga, som berör förvaring och vård av civilförsvarsmateriel. Den senare delen av motionen har i viss mån tillstyrkts, och inte heller jag har alltså anledning till några kommentarer på den punkten.

Principuttalandet är av mycket vittgående art, och vi har inom utskottet inte ansett oss med utgångspunkt från de bristfälliga motiveringar, som ges i motionen, kunna rekommendera riksdagen att göra ett uttalande, som är direkt bindande för framtiden och som kanske skulle medföra konsekvenser, som vi inte för tillfället kan överblicka.

Det har tidigare i denna kammare i dag diskuterats frågor rörande kostnadsfördelningen mellan stat och kommun, och i detta sammanhang fanns det i varje fall ett ärende, där statsutskottets majoritet — vilken bland annat företräddes av högern — åberopade att man bör avvakta resultatet av 1958 års skatteutjämningskommittés arbete, innan man slår fast några principer för framtiden. Detta är också den uppfattning som vi hyser inom andra lagutskottet. Vi har alltså åberopat 1958 års skatteutjämningskommittés arbete samt uttalat att vi hoppas att kommittén kommer att behandla problemet om kostnadsfördelningen mellan stat och

Utredning rörande Förenta Nationernas aktioner i Katanga

kommun. Att det finns åtskilligt övrigt att önska i detta avseende är väl en mening som inte bara omfattas av motionärerna. Det finns säkerligen i denna kammare åtskilliga ledamöter från olika partier, som inte tycker att det är bra som det är.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru GUNNE (h):

Herr talman! Med anledning av att herr Anderson i Sundsvall gjorde en jämförelse mellan det ärende vi nu behandlar och det ärende som tidigare i dag behandlades under punkten 85 i statsutskottets utlåtande nr 8 skall jag tillåta mig att helt kort konstatera, att vad andra lagutskottet har skrivit och framför allt vad jag framhållit i princip överensstämmer med statsutskottets ställningstagande i fråga om skolmåltiderna. Förslaget från statsutskottets majoritet — som jag röstade för — ställdes mot bakgrunden av ett yrkande beträffande skolmåltiderna från herr Anderson och hans partivänner. Utskottet uttalade sig för att en jämnare kostnadsfördelning snarast möjligt skulle åvägbringas mellan stat och kommun.

Det finns en intressant skillnad i visst avseende: i ena fallet vägrar man att avvakta resultatet av en utredning, i andra fallet skyller man på en utredning för att slippa göra ett ställningstagande.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Det förefaller som om man i bägge dessa frågor — såväl när det gäller fördelningen av kostnaderna för skolmåltiderna som när det gäller nu ifrågavarande förvaltningsuppgifter — bör ta hänsyn till skatteutjämningsregler. I fråga om skolmåltiderna har ju utvecklingen redan visat att kommunerna i vissa fall, om de har tillräckligt stort skatteunderlag, får bära hela kostnaden. Det har t. o. m. varit så, att samtidigt med att skolbespisningsverksam-

heten byggts ut har det statliga anslaget kunnat minskas, vilket ju är bevis nog för att relationerna väsentligen ändrats till nackdel för kommunerna. I detta speciella avseende behövs en helt annan kostnadsfördelning än för närvarande.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 6

Föredrogs vart för sig

andra lagutskottets utlåtande nr 51, i anledning av väckt motion angående rätt att passera riksgränsen annorstädes än vid passkontrollställe; och

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckt motion om utredning huruvida den kollektiva bespisningen uppfyller berättigade näringsfysiologiska krav.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7

Utredning rörande Förenta Nationernas aktioner i Katanga

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion angående utredning rörande Förenta Nationernas aktioner i Katanga.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr WACHTMEISTER (h):

Herr talman! Att så här bara ett par veckor efter riksdagens allmänna utrikesdebatt återigen ta upp en utrikespolitisk fråga kanske kan tyckas onödigt. Men jag tar mig i alla fall friheten att ett tag besvara kammaren dels därför att mig veterligt Kongoproblemet berördes av bara en talare i den förra debatten, dels därför att utrikesutskottet i sitt utlåtande nr 4 för till torgs några åsikter som jag för min del inte kan låta stå oemotsagda.

Utredning rörande Förenta Nationernas aktioner i Katanga

Hela utlåtandet andas en påtaglig ovilja att över huvud taget diskutera vad som förevarit. Jag kan väl till nöds förstå den attityden om man — som utskottet synes göra — utgår från att FN är utan vank och därför inte vill höra talas om de händelser, beklagligtvis ganska många, som vittnar om motsatsen.

Såsom framhållits i motion nr 357 finns det tyvärr anledning antaga, att det inte är sista gången som svensk trupp inom FN:s ram uppträder utomlands. Jag vidhåller den i motionen framförda åsikten, att en plan för den fortsatta verksamheten i Afrika, uppjord med stöd av de erfarenheter man vunnit i Kongo och efter en grundlig analys av dessa, bara vore till gagn för FN, såväl med hänsyn till organisationens för närvarande något skamfilade anseende som med tanke på dess värde såsom fredsbevarande instrument.

Utskottets skrivning tycker jag vittnar om en onödig stingslighet, och det förefaller som om det intagit sin igelkottställning därför att det i motionen vädrat en jakt på syndabockar, något som inte alls varit avsikten.

Utskottet slår sig till ro med konstaterandet, att riksdagen och utrikesnämnden kontinuerligt hållits underrättade om regeringens stöd åt FN:s Kongopolitik. Men vad tjänar en sådan sak till, när sedan FN uppträder stick i stäv mot deklARATIONERNA och trots upprepade försäkringar från både generalsekretärerna Hammarskjöld och utrikesminister Undén använder sina trupper till att för centralregeringens räkning tvinga provinsregeringen till visst handlingssätt?

Utan att här närmare diskutera det berättigade i Katangas krav på självständighet, må det vara tillåtet att framföra de allvarligaste betänkligheter mot att FN skall engagera sig, som här skett, för att, ur Katangas synpunkt sett, ersätta den ena kolonialmakten, Belgien, med en annan, Centralkongo? Det är med andra ord ungefär samma sak som

skett på Västra Nya Guinea, där holländskt herravälde bytts ut mot indonesiskt — men detta är en annan historia.

Utskottet säger att vi kontinuerligt hållits underrättade om fattade beslut och om sättet för deras genomförande. Det kan ju bero på när man får underrättelserna, om de kan vara av något värde. Att få veta det i efterhand kan för all del vara nog så intressant, framför allt med hänsyn till att de offentliga informationerna i detta fall som bekant inte varit särskilt vederhäftiga. Men skall man kräva annat än nyhetsvärde vill man väl som regering veta, vad som kommer att ske, framför allt när det rör sig om att sätta in svensk trupp i rena krigsoperationer.

Utskottets belåtenhet får jag väl tolka på det viset, att man på förhand vetat om de fattade besluten. Gäller det också kriget i september 1961? Det var alltså det som sattes i gång utan stöd i någon resolution. Den resolution av säkerhetsrådet, som gällde i virrvarret av sådana var den av den 21 februari 1961 och handlade om användande av våld för att förhindra inbördeskrig. Något sådant var emellertid som bekant inte alls på väg den 13 september 1961.

När utrikesnämnden var så väl underrättad, kan man då inte tala om för oss vem som var den ansvarige för detta krig, i flagrant strid mot FN:s tidigare resolutioner och generalsekretärerna Hammarskjölds försäkran i augusti 1960? Var det O'Brien, Khiari eller Linnér? Var verkligen Hammarskjöld med på noterna? Har man svaret på dessa frågor klart för sig, finns det väl ingen anledning att undanhålla oss sanningen. Men vet man ännu i dag inte hur ett krig kunnat sättas i gång helt anonymt, är det verkligen på tiden att man börjar utreda frågan.

Det säger sig självt, att de legotrupper, som FN i ett sådant här fall måste sätta in, blir en kvalitativt mycket brokig skara, och många olämpliga element

Utredning rörande Förenta Nationernas aktioner i Katanga

har inte heller i Kongo kunnat undvikas. Det finns ingen anledning att här dröja vid de många personliga tragedier och skador av kulturell och materiell art som vållats genom krigsförbrytelser, begångna under FN:s hägn. Vad man har anledning att reagera mot är FN-ledningens många gånger dokumenterade likgiltighet och bristande goda vilja att ta itu på skarpen med sådana företeelser.

Utskottet har kanske lämnat förklaringen till den likgiltigheten, till att man inte tagit någon hänsyn till utrikesminister Undéns ord när denne i *Le Soir* försäkrade, att allvarliga anklagelser skulle föranleda såväl svenska myndigheter som FN:s behöriga organ att kräva samvetsgranna undersökningar. FN har enligt utskottet kommit överens med Kongos regering om att varje truppbidragande stat själv skall svara för rättskipning i vad avser dess nationella kontingent.

Det kan knappast vara utskottet obekant, att en och samma företeelse kan bedömas på vitt skilda sätt i olika stater. Det är ödeläggande för FN-truppernas prestige, om det även i framtiden skall heta: »Nu har vi haft svenska trupper en tid, och lugn och ordning har rått; i morgon skall de avlösas av etiopiska förband — rädde sig den som kan!»

Ett sådant system med olika rättsprinciper alltefter nationaliteten på det för tillfället till trakten förlagda förbandet kan inte godtas. Så kan heller inte ske av ett annat skäl. Vi försöker nuförtiden göra gällande att vi är neutrala, att vi uppträder i Kongo inte som nationen Sverige utan som medlem av FN. Vi hävdar med andra ord att det inte är en allians av stater, som verkar i Kongo, utan en överstatlig organisation. Under sådana förhållanden kan jag absolut inte förstå, varför inte också en enhetlig rättsordning kan tillämpas.

Det går sannerligen inte att komma ifrån detta problem genom att som ut-

skottet gör bara högdraget vägra att diskutera det.

FN-truppernas och för övrigt även FN:s civila funktionärs uppträdande bedöms efter regeln: en för alla — alla för en. Om indier eller etiopier bär sig illa åt drabbar det också oss svenskar.

Utskottet anser, att klagomål må upptagas i FN av det land som anser sig ha anledning därtill. Den anledningen tycker jag vi har, inte minst därför att det är vi som fått bära huvudbördorna därnere och därför att våra trupper uppträtt i stort sett mönstergillt.

Det land som direkt drabbats av olika rättsprincipers kränkning — Katanga — har ingen möjlighet att få sin sak prövad, enär FN medverkat till dess underkuvande och inte betraktat Katanga som en självständig stat.

Jag förstår så väl att det ur FN:s synpunkt kan vara bekvämt att genom en sådan principiell inställning undandra sig all kritik, men med rättssäkerhet har den självutnämnda ofelbarheten ingenting att göra.

Jag kan för min del inte inse det orimliga i att, som utskottet säger, FN:s beslut skulle utredas av någon annan instans. Vi behöver inte ens skapa något nytt organ; vi har redan ett sådant i den internationella domstolen i Haag, som har ett mycket gott anseende.

Det förefaller som om utskottet anser att det skulle vara oförenligt med FN:s prestige att få sina åtgärder granskade. Jag är av den bestämda uppfattningen att vägran att inse och beivra begångna fel är betydligt farligare.

Jag skall inte genom att ställa ett yrkande i onödan ta upp kammarens tid utan vill sluta med att uttala den förhoppningen att ansvariga organ inom FN trots allt måtte se det hela ur den synpunkten att FN som organisation måste ha ett gott anseende, att detta gäller hela organisationen och inte bara dess delar och att man inte på olika håll hemfaller åt det isolationistiska

Utredning rörande Förenta Nationernas aktioner i Katanga

resonemanget: »Våra trupper har skött sig bra, de andra intresserar oss inte.»

Herr talman! Jag har inget yrkande.

I detta anförande instämde herr *Edlund* (h).

Herr **BENGTSSON** i Halmstad (s):

Herr talman! När jag läste herr Wachtmeisters motion, trodde jag att han hade skrivit den vid tidpunkten för den ganska förvirrade debatt som ägde rum både här hemma och ute i världen om Förenta Nationernas rätt att med vapenmakt återställa ordningen i Kongo. Men i dag hör jag till min förvåning att de underliga synpunkter som framförs i motion 357 verkligen är herr Wachtmeisters. Jag skulle vilja be kammarens ledamöter att läsa motionen; jag tror att de flesta då skulle bli ense med mig om att det är mycket underliga åsikter som framförs.

Vad som sägs är ungefär detta: Det är FN som bär skulden till de krigshandlingar som förekommit nere i Kongo.

Motionen andas minst sagt en djup misstro mot allt vad FN företar sig plus — skulle jag vilja tillägga — en lika stor övertro på att det skulle finnas en folkrätt som ger stöd åt de tankegångar som framförs i herr Wachtmeisters motion. Samtidigt bortser herr Wachtmeister — både i motionen och i sitt resonemang här i dag — ifrån det obestriddiga faktum att världsorganisationen Förenta Nationerna måste ha en suverän rätt att själv bestämma när ingripanden av detta slag skall ske, om den över huvud taget skall ha en möjlighet att verka för fredens sak.

Jag tror inte att vi i detta ögonblick vinner så särdeles mycket på att fördjupa oss i de frågeställningar herr Wachtmeister tar upp. Han frågar t. ex. om FN har handlat riktigt eller oriktigt och om FN-aktionen — han uttryckte sig inte så vårdat utan talade om FN-kriget i Katanga — bidragit till en politisk stabilitet i landet eller i världen i

5 — *Andra kammarens protokoll 1963. Nr 20*

övrigt. Det är väl frågeställningar av det slag som tiden och utvecklingen själv får ge svar på. Men nog ser det ändå för ögonblicket ut som om man skulle klara upp problemen nere i Kongo.

Utskottet har nöjt sig med att föra i bevis — jag tror man kan uttrycka sig så starkt — att FN hade ett fullt legitimt skäl för sitt ingripande och med att visa hur generalsekreterarens mandat i fallet Kongo definieras i säkerhetsrådets resolutioner. I den mån motionären menat att konstitutionella och folkrättsliga principer kränkts har utskottet helt enkelt hänvisat till att detta är frågor som får tas upp inom FN. Det är ingen nation som påyrkat någonting sådant.

Med rätta framhåller utskottet, att det inte kan vara rimligt att beslut som fattats i Förenta Nationernas högsta organ eller åtgärder av dem underställda myndigheter skulle hänskjutas till utredning av någon utomstående instans, vilket herr Wachtmeister tydligen tänkt sig.

Så långt referat av utskottets utlåtande. Jag skulle därutöver vilja göra några rent personliga reflexioner.

I motsats till herr Wachtmeister tror jag att vi bör vara FN synnerligen tacksamma för att det avväjde den fruktansvärda fara som hotade att uppstå i Kongo. Hade inte FN ingripit hade vi — det är åtskilligt som talar för det — först och främst fått ett blodigt inbördeskrig i Kongo. Mycket talar för att detta inbördeskrig sedan hade gripit omkring sig kanske i hela Afrika — man kan t. o. m. frukta att det hade spritt sig över hela världen. Man får väl heller inte glömma bort att Tshombes regim var olaglig, att den stod i strid med Kongos egen författning och att den med hjälp av främmande legoknektar tog sig rättigheter som aldrig burits upp av några internationella överenskommelser. Därtill kommer det mest avgörande faktum — och det glömmes herr Wachtmeister totalt bort: Tshombes armé gick till anfall mot FN-trupperna i avsikt att likvidera dem. Det var då FN vidtog mot-

Utredning rörande Förenta Nationernas aktioner i Katanga

åtgärder, och det blev — det skall jag gärna medge — en blodig uppgörelse som vi alla har anledning att djupt beklaga. Men att kasta skulden på FN som herr Wachtmeister gör är nog att totalt bortse från det faktiska händelseförloppet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag kan inte dela allt i herr Wachtmeisters motion och inte heller i hans anförande, men jag måste beklaga att utrikesutskottet har en ovana, som jag påtalade i vår senaste utrikesdebatt, att skriva utomordentligt kort. Det föreliggande betänkandet är dock ett av dess längre.

Frågan gäller väl egentligen i vad mån den enskilda staten skall göra en utredning om förhållanden som avser en internationell organisation. Vi befinner oss därvid i vårt land tyvärr i den situationen, att vi för närvarande har mycket få experter som kan göra sådana utredningar. Professor Gihl har visserligen yttrat sig i saken — och hans ståndpunkt ligger mycket nära den Wachtmeisterska ståndpunkten, om jag inte har fattat honom fel — men hans professur är också den enda vi har i internationell rätt (något som förre utrikesministern nyligen beklagade, vilket innebar en glädjande frontförändring från hans sida).

Den utredning herr Wachtmeister begär skulle bli långvarig. Det grundläggande arbetet om Förenta Nationernas struktur och befogenhet är skrivet av Hans Kelsen, en ledande österrikisk rättsvetenskapsman, som har ägnat den internationella rätten ett livslångt arbete och som åtnjuter stort anseende utomlands och i vårt land, inte minst bland dem som hörde hans föreläsningar för 30 år sedan i Lund.

Det är så lätt att begära utredning om de olika saker som herr Wachtmeister

berör. Han begär t. o. m. utredning om hur de mänskliga rättigheterna iakttas i Katanga. Hur iakttar man de mänskliga rättigheterna i vårt eget land? Det föreligger högst delade meningar om hur vi själva här verkligen tillämpar deklarationen om de mänskliga rättigheterna. Professor Halvar Sundberg som är en mycket skarpsinnig man har visat att det kan finnas skäl att diskutera den saken. I den stora strid som förs mellan rättsvetenskapsmän rörande FN:s förhållande i Afrika är frågan i vad mån generalsekreteraren har handlat enligt FN:s stadgar eller inte. Det ifrågasätts om instruktionerna för generalsekreteraren är entydigt avfattade eller ej. Jag har väldigt svårt att tro att de är det.

Jag tog till orda just för att understryka angelägenheten av att vi här i landet får forskning rörande den internationella rätten. Det är beklämmande att vårt land, som gör anspråk på särskilt intresse för dessa frågor, är så illa rustat att vi knappast skulle kunna genomföra en utredning av det slag som det här gäller.

Jag vill helt hålla med herr Wachtmeister om att det är egendomligt att utskottet avfärdar den grundläggande frågan om inte ett enskilt land har rätt att diskutera de internationella organens befogenheter eller om sådana frågor måste överlåtas till FN självt att undersöka. Visst har vi rätt att undersöka dessa frågor liksom alla andra internationella problem. Vi är suveräna därvidlag. Det föreligger verkligen inget hinder för att vi skulle göra en analys av Förenta Nationernas befogenheter. Vi gjorde en undersökning rörande konflikten med Abessinien och hela frågan om sanktionsproblemet. Det kan herr Bengtsson i Halmstad läsa om i professor Tingstens bok som är den grundligaste utredningen av de problemen. Lika väl som vi gjorde det kan vi undersöka i vad mån det var riktigt att våra trupper över huvud taget medverkade i FN:s

Utredning rörande Förenta Nationernas aktioner i Katanga

aktioner i Katanga. Det är en betydelsefull sak att ta ställning till för vårt land.

Jag hoppas att vi verkligen får en grundlig vetenskaplig diskussion i vårt land på denna punkt. Då kan det komma fram tillräckligt med fakta som visar i vad mån man här har handlat i enlighet med Förenta Nationernas bestämmelser. I nuvarande läge är det faktiskt så, att de främsta experterna har högst delade meningar, och det är mycket svårt att uttala sig kategoriskt på denna punkt.

Herr WACHTMEISTER (h):

Herr talman! Herr Bengtsson i Halmstad tar i sitt inlägg mot mig inte hänsyn till det mycket väsentliga argument jag framförde i min motion, att ändamålet med dessa utredningar är att vi skall söka göra klart för oss, varför det har gått som det gick denna gång, så att vi kan slippa att göra samma misstag en gång till. Vi kan mycket snart komma i samma läge igen. Man vässar knivarna litet här och var i Afrika. Vi vet inte vad som kan hända.

Det får tiden och erfarenheten visa, menar herr Bengtsson i Halmstad; det är inte så brått med en utredning, det ser ut att ordna sig alltihop. Jag är inte alldeles säker på att vi har råd med den saken. Vi bör inte vänta utan sätta igång ögonblickligen. Jag är ganska övertygad om att alla de 400 eller 500, som blivit äncor efter de som dödats under dessa krig, tycker att det är ett fruktansvärt cyniskt uttalande herr Bengtsson gjorde när han sade: »Vi får se vad som händer så småningom.»

Vi bör bearbeta och analysera vad som har hänt för att åtminstone ha större förutsättningar att möta de överraskningar som kan komma, ty överraskade kan vi alltid bli.

Som jag tidigare särskilt sade ifrån, har jag inte här diskuterat Tshombes regim och det berättigade eller inte berättigade i hans självständighetskrav. Men vi kan inte komma ifrån att han

fått ganska tydliga försäkringar även i FN:s resolutioner om att FN-trupperna inte skulle engagera sig till förmån för centralregeringen för att tvinga provinsregeringen att handla på ett visst sätt.

Herr Bengtsson nämnde att vi inte heller kunde komma ifrån att Tshombes trupper gick till anfall mot FN-trupperna i avsikt att förgöra dessa. Jag vet inte riktigt vilket anfall herr Bengtsson syftar på, men jag förmodar att det är anfallet i december 1961, då kriget startades och man talade om att man kommit över Tshombes anfallsplan. Det heter ju att anfall är det bästa försvaret. Det gäller att slå till först och innan fienden hinner börja. Det var bara tråkigt att det visade sig, när Belgiens utrikesminister Spaak begärde att få se denna anfallsplan, att det var en försvarsplan.

Herr BENGTTSSON i Halmstad (s):

Herr talman! Man får ändå inte glömma bort att vi har en världsorganisation, till vilken länder som önskar att få en fredlig värld sammansluter sig och försöker att bevaka situationen. När det uppstår oroligheter i något hörn av världen och dessa visar sig så allvarliga att man inser att man måste ingripa, fattas ett beslut. Det var vad som skedde i detta fall. Även om inte alla nationer slöt upp kring detta beslut förelåg det ändå en klar majoritet. Under sådana förhållanden har, såvitt jag förstår, FN suverän makt att göra sitt ingripande, vilket också skedde. Att i efterskott sätta sig ned och tro att man kan lösa de problem herr Wachtmeister är inne på genom att ta upp frågan till domstolsbehandling är väl bra blåögt.

Också jag har läst en del av vad Torssten Gihl har skrivit. Jag tycker att han glömmer bort det mycket väsentliga i sammanhanget, nämligen att det är FN som har fattat beslut om aktionen. Han bortser från att dessa legoknektar i Katangaarmén var ute för att driva bort

Utredning rörande Förenta Nationernas aktioner i Katanga

FN-trupperna, då dessa sattes in för att skapa fred och ordning i Kongo.

Det bör också vara ett memento för herrarna att sedan FN väl fattat sitt beslut gjorde säkerhetsrådet allt vad på det ankom. Säkerhetsrådet är ändå den organisation inom FN som har ett alldeles speciellt ansvar när det gäller att försöka klara upp sådana här problem. Inom säkerhetsrådet var man enig. Frankrike lade visserligen ner sin röst vid ett tillfälle, men man har varit enig om att göra de insatser och fullborda den fredsaktion som FN-trupperna hade fått i uppdrag att utföra. Man skall inte glömma bort detta.

När vi sände ner trupper till Kongo var det för att bringa fred och ordning där. Precis samma uppgift har gällt för alla de andra nationer vilka liksom vi har bringat offer i detta fredsarbete. Det går inte att komma ifrån diskussion genom att säga att våra trupper har uppfört sig hyggligt medan de andra inte har gjort det. De har alla gjort en ärlig insats för att utföra vad FN väntade av dem: att bringa fred och ordning i Kongo. Att det blev som det blev är i sanning inte FN:s fel.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag måste säga att herr Bengtssons resonemang ur rättslig synpunkt är ytterligt äventyrligt. Han utgår ifrån att rätts säkerheten är garanterad därför att det råder enhällighet inom en internationell organisation när det gäller att vidta en viss åtgärd. Det är inte ett rättsligt resonemang utan ett maktpolitiskt resonemang, som vi bör avstå från när vi diskuterar sådana här saker. Även om man har velat åstadkomma fred och ordning och även om syftet har varit bra får man inte använda medel som strider mot FN:s stadga. Man måste betänka att FN inte får göra ingripanden i en enskild stats inre konflikter. Det är i fråga om detta som t. o. m. den internationella expertisen är oense, herr Bengtsson. Det är på den

punkten som vi för framtiden bör undvika att FN glider in i sådana avgöranden som ställer hela organisationen som säkerhets- och trygghetsinrättning på spel. Det var därför som vi, när det gällde Italiens överfall på Abessinien, inte följde sanktionsbestämmelserna. Detta var de på sin tid mest diskuterade frågorna i svensk utrikespolitik.

Herr Bengtsson säger till herr Wachtmeister att även om inte alla nationer slöt upp, var det ändå en klar majoritet. Ja, inte ens experterna i FN var överens, och även om man var överens hindrar det inte att man i Sveriges riksdag skall kunna diskutera huruvida man i Katanga förgräpat sig på de mänskliga rättigheterna. Det är en underlig ordning om man skall kunna åstadkomma fred med olagliga medel. Det är inte på det viset, herr Bengtsson, som vi skall diskutera rättsliga frågor. Det är beklagligt, herr talman, att utrikesutskottet nu som så många gånger tidigare avfärdar viktiga problem på detta ytterligt nonchalanta sätt.

Herr WACHTMEISTER (h):

Herr talman! Jag vill bara korrigera en sak som herr Bengtsson sade. Han sade att när det gällde militäraktionerna i Kongo hade säkerhetsrådets medlemmar ställt sig bakom FN:s aktion. Det hade rätt någon tveksamhet, och någon nation hade nedlagt sin röst men eljest rådde enighet. Jag förstår vad herr Bengtsson syftar på. Det är vad som står i det offentliga dokument om utrikesfrågor, som vi fick för någon tid sedan. Men detta är inte riktigt, därför att när det gäller september- och decemberaktionerna 1961 både England och Frankrike påyrkade att de skulle inställas.

När det gäller denna ovilja att till behandling ta upp klagomål ber jag bara att få hänvisa till vad jag tidigare här omnämnde, nämligen utrikesminister Undéns artikel i den belgiska tidningen *Le Soir*. Han framhåller i denna

Driftbidrag till statens järnvägar

att han kan försäkra att om det kommer allvarliga klagomål skall han ta upp dessa klagomål till behandling både från svenskt håll och FN-håll. Det är denna ovilja att verkligen ta upp dem till behandling som jag tycker att vi borde göra ett försök att plocka bort och se till att någonting verkligen händer.

Herr BENGTTSSON i Halmstad (s):

Herr talman! Jag kan ge herr Wachtmeister rätt så till vida att det nog har varit en viss vacklan i både Belgien och England, men i FN har man ändå inte gjort några direkta svarigheter för att genomföra FN-aktionen i Kongo. När herr Wachtmeister talar om herr Undéns uttalande i *Le Soir*, glömmar herr Wachtmeister totalt bort att herr Undén är en av dem som har skrivit under utrikesutskottets yttrande. Jag tror inte alls att herr Wachtmeister kan vinna något stöd hos herr Undén.

För övrigt är det en något annorlunda sak som diskuteras speciellt på den punkten. Frågan gällde ju huruvida de svenska trupperna hade gjort sig skyldiga till några lagstridiga åtgöranden.

Jag kan naturligtvis inte tävla med herr Braconier i lagkunskap och internationell rätt, men ganska tidigt lärde jag mig något av Ferdinand Lassalle, som någon gång på 1800-talet sade ungefär så här: Vad är rätt? Jo, säger han, det är vad man kan övertyga tiden och människorna om. Detta uttryck tror jag gäller alldeles speciellt när vi kommer över till sådana ting som vi här diskuterar.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8

Föredrogs vart för sig

utrikesutskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1962 och 1963 vid

dess fjortonde ordinarie möte fattade beslut; samt

statsutskottets utlåtande nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av fortifikationsförvaltningen m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9

Anslag till statens järnvägar m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1963/64 till statens järnvägar m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Punkten 1***Driftbidrag till statens järnvägar**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 81 (punkt 1, s. 2—5) föreslagit riksdagen att till driftbidrag till statens järnvägar för budgetåret 1963/64 anvisa ett anslag av 80 000 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förhaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Sveningsson* och *Enarsson* (I: 659) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedin m. fl.* (II: 813), i vilka hemställts att riksdagen måtte till Driftbidrag till statens järnvägar för budgetåret 1963/64 anvisa ett anslag av 50 000 000 kr.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 659 och II: 813, till Driftbidrag till statens järnvägar för budgetåret 1963/64 å driftbudgeten under sjätte huvudtiteln anvisa ett anslag av 80 000 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Virgin*, *Holmberg*, *Staväng* och *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 659

Utvidgat bemyndigande att anskaffa en ny tåg färja

och II: 813, till Driftbidrag till statens järnvägar för budgetåret 1963/64 å driftbudgeten under sjätte huvudtiteln anvisa ett anslag av 50 000 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Frågan om driftbidrag till statens järnvägar är ett gammalt ärende som vi har haft uppe till behandling gång på gång. Departementschefen har förklarat att han sent på denna vårriksdag kommer med en proposition, som skall bygga på 1953 års trafikutredning och där man skall kunna bedöma hela SJ:s situation i förhållande till alla andra trafikmedel som här är intresserade och som måste vara med i bilden.

På nuvarande stadium kan, ärligt sagt, varken departementschefen eller vi som står som reservanter i detta ärende ha någon egentligt grundad mening om hur stort detta driftbidrag skall vara. Departementschefen har — man får väl säga förslagsvis — tagit upp det till 80 miljoner kronor, och vi har liksom tidigare sagt att man skall stanna vid 50 miljoner.

Jag skall i denna situation inte ta upp någon sakdebatt i frågan, eftersom det är rätt meningslöst. Hela ärendet kommer tillbaka till riksdagen i höst, och då har vi materialet framför oss. Då har vi 1953 års utredning och den proposition som är grundad därpå att studera, och tidpunkten bör då vara inne för att ta upp en ordentlig diskussion om hela detta mycket svåra trafikpolitiska problem. För dagen vill jag inskränka mig till att yrka bifall till reservationen.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Med hänvisning till såväl utskottets som herr Cassels motivering ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner

dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Cassel begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:o) i utskottets utlåtande nr 79, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Cassel begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 175 ja och 34 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3

Utvidgat bemyndigande att anskaffa en ny tåg färja

Sedan punkten föredragits anförde

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Med den blanka reservation som jag vid denna punkt fogat till statsutskottets utlåtande har jag inte avsett att göra någon som helst invändning mot att järnvägsstyrelsen får ett förnyat bemyndigande att lägga ut be-

Ny transportorganisation för fraktstycke- godstrafiken

ställning på en tåg färja på linjen Trelleborg—Sazznitz. I likhet med kommunikationsministern anser jag det synnerligen angeläget att den internationella godstrafiken över denna led inte hämmas av bristande färjakapacitet. Beställning av en ny svensk storfärja bör därför utläggas med det allra snaraste. Ärendet är ju redan försenat två år. Med den för varje år allt starkare ökningen av denna trafik är det av vikt att en ny färja kan insättas på leden senast 1965. Just nu måste man för att klara godsvagnsanhopningen trafikera leden utom med de stora färjorna också med »Starke» och »Drottning Viktoria». Det är naturligtvis långt ifrån rationellt att fortfarande i så stor utsträckning använda dessa s. k. småfärjor, som dessutom har en ganska hög ålder. De är betydligt dyrare i drift än storfärjorna.

Ingen tvekan bör alltså råda om det angelägna behovet av en ny storfärja enligt järnvägsstyrelsens senaste projektering, alltså en färja med en kapacitet på 37—38 godsvagnar förutom plats för ett antal bilar på andra däck.

I motion nr II: 814 vänder jag mig mot det av departementschefen framförda nya alternativet, nämligen en ren godsfärja. Jag kan inte tänka mig att järnvägsstyrelsen på allvar reflekterar härpå, men jag har ändå velat ge min mening till känna. Visst är persontrafiken på denna led av kända orsaker f. n. inte av så stor omfattning, men detta kan ganska snabbt ändras. Den snabbförbindelse över Sassnitz—Berlin till München och vidare söderut som har prövats också med mera snabbgående färjor kan säkert betydligt bättre konkurrera med den s. k. fågelflyktslinjen över Danmark. Med en god reklam kommer den säkert att dra till sig en mycket större persontrafik. De i min motion omnämnda sjötursresorna, d. v. s. dagsresor tur och retur till ett billigt pris på färjan, torde också väsentligt kunna utökas. De kan också utföras praktiskt taget utan någon extra kostnad för SJ.

Jag har ingenting emot en mindre nedbantning av vissa passagerarutrymmen i förhållande till M/S »Trelleborg», men att bygga en ren godsfärja vore med hänsyn till de ändringar som kan ske av persontrafikens storlek att försätta oss i underläge gentemot Östtyskland, som har goda möjligheter att ta hand om denna trafik.

Denna fråga är inte alls främst ett lokalt intresse utan ett verkligt nationellt intresse av stor betydelse. Jag har, herr talman, inget yrkande, men jag har velat understryka dessa synpunkter när frågan om ett utvidgat bemyndigande att anskaffa en ny tåg färja nu går vidare till järnvägsstyrelsen.

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4

Ny transportorganisation för fraktstycke- godstrafiken

Sedan punkten föredragits anförde

Herr BERGLUND (fp):

Herr talman! Vid punkt 4 i statsutskottets utlåtande nr 79, som upptar motionerna 171 och 810 i denna kammare samt 145 och 657 i första kammaren, har fogats en blank reservation som jag vill anföra något om.

I motion 171 i denna kammare, som väcktes i januari, har vi tagit upp frågan om transportkostnaderna för fraktstyckegods vid transport på järnväg och vid transport på SJ:s lastbilar i trafik ansluten till järnväg. Vi har påvisat den märkbara prishöjning som här kommer till uttryck och tungt belastar det näringsliv som är lokaliserat till orter med spårlös järnvägsstation. När man har nedlagt en järnväg har man höjt frakttaxorna, eller med andra ord övergått till de fraktsatser som tillämpas på SJ:s biltrafik.

Jag är väl medveten om att SJ:s verksamhet i hög grad behöver rationaliseras, och en sådan rationalisering är

Organisationen av den automatiska databehandlingen inom statsförvaltningen m. m.

också igångsatt. Till uppbyggnad av en ny transportorganisation för SJ:s fraktskykegodstrafik begär Kungl. Maj:t i proposition nr 81 ett anslag på 12 miljoner kronor. Med detta avser man att övergå till s. k. knutpunktstrafik i syfte att möta en allt hårdare konkurrens. Man avser även att förbättra SJ:s service och höja transportkvaliteten.

Med tanke på SJ:s nuvarande fraktpolispolitik kan man räkna med att SJ även här kommer att tillämpa de högre taxorna. I vår motion har vi sagt, att vi ingenting har att erinra mot en övergång till lastbilstrafik vid den föreslagna omläggningen, om detta inte går ut över befraktarna genom att deras transporter fördras. Transportkostnaderna utgör i dagens läge en icke oväsentlig del av näringslivets kostnader.

All verksamhet måste under nuvarande förhållanden genomgå mer eller mindre omfattande rationaliseringsprocesser, för att man skall kunna hävda sig i konkurrensen. Men en sådan rationalisering har ju till ändamål att sänka priserna eller att bibehålla nuvarande priser och inte att höja dem. Det måste därför anses orimligt att SJ efter rationalisering inför högre frakttaxa än den som gäller för transport på järnväg. Den konkurrens som man menar sig vilja uppnå kan komma att verka i en riktning rakt motsatt den avsedda. Märker befraktarna att de får högre kostnader, ligger det nära till att anlita annan transportör — det som SJ vill undvika.

Nu anför utskottet mycket riktigt i sitt utlåtande, att de av motionärerna anförda skälen i och för sig framstår som välgrundade men att utskottet för sin del inte kan göra annat uttalande än att man förutsätter att järnvägsstyrelsen i den mån så befinns möjligt beaktar de i motionerna framförda synpunkterna.

Med anledning av utskottets skrivning vill jag inte ställa något yrkande utan instämmer i utskottets förhoppning att järnvägsstyrelsen beaktar det anförda vid omläggningen.

I den nya järnvägsstyrelsen har vi nu även representanter för riksdagen, och jag ville gärna göra dessa uppmärksamma på denna viktiga fråga, så att den får rätt behandling vid bedömningen av de åtgärder som erfordras både med tanke på SJ:s rationaliseringar och näringslivets behov av snabba och billiga transporter.

Det bör vara SJ obetaget att utföra transporter på det sätt som är lämpligt och förenligt med dess strävanden att förbilliga driften, men det skall inte gå ut över befraktarna och differentiera dem med avseende på om deras verksamhet är lokaliserad vid järnväg eller inte.

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 10

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av kronan tillhörig mark m. m.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 11

Organisationen av den automatiska databehandlingen inom statsförvaltningen m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av den automatiska databehandlingen inom statsförvaltningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställen föredragits yttrade:

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Som motionär i fråga om matematikmaskinanläggning vid Uppsala universitet skall jag be att få anföra några ord. Utskottet har uttalat en mycket positiv inställning, ja, en så positiv inställning, att man frågar sig

Organisationen av den automatiska databehandlingen inom statsförvaltningen m. m.

om det kan vara rimligt att uppskjuta en utläggning av beställningen på en sådan maskinanläggning bara med förklaringen att vi måste vänta på den utredning som pågår.

Jag är tacksam för den positiva skrivningen, men jag tror att det är angeläget att understryka vikten av att en fullständig och effektiv anläggning kan komma till fortast möjligt och att det hade varit önskvärt att denna beställning hade kunnat göras av riksdagen nu.

Vad beträffar anskaffandet av en matematikmaskinanläggning för universitetet skall man ha i åtanke att den skall tjäna flera institutioner. Det är angeläget att man anskaffar egna maskiner så att inte maskinbehovet skall behöva tillgodoses genom förhyrning hos industrier. Vi skall vara på det klara med att dessa maskiner måste anpassas efter behovet på längre sikt. Därför är det enligt min mening bäst att staten satsar tillräckligt med pengar, då det är nödvändigt att i detta sammanhang tänka på möjligheterna för framtiden.

En utbyggd matematikmaskinanläggning förutsätter att även utbildningen på området blir tillfredsställande ordnad.

Det gäller här att tillgodose de exakta vetenskaperna, men maskinanläggningen skall även användas för samhällsvetenskapliga ämnen. Det är därför angeläget att se detta i ett sammanhang.

Utöver de redovisade behoven av en stor maskinanläggning för matematisk-naturvetenskapliga ämnen vill jag understryka att det ur internationell synpunkt är viktigt för oss att vi har en hög vetenskaplig standard. Utan tillgång till en sådan här anläggning är det inte möjligt att upprätthålla en sådan standard. Det har framförts berättigade krav från lantbrukshögskolan i detta sammanhang, och vi måste också ha klart för oss att statens jordbruksförsök behöver utnyttja en dylik anläggning och att den även behövs för att tillgodo-

se forskningen inom språkvetenskapliga ämnen.

Det kan också i detta sammanhang behöva sägas ifrån att det för forskningen i seismologi och geofysik i Uppsala, som kommer att spela en mycket viktig roll i samband med kärnvapenstopp, rymdforskning m. m., är viktigt att vi får en tillräckligt stor och effektiv anläggning. Jag tror att vi kan påräkna anslag utifrån, om vi tar ett snabbt initiativ på detta område.

Jag tycker att vi skulle kunna fatta beslut i enlighet med vad den nämnd som har utrett frågan har föreslagit. I detta sammanhang vill jag påpeka att matematikmaskinnämnden räknat med en anläggningskostnad av ca 4,4 miljoner kronor. Jag hoppas emellertid att riksdagen anslår ett betydligt högre belopp, eftersom vi då bättre skulle kunna tjäna vetenskap och industri.

För att klara undervisningen i och skötseln av matematikmaskinanläggningen måste vi kunna tillhandahålla metoder för lösning av problem. För dessa uppgifter måste vi ha ett forskarteam. Jag vädjar därför till det statsråd som skall behandla denna fråga — det är väl närmast finansministern ehuru ur vetenskapens synpunkt även eklektikministern beröres av frågan — att han ser till att erforderliga resurser ställs till förfogande för ett effektivt utnyttjande av maskinella resurser inom vetenskap och forskning.

När jag inte yrkar bifall till motionen vill jag dock framhålla att jag hoppas denna fråga skall kunna lösas nästa år och att anslagen till denna verksamhet då inte tages till alltför snålt.

Herr PALM (h):

Herr talman! Jag har begärt ordet i denna fråga för att dels a) uttrycka tillfredsställelse över utskottets skrivning i ett bestämt avseende, dels b) knyta en förhoppning till effekten av det påpekande utskottet gjort.

Utskottet har i stort sett inte funnit

Organisationen av den automatiska databehandlingen inom statsförvaltningen m. m.

anledning till något särskilt uttalande med anledning av propositionen utom i ett avseende. I denna speciella punkt erinrar utskottet om att departementschefen framhållit att tillgänglig expertis skall utnyttjas på ett effektivt sätt och att arbetsinsatserna förläggas till direkt produktiva områden.

Det är i detta sammanhang utskottet understryker vikten av att den långsiktiga utvecklingen på det administrativa databehandlingsområdet ägnas erforderlig uppmärksamhet. Detta anses vara betydelsefullt med hänsyn till det rationella och på lång sikt ändamålsenliga utnyttjandet av det dyrbara maskinsystemet och av den högt kvalificerade personal som måste utnyttjas för programmering och systemarbete.

Utskottets påpekande sätter enligt min mening fingret på en verkligt öm punkt i den utomordentligt snabba utveckling vi är inne i på detta komplicerade område. Vid fördelningen av de ekonomiska personella resurserna är det nödvändigt att detta sker så att det inte uppstår slagsida åt det tekniska hållet på grund av att den administrativa anpassningen släpar efter.

En sådan administrativ eftersläpning i förhållande till uppbyggnaden av den tekniska kapaciteten resulterar nämligen i att denna tekniska kapacitet inte kan utnyttjas på ett rationellt sätt. Det hjälper inte att bara stoppa in arbetsuppgifter i maskinerna. Skall det vara någon mening med insatserna måste resultaten kunna nyttiggöras ute i det administrativa arbetet.

Här behövs och förestår en fortgående avvägning och en omfattande omställningsprocess på den administrativa sidan, något som departementschefen utan tvivel är medveten om, men som klart bör markeras när matematikmaskinnämndens uppgifter nu som ett första steg i en organisationsplanering lägges över på statskontoret.

Efter att ha deklarerat min tillfredsställelse över att detta skett i utskotts-

utlåtandet skall jag, herr talman, sluta med att uttala förhoppningen att den utformning av riksdagens beslut utskottet föreslagit ger statskontoret möjlighet att avväga insatserna inom ramen för tillgängliga ekonomiska och personella resurser så att balans upprätthålles i förhållandet mellan teknisk utveckling och administrativ utveckling på det statliga ADB-området.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 12

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nya grunder för den statliga personalpensioneringen av vissa icke statliga grupper m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 13

Föredrogs statsutskottets memorial nr 84, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1963/64 till bidrag till De blindas förening.

Den i detta memorial föreslagna voteeringspropositionen godkändes.

§ 14

Föredrogs vart för sig

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 och 6 §§ förordningen den 27 maj 1960 (nr 253) om tillverkning och beskattning av malt- och läskedrycker, m. m., och

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående rätt för Konungen att förordna om uttagande av antidumpning- och utjämningsstullar, m. m.; samt

Ändrad lydelse av 48 § folkbokföringsförordningen

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 48, i anledning av väckta motioner om lagstiftningen om åldringsvård, och nr 50, i anledning av väckta motioner om vidgad rätt till reseersättning och sjukpenning för personer med rörelseinvaliditet.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden och utlåtanden hemställt.

§ 15

Ändrad lydelse av 48 § folkbokföringsförordningen

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 48 § folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469), dels ock i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställdan föredragits anförde

Herr NYBERG (fp):

Herr talman! Tillsammans med några andra ledamöter i tredje lagutskottet har jag fogat en blank reservation till detta utlåtande, och jag bör kanske redogöra för anledningen härtill. Reservationen ansluter sig till det sista stycket på sid. 6 i utlåtandet. Jag har dock inget annat yrkande än bifall till vad utskottet hemställt.

I propositionen föreslås att den nu gällande skyldigheten för polisman att närvara vid mantalsskrivningsförrättning skall slopas. Lagtekniskt sker detta genom att sista meningen i första stycket i 48 § i folkbokföringsförordningen utgår. Några motionärer har yrkat avslag på propositionen, då de anser det vara av betydelse att polisman är närvarande vid mantalsskrivningarna och att bestämmelsernas upphävande skulle, som det heter i motionen, innebära »risk för försämrad folkbokföring».

Under utskottsbehandlingen har det framkommit så pass starka argument

för att polisman bör vara närvarande vid dessa förrättningar att en viss tveksamhet har uppstått inom utskottet om huruvida propositionen borde bifallas eller ej. Utskottet har dock tillstyrkt den men samtidigt framhållit i skrivningen att det »företsätter att polisman utan uttrycklig föreskrift i sådana fall kommer att ge mantalsskrivningsförrättaren det biträde denne anser påkallat exempelvis genom att inställa sig vid förrättningen». Vi reserverar oss vid utskottsbehandlingen framhållit att denna skrivning logiskt sett borde följas av en bestämmelse i själva lagtexten. Det vore mycket lätt att ordna detta genom att ändra sista meningen i 48 § på så sätt att vad som nu gäller för stad också skall gälla för landsbygd, d. v. s. att polisman skall närvara om det påfordras av förrättningsmannen.

Ett förslag till en sådan formulering av den nämnda paragrafen förelåg också i utskottet. Även Sveriges häradsarkivarförening hade avgivit ett förslag med liknande innebörd. Emellertid ville inte utskottets majoritet gå med på en sådan omformulering av paragrafen. Man nöjde sig med det påpekande som göres i själva skrivningen. Vi reserverar oss inte heller ansett oss böra gå så långt som till att yrka avslag på propositionen eller föra fram några ändringsförslag utan inskränker oss till att understryka vad utskottet framhållit om biträde av polisman om detta påfordras av förrättningsmannen. Vidare vill vi fästa uppmärksamheten på vad utskottet skrivit om att det eljest torde få »övervägas, att, såsom Sveriges häradsarkivarförening i skrift till utskottet föreslagit, i administrativ ordning utfärda bestämmelser i ämnets».

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställdan.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställdan bifölls.

§ 16

**Säkerhetsinspektion av motorfordon,
m. m.**

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående säkerhetsinspektion av motorfordon, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 1 mars 1963 dagtecknad proposition, nr 91, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden, föreslagit riksdagen

1. att för sin del besluta om införande av säkerhetsinspektion av motorfordon och släpvagnar, m. m., från och med den 1 januari 1965 i huvudsaklig överensstämmelse med föredragande departementschefens förslag;

2. att bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för bildandet av ett aktiebolag för handhavandet av inspektionsverksamheten, m. m.;

3. att till Aktieteckning i det bolag som skall handhava säkerhetsinspektion av motorfordon och släpvagnar, m. m., för budgetåret 1963/64 å kapitalbudgeten under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 520 000 kr.; samt

4. att bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti intill ett belopp av högst 12 000 000 kr. för krediter till det bolag som skulle handhava säkerhetsinspektion av motorfordon och släpvagnar, m. m.

Propositionen hade i vad den avsåg punkten 1 i propositionens hemställan hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet samt i övrigt hänvisats till statsutskottet.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner, såvitt de enligt ovan angivna grunder hänvisats till lagutskott, nämligen

dels i andra kammaren nr 753 av herr *Lundberg*;

dels i första kammaren nr 649 av herrar *Gustaf Elofsson* och *Ferdinand Nilsson* samt i andra kammaren nr 802 av herr *Börjesson* i Falköping *m. fl.*;

dels i första kammaren nr 673 av herrar *Lundström* och *Edström* samt i andra kammaren nr 828 av herr *Carlsson* i Stockholm;

dels i första kammaren nr 674 av herrar *Palm* och *Augustsson* samt i andra kammaren nr 829 av herr *Hagnell m. fl.*;

dels ock i första kammaren nr 675 av herr *Sveningsson*.

I motionen II: 753 hemställdes »att riksdagen måtte besluta att avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 91 med förslag angående säkerhetsinspektion av motorfordon m. m., samt att hemställa hos Kungl. Maj:t att inom ramen för nuvarande organisationer för motortrafiken vidtaga en förstärkning av trafikpolisen, införa krav på intyg från verkstad vid försäljning och byte av bil, vilket skall uppvisas vid omregistrering, samt i övrigt genom ökad teknisk och annan utrustning stärka de nuvarande kontrollorganisationernas kapacitet».

Utskottet hemställde, såvitt nu var i fråga,

A. att riksdagen måtte med avslag å följande motioner, nämligen

1. II: 753,

2. I: 649 och II: 802 samt

3. I: 675,

med bifall till förevarande proposition, nr 91, för sin del besluta om införande av säkerhetsinspektion av motorfordon och släpvagnar, m. m., från och med den 1 januari 1965 i huvudsaklig överensstämmelse med föredragande departementschefens förslag;

B. att motionerna I: 673 och II: 828 samt I: 674 och II: 829, i den mån de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Säkerhetsinspektion av motorfordon, m. m.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! I anslutning till denna proposition har jag väckt en motion med hemställan »att riksdagen måtte besluta att avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 91 med förslag angående säkerhetsinspektion av motorfordon m. m., samt att hemställa hos Kungl. Maj:t att inom ramen för nuvarande organisationer för motortrafiken vidtaga en förstärkning av trafikpolisen, införa krav på intyg från verkstad vid försäljning och byte av bil, vilket skall uppvisas vid omregistrering, samt i övrigt genom ökad teknisk och annan utrustning stärka de nuvarande kontrollorganisationernas kapacitet».

Jag ber att få yrka bifall till min motion nr 753.

Även om man anser att motorfordonens trafiksäkerhet är av vital betydelse måste man fråga sig, om vi kan vinna detta syfte genom den föreslagna jätteorganisationen och om vi verkligen har ekonomiska och personella resurser att avvara utan att det finns någon garanti för att vi därigenom räddar människoliv. Mot förslaget bör också enligt min mening vägas den rådande bristen på sjukvårdspersonal. Vi vet att när det har gällt tjänster och arbetsuppgifter som skulle kosta något tiotusental kronor har statsutskottet och riksdagen sagt nej, trots att de hade kunnat rädda inte bara hundratals utan kanske tusentals människor till hälsa och produktivt arbete. Man frågar sig då: När vi har denna oerhörda brist och när vi är så njugga med anslag till personalutbildning m. m. inom hälso- och sjukvården, skall vi då avdela flera miljoner kronor och framför allt så mycken arbetskraft åt bilismen? Jag anser att bilverkstäderna borde kunna lösa kontrollproblemet inom ramen för sina nuvarande personalresurser.

Även om vi menar att vi kan komma över dessa miljonbelopp bör vi komma ihåg att vårt land inte bara består av tätorter. För landsbygdens folk kom-

mer denna inspektion att medföra förlust av arbetstid för resor m. m.

Skall det vara någon mening med en inspektion av detta slag borde vi ha tagit steget fullt ut och låtit staten eller de bolag som upprättar verkstäder inte bara granska bilbeståndet utan också garantera att de reparationer som behövs kan klaras av på ort och ställe.

Den ordning som nu skapas blir orimligt dyrbar speciellt för fordonsägare som bor långt från tätorterna. Det kan inte heller vara försvarligt att använda så många miljoner och så mycken arbetskraft för ineffektiva uppgifter.

Jag anser att det hela mycket väl skulle kunna skötas inom ramen för nuvarande organisation, om denna blev förstärkt på lämpligt sätt.

Herr talman! Enligt mitt sätt att se vore det av stor vikt att riksdagen tänkte ekonomiskt i denna fråga och även tog hänsyn till arbetskraftsresurserna, vilket borde leda till att man avslog propositionen. Jag skall emellertid viligt erkänna att utskottet vid sin tillstyrkan av propositionen har skrivit mycket försiktigt.

Jag vill också framhålla att om man skulle vilja socialisera på trafikväsendets område, bör man ju inte, såsom här sker, bygga upp en organisation där staten inte har möjlighet att klara uppgifterna. Framför allt bör man akta sig för att åstadkomma något som för tanken på Chaplins pojke när han krossade fönsterrutor för att pappan, som kom strax efteråt, skulle få arbete med att sätta in nya.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till min motion.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Tillåt mig att i egen-skap av motionär framföra några synpunkter i anslutning till tredje lagutskottets föreliggande utlåtande.

Utskottet har bl. a. behandlat motion nr 802 i denna kammare. Jag beklagar att utskottet icke funnit skäl till att be-

Säkerhetsinspektion av motorfordon, m. m.

akta de synpunkter som framföres i nämnda motion. Det kan ifrågasättas huruvida den i utskottets utlåtande förordade organisationen innebär en lämplig lösning av frågan om en effektivare fordonskontroll. En årligen återkommande kontroll av alla motorfordon som är äldre än tre år kan i vissa fall vara onödigt långtgående. Det finns dock fordonsägare som kör sitt fordon endast ett par hundra mil om året, men dessa skulle underkastas samma skyldighet till kontroll som en fordonsägare som kör sitt fordon 2 000 à 3 000 mil om året. En sådan generalisering av skyldigheten framstår knappast som ändamålsenlig. Behovet av fordonskontroll måste anses vara i viss mån varierande efter den grad vari fordonet användes. Dessutom måste man med all säkerhet räkna med att det föreslagna systemet blir onödigt kostsamt för motorfordonsägarna genom den särskilda avgiftsbeläggningen.

En lämpligare lösning synes vara en väsentlig utbyggnad av polisens kontrollverksamhet. Detta alternativ har diskuterats i propositionen och utskottsutlåtandet men avvisats av både departementschefen och utskottet. Såsom framhålls i propositionen och utskottsutlåtandet kan polisen för närvarande kontrollera maximalt 8 à 10 procent av det totala antalet bilar per år. Detta måste givetvis anses otillräckligt. En förstärkning av polisens resurser, så att 20 à 30 procent av bilbeståndet kan kontrolleras varje år, bör dock vara möjlig, varvid givetvis förutsättes att polisen får en specialutrustning i paritet med vad som förordats för den föreslagna säkerhetsinspektionen. En sådan utbyggnad av trafikövervakningen bör kunna ge en lämpligare lösning av besiktningsproblemet.

Med en utbyggnad av polisens resurser skulle även andra väsentliga fördelar kunna vinnas. Över huvud taget skulle härigenom uppnås en bättre trafikövervakning, och polisen skulle effek-

tivare kunna hjälpa trafikanterna till rätta i olika avseenden. Denna utbyggnad skulle också möjliggöra en säkrare kontroll i fråga om ratttonykterhet och bilstölder. Allt detta representerar fördelar av största betydelse för trafiksäkerheten.

Herr talman! Sammanfattningsvis vill jag framhålla att den föreslagna fordonskontrollen är onödigt långtgående och knappast ändamålsenlig. Den är kostsam och svår att administrera, och den kommer att vålla väntetider för fordonsägarna.

En lämpligare lösning synes vara att man ger polisen ökade resurser genom utbyggnad av polisens kontrollverksamhet. Därmed vinner man att polisen får tekniska hjälpmedel för att utöva en effektiv stickprovsundersökning av fordonens trafiklämplighet.

Denna form av kontroll är smidig, relativt billig och framför allt effektiv, samtidigt som den är psykologiskt verkande. Fordonsägarna är nämligen obenäpna att framföra ett icke trafikdugligt fordon, om de vet att polisen när som helst kan göra en stickprovskontroll. Vi skall inte heller glömma, att om polisen får ökade resurser så kan de sättas in på en effektiv trafikövervakning.

Herr talman! Det sagda må vara nog, och då de synpunkter som framföres i vår motion, II: 802, till viss del sammanfaller med vad som anföres i herr Lundbergs motion ansluter jag mig till förslaget om bifall till motion nr 753 i denna kammare.

Herr LEVIN (s):

Herr talman! Jag kan försäkra herr Lundberg och herr Börjesson i Falköping och andra motionärer att utskottet ingalunda har tagit lätt på denna fråga. Vi har varit fullt på det klara med att säkerhetsinspektionen blir en ingripande sak, som drar både kostnader och besvär med sig för bilisterna. Men när vi har vägt för- och nackdelarna och

Säkerhetsinspektion av motorfordon, m. m.

ställt propositionens förslag mot motionsyrkandena, så har vi ändå stannat för att enhälligt tillstyrka propositionen.

Vi har i utskottet bl. a. grundligt diskuterat den fråga som herr Börjesson i Falköping drog upp, nämligen den att en årlig inspektion givetvis inte är av nöden för sådana bilar som bara har gått ett par tre hundra mil. Men den bil som körts tio gånger så mycket behöver kanske besiktigas oftare än en gång om året. Det är emellertid omöjligt att kontrollera hur mycket bilarna kör varje år. Den enda tänkbara kontrollen är därför att ha inspektioner med vissa tidsintervaller.

Vi har emellertid i utskottet understrukit vad departementschefen sagt om lämpligheten av att starta försiktigt och inte driva på hårdare än vi har materiella och personella resurser till, med risk att det annars uppstår långa väntetider och blir onödigt dyrt för bilisterna. Utskottet har i det sammanhanget också sagt att man under de första åren kanske får nöja sig med att kontrollera de yngre bilarna vartannat år. Ävenså har vi pekat på möjligheten att vid starten kontrollera endast de bilar som är äldre än fem år, så att vi får en smidig övergång och ser till att inte hela inspektionsapparaten från början råkar i vanrykte.

Utskottet går också en smula längre än departementschefen när det gäller införandet av kontroll över handeln med begagnade bilar. Vi understryker vikten av att den frågan ägnas tillbörlig uppmärksamhet och förutsätter att den utredning som pågår inom departementet slutföres snarast möjligt samt att de åtgärder vidtages som den utredningen kan föranleda.

En annan fråga som också har diskuterats ganska grundligt är, om man inte åtminstone vid starten kan göra inspektionen som en försöksorganisation, att alltså inte ge den permanent karaktär. Vi har emellertid enat oss om att det skulle bli mycket svårt

att rekrytera personal, om de som sökte anställning vid inspektionen inte kunde erhålla besked om att verksamheten var av permanent karaktär.

Jag kan alltså försäkra motionärerna att utskottet har behandlat detta ärende mycket grundligt och noga prövat alla förslag i motionerna, men utskottet har som sagt ändå enhälligt beslutat att tillstyrka propositionen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har aldrig sagt och inte heller trott att utskottet här har haft någon lätt uppgift. Men har man i utskottet tänkt på att om vi skall få kunigt folk till den nya bilinspektionen, så måste det folket tas från bilverkstäderna? Och då inträffar det underliga att vi för att klara den nya organisationen blir tvungna att ta personal från bilverkstäderna — alltså just de personer som skall reparera de fel man vid inspektionen hittar på fordonen. Det torde ur olika synpunkter vara förnuftigt att avstå från ett sådant tillvägagångssätt och i stället följa förslagen i motionen.

Vidare blir en ny organisation av detta slag så kostsam och personalkrävande, att man i den arbetskraftssituation som i dag föreligger på hälso- och sjukvårdsområdet och på andra områden bör akta sig för att tillskapa denna inspektion. I det fallet tycker jag verkligen att man har varit litet lättsinnig i kommunikationsdepartementet och att man där inte har haft den rätta kontakten med andra departement, i vilka man har mycket viktigare personalbehov.

Herr LEVIN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan försäkra herr Lundberg att vi i utskottet noga har övervägt just vad han här påpekat, d. v. s. eventuella svårigheter att skaffa lämpligt folk. Det är naturligtvis allde-

Säkerhetsinspektion av motorfordon, m. m.

les riktigt, som han säger, att det kommer att bli en viss konkurrens om t. ex. dem som har verkmästarbefattningar vid bilverkstäderna. Men det är bl. a. just därför som utskottet har understrukt nödvändigheten av att man startar försiktigt och inte med större apparat än man vet att man har tillgång till i personal. Utskottet har ingalunda förbi-sett den synpunkten.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Vore det inte lämpligt, när vi har sådan brist på dylik personal, att låta den reparera det nuvarande bilbeståndet? Vi har inte råd att för detta nya ändamål avvara den personal som finns vid våra bilverkstäder; den behövs där den är. Därför tycker jag att riksdagen utan några som helst betänkligheter kan avslå propositionen.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Jag är ledsn att jag nödgas ta till orda så här i debattens sista minuter. Men jag blev en aning ledsn när John Lundberg menade att frågan om trafiksäkerheten inte är tillräckligt viktig för att samhället skall ha råd med vissa kostnader för den.

Trafikolyckorna, trafikdöden, är ett gissel för oss alla, även för John Lundberg. Vi försöker alla, organisationer och enskilda, att finna metoder att föra en effektiv kamp mot trafikdöden. Vi angriper de tre faktorer som anses medverka i olycksförloppet, nämligen vägen, människan och fordonet.

Jag är medveten om att inte alla är tillräckligt klara över vilken roll som fordonet egentligen spelar i olyckssammanhang. Man har framför allt inriktat sig på de båda första faktorerna, vägen och dess beskaffenhet samt föraren och hans kunnskap. Här pågår ett omfattande vägbyggande, och vi har nyligen tillsatt en utredning under landshövding Elfving's ordförandeskap angående omläggning av den förarutbildning vi har

för närvarande. Nu gäller det för oss att angripa även den tredje faktorn, fordonet, bilen.

Vi har inga bestämda, siffermässiga uppgifter om vilken roll bilen spelar. Men gjorda undersökningar i herr Lundbergs eget län visar att fordonet spelar en så dominerande roll att ca 35 procent av de singelolyckor som inträffat lär ha berott på felaktigheter hos fordonet.

Samhället får betala ut 2 miljarder kronor per år för de trafikolyckor som inträffar. 35 procent av det beloppet är 700 miljoner kronor, herr Lundberg. Och det gäller 350 människoliv per år.

Det är under trycket av dessa fakta som vi i kommunikationsdepartementet har diskuterat vilka vägar man skall gå för att få rättelse även i detta avseende. Vi har haft olika alternativ att välja mellan: dels de förslag som den Tånnerydska utredningen presenterat, dels det förslag som vi själva har konstruerat och som avser inrättandet av ett halvstatligt företag.

Vi är inte ute efter någonting annat än att se till att de bilar som kör på vägarna är trafikdugliga. Inte bara den som åker i den defekta bilen är utsatt för risker, utan även den som möter denna bil i en egen bil, som kanske t. o. m. är ny, löper stora risker.

Vi har framlagt detta förslag, och vi tror att det innebär en organisation som kommer att arbeta smidigt. Vill herr Lundberg nå samma effektivitet i fråga om kontrollen av fordonens trafikduglighet, då måste han ha ungefär den personalstat som det halvstatliga bolaget kommer att behöva. Ur samhällsekonomisk synpunkt är det alldeles likgiltigt om kontrollen utövas av bilinspektionen eller av det halvstatliga bolaget.

Herr Börjesson ifrågasatte om man inte i stället för det halvstatliga bolaget skulle kunna utnyttja polisen i större omfattning. Låt mig för att undvika varje missförstånd säga, att vi självfallet menar att polisen alltjämt skall utnyttjas för denna uppgift. Men om man vill

Säkerhetsinspektion av motorfordon, m. m.

ha en ökad effekt — och jag förmodar att herr Börjesson också vill det — räcker inte polisens trafikövervakande resurser i dag. De medger maximalt att 8 à 10 procent av fordonsbeståndet kan bli föremål för kontroll. Genom en fördubbling eller tredubbling av antalet poliser når man ändå inte upp till en tillfredsställande ökning av antalet kontroller.

Jag tror att det var herr Börjesson som hävdade att man borde tillämpa en annan metod än den vi föreslagit när det gäller att välja ut vilka bilar som skall kontrolleras. Herr Börjesson nämnde att det finns exempel på bilar, som vid inspektionstillfället endast gått 200 mil, och han tyckte att det var ganska hårt att dessa skulle behöva kontrolleras. Vi har, herr Börjesson, prövat också denna fråga inom departementet. Vi har över huvud taget prövat alla möjligheter, eftersom det riktades en så pass hård kritik mot utredningen. Men det finns inga administrativa möjligheter att hantera urvalet på det sättet. Utredningen avvisade själv tanken på att man skulle utgå från antalet körda mil.

Jag vill säga andra kammarens ledamöter att detta är en angelägenhet för oss alla. Ingen kan frita sig från ansvaret för att åstadkomma en ökad säkerhet på våra vägar. Därför gäller det också att vi samlar oss omkring den metod som vid en ingående prövning har visat sig vara den mest realistiska. Därför hoppas jag att kammaren kommer att stödja Kungl. Maj:ts av utskottet förordade förslag.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till herr statsrådet bara säga att jag aldrig har underskattat betydelsen av en ökad trafiksäkerhet och angelägenheten av ett förhinderande av trafikolyckor. Herr statsrådet vet emellertid att det inte finns någon som helst garanti eller över huvud taget något som talar för att man genom den föreslagna åtgärden kommer

att rädda några liv. Däremot vet jag, eftersom jag sysslar med hälso- och sjukvårdsfrågor, mer än väl att det finns ett mycket större behov av folk och pengar för att hjälpa de människor som ligger sjuka i sina hem eller på sjukhus och som inte får hjälp. Genom en insats på detta område kunde vi rädda tusentals liv.

En åtgärd som den utskottet föreslår skulle vara av mera teoretisk art. Det finns ingen som helst garanti för att liv härigenom skulle komma att räddas. Jag har ett intryck av att den utredning som gjorts i detta sammanhang är av mera filosofisk natur, icke en som tagit hänsyn till realiteter. När man väger olika behov och intressen mot varandra, måste man säga sig att bilbesiktningen redan har tilldelats tillräckligt med folk. Vi kan inte fortsätta att uteslutande tänka på bilisten. Vi måste också se till de stora hjälp- och vårdbehov som finns i andra sammanhang.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill försäkra herr statsrådet att jag är mån om att åstadkomma en ökad trafiksäkerhet på våra vägar. Jag anser emellertid att ökade tekniska resurser åt bolagen och en ökning av antalet poliser, som övervakar trafiken ute på landsvägarna, skulle förbättra också möjligheterna att utöva en effektivare kontroll. Därmed medverkar man också till en ökad trafiksäkerhet.

Om man ger bolagen så stora ökade resurser, att de har möjligheter att ta hand om 20—25 procent av det totala antalet fordon, skulle mycket vara vunnit med detta. En sådan stickprovssundersökning har också en psykologisk verkan, i det att fordonsägarna får en känsla av att de när de ger sig ut på vägarna har stora möjligheter att råka ut för en bilkontroll. Dessutom, herr statsråd, blir alla de utländska fordon som trafikerar våra vägar inte föremål

Säkerhetsinspektion av motorfordon, m. m.

för någon inspektion, om någon form av flygande kontroll ute på vägarna inte skulle förekomma.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**:

Herr talman! Det var någon som efterlyste siffror, och jag skall be att få ange ett par sådana.

I Förenta staterna var 1959 antalet trafikdödade per 100 miljoner fordonsmiles i stater med periodisk fordonskontroll 15 procent lägre än genomsnittligt för hela landet. I delstater utan sådan kontroll var antalet trafikdödade 13 procent högre än genomsnittligt för samtliga delstater. I samband med införandet av obligatorisk fordonskontroll i staten New Jersey minskade trafikdödligheten med drygt 32 procent.

Jag skulle också kunna nämna några siffror från delstater i Västtyskland, men jag tror de anförda siffrorna är tillräckliga som bevis.

Herr **CARLSSON** i Stockholm (fp):

Herr talman! Genom mitt arbete främst inom Motorförarnas helynkyrkerhetsförbund, MHF, har jag kunnat följa statistiken över motororganisationernas landsomfattande trafiksäkerhetstest av fordon. Trots att till dessa frivilliga kontroller infinner sig endast de som känner personligt ansvar för trafiksäkerheten och som är måna om sina fordonas kondition har resultatet varit nedslående. Jag skall inte trötta kamraren med att föredra en mängd statistiska uppgifter utan konstaterar endast att resultatet varit sådant, att MHF för sin del funnit skäl att kraftigt understryka hur viktigt det är med en periodisk säkerhetskontroll av bilar. Då en sådan kontroll genom bifall till Kungl. Maj:ts proposition nu kan bli verklig vill jag endast uttrycka min tillfredsställelse och samtidigt konstatera, att ett väsentligt bidrag ges till trafiksäkerheten.

Den form som ges åt det företag som skall omhändera inspektionen tilltalar motorfolket. På samma gång vi får de garantier för rättssäkerhet, som det statliga inflytandet och författningarna ger, får vi den rörlighet och de övriga förbåner som i så hög grad präglar näringslivet utanför den offentliga sektorn. Att till detta företag överföres bilinspektionens nuvarande uppgifter bör ge vidgat underlag åt verksamheten.

Utöver vad som sagts om periodisk säkerhetsinspektion, kontroll och registreringsbesiktningar vill jag gärna på ett kraftigare sätt än vad som gjorts i propositionen understryka betydelsen av att bolaget utför konditionstester. Härigenom blir underlaget för verksamheten väsentligt vidgat, vilket möjliggör en kostnadsfördelning som bör kunna pressa ned priset för varje utförd test. På så sätt tillgodoses syftet med bl. a. den motion som jag varit med om att väcka och som går ut på att alla möjligheter att sänka avgifterna för bilkontrollen skall tillvaratas.

Emellertid är detta inte enda skälet till att jag så starkt vill understryka att bolaget också bör utföra konditionstester. Huvudorsaken är problemet med försäljningen av begagnade bilar. Även när säkerhetsinspektionen blir genomförd måste man räkna med att mindre ansvarskännande personer kommer att sälja bilar som är direkt trafikfarliga. Jag har vid flera tillfällen personligen fått kännedom om bilar som förklarats vara i gott skick och som sett snygga ut, varför de köpts av en spekulant som inte insett nödvändigheten av att kräva ett objektivt testprotokoll för bilen i fråga. Bilarna har vid senare företagen test visat sig vara rena skrotet, och i flera fall har t. ex. vissa delar av rammarna kunnat smulas sönder med bara fingrarna. Det krafttag mot handeln med begagnade bilar som departementet aviserat väntar jag därför otåligt på. Något väsentligt måste helt enkelt göras på detta område. Genom ökad upplysning

Säkerhetsinspektion av motorfordon, m. m.

och med det nya bolagets resurser borde ett testprotokoll avseende en bils kondition kunna åtfölja varje begagnad bil som lämnas till försäljning.

Till herr Lundberg vill jag endast säga, att min erfarenhet på detta område leder mig fram till slutsatsen att vi inte kan undvara den föreslagna organisationen. Jag hoppas också att förslaget bifalls av riksdagen.

Slutligen ett par ord till herr Börjesson!

Det ena goda förskjutet inte det andra. Jag tror att den utvidgning av polisens trafikövervakning, som herr Börjesson vill ha till stånd, är någonting som kommer att visa sig nödvändigt även om den föreslagna fordonskontrollen blir verklighet.

Genom ett beslut i enlighet med utskottets förslag ålägger riksdagen visserligen bilägarna ytterligare kostnader, men jag tror att vi kan göra det med gott samvete, då åtgärderna främjar trafiksäkerheten. Kanske kommer också pengar att sparas för bilägarna dels genom att vid säkerhetsinspektionen fel kommer att upptäckas på ett tidigt stadium, så att de kan repareras, dels genom att bolagets övriga verksamhet — bl. a. avseende konditionstester — blir mycket betydelsefull.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr PALM (h):

Herr talman! Av några av de anföranden som har hållits här skulle man kunna få intrycket att det finns några som *inte* hade intresse av att vi fick större trafiksäkerhet. Jag tror mig kunna utgå ifrån att vi samtliga är lika besjälade av en önskan att förbättra trafiksäkerheten. Vi är också fullt klara över att kontrollen måste skärpas. Frågan gäller bara vilken form denna kontroll bör få.

Det statliga eller halvstatliga bolag som nu skall åläggas denna enorma uppgift skall alltså överta kontrolluppgif-

terna från statens bilinspektion. Kommunikationsministern säger sig tro att detta nya bolag skall kunna arbeta smidigt. Jag tillåter mig betvivla att det blir så lätt att skapa ett företag av denna art, som med dessa väldiga arbetsuppgifter kan fungera smidigt. Det är dock fråga om att årligen besiktiga alla motorfordon i hela landet som är mer än tre eller till en början fem år gamla. Det hade varit klokare om man, just med tanke på att organisationen skall arbeta effektivt och störningsfritt, hade byggt ut en organisation successivt. Själv skulle jag ha föredragit att trafikinspektionen hade fått ansvaret för kontrollen, som successivt kunde vidgas. Till en början skulle det räcka med kontroll vartannat eller vart tredje år av varje fordon till dess att man hade fått erfarenhet av hur organisationen fungerat. Sedan kunde man ju lättare utvidga kontrollen ytterligare, när man har sett att den fungerat i mera begränsad utsträckning utan orimligt besvär och krångel.

Hade man gått den vägen och byggt ut kontrollen inom ramen för trafikinspektionen så att alla som varit engagerade i denna utomordentligt viktiga verksamhet hade arbetat under tjänsteansvar, hade det varit lyckligare.

Det finns mycket att tillägga i ämnet men jag skall inskränka mig till att avsluta mig till herr Lundbergs yrkande.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 753 av herr Lundberg; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lundberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller

Säkerhetsinspektion av motorfordon, m. m.

tredje lagutskottets hemställan i mom. A) i utskottets utlåtande nr 22, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionen II: 753.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Lundberg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 183 ja och 9 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B

Utskottets hemställan bifölls.

§ 17

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående säkerhetsinspektion av motorfordon m. m. jämte i ämnet väckta motioner, såvitt nämnda proposition

och motioner hänvisats till statsutskottet.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att tredje lagutskottets utlåtande nr 23, bevillningsutskottets betänkande nr 34 och statsutskottets utlåtande nr 92 skulle i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

§ 19

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 158, angående vissa tjänster vid kommunikationsverken, samt

nr 166, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 29 december 1949 angående handel med skrot, lump och begagnat gods.

Dessa propositioner bordlades.

§ 20

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 23.10.

In fidem

Sune K. Johansson